

Økonomiske analyser

6/2007

26. årgang

Innhold

Konjunkturtendensene	3
1. Internasjonal økonomi	4
2. Konjunkturutviklingen i Norge	9
<i>Ann Lisbet Brathaug, Ingunn Sagelvmo og Ole Magnus Jakobsen:</i>	
Reviderte nasjonalregnskapstall for 2005 og 2006: Små revisjoner i BNP-vekst	27
<i>Dennis Fredriksen, Kyrre Stensnes og Nils Martin Stølen:</i>	
Pensjonsreformen: Virkninger på arbeidstilbud, finansieringsbyrde og fordeling	31
<i>John K. Dagsvik, Zhiyang Jia, Tom Kornstad og Thor Olav Thoresen:</i>	
LOTTE-Arbeid – mikrobasert modell for beregning av arbeidstilbudseffekter av skatteendringer	39
<i>Knut Einar Rosendahl og Eirik Lund Sagen:</i>	
Reduserte transportkostnader i gassmarkedet – mulige konsekvenser for Norge	48
<i>Ådne Cappelen, Arvid Raknerud og Marina Rybalka:</i>	
Effekter av SkatteFUNN på foretakenes produktivitet og lønnsomhet	54
Forskningspublikasjoner	63
Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser de siste 12 måneder	65
Tabell- og diagramvedlegg	
Konjunkturindikatorer for Norge	1*
Nasjonalregnskap for Norge	17*
Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land	53*
Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognoser	58*

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 27. november 2007.

Spørsmål om konjunkturutviklingen:

Torbjorn.Eika@ssb.no, tlf. 21 09 48 07

Roger.Bjornstad@ssb.no, tlf. 21 09 48 17

Andreas.Benedictow@ssb.no, tlf. 21 09 47 98

Signerte artikler står for forfatterens regning.

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa/

Redaksjonen: Ådne Cappelen (ansv.), Knut H. Alfsen, Helge Brunborg, Torbjørn Eika, Erik Fjærli, Bente Halvorsen, Elin Halvorsen, Johan Heldal, Tom Kornstad og Frøy Lode Wiig.

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, telefon: 21 09 47 57, telefaks: 21 09 00 40

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep, NO-0033 Oslo

Trykk: Statistisk sentralbyrå

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har ca. 80 ansatte. Knappt halvparten av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 7 grupper og ledes av forskningsdirektør Ådne Cappelen.

- Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd
Forskningsleder Thor Olav Thoresen
- Gruppe for energi og miljøøkonomi
Forskningsleder Annegrete Bruvoll
- Gruppe for makroøkonomi
Forskningsleder Torbjørn Eika
- Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsatferd
Forskningsleder Torbjørn Hægeland
- Gruppe for offentlig økonomi
Forskningsleder Erling Holmøy
- Gruppe for økonomisk vekst og effektivitet
Forskningsleder Brita Bye
- Gruppe for petroleum og miljøøkonomi
Forskningsleder Mads Greaker

**Økonomiske analyser utkommer med 6 nummer i året.
Neste utgave publiseres 21. februar 2008.**

Standardtegn i tabellen	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Konjunkturtendensene

Internasjonale finansmarkeder har vært preget av uro siden i sommer, utløst av nedturen i det amerikanske boligmarkedet. Det er usikkert hvor store og langvarige realøkonomiske følger uroen vil få. Den amerikanske sentralbanken har nedjustert sine vekstanslag, og satt ned renta med 0,75 prosentpoeng siden september. Økt usikkerhet og redusert likviditet i internasjonale pengemarkeder har bidratt til at markedsrentene ikke har falt særlig. Aktørene i pengemarkedet forventer en rentenedgang i USA på vel ett prosentpoeng det nærmeste året. I euroområdet har markedsrenta økt på grunn av likviditetssituasjonen, selv om sentralbanken har holdt styringsrenten uendret. Noe liknende har skjedd i Norge. Både i euroområdet og for Norge prises det nå inn en nedgang i pengemarkedsrentene på om lag 0,5 prosentpoeng fram mot neste høst.

Veksten i verdensøkonomien er fortsatt høy. Særlig gjelder dette mange asiatiske land, men også i Latin-Amerika og Øst-Europa er veksten sterk. Veksten forventes å avta framover, først og fremst i OECD-området. Nedgangen har allerede manifestert seg i amerikansk økonomi, ført an av et markert omslag i boligmarkedet. Veksten i euroområdet har siden begynnelsen av 2006 holdt seg godt oppe. Ettersom avmatningen i amerikansk økonomi hittil i stor grad har vært avgrenset til boligmarkedet, har ringvirkningene internasjonalt vært begrenset. Men nå begynner man å se tegn til at nedgangen brer seg. Vi antar at nedturen framover blir moderat, men en vesentlig sterkere internasjonal nedgang kan ikke utelukkes.

Den sterke produksjonsveksten i norsk økonomi har fortsatt gjennom inneværende år og det ligger an til at BNP Fastlands-Norge øker med over 5 ½ prosent fra 2006 til 2007. Vi må tilbake til 1985 for å finne en høyere vekst. Produksjonen øker klart i de aller fleste hovedgrupper av fastlandsnæringene. På etterspørselsiden er det sterk vekst både i etterspørselen til konsum og investering og i eksporten av tradisjonelle varer og tjenester. Etterspørselen fra offentlig forvaltning vokser gjennomgående noe mindre enn de andre komponentene.

Det er sterk vekst i sysselsettingen. Arbeidsinnvandringen er fortsatt betydelig og er med på å muliggjøre den sterke oppgangen i økonomien. Arbeidsmarkedet er likevel meget stramt og lønnsveksten er økende, slik man kan vente i en oppgang der ledigheten er lav og lønnsomheten høy. Det økte og høye aktivitetsnivået har slått ut i en sterk prisstigning på investeringsvarer, særlig knyttet til bygge- og anleggsinvesteringene. Derimot har inflasjonen, målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer, ikke økt mye den senere tid.

Pengepolitikken har i inneværende år blitt strammet til ved økte styringsrenter og en sterkere krone. Vi antar at styringsrenta vil ligge i ro framover som følge av økt internasjonal usikkerhet. Renteforskjellen til euroområdet har økt gjennom 2007 og sammen med en fortsatt høy oljepris vil dette trolig føre til en gradvis sterkere kronekurs. Dette bidrar til at pengepolitikken kan virke dempende på veksten i økonomien selv om styringsrentene ikke øker ytterligere. Sammen med svakere markedsvekst vil eksportveksten reduseres. Senere tids renteoppgang vil bidra til å dempe den innenlandske etterspørselen. I perioden framover antas finanspolitikken og petroleumsinvesteringene å gi om lag de samme impulsene til veksten som i 2007. Samlet sett anslår vi derfor at veksten i fastlandsøkonomien vil falle fra dagens høye nivå og ned til om lag 3 prosent i årene framover. Ledigheten vil forbli lav, noe som bidrar til fortsatt høy reallønnsvekst. Til tross for høy innenlandsk kostnadsvekst, vil en gradvis sterkere krone føre til at konsumprisveksten fortsatt vil holde seg under inflasjonsmålet.

1. Internasjonal økonomi

Veksten i verdensøkonomien er fortsatt høy. Særlig gjelder det Kina og India, men også i en del andre asiatiske land, Latin-Amerika og Øst-Europa er veksten sterk. Det er imidlertid utsikter til at veksten vil avta framover, kanskje først og fremst i OECD-området. Nedgangen har allerede manifestert seg i amerikansk økonomi, ført an av et markert omslag i boligmarkedet. Framover venter vi en bredere internasjonal nedgang, men legger til grunn at nedturen blir moderat. En kan imidlertid ikke se bort fra mulighetene for et mer omfattende tilbakeslag i verdensøkonomien. I en egen temaboks analyseres derfor virkningene på norsk økonomi av en kraftigere internasjonal konjunkturedgang.

Internasjonale finansmarkeder har vært preget av uro siden i sommer, utløst av nedturen i det amerikanske boligmarkedet, se temaboks i ØA 4/2007 s. 9. De realøkonomiske konsekvensene av uroen er usikre, både med hensyn til styrke og varighet. Den amerikanske sentralbanken har nedjustert sine vekstanslag, og satt ned renta med 0,75 prosentpoeng siden september. Økt usikkerhet og redusert likviditet i internasjonale pengemarkeder har isolert sett bidratt til at markedsrentene likevel har holdt seg godt oppe. Pengemarkedet priser inn en ytterligere rentenedgang i USA på vel ett prosentpoeng det nærmeste året. I euroområdet har markedsrenta gått opp på grunn av likviditetsskvisen, selv om sentralbanken har holdt styringsrenta uendret. Markedet priser inn en nedgang i pengemarkedsrentene også i euroområdet framover, på om lag 0,5 prosentpoeng fram mot neste høst.

1.1. Mot bredere avmatning i amerikansk økonomi

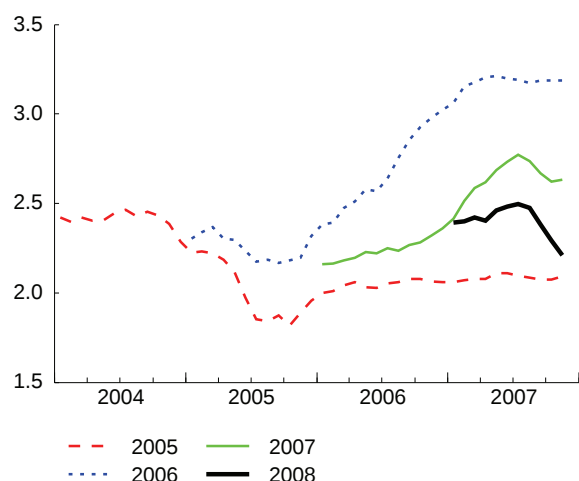
Som følge av avmatningen i boligmarkedet falt BNP-veksten godt under trend våren 2006. Det siste halvåret

har imidlertid veksten tatt seg opp igjen, til tross for at nedturen i boligmarkedet har fortsatt. Høy vekst i offentlige utgifter, i hovedsak knyttet til militæret, og et kraftig oppsving i eksportveksten understøttet av dollarsvekkelsen har bidratt til dette. Også konsumveksten tok seg noe opp i 3. kvartal etter en svak utvikling i kvartalet før. Vi legger imidlertid til grunn at nedturen i boligmarkedet vil spre seg via kredittmarkedene til husholdningenes etterspørsel. Det impliserer at nedgangskonjunkturen i amerikansk økonomi fortsetter framover. I næringslivet er imidlertid overskuddene fortsatt rekordhøye, og eksportnæringene får drahjelp av dollarsvekkelsen. Dette vil bidra til å dempe nedgangen, som vi venter blir moderat sett i et historisk perspektiv.

En lang periode med svært lave renter bidro til at boligmarkedet ikke stagnerte, men fortsatte ekspansjonen gjennom lavkonjunkturen tidlig på 2000-tallet. I et mer typisk konjunkturforløp ville boligmarkedet reagert negativt allerede tidlig i et konjunkturuomslag. Dette bidro til å blåse opp verdiene i boligmarkedet. Boblen har nå sprukket, og kraftig nedgang i boligmarkedet har utløst uro i internasjonale finansmarkeder så vel som i amerikanske husholdninger. Omsetningen av både nye og brukte boliger har falt markert. Antall usolgte boliger er på sitt høyeste nivå siden oktober 1991, og boligprisene faller.

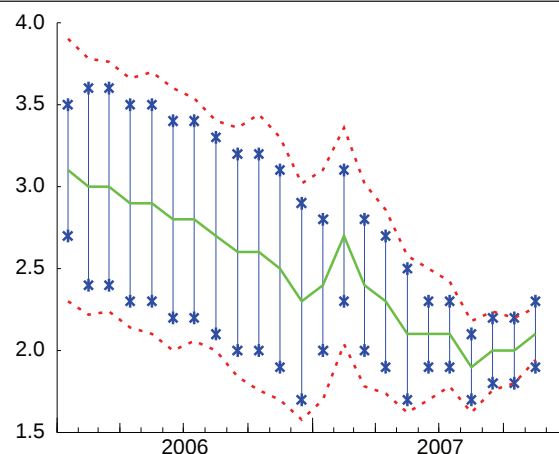
Husholdningenes forbruk har vært motoren i amerikansk økonomi, og holdt seg godt oppe også gjennom lavkonjunkturen tidlig på 2000-tallet. Refinansiering av boliglån til lave rentesatser og lånefinansiert konsum basert på stadig høyere verdi på panteobjektet – boligen – bidro til dette. Renteoppgang og etter hvert fallende boligpriser har fjernet disse finansieringskildene.

Figur 1.1. BNP-vekstanslag for Norges handelspartnere for årene 2005-2008 gitt på ulike tidspunkter. Prosent

Kilde: Consensus Forecasts.

Figur 1.2. BNP-vekstanslag for USA for 2007 på ulike tidspunkt. Gjennomsnittsanslag (linje) med +/- 2 standardavvik (stjernepunkt) og +/- 2 «normalt» avvik (stiplet)

Kilde: Consensus Forecasts.

Dessuten har bankene skjerpet sine krav, slik at det har blitt langt vanskeligere å få boliglån. Dette gjelder særlig såkalte sub prime-lån, som i hovedsak er lån til husholdninger som ikke kan stille god sikkerhet, ofte basert på at boligprisene skulle fortsette å stige. Slike låneavtaler er dessuten ofte utformet slik at renten er lav den første tiden, for deretter å stige markert. Fallende pris på panteobjektet og stigende renter har allerede skapt betydelige betalingsproblemer i dette segmentet, et problem som ventes å øke framover. Den siste tiden har det kommet betydelige innstramminger også i det ordinære boliglånsmarkedet. Bankene har rapportert store tap på boliglånsporteføljene sine i tredje kvartal, og flere av de internasjonale investeringsbankene har signalisert at de vil måtte gjøre store nedskrivninger også i fjerde kvartal.

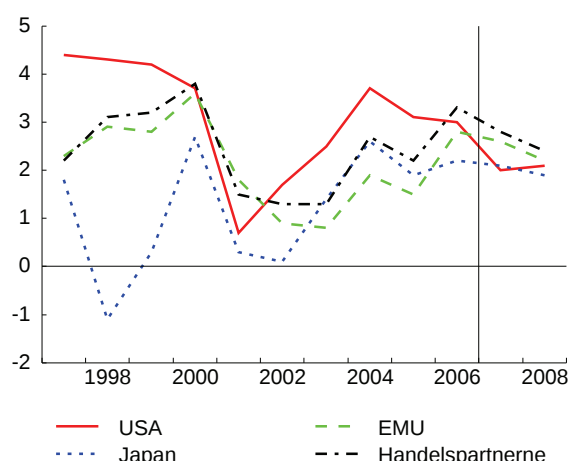
Også i arbeidsmarkedet ser vi svakhetstegn, med en klart fallende trend i sysselsettingen og økende arbeidsledighet. På toppen kommer det at stigende oljepriser har ført til en økning i prisene både på bensin og fyringsolje på 30 prosent siden august og rundt 70 prosent siden bunnen i januar, da oljeprisen var nede i 50 dollar fatet. Aksjemarkedet har også falt den siste tiden; S&P 500-indeksen har falt med i underkant av 10 prosent siden toppen i begynnelsen av oktober. I tråd med dette bildet antyder også forventningsindikatorer at husholdningenes fremtidstro har avtatt siden i sommer. Vi legger derfor til grunn at vi får en avmatning i husholdningenes forbruk framover.

Den amerikanske dollaren har svekket seg med 27 prosent handelsvektet og hele 65 prosent mot euro siden 2002. Utviklingen har akselerert i høst, blant annet som følge av finansuroen og avtakende rentedifferanse. Dollarsvekkelsen har sammen med lav lønnsvekst gitt en bedring av konkurranseevnen i amerikanske eksportnæringer. Overskuddene i næringslivet er dessuten fortsatt store. Disse forholdene kan bidra til å holde investeringsveksten utenom bolig oppe den nærmeste tiden. På den annen side bidrar dollarfallet isolert sett til økt inflasjon og redusert kjøpekraft for husholdningene.

Tolv månedersveksten økte til 3,5 prosent i oktober, blant annet som følge av akselererende oljeprisvekst og stigende matvarepriser, etter å ha beveget seg rundt et gjennomsnitt på 2,3 prosent siden i fjor sommer. Justert for energi og matvarer har inflasjonen falt gjennom den samme perioden, og var 2,1 prosent i oktober.

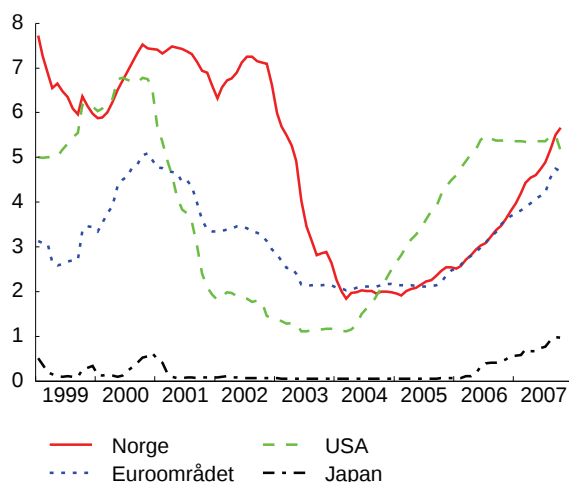
På bakgrunn av avmatningen i amerikansk økonomi, med nedkjølingen av boligmarkedet, finansuro, svakhetstegn i arbeidsmarkedet og utsikter til lavere konsum samt få tegn til inflasjonspress, ligger det an til ytterligere rentenedgang framover. Som følge av finansmarkeds krisen har sentralbanken i USA senket sin styringsrente ved to anledninger i høst, først med et halvt prosentpoeng 18. september i år og senere med et kvart prosentpoeng 31. oktober. Økt usikkerhet og redusert likviditet i pengemarkedet har blåst opp dif-

Figur 1.3. BNP-vekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

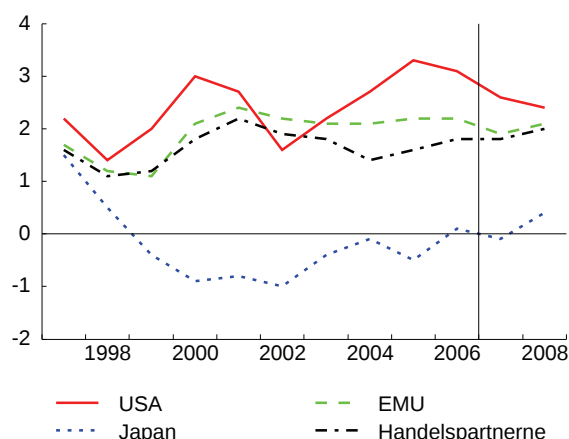
Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts.

Figur 1.4. Internasjonale renter. 3-måneders pengemarkedsrente

Kilde: Norges Bank.

Figur 1.5. Konsumprisvekst for USA, Japan, euroområdet og Norges handelspartnere

Kilder: Gj.sn. av anslag fra EU-kommisjonen, OECD, NIESR og Consensus Forecasts. Prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren.

Tabell 1.1. **Makroøkonomiske anslag ifølge ulike kilder. Årlig endring i prosent**

	BNP-vekst				Prisvekst			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
USA								
NIESR	2,9	2	2,2	2,4	2,8	2,4	2,4	2,2
ConsF	2,9	2,1	2,3		3,2	2,8	2,6	
EU-kom	2,9	2,1	1,7	2,6	3,2	2,7	1,9	1,5
OECD	3,3	2,1	2,5		3,2	2,6	2,6	
Japan								
NIESR	2,2	2	2	2,1	-0,3	-0,3	0,8	1,1
ConsF	2,2	2	1,8		0,2	0	0,4	
EU-kom	2,2	1,9	1,9	2,3	0,2	0	0,2	0,5
OECD	2,2	2,4	2,1		0,2	-0,3	0,3	
Euroområdet								
NIESR	2,9	2,6	2,2	2,2	2,1	1,9	2,2	2
ConsF	2,9	2,6	2		2,2	2	2,1	
EU-kom	2,8	2,6	2,2	2,1	2,2	2	2,1	2
OECD	2,8	2,7	2,3		2,2	1,8	2	

Kilde: NIESR fra okt., Consensus Forecasts fra okt., EU-kommisjonen fra oktober og OECD fra mai 2007. Alle prisanslagene fra NIESR gjelder konsumdeflatoren. Historiske tall finnes i vedlegg bakerst i rapporten.

feransen mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta, som bare har falt med om lag 0,35 prosentpoeng. På tross av tilførsel av likviditet og rentekutt er situasjonen i finansmarkedene fortsatt preget av stor usikkerhet. I markedet for framtidige renteavtaler ser aktørene for seg at pengemarkedsrentene vil falle med ytterligere ett prosentpoeng eller mer det nærmeste året.

1.2. Også Europa går vanskeligere tider i møte

Helt siden tidlig i fjor har de internasjonale impulsene til euroøkonomien vært under kontinuerlig forverring, med svakere vekst i USA, stadig sterkere euro og høye og etter hvert kraftig stigende oljepriser. Til tross for dette har euroområdet økonomi så langt holdt bemerkelsesverdig godt stand. Vedvarende finansiell uro kombinert med en forverring av de internasjonale rammebetingelsene, stiller imidlertid nå spørsmål ved om den innenlandske etterspørselsveksten vil være tilstrekkelig sterk til å kunne motvirke den samlede negative effekten av forholdene internasjonalt. Vi tror ikke det, og ser derfor for oss en avmatning av veksten i euroområdet i tiden som kommer.

Veksten i euroområdet har imidlertid holdt seg godt oppe siden begynnelsen av 2006. Foreløpige nasjonalregnskapstall for 3. kvartal i år bekrefter dette inntrykket, med en vekst på 2,8 prosent, målt som årlig rate. Dette tilsier at vekstfallet vi fikk i 2. kvartal hovedsakelig må betegnes som en korreksjon etter uventet høy vekst ved inngangen til 2007. Utviklingen har stort sett vært eksportdrevet som følge av gode internasjonale etterspørselsforhold, men også investeringene har tatt seg opp og gitt betydelige vekstbidrag, særlig i Tyskland. Den noe svakere veksten i første halvdel av 2007 skyldtes delvis svakere tysk konsumvekst som følge

av momsøkningen i januar i år. En dekomponering av tredjekvartalstallene indikerer imidlertid at konsumet nå har begynt å ta seg opp igjen. Sammen med økte investeringer og høyere industriproduksjon ser konsumet således ut til å ha gitt et positivt bidrag til veksten, ikke bare i 2. kvartal, men også i 3. kvartal i år. Det er grunn til å anta at konsumveksten vil tilta ytterligere framover, først og fremst som følge av at arbeidsledigheten har falt markert i euroområdet i den siste tiden. Dette understøttes dessuten av at europeiske konsumenter fortsatt har et relativt optimistisk syn på de økonomiske utsiktene framover. Det er imidlertid en betydelig nedsiderisiko forbundet med en slik antagelse, da konsumenttilliten lett kan få seg en knekk om uroen i kredittmarkedet skulle vise seg å gripe mer om seg enn det vi har lagt til grunn i vårt hovedscenario.

Når vi ser for oss en svekkelse av økonomien i årene som kommer, skyldes det flere forhold. Blant annet har euroen siden begynnelsen av 2006 styrket seg med i overkant av 25 prosent mot dollar. Selv om styrkelsen handelsvektet i samme periode har vært på mer beskjedne 10 prosent, er det vanskelig å se for seg at dette ikke vil få klare negative effekter for euroområdet i form av redusert eksport og høyere importandeler. Også utsiktene til fortsatt høye oljepriser vil etter hvert gi seg utslag på bunnlinjen til europeisk industri, og via høyere kostnader bidra til en nedskalering av produksjonen. Også konsumentene vil etter hvert merke de høye oljeprisene. Flere boligmarkeder i eurosonen er dessuten kjennetegnet ved bobleliknende tilstander. Noen av disse er for tiden i en korreksjonsprosess hvor det er lite som tyder på at prisen vil stoppe opp med det første, ikke minst som følge av selvforsterkende effekter relatert til boligkjøp som utsettes i påvente av ytterligere prisnedgang. En slik utvikling rammer bygge- og anleggssektoren via reduserte investeringer. Selv om det så langt bare gjelder et fåtall land, vil vekstbidraget være negativt. Den mest umiddelbare og alvorlige trusselen for vekstutsiktene framover har som tidligere nevnt sammenheng med konsekvensene av siste tids uroligheter i de internasjonale finansmarkedene. En utvalgsundersøkelse for banklån i euroområdet viste da også en kraftig innskjerpelse av utlånsbetingelsene for lån til foretak og bedrifter i 3 kvartal i år. I samme retning trekker en uttalelse fra Bank of England nylig om at urolighetene i de globale finansmarkedene vil komme til å ramme Storbritannias vekst hardt i første halvdel av 2008. Legger man til at sykliske vendepunkter i amerikansk økonomi historisk sett har en tendens til å bli etterfulgt av omslag i europeisk økonomi, er det derfor mye som taler for at euroområdet går vanskeligere tider i møte.

Til tross for at rentene er på vei nedover i USA og en sterk euro, har ESB så langt ikke signalisert framtidige rentekutt. Den har så langt begrunnet dette med at stigende olje- og matvarepriser representerer økt inflasjonsfare. Selv om konsumpristallene for oktober delvis bekrefter berettigelsen av en slik frykt, er det imidlertid flere forhold som kan trekke i motsatt retning. Ser man

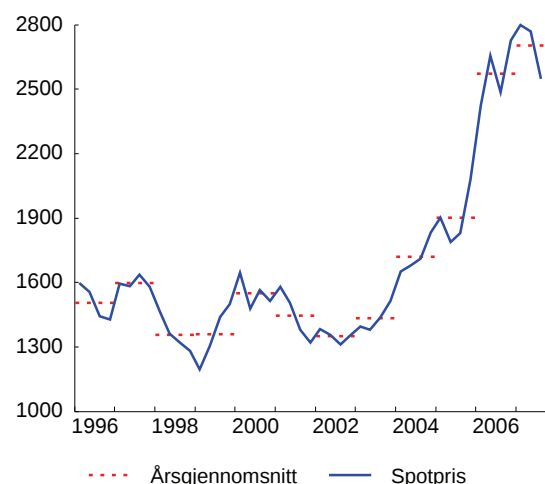
på inflasjonstallene fram til oktober, kan neppe hele oppgangen i konsumprisinflasjonen for euroområdet tilskrives økte priser på mat og olje alene. Det kraftige energiprisfallet i september og oktober i fjor bør også ha spilt en rolle da denne effekten ble uttømt i oktober i år. Likeledes var det en relativt kraftig oppgang i inflasjonen i november i fjor. Kombinert med negative effekter av en sterk euro kurs er det derfor mye som tyder på at vi for november og desember i år kan komme til å få en reduksjon i inflasjonsraten. Ser vi litt fram i tid, vil dessuten både det at den direkte effekten av den tyske momsøkningen uttømmes i januar 2008, eurostyrking og litt lavere oljepriser framover bidra til at inflasjonen vil kunne komme inn under målet fra begynnelsen av 2008 og framover. Når det gjelder renteutsiktene, priser markedet for framtidige rentekontrakter nå inn at renta skal falle framover. Mulighetene for et slikt forløp kan ikke sies å ha blitt svekket av at Bank of England nylig har meldt at den vedvarende krisen i internasjonale finansmarkeder vil kreve minst to nært forestående rentekutt fra bankens side dersom den skal kunne nå sitt inflasjonsmål på 2 prosent. Vi legger til grunn en nedgang i pengemarkedsrenta i euroområdet i løpet av første halvdel neste år på 0,5 prosentpoeng, til 4,2 prosent. Det er i tråd med det som prises inn i pengemarkedet i slutten av november. Nedgangen antas å komme som en følge av at påslaget på styringsrenta normaliseres, etter hvert som usikkerheten i kredittmarkedene avtar.

1.3. Tiltakende inflasjon i Kina og India

I Kina har den økonomiske veksten tiltatt ytterligere, og var over 11 prosent på årsbasis i årets tre første kvartaler. Husholdningenes sparing er høy blant annet på grunn av et lite utviklet offentlig sosialt sikkerhetsnett. Veksten er særlig drevet av investeringer og eksport. Inflasjonen har skutt i været. Tolvmånedersveksten i konsumprisindeksen var i august oppe i 6,5 prosent, mot om lag 1,5 prosent ett år tidligere. De siste månedene har imidlertid inflasjonen vært stabil på dette nivået. Det er særlig økende matvarepriser som presser opp inflasjonen. Sterk subsidiering av bensin og fyringsolje har hittil motvirket effekten av prisoppgangen på råolje. Nylig besluttet kinesiske myndigheter å øke maksimalprisene på raffinerte oljeprodukter. Det vil bidra til at inflasjonen øker noe framover. Myndighetene har latt valutakursen styrke seg noe de siste to årene. Det trekker isolert sett inflasjonen ned. Tiltakende inflasjon øker sannsynligheten for at de tillater en ytterligere styrking av yuan. Den kinesiske sentralbanken har økt renta gradvis siden april i fjor, for å holde inflasjonen i sjakk og hindre overoppheting av økonomien. Realrenta er imidlertid fortsatt svært lav, og ytterligere renteøkninger ventes framover.

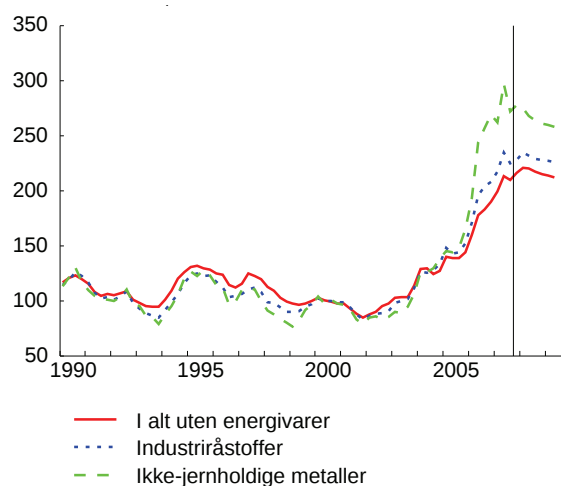
Også i India har inflasjonen tiltatt de siste par årene, og ligger nå på 6-7 prosent. BNP-veksten har ligget rundt 9 prosent de siste fire årene. Høyere renter og en tilstramming av finanspolitikken er ventet framover. Det vil bidra til å kjøle ned økonomien. Lavere vekst i OECD-

Figur 1.6. Spotprisen på aluminium. 1996-2007. Dollar per 100 pund (lbs.)

Kilde: IMF.

Figur 1.7. Indekser for råvarepriser på verdensmarkedet. 1990-2009. På dollarbasis, 2000=100

Kilde: AIECE.

området framover vil trolig også bidra til å dempe veksten noe i de asiatiske høyvekstøkonomiene.

1.4. Mild nedgang internasjonalt

Ettersom avmatningen i amerikansk økonomi hittil i stor grad har vært avgrenset til boligmarkedet, har ringvirkningene internasjonalt vært begrenset. Imidlertid ser vi nå tegn til at nedgangen er i ferd med å bre seg. Det er tegn til avmatning i amerikanske husholdningers konsum, som i tillegg til boligmarkedet nå rammes av svakere arbeidsmarked og kraftig vekst i energiprisene. Internasjonale finansmarkeder er rammet av nedturen i det amerikanske boligmarkedet og en tillitskrise som er knyttet til vurderingen og verdsettingen av risiko. Historisk har amerikansk økonomi ligget i forkant av konjunkturutviklingen internasjonalt. Euroområdet har i gjennomsnitt fulgt amerikansk økonomi med et etterslep på rundt to kvartaler. Det har ikke vært tilfelle

Utviklingen i oljemarkedet

Spotprisen på Brent Blend steg fra noe over 50 dollar per fat i begynnelsen av januar i år til noe over 90 dollar fatet i begynnelsen av november. Siden har oljeprisen holdt seg noenlunde på samme nivå, og lå i slutten av november på rundt 94-95 dollar. Som gjennomsnitt så langt i 2007 har prisen vært noe over 70 dollar per fat, mot 65 dollar som årsgjennomsnitt i 2006.

Flere forhold bidro til at oljeprisen steg gjennom året. For det første ble det kaldere vær på den nordlige halvkule utover i første kvartal, noe som førte til økt etterspørsel etter fyringsolje. Dessuten vedtok OPEC å redusere produksjonen ved to anledninger, med til sammen 1,7 millioner fat daglig. I tillegg har etterspørselen etter bensin vært høy, først og fremst på grunn av sommersesongen for bilkjøring i USA som varer fra april til oktober. OPEC vedtok å øke produksjonen med 0,5 millioner fat per dag fra 1. november, noe som trolig har bidratt til at oljeprisen ikke har steget ytterligere. Siden dollaren har falt i forhold til andre valutaer de siste månedene, er ikke økningen i oljeprisen like høy i andre lands valutaer.

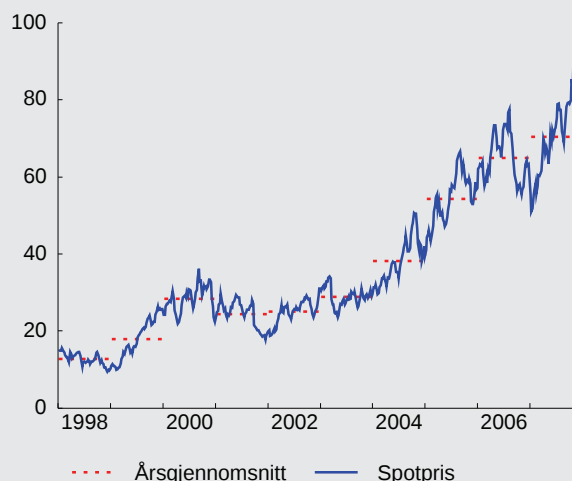
Ifølge IEA (International Energy Agency) er nå lagrene av råolje og ferdigprodukter i de fleste regioner i OECD på et normalt nivå. Det gjelder imidlertid ikke lagrene av råolje i Japan og til dels Europa, som er lavere enn gjennomsnittet for de fem siste årene. Dersom OPEC holder produksjonen av råolje på dagens nivå i tiden fremover, ser det ut til at de globale lagrene vil falle en god del i inneværende kvartal og første kvartal neste år. Det er ikke unormalt med trekk i råoljelagrene i denne perioden, fordi lagrene av fyringsolje bygges opp for å tilfredsstille etterspørselen på den nordlige halvkule. Det er likevel usikkert om det vil være tilstrekkelig med fyringsolje, spesielt dersom det skulle bli en kald vinter.

IEA forventer at oljeetterspørselen vil øke med 2,0 millioner fat per dag fra 2007 til 2008, som er en viss nedgang fra tidligere anslag og først og fremst skyldes lavere forventet etterspørsel blant annet i USA og Europa. Oppgangen er i første rekke ventet å komme i Asia og Midt-Østen. Det er etterspørselen etter transportoljer som fortsatt utgjør hoveddelen av økningen i oljeetterspørselen, siden det er få substitusjonsmuligheter for olje i denne sektoren. IEA påpeker at det fortsatt hersker usikkerhet rundt situasjonen på finansmarkedene i USA og om dette vil føre til lavere økonomisk vekst og lavere etterspørsel etter olje i tiden fremover, både i USA og andre land.

Samtidig anslår IEA at produksjonen utenfor OPEC går opp med 1,0 millioner fat daglig. Økningen er spesielt forventet å komme i Russland, Aserbajdsjan og Brasil. Denne økningen vil bli motvirket av reduksjoner i produksjonen i OECD, da spesielt i Norge, Storbritannia og Mexico. Alt i alt vil dette føre til at etterspørselen rettet mot OPEC øker med noe under 1 million fat per dag neste år. Dette er lavere enn IEA sine tidligere prognoser og skyldes blant annet at Angola ble medlem av OPEC i år. Det hersker usikkerhet om hvor stor ledig produksjonskapasitet OPEC nå har, men de fleste anslag varierer mellom 2 og 3 millioner fat per dag. En økning av produksjonen vil føre til mindre ledig produksjonskapasitet og enkelte analytikere mener dette kan føre til økte bekymringer for mulige produksjonsbortfall og dermed ytterligere prisøkninger.

Vi legger til grunn at oljeprisen faller gradvis fra dagens nivå til 80 dollar tidlig i 2009, og at den blir liggende på dette nivået ut prognoseperioden. Dette er om lag på linje med det som nå prises inn i fremtidsmarkedet for olje. En slik utvikling er trolig betinget av at OPEC øker produksjonen noe fremover og – på helt kort sikt – at ikke vinteren blir uvanlig kald på den nordlige halvkule.

Spotprisen på råolje. Brent Blend. 1998-2007. Dollar per fat

Kilde: Norges Bank.

i inneværende sykel. Veksten i amerikansk økonomi falt under trend tidlig i 2006, mens euroøkonomien vokste raskere enn trendveksten gjennom 2006 og hittil i 2007. Spørsmålet har derfor meldt seg om etterslepet er større denne gangen, eller om forhold som globalisering, europeisk markedsintegrasjon og framveksten av nye økonomiske stormakter i Asia har bidratt til en internasjonal "frikobling" fra den amerikanske konjunktursykelen.

Vi holder fast på vårt bilde fra forrige konjunkturrapport, og legger til grunn at konjunkturedgangen i

amerikansk økonomi fortsetter på bredere basis. Da venter vi at veksten vil avta også i Europa og resten av verdensøkonomien framover. Målt ved SSBs eksportmarkedsindikator for norsk økonomi passerer den internasjonale konjunkturtoppen i første halvår 2008. Avmatningen ventes å bli moderat i et historisk perspektiv, men likevel noe mer markert enn det som følger av anslagene fra IMF og Consensus forecasts. De fleste prognosemakere har nedjustert sine vekstanslag siden i sommer, og med det nærmet seg våre anslag. Videre forutsetter vi ny oppgang fra 2009, i tråd med en normal konjunktursykel.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

Den sterke produksjonsveksten i norsk økonomi har fortsatt så langt i 2007, og det er ingen tegn til svakere vekst i de siste tallene fra Kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR). Konjunkturoppgangen i norsk økonomi har dermed fortsatt denne høsten. Vi regner nå med at veksten i BNP Fastlands-Norge kan bli i overkant av 5 ½ prosent fra 2006 til 2007. I hovedsak som følge av nedgang i petroleumsproduksjonen, vil veksten i BNP i alt bli langt mer beskjeden, om lag 3 ¼ prosent. Utviklingen for hovedgrupper av fastlandsnæringene viser at veksten i økonomien er bredt basert.

På etterspørselssiden er det sterk vekst både i innenlandsk etterspørsel til konsum og investeringer og i eksporten av tradisjonelle varer og tjenester. Vekstimpulsen fra offentlig forvaltning er litt lavere enn den anslåtte trendveksten for fastlandsøkonomien, slik at det er husholdningene og næringslivet som bidrar til den høye etterspørselsveksten. Vi anslår etterspørselen fra fastlandsøkonomien til å vokse med i overkant av 6 prosent fra 2006 til 2007, og at etterspørselsveksten fra oljesektoren er om lag den samme. Siden etterspørselsveksten er særlig sterk for varer og tjenester med et høyt

Tabell 2.1. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2005-2007. Vekst fra forrige periode. Prosent**

	2005	2006	Sesongjustert			
			06:4	07:1	07:2	07:3
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	4,0	4,2	1,1	3,0	1,6	0,8
Konsum i offentlig forvaltning	0,7	3,0	0,7	0,7	0,9	1,1
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	13,3	6,5	1,9	- 0,8	2,9	2,9
Fastlands-Norge	12,7	7,3	8,5	- 2,1	1,7	1,7
Utvinning og rørtransport	18,8	3,4	- 0,5	- 6,2	7,4	6,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,6	4,4	2,3	1,5	1,4	1,0
Eksport	1,1	0,5	2,4	1,5	- 2,7	2,6
Råolje og naturgass	-5,0	-6,6	- 1,9	4,1	- 6,3	2,8
Tradisjonelle varer	5,0	6,2	3,3	3,4	- 0,6	2,7
Import	8,7	8,2	4,7	- 0,7	1,2	3,5
Tradisjonelle varer	8,1	9,6	5,6	1,4	0,0	1,0
Bruttonasjonalprodukt	2,7	2,2	0,5	0,6	1,0	1,4
Fastlands-Norge	4,6	4,3	1,4	1,3	1,8	1,9
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	1,4	2,4	0,9	1,0	1,3	0,7
Sysselsatte personer	1,2	3,3	0,7	0,8	1,2	0,8
Arbeidsstyrke ²	1,4	2,1	0,3	0,7	1,1	0,8
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	4,6	3,4	2,8	2,7	2,6	2,5
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ⁴	3,8	4,3	5,2	6,1	5,7	5,6
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	1,6	2,3	2,5	1,0	0,3	0,2
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	1,0	0,8	0,8	1,2	1,4	1,6
Eksportpriser tradisjonelle varer	4,1	11,4	- 0,6	- 0,6	2,5	- 2,7
Importpriser tradisjonelle varer	0,5	4,7	3,8	- 0,2	1,1	- 1,7
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	300,8	353,5	93,1	83,9	71,1	..
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	2,2	3,1	3,6	4,2	4,6	5,2
Utlånsrente, banker ⁵	3,9	4,3	4,7	5,3	5,6	..
Råoljepris i kroner ⁶	351,4	413,8	380,7	360,4	414,1	435,3
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	91,8	92,5	94,7	93,2	92,0	89,8
NOK per euro	8,01	8,05	8,27	8,17	8,10	7,92

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Definert som summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ifølge nasjonalregnskapet fratrukket utlendinger i utenriks sjøfart.

³ Ifølge AKU.

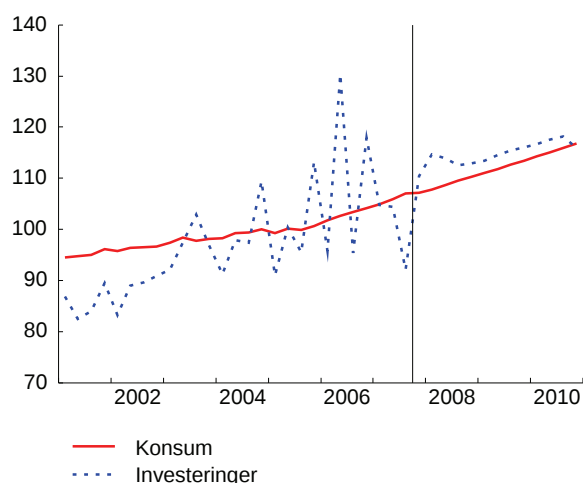
⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ I slutten av perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

importinnhold, vokser importen mer enn innenlandsk etterspørsel. Dette forklarer (regnskapsmessig) hvorfor produksjonsveksten i fastlandsøkonomien er mindre enn etterspørselen. På bakgrunn oppreviderte tall for veksten i konsumet gjennom siste halvår i fjor og første halvår i år har vi oppjustert anslaget for konsumveksten i 2007 til vel 7 prosent. For de andre etterspørselskomponentene er anslagene lite endret i forhold til forrige konjunkturoversikt.

Det er sterk vekst i sysselsettingen både regnet i timer og i personer. Arbeidsinnvandringen har antakelig fortsatt i et betydelig omfang også i høst og er med på å muliggjøre den sterke oppgangen i økonomien. Arbeidsmarkedet er meget stramt og lønnsveksten er økende. Dette er i tråd med hva man kan vente i en oppgang der både ledigheten er lav og lønnsomheten i næringslivet er god. Lønnsomheten i industrien er spesielt god som følge av høye verdensmarkedspriser på varer Norge produserer mye av. Inflasjonen, målt med veksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer uten energipriser, har imidlertid ikke økt mye den senere tid. Derimot kan man observere stor økning i enkelte priser på investeringsvarer, og da særlig knyttet til bygge- og anleggsinvesteringene.

Tilstrammingen i pengepolitikken i 2007 gjennom økte styringsrenter og enda større økning i pengemarkedsrentene, antar vi ikke vil fortsette inn i 2008. Vi tror heller ikke at det blir store endringer i valutakursen i de nærmeste kvartalene. Styringsrenta antas å ligge i ro framover som følge av økt internasjonal usikkerhet. Vi forventer at påslaget mellom styringsrenta og pengemarkedsrenta faller noe fra dagens nivå og at tremåneders pengemarkedsrente blir på 5 ¼ prosent fra og med 3. kvartal 2008. Sammen med en antakelse om en svak rentenedgang i euroområdet gjennom første halvår 2008, vil dette antakelig føre til en gradvis sterkere kronekurs fra andre halvår 2008 og gjennom 2009 og 2010. Dette bidrar til at pengepolitikken vil

virke kontraktivt selv om styringsrentene antas uendrede framover. Sammen med svakere markedsvekst i utlandet vil det dempe eksportveksten. Høyere realrenter vil bidra til å dempe den innenlandske etterspørselen. I perioden framover antas finanspolitikken å gi om lag de samme impulsene til veksten i økonomien som i 2007. Det samme gjelder for petroleumsinvesteringene, selv om disse antas å vokse sterkere enn de fleste andre etterspørselskomponentene. Samlet sett anslår vi derfor at veksten i fastlandsøkonomien vil falle fra dagens høye nivå og ned til litt under anslått trendvekst på 3 ½ prosent per år tidlig i 2008. Ledigheten vil derfor forbli lav i årene framover, noe som gjør at reallønnsveksten forventes å bli ganske høy. En gradvis sterkere krone vil føre til at konsumprisveksten fortsatt vil holde seg under inflasjonsmålet.

2.1. Stabil vekst i offentlig etterspørsel

Ifølge KNR økte konsumet i offentlig forvaltning med 3,1 prosent de tre første kvartalene i 2007 sammenliknet med tilsvarende periode året før. Dette er nøyaktig det samme som anslaget for hele 2007 i Nasjonalbudsjett 2008 (NB08). Det har vært beskjeden vekst i konsumet i statsforvaltningen så langt i år, mens veksten i kommuneforvaltningen var 4,5 prosent. Vi legger til grunn det samme anslaget for veksten i offentlig konsum som i NB08.

Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning har så langt i år vært 7 prosent lavere enn i tilsvarende periode i 2006. Justeres det for investeringer i fregatter, er nivået imidlertid om lag det samme i de to årene. I NB08 anslås årsveksten i bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning til hele 8,6 prosent fra 2006 til 2007. På bakgrunn av de moderate investeringstallene så langt i år, og tatt i betraktning den sterke prisveksten som nå kan observeres for enkelte investeringsarter, har vi nedjustert vårt tidligere anslag for investeringsveksten til 1,6 prosent for 2007. Med disse anslagene vil veksten i kjøp av varer og tjenester i offentlig forvaltning i 2007 bli 2,9 prosent, som er litt mindre enn trendveksten i fastlandsøkonomien.

Veksten i trygder og stønader fra det offentlige er uendret i forhold til tidligere anslag og vokser nominelt om lag i takt med lønnsveksten. Som følge av den lave konsumprisveksten, blir realstønadsveksten i 2007 om lag 5 prosent og gir således et betydelig bidrag til husholdningenes realinntektsvekst i 2007. Den sterke veksten i norsk økonomi fører til betydelig vekst i de offentlige skatteinntektene, men siden de reelle skattesatsene er nær uendret fra 2006 til 2007 påvirkes den strukturelle budsjettbalansen i liten grad.

Våre anslag for ulike finanspolitiske variable for årene 2008-2010 er ikke endret vesentlig fra forrige konjunkturoversikt. Disse anslagene gir en ganske stabil vekst i kjøp av varer og tjenester i offentlig forvaltning på knapt 3 prosent som er litt lavere enn den antatte trendveksten i norsk økonomi. Vi har fortsatt lagt til grunn uendrede reelle skattesatser samlet sett i årene

framover. Satsene for særavgiftene er justert opp med 2,6 prosent i 2008 i tråd med NB08. I årene deretter er disse satsene økt med knappe 2 prosent per år, som om lag tilsvarende den anslåtte veksten i konsumprisene. Vi har nedjustert vårt anslag for investeringsveksten (i volum) for 2008 sammenliknet med forrige konjunkturoversikt, og legger nå til grunn om lag det samme anslaget som i NB08.

Samlet sett innebærer anslag og beregninger at det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet (SOBU) vil bli mindre enn 4 prosent av Statens pensjonsfond – Utland både i 2007 og i årene framover. For 2008 innebærer våre anslag at SOBU som andel av trendverdien til BNP Fastlands-Norge endres lite. Slik sett må man kunne si at finanspolitikken er om lag konjunkturnøytral. I en situasjon hvor norsk økonomi er i en høykonjunktur og vokser raskt, vil det å følge handlingsregelen for finanspolitikken «slavisk» gi sterkere impulser enn det som er intensjonen med regelen.

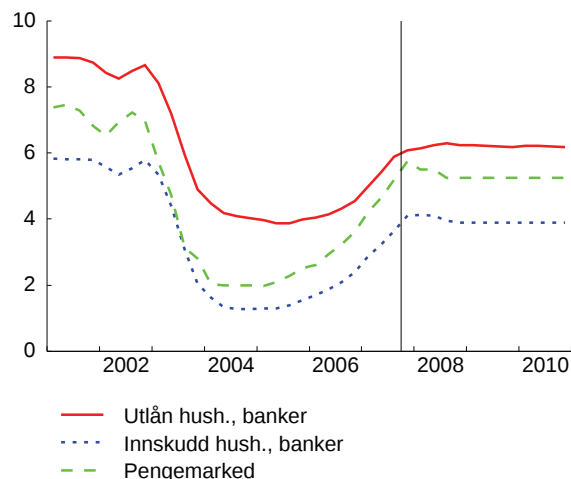
I årene framover regner vi med klart høyere råoljepris i norske kroner enn antydte i NB08. Det vil innebære at «petroleumsfondet» får tilført mer midler. Dermed vil det vokse mer enn anslått i NB08. På den annen side, og dels som en følge av vårt økte oljeprisanslag, har vi lagt til grunn en sterkere kronekurs enn i NB08. Det tilsier isolert sett en svakere utvikling i fondsverdien (i norske kroner) og fører til at våre anslag på fondsutviklingen i norske kroner likevel ikke avviker så mye fra NB08. Man kan heller ikke se bort fra muligheten for at uro i internasjonale finansmarkeder vil påvirke fondsverdien i negativ retning slik man opplevde under forrige internasjonale lavkonjunktur.

2.2. Ingen ytterligere pengepolitisk innstramning

Norges Bank skal fastsette renta på bakgrunn av en avveining mellom å stabilisere inflasjonen, valutakurser og utviklingen i produksjon og sysselsetting. Det operative målet for pengepolitikken er en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent. Den lave inflasjonen de siste årene kan i stor grad betraktes som resultatet av tilbudssidesjokk gjennom til dels fallende importpriser og høy produktivitetsvekst. Slike sjokk kan lede til en situasjon hvor inflasjonen er lav samtidig som kapasitetsutnyttelsen er høy. Norges Bank må da foreta en avveining mellom å stabilisere inflasjonen i forhold til det operative målet og å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting. I denne sammenhengen må Norges Bank også ta hensyn til rentas virkning på valutakursen.

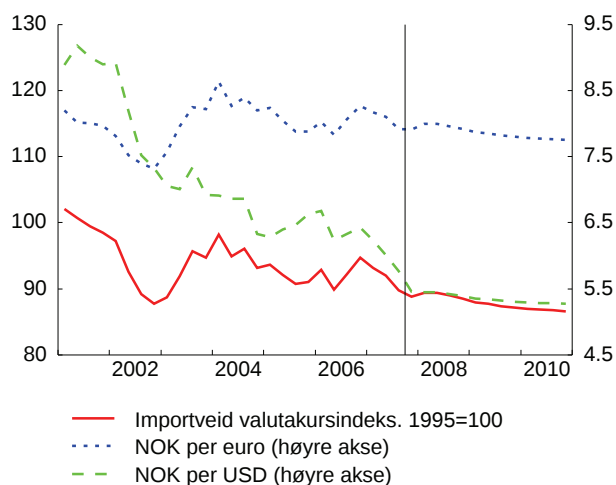
Siden juli 2005 har Norges Bank økt styringsrenta gradvis fra 1,75 prosent til 5,00 prosent i september 2007. Pengemarkedsrenta har fulgt styringsrenta med et lite påslag. Dette påslaget har over tid ligget rundt ¼ prosentpoeng, men er noe høyere når renta stiger. Siden sommeren 2007 har påslaget imidlertid vært vesentlig større på grunn av uroen i finansmarkedene. I første halvdel av 3. kvartal var pengemarkedsrenta

Figur 2.2. Norske renter. Prosent

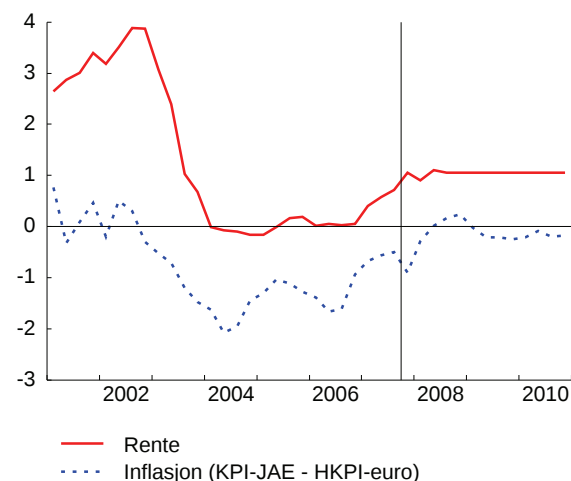
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.3. Valutakurser

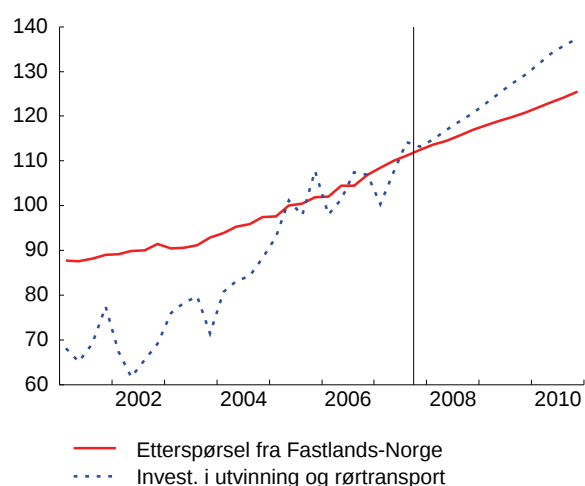
Kilde: Norges Bank.

Figur 2.4. Rente- og inflasjonsforskjell mellom norske kroner og euro. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.5. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser, 2004=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5,7 prosent i snitt, mens den i uke 47 klatret opp til 5,9 prosent.

Uroen i finansmarkedene og en sterk krone har ført til at Norges Bank har nedjustert sin rentebane. Norges Bank ser nå for seg 1 eller 2 renteøkninger det nærmeste året, med mulighet for rentenedsettinger tilbake til dagens nivå fram mot slutten av 2010. I pengemarkedet er det priset inn fallende pengemarkedsrenter det kommende året. Dersom det unormalt store påslaget for pengemarkedsrenta reduseres framover, kan en fallende pengemarkedsrente likevel være forenelig med en økning i styringsrenta på 0,25 prosentpoeng.

Bankenes gjennomsnittlige utlånsrente økte fra 4,7 prosent ved årsskiftet til 5,6 prosent ved utgangen av juni. Innskuddsrenta økte noe mindre, slik at rentemarginen nå har økt litt etter flere år med reduksjon.

Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i 2006 0,8 prosent høyere enn i 2005. I år har den tatt seg noe opp, og i oktober var 12-månedersveksten i KPI-JAE på 1,4 prosent. På årsbasis ser det også ut til at KPI-JAE vil bli 1,4 prosent høyere i 2007 enn i 2006. Framover i prognoseperioden antar vi at inflasjonen målt ved KPI-JAE blir liggende i området 1,5 - 2 prosent.

Den innenlandske kredittveksten, målt ved 12-månedersveksten i publikums bruttogjeld (K2), var 14,3 prosent i september 2007. Dette er en liten nedgang fra månedene før. Kredittveksten har stort sett ligget i området 13-15 prosent siden begynnelsen av 2006. 12-månedersveksten i husholdningenes innenlandske bruttogjeld var 11,8 prosent. Dette er den laveste 12-månedersveksten siden april 2005. Husholdningenes kredittvekst er fortsatt klart høyere enn veksten i inntektene og bruttogjelden som andel av inntekten øker dermed fortsatt.

Den europeiske sentralbanken (ESB) økte styringsrenta med 0,25 prosentpoeng til 4,0 prosent i juni i år. Pengemarkedsrenta i euroområdet lå i slutten av november i år på rundt 4,7 prosent. På grunn av redusert internasjonal vekst antar vi at ESB ikke vil sette opp styringsrenta neste år. Samtidig antar vi at påslaget på styringsrenta etter hvert vil normaliseres, slik at pengemarkedsrenta i euroområdet vil falle gjennom første halvår 2008. Vi antar dermed at pengemarkedsrenta i euroområdet vil ligge på 4,2 fra og med tredje kvartal 2008 og ut prognoseperioden.

Den norske krona styrket seg kraftig mot euro i løpet av de ni første månedene i år. Som månedsgjennomsnitt kostet en euro nesten 8,30 kroner i januar i år, mot 7,70 kroner i oktober. Den siste måneden har imidlertid krona svekket seg mot euro, som nå koster rundt 8,00 kroner. Målt mot euro har den amerikanske dollaren falt betydelig i verdi i år. Gjennom året har norske kroner derfor styrket seg enda mer målt mot dollar enn mot euro. Mens en dollar kostet nesten 6,40 kroner i januar i år, var en dollar i oktober og første halvdel av november i år verdt 5,40 kroner. Målt med den importveide kronekursen, hvor vektene er basert på sammenstillingen av norsk import, har den norske krona styrket seg med om lag 5 prosent fra utgangen av fjoråret til november måned i år. I prognosene har vi lagt til grunn uendrede valutakurser mellom våre viktigste handelspartnere. På grunn av et høyere rentenivå i Norge og en fortsatt høy oljepris antar vi at den norske krona vil styrke seg i verdi. På årsbasis anslår vi at krona styrker seg med 1,6 prosent i år og ytterligere 2,0 prosent neste år, målt ved den importveide kronekursen. Også i 2009 og 2010 fortsetter kronestyrkingen, slik at krona blir drøyt 6 prosent mer verdt i 2010 enn den var i 2006. Målt mot euro innebærer kronestyrkingen at prisen for en euro beveger seg gradvis ned til 7,75 kroner i slutten av 2010.

Fortsatt lav inflasjon, kombinert med en kronestyrking, trekker i retning av lavere rente i Norge. I motsatt retning trekker det høye aktivitetsnivået samt kredittveksten. I Økonomiske analyser 4/2007 har vi beregnet rentas effekt på blant annet prisstigningen, BNP Fastlands-Norge og valutakursen. En økning i renta på ett prosentpoeng vil ifølge beregningene redusere inflasjonen med 1,1 prosentpoeng etter ett år, mens BNP reduseres med 1,0 prosent. For inflasjonen blir effekten mindre etter hvert, mens effekten på BNP fordobles etter 3 år. Virkningen på BNP går både gjennom rentekanalene og valutakurskanalen. Norske kroner vil bli i overkant av 5 prosent mer verdt i de første 3 årene etter renteøkningen.

Vi anslår en uendret styringsrente i prognoseperioden, samtidig som påslaget for pengemarkedsrenta etter hvert normaliserer seg. Dermed vil pengemarkedsrenta i Norge falle ned til 5,25 prosent, og ligge rundt dette nivået fra og med 3. kvartal 2008 og fram til 2010. Skulle påslaget for pengemarkedsrenta forbli på et høyere nivå, noe som i så fall kan forklares med økt per-

manent risiko i interbankmarkedet, kan Norges Bank kompensere dette ved å sette styringsrenta ned slik at pengemarkedsrenta like fullt blir om lag 5,25 prosent framover.

2.3. Klare, positive vekstimpulser fra oljeinvesteringene

2007 blir det femte året på rad hvor investeringsvolumet i utvinning og rørtransport øker. Etter å ha vokst relativt sterkt gjennom 2004 og 2005, avtok veksten noe gjennom 2006. Tall fra KNR indikerer at veksten i volumet tok seg noe opp igjen gjennom de tre første kvartalene av 2007. Sammenliknet med tilsvarende 3 kvartaler i fjor, lå investeringsnivået nær 5 prosent høyere. Mens investeringene i leting, produksjonsboring og plattformer tok seg kraftig opp, sank investeringene i landanlegg og rørtransport. Vi legger til grunn at oljeinvesteringene vil vokse noe sterkere i årets siste kvartal, slik at investeringsvolumet blir vel 6 prosent høyere enn i 2006. Vi legger videre til grunn at investeringene vil fortsette å vokse med omtrent samme vekstrate hvert år i resten av prognoseperioden. Anslagene er noe lavere enn i forrige konjunkturrapport. Dette skyldes blant annet at Snøhvit Olje ikke vil bli utviklet og at Troll Future Development er utsatt til 2009 eller 2010.

Oljeselskapenes leteaktivitet har så langt blitt klart begrenset av riggkapasiteten. Letingen har blitt stimulert av en forventet høy oljepris i lang tid framover og av at det fremdeles er lovende gjenstående letearealer. Dette bekreftes også i SSBs siste investeringstelling. Vi legger til grunn at letingen øker ytterligere etter hvert som riggkapasiteten tiltar. Også investeringene i felt i drift ventes å øke klart framover. I stor grad gjelder dette investeringer tilknyttet utvinning av haleproduksjonen på eksisterende felt som er klart lønnsomme med de høye oljeprisforventningene.

Også nye funn i nærheten av eksisterende felt ventes å bidra til å øke investeringene i tilknytning til eksisterende infrastruktur. Vega, Tyrihans, Goliat og, Skarv/Idun er blant de største nye feltene som helt eller delvis forventes å bli bygd ut i løpet av prognoseperioden. Flere mindre feltutbygginger vil trolig også bli satt i gang. Mye ligger til rette for at oppgangen i feltutbygging gjennom de siste to årene vil fortsette. På land forventer vi derimot en klart svakere utvikling. Nå som landanleggene på Nyhamna og Melkeøya i all vesentlighet er ferdigstilte, er det ingen tegn til nye landanlegg av betydning. Også investeringene i tilknytning til rørtransport antas å falle gjennom inneværende og neste år, men vil så kunne øke noe igjen i 2009 og 2010.

Investeringsvolumet ventes i år å bli høyere enn i det tidligere toppåret 1998. Den relative betydningen blir likevel mindre enn den gang. Målt som andel av BNP Fastlands-Norge utgjorde investeringene i 1998 om lag 8 prosent, mot knapt 6,5 prosent i år. Selv med et klart høyere investeringsnivå i 2010, vil andelen ventelig bli liggende godt under 1998-nivået. Med fallende investeringer i landanlegg, vil importandelen i investeringene

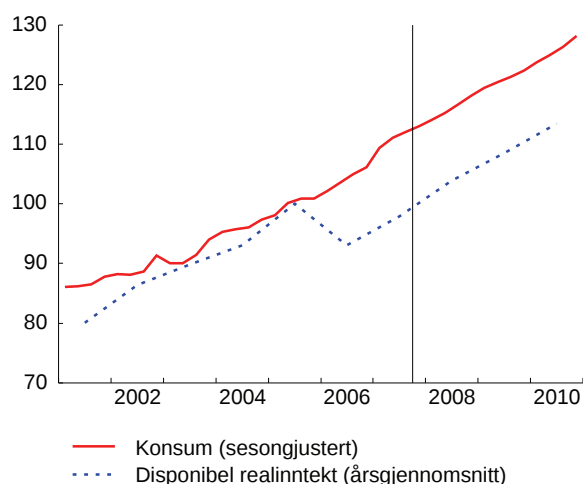
antakelig bli høyere i de nærmeste årene framover enn den har vært de siste årene. Utviklingen i oljeinvesteringene i prognosen vil anslagsvis bidra til 0,1 prosentpoeng av BNP Fastlands-Norges vekst neste år, stigende til 0,2 prosentpoeng i 2010.

KNR-tall viser at utvinningen av olje og gass i de tre første kvartalene av 2007 sank med nær 7 prosent i forhold til tilsvarende periode i fjor. Oljeproduksjonen har falt klart, mens gassproduksjonen har holdt seg oppe. Vi legger til grunn at nedgangen i utvinningen av olje dempes, men at utvinningen likevel fortsatt avtar noe gjennom hele prognoseperioden. Selv om haleproduksjonen av olje øker, og det settes i gang utvinning på nye felt, tror vi ikke dette er tilstrekkelig til å motvirke produksjonsnedgangen på de store, modne feltene i årene deretter. Oljeutvinningen antas derfor å synke i hele prognoseperioden. Med Snøhvit og Ormen Lange i kommersiell drift fra 4. kvartal i år vil imidlertid gassutvinningen øke markert. Samlet sett antas petroleumsproduksjonen å falle med noe under 6 prosent i år, for så øke med vel 4 prosent neste år. Dette utvinningsnivået antas så å holde seg gjennom 2009 og 2010. Målt i verdi, øker gassens andel av den samlede petroleumsutvinningen fra noe under 22 prosent i 2005 til vel 36 prosent i 2010.

2.4. Den sterke konsumveksten fortsetter

Sesongjusterte KNR-tall viser at konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner steg med 0,8 prosent fra 2. til 3. kvartal 2007, etter å ha vokst med henholdsvis 3,0 og 1,6 prosent i de to foregående kvartalene. Reduksjonen i veksttakt i siste kvartal kan i stor grad føres tilbake til utenlandskonsumet, som ikke økte etter sterk vekst kvartalene før. Nordmenns konsum i utlandet var likevel på et høyt nivå og 11,6 prosent høyere i 3. kvartal i år enn samme kvartal i fjor. Det innenlandske varekonsumet økte med 1,0 prosent fra 2. til 3. kvartal i år, mens tjenestekonsumet viste en noe svakere utvikling. Kjøp av biler sammen med konsumet av klær og sko forklarer mesteparten av veksten i varekonsumet i siste kvartal. Samlet for årets tre første kvartaler var totalkonsumet hele 7 prosent høyere enn i samme periode i fjor. Dersom vi ser bort fra bilkjøpene, som på grunn av omleggingen av avgiftene ved årsskiftet økte kraftig i første kvartal, var konsumveksten likevel godt over 6 prosent. Den sterke konsumveksten gjennom de siste årene – som må ses i lys av høy underliggende inntektsvekst og lave renter i en periode etter 2002 – har dermed fortsatt så langt i 2007. På årsbasis venter vi nå en konsumvekst på vel 7 prosent i år, om lag 3 prosentpoeng høyere enn i 2006. Vi må tilbake til midten av 1980-tallet for å finne et år med høyere vekst i konsumet.

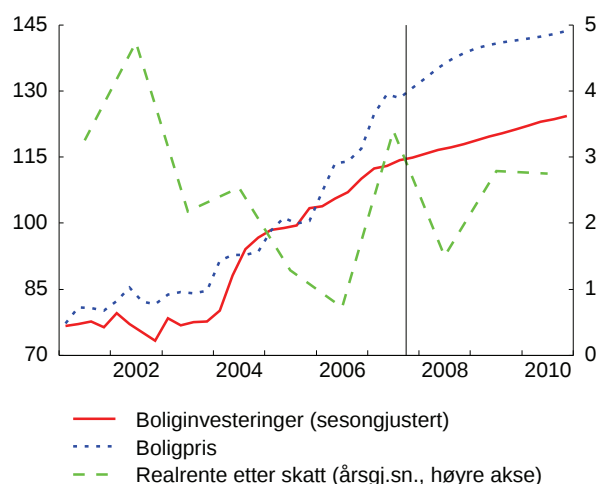
Veksten i husholdningenes disponible realinntekter anslås å bli nær 5,5 prosent i 2007 og rundt 5 prosent som årlig gjennomsnitt ut prognoseperioden. Også når vi ser bort fra utbytteutbetalingene, som trolig i liten grad stimulerer konsumet, vil inntektsveksten ventelig

Figur 2.6. **Inntekt og konsum i husholdningene mv. Volumindekser, 2005=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

være høy framover. Denne utviklingen kommer som følge av særlig sterk vekst i husholdningenes lønnsinntekter, men også i næringsinntekter og offentlige stønader, i all hovedsak alderspensjon fra Folketrygden. Likeledes trekker lav konsumprisvekst, og da særlig i 2007, realveksten i husholdningenes inntekter opp. Samtidig vil husholdningene øke sin gjeld i forhold til sine fordringer gjennom prognoseperioden. Sammen med en viss oppgang i utlånsrentene vil det slå ut i en svak utvikling i netto renteinntekter, noe som trekker veksten i disponibel inntekt ned. Realrenta (etter skatt) antas å bli om lag 3,5 prosent i 2007, klart høyere enn i de to foregående årene, for deretter å synke til et nivå rundt 2,5 prosent som årlig gjennomsnitt i perioden 2008-2010. Den inntekts- og renteutviklingen som her legges til grunn gir en vekstbane i konsumet på rundt 4 prosent de nærmeste årene. Våre prognoser innebærer altså fortsatt høy konsumvekst framover – om enn i et mer moderat tempo enn i 2007.

Reviderte nasjonalregnskapstall viser at spareraten – det vil si sparing regnet som andel av disponibel inntekt – var på godt over 10 prosent i 2005 (se egen artikkel i dette nummeret av Økonomiske analyser). Foreløpige tall antyder at spareraten sank til et nivå nær null i 2006, en utvikling som i all hovedsak må ses i sammenheng med kraftig, skattemotivert nedgang i mottatt aksjeutbytte i fjor. Både i 2. og 3. kvartal i år var konsumet høyere enn disponible inntekter, slik at sparingen var negativ i disse kvartalene. En positiv sparerate i 1. kvartal har dermed ikke forhindret en ytterligere nedgang i spareraten så langt i 2007. Våre anslag innebærer at spareraten vil synke til et nivå nær –2 prosent i år, for så å stige gradvis igjen til vel 1,5 prosent i 2010. Det lave nivået på sparingen gjennom prognoseperioden reflekteres i en svak utvikling i husholdningenes nettofinansinvesteringer. Målt i løpende priser vil husholdningene redusere sine nettofinansinvesteringer med om lag 5 milliarder kroner i løpet av prognoseperioden fra et nivå på –58 milliarder kroner i

Figur 2.7. **Boligmarked. Venstre akse indekser, 2005=100, høyre akse prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2006. Husholdningene vil trolig fortsette å vri deler av sin formue vekk fra finanskapital over til boligkapital, noe som vil gjenspeiles i at boliginvesteringene ventes å holde seg på et høyt nivå framover.

Tabell 2.2. **Husholdningenes disponible realinntekter. Prosentvis vekst fra året før**

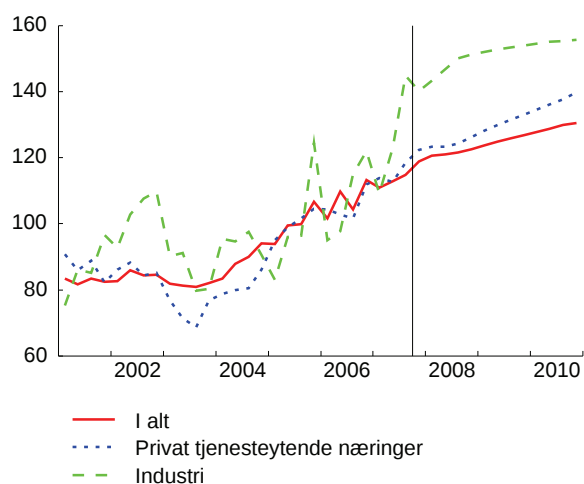
	2006	2007	2008	2009	2010
Totalt	-7,0	5,3	6,1	4,5	4,5
Eksklusive aksjeutbytte	3,7	4,2	3,6	4,2	4,3

2.5. Høyt nivå på boliginvesteringene framover

Sesongjusterte KNR-tall viser at veksten i boliginvesteringene fra kvartalet før regnet om til årlig rate var 5,1 prosent i 3. kvartal i år. Den tilsvarende vekstraten kvartalet før var 1,8 prosent. Til sammenligning var veksten 10,8 prosent i 2005 og 6,6 prosent i 2006. Den sterke veksten i boliginvesteringene siden slutten av 2003, som har vært drevet av sterk realinntektsvekst, lavere realrenter og høy realprisvekst på boliger i annehåndsmarkedet, er således klart avdempet.

Statistikk over byggevirkosomhet kan tyde på at igangsettingen av nye boliger, målt ved både antall boliger og bruksareal, har flatet noe ut gjennom de siste månedene. Omfanget av byggeaktiviteten gjennom 2006 og første halvår av 2007 tilsier likevel – sammen med utsikter til fortsatt god vekst i disponibel realinntekt – at boliginvesteringene vil holde seg på et høyt nivå de nærmeste årene. Det meget høye nivået på boligkapitalen i tillegg til høyere realrenter vil imidlertid bidra til å bremse både boliginvesteringene og boligprisveksten framover. Vi venter nå at boliginvesteringene i år som i fjor vil øke med rundt 6,5 prosent. Deretter vil veksten ligge nær 3 prosent fram til 2010. Veksten i bruktboligprisene ligger an til å bli rundt 13 prosent i år, for så å avta gradvis til om lag 1 prosent mot slutten av prognoseperioden.

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-Norge. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.6. Betydelig investeringsvekst

Fra 2003 til 2006 har investeringene i fastlandsnæringene økt med nær 40 prosent og har så langt i 2007 fortsatt å øke kraftig. De sesongjusterte KNR-tallene viser en økning på 7,0 prosent fra 2. til 3. kvartal i år. Investeringene i 3. kvartal var 16,5 prosent høyere enn i samme kvartal året før. Investeringene i industri og bergverk økte med nær 18 prosent fra 2. til 3. kvartal, mens veksten kvartalet før var nær 13 prosent. Firekvartalersveksten var på 25 prosent. Innenfor tjenester var det ifølge de sesongjusterte tallene en investeringsøkning på i overkant av 5 prosent fra 2. til 3. kvartal, mens firekvartalsveksten var nær 17 prosent.

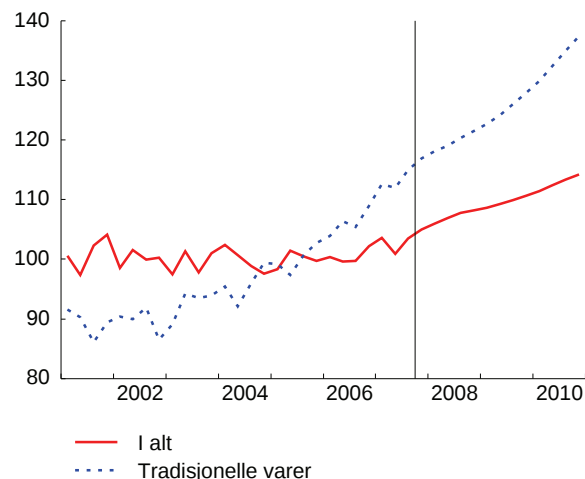
SSBs siste investeringsundersøkelse indikerer en vekst i investeringsvolumet i både industri- og kraftsektoren på rundt 20 prosent i år. Videre indikerer den en økning i industri- og kraftsektorens investeringer på ytterligere 15 prosent i 2008.

I våre prognoser har vi lagt til grunn en investeringsutvikling omtrent på linje med investeringstelingen. I 2009 og 2010 reduseres investeringsveksten i industrien til rundt 2 prosent, men på grunn av den høye investeringsveksten i perioden 2003-2008 vil investeringene ligge på et høyt nivå. Realkapitalen har dermed økt, noe som kan dempe investeringspresset. Økte realrenter bidrar også til å trekke veksten i investeringene ned. For fastlandsnæringene samlet anslår vi en investeringsvekst på i overkant av 10 prosent i år, og at denne halveres i perioden 2008-2010. Dette innebærer imidlertid at også investeringsnivået i fastlandsnæringene samlet vil ligge meget høyt i hele prognoseperioden.

2.7. Lavere eksportvekst framover

Etter en svak nedgang i 2. kvartal steg den sesongjusterte eksporten igjen i 3. kvartal. Eksporten av tradisjonelle varer var da 2,7 prosent høyere enn i 2. kvartal. Det var i hovedsak en økning i eksporten av elektrisk

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

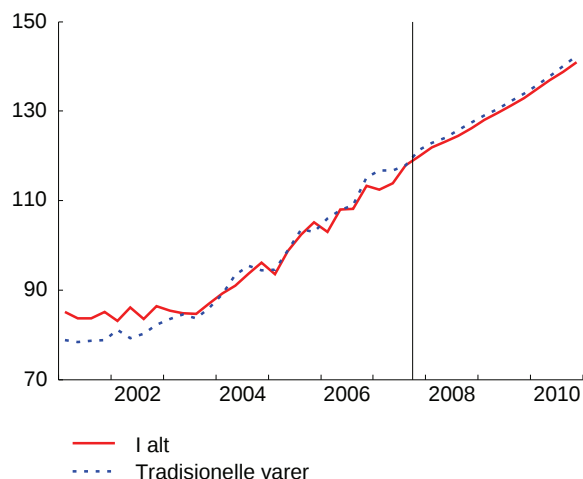
kraft og metaller som bidro til oppgangen. Elektrisk kraft utgjør normalt ikke en stor andel av norsk eksport, men bidro i dette kvartalet med nesten ett prosentpoeng av den totale veksten. Eksporten av tjenester og olje og naturgass var på linje med veksten i tradisjonelle varer. En svak nedgang i eksporten av bruttofrakter (utenriks sjøfart) bidro til at samlet eksport steg noe mindre.

Eksportprisene på tradisjonelle varer lå i 3. kvartal i år på et lavere nivå enn ved det siste årsskiftet, etter at prisene sesongjustert falt med 2,7 prosent fra 2. til 3. kvartal. Dette er trolig både en effekt av styrkingen av krona gjennom det siste året og fallende verdensmarkedspriser på noen viktige eksportprodukter. Prisene på de fleste varegruppene falt. Prisene på metaller falt mer enn gjennomsnittet, dog fra et høyt nivå etter sterk prisvekst både i fjor og i første halvår i år. Også prisene på olje og gass falt i 3. kvartal. Eksportprisen på tjenester gikk imidlertid opp, og prisene på samlet eksport falt derfor med 2,3 prosent.

Veksten i eksporten av tradisjonelle varer ventes å holde seg sterk også i 4. kvartal, og vi regner med en årsvekst på nær 8 prosent. Veksten i våre eksportmarkeder har vært høy de siste årene. Vi legger til grunn at den vil bli noe avdempet de to neste årene, som en følge av en noe svakere konjunktursituasjon i OECD-området. Markedsveksten antas likevel å holde seg på et høyt nivå på grunn av en økende eksportandel til Kina og andre land med høyere vekst enn våre tradisjonelle handelspartnere. Noe lavere markedsvekst, svekket kostnadsmessig konkurranseevne og en betydelig lavere krafteksport bidrar til å nær halvere eksportveksten av tradisjonelle varer i 2008 og 2009 i forhold til i år. Mot slutten av prognosehorisonten øker den internasjonale økonomiske veksten igjen, og bidrar til at veksten i eksporten av tradisjonelle varer kommer opp i om lag 7 prosent.

Vi legger til grunn en markert økning i eksporten av gass i 2008, som bidrar til at samlet eksport øker klart

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

mer enn de fem siste årene. Veksten i den samlede eksporten blir noe lavere igjen i 2009 og 2010 som følge av en svakere utvikling i eksporten av olje og gass.

2.8. Sterk importvekst av tjenester

De siste tallene fra KNR viser at den tradisjonelle vareimporten steg med 1,0 prosent i 3. kvartal i år, når man ser bort fra normale sesongvariasjoner. Kvartalet før stoppet veksten opp etter en oppgang på 1,4 prosent i 1. kvartal. Importen av verkstedprodukter og kjemiske og mineralske produkter økte i siste kvartal, mens importen av metaller gikk ned.

Tjenesteimporten var særlig høy i 3. kvartal med en økning på hele 6,8 prosent fra kvartalet før. Det var høy vekst i flere av tjenestegruppene – blant annet steg importen av banktjenester og andre finansielle tjenester og forsikringstjenester kraftig. Importen av forretningsmessige tjenester, en av de største tjenestegruppene, viste også sterk vekst. Importen av indirekte målte bank- og finanstjenester gikk derimot klart tilbake og trakk tjenesteveksten ned.

En stor del av den høye innenlandske etterspørselen retter seg mot utlandet. Totalimporten steg med 3,5 prosent i 3. kvartal, etter en vekst på 1,2 prosent i 2. kvartal. I årets tre første kvartaler lå samlet import 7,8 prosent høyere enn tilsvarende kvartaler i 2006.

Totalt falt importprisene med 1,3 prosent i 3. kvartal. Det var i hovedsak prisene på tradisjonell vareimport som gikk ned. Prisene på tjenesteimporten økte svakt.

Vi ser for oss en vekst i samlet import på 8,1 prosent i år. Framover venter vi at veksten i fastlandsøkonomien dempes noe og at importveksten avtar utover i prognoseperioden. Imidlertid vil en sterkere krone gjøre importen billigere, og dette bidrar til at nedgangen blir mindre markant. Et høyt investeringsnivå framover tilsier også omfattende import, i det importandelen er stor i enkelte investeringsarter. Vi anslår at veksten i samlet import avtar til i underkant av 6 prosent i 2008

og videre ned mot om lag 5½ prosent i 2009. Mot slutten av prognoseperioden øker aktiviteten innenlands, og veksttakten tar seg igjen opp. Tradisjonell import følger det samme vekstmønsteret med enkelte avvik – blant annet trekker høy tjenesteimport opp veksten i 2008, slik at veksten i samlet import er noe høyere.

2.9. Den høye veksten i fastlandsøkonomien avdempes

KNR-tallene for de tre første kvartalene i år viser at BNP-veksten i fastlandsøkonomien har tiltatt ytterligere og BNP Fastlands-Norge var knapt 5 ½ prosent høyere enn i tilsvarende periode i 2006. Hittil i 2007 er det særlig vareproduksjon utenom industri som har vokst mye, men veksten i fastlandsøkonomien er høy på bred basis. Om lag et halvt prosentpoeng av veksten i 2. og 3. kvartal i år har sammenheng med at mye nedbør ga høy kraftproduksjon. Dette vekstbidraget vil neppe fortsette framover. Ser en tilbake på vekstutviklingen de siste årene, er det særlig den sterke veksten i privat tjenesteyting som har bidratt til høy BNP-vekst.

Så langt i 2007 er BNP-veksten enda litt høyere enn vi anslo i vår forrige konjunkturrapport. De sesongjusterte vekstratene på kvartalsbasis gir inntrykk av at veksten i fastlandsøkonomien er tiltakende gjennom 2006 og 2007. Ser man derimot på fastlandsøkonomiens BNP regnet i basispriser, blir produksjonsveksten mer stabil, men fortsatt meget høy. Noe av den sterke veksten i BNP Fastlands-Norge skyldes nemlig vridninger i sammensetningen av etterspørselen mot varer som er sterkt avgiftsbelagte, slik som husholdningenes kjøp av biler.¹ Vi forventer nå at BNP Fastlands-Norge på årsbasis vil øke med 5,7 prosent fra 2006 til 2007. Eksklusive korreksjonsposter blir veksten på vel 5 prosent, og trekker vi ut vekstbidraget fra økt kraftproduksjon kan økningen vise seg å bli enda et par tiendedels prosent lavere. Veksten i samlet BNP er mer moderat, men den markerte nedgangen vi har hatt i produksjonen i oljevirkosomhet og utenriks sjøfart de seneste årene, ser nå ut til å ha flatet ut. Vi regner med klar vekst i petroleumproduksjonen i kvartalene framover, slik at veksten i BNP etter hvert vil ta seg noe opp. Vi anslår nå veksten i samlet BNP for 2007 til 3,3 prosent.

Vi anslår fortsatt at det i løpet av de nærmeste kvartalene vil skje en vesentlig moderasjon i veksttakten i norsk økonomi. Dette omslaget vil i hovedsak innebære at BNP-veksten kommer ned til litt under anslått trendvekst i økonomien, som er 3 ½ prosent. De faktorene som skal bidra til dette, er for det første en redusert veksttakt i husholdningenes etterspørsel som følge av høyere renter. Samtidig fortsetter inntektsveksten, ikke minst på grunn av høy reallønnsvekst. Dette vil bidra til fortsatt høy konsumvekst, men altså mer moderat enn i 2007. Omslaget til mer avdempet vekst vil føre til mindre vekst i bygge- og anleggsvirkosomheten enn

¹ Dette reflekteres i KNR-tallene i form av en uvanlig sterk vekst i korreksjonspostene som fanger opp forskjellen mellom produksjonen eksklusive avgifter og etterspørselssiden som regnes inklusive avgifter (og i nasjonalregnskapet beregnes BNP fra etterspørselssiden).

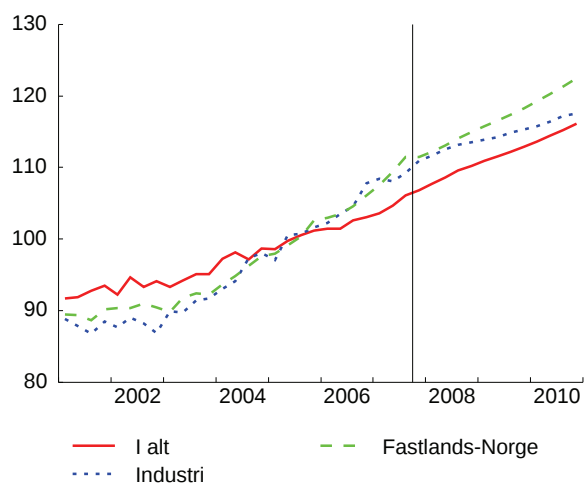
Tabell 2.3. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2006-2010. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2006	Prognoser									
		2007			2008			2009		2010	
		SSB	FIN	NB	SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB
Realøkonomi											
Konsum i husholdninger mv.	4,2	7,1	6,0	6	4,1	3,5	3 1/2	4,1	2	3,9	2 1/4
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	3,1	3,1	3	3,0	2,3	2 3/4	2,8	..	3,0	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	6,5	7,6	9,9	..	5,7	1,3	..	4,2	..	3,9	..
Utvinning og rørtransport ¹	3,4	6,3	15,0	7 1/2	5,9	0,0	7 1/2	7,0	7 1/2	7	7 1/2
Fastlands-Norge	7,3	7,9	8,8	8 3/4	4,2	1,8	3 1/4	3,6	..	3,1	..
Næringer	6,8	11,4	10,7	..	5,5	4,0	..	4,6	..	3,6	..
Bolig	6,6	6,5	6,0	..	3,2	-1,8	..	2,6	..	2,7	..
Offentlig forvaltning	9,7	1,6	8,6	..	2,6	2,0	..	2,6	..	2,4	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	4,4	6,2	5,7	5 3/4	3,8	2,9	3 1/4	3,7	2	3,5	2 1/4
Lagerendring ³	0,6	-0,6	..	..	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..
Eksport	0,5	2,6	1,6	..	4,2	5,1	..	2,0	..	3	..
Råolje og naturgass	-6,6	-2,8	-5,8	..	4,5	5,4	..	0,0	..	0	..
Tradisjonelle varer ⁴	6,2	7,9	8,0	6 1/2	4,9	4,3	4	4,4	..	6,9	..
Import	8,2	8,1	8,3	7 3/4	5,9	3,8	4 3/4	5,4	..	5,7	..
Tradisjonelle varer	9,6	8,6	9,0	..	5,2	3,3	..	5,2	..	5,8	..
Bruttonasjonalprodukt	2,2	3,3	3,5	3 1/4	3,6	3,1	3 3/4	2,4	1 3/4	2,6	1 3/4
Fastlands-Norge	4,3	5,7	5,0	5 1/4	3,2	2,8	2 3/4	2,9	1 3/4	3,2	2
Arbeidsmarked											
Sysselsatte personer	3,3	3,6	3,5	3 1/2	1,9	1,0	1 1/4	1,8	1/4	1,5	0
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,4	2,6	2 1/2	2 1/2	2,6	2 1/2	2 1/2	2,6	3	2,6	3 1/2
Priser og lønninger											
Lønn per normalårsverk	4,3	5,7	5	5 1/2	6,2	5	5 3/4	5,3	5 1/4	5,2	5
Konsumprisindeksen (KPI)	2,3	0,6	1/2	3/4	2,9	2 1/2	3 1/4	1,6	2 1/4	1,7	2 1/2
KPI-JAE ⁵	0,8	1,4	1 1/2	1 1/2	1,9	2	1 3/4	1,7	2 1/4	1,7	2 1/2
Eksportpris tradisjonelle varer	11,4	2,3	4,1	..	-3,2	-2,0	..	-1,6	..	2,5	..
Importpris tradisjonelle varer	4,7	4,0	2,3	..	-1,7	-1,5	..	-1,3	..	1,2	..
Boligpris ⁶	12,9	12,9	..	..	7,1	..	..	3,3	..	1,3	..
Utenriksøkonomi											
Driftsbalansen, mrd. kroner	353,5	338,8	289,1	..	419,3	263,2	..	383,8	..	377,1	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	16,4	14,9	13,0	..	17,1	11,4	..	15,1	..	14,3	..
MEMO:											
Husholdningenes sparerate (nivå)	0,1	-2,0	-1/2	..	0,3	1/2	..	0,8	..	1,6	..
Pengemarkedsrente (nivå)	3,1	4,9	4,8	4 3/4	5,4	5,9	5 1/2	5,3	5 1/2	5,3	5 1/4
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	4,3	5,6	..	..	6,2	..	..	6,2	..	6,2	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	414	421	400	..	456	360	..	426	..	423	..
Eksportmarkedsindikator	8,4	7,7	..	..	6,1	..	..	5,6	..	7,6	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	0,6	-1,6	-0,8	-2	-2,0	-0,3	-2 1/2	-1,7	1 1/2	-0,9	1 1/2

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Selveier.⁷ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner. Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone.

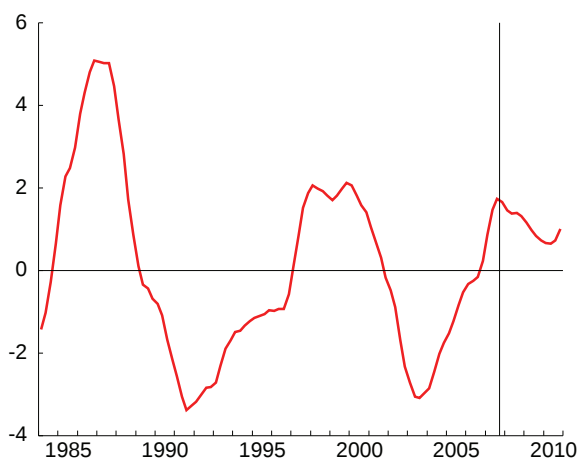
Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.meld.nr. 1 (2007-2008), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2007 (NB).

Figur 2.11. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser, 2005=100**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

det vi har opplevd de siste årene. I denne næringen er det nå åpenbart kapasitetsproblemer, og videre vekst vil avhenge av hvor stor økning det kan bli i tilgangen på utenlandsk arbeidskraft, noe som er vanskelig å anslå med stor sikkerhet. Også tjenesteytende sektorer vil oppleve mer moderat vekst framover som følge av en lavere vekst i konsumet. Vi regner imidlertid med at det særlig er veksten i kjøpet av varige konsumgoder som avtar. Det vil i hovedsak påvirke deler av varehandelen, siden disse varene i stor grad er importerte. Impulsene fra finanspolitikken og veksten i produksjonen i offentlig forvaltning er antatt å bli om lag uendrede. Det stramme arbeidsmarkedet vil begrense vekstmulighetene for både privat og offentlig tjenesteproduksjon framover.

En antatt lavere vekst internasjonalt i tiden framover vil redusere markedsutsiktene for norsk eksport og dermed eksportveksten både av varer og tjenester fra fastlandsøkonomien. I tillegg vil en sterkere kronekurs og den høye kostnadsveksten i Norge svekke konkur-

ranseevnen og dempe eksportveksten. Det er også grunn til å regne med at importandelene øker som følge av dette, noe som demper veksten i industrien. Bruttoinvesteringene i næringsvirksomhet inklusive petroleumssektoren vil imidlertid fortsette å vokse sterkt i 2008. Det skyldes behovene for utvidet kapasitet etter mange år med sterk produksjonsvekst. I tillegg er evnen til å finansiere investeringene gode, og brukerprisen på kapital har på tross av renteøkninger ikke økt så mye relativt til arbeidskraftskostnadene.

Samlet sett forventer vi at veksttakten i fastlandsøkonomien dempes klart framover og synker til 3,2 prosent i 2008. Siden etterspørselsomslaget er ganske bredt basert, vil dette påvirke utviklingen i de fleste næringene. Selv om veksten anslås å bli klart dempet i 2008, er likevel veksttakten i fastlandsøkonomien relativt høy i et lengre perspektiv. Kapasitetsgrensene i økonomien, for eksempel målt ved arbeidsløsheten, tilsier også en mer dempet vekst framover, selv om økningen i arbeidsinnvandringen fortsetter i høy takt.

Etter at fastlandsøkonomien har vokst raskere enn samlet BNP i mange år, forventer vi at økningen i olje- og gassproduksjonen skal bidra til at samlet BNP vokser mer enn BNP Fastlands-Norge i 2008 for første gang siden begynnelsen av 2000-tallet. Veksten i denne sektoren sammen med en tendens til økende driftsutgifter per produsert enhet, gir positive vekstimpulser til fastlandsøkonomien i 2008 også fra den løpende petroleumproduksjonen. Deretter regner vi imidlertid med om lag uendret petroleumproduksjon samlet sett, slik at samlet BNP vokser litt mindre enn fastlandsøkonomien i 2009 og 2010.

Det har skjedd en tilstramming av pengepolitikken i 2007 både i form av høyere renter og sterkere kronekurs. En sterkere valutakurs demper inflasjonen slik at realrentene isolert sett øker. Dette bremser husholdningenes etterspørselsvekst. Dessuten vil en sterkere kronekurs bidra til å dempe eksportveksten framover. I 2009 forsterkes således de trekkene ved vekstutsiktene i 2008 som vi antydte ovenfor. Særlig er det grunn til å tro at investeringsveksten i næringslivet nærmest vil stoppe opp, men på et høyt investeringsnivå. Det vil dempe veksten i BNP Fastlands-Norge ytterligere fra 2008 til 2009 og vi anslår veksten til litt under 3 prosent i 2009.

Fra 2009 vil vår antakelse om et nytt internasjonalt konjunkturoppsving bidra til at eksportveksten, og dermed også industriproduksjonen, tar seg opp. Fortsatt vekst i petroleumsinvesteringene vil føre til at veksten i industri og annen petroleumrelatert virksomhet opprettholdes og gjør at forverringen av den kostnadsmessige konkurranseevnen ikke slår sterkere ut i lavere produksjon. Disse impulsene sprer seg til andre deler av økonomien, og veksten i fastlandsøkonomien tiltar derfor mot slutten av beregningsperioden. Vi regner derfor med at veksten i BNP Fastlands-Norge igjen vil overstige 3 prosent i 2010.

2.10. Fortsatt høy sysselsettingsvekst

Den rekordhøye sysselsettingsveksten fra 2005 til 2006 på 3,3 prosent, brakte ledigheten kraftig ned. I følge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) ble ledigheten redusert med 1,2 prosentpoeng til 3,4 prosent i 2006. Det ser ut til å bli en enda sterkere sysselsettingsvekst i år, med 3,6 prosent flere sysselsatte enn i 2006. Nedgangen i ledigheten vil imidlertid ikke være like markant, men fortsatt betydelig, nivået tatt i betraktning.

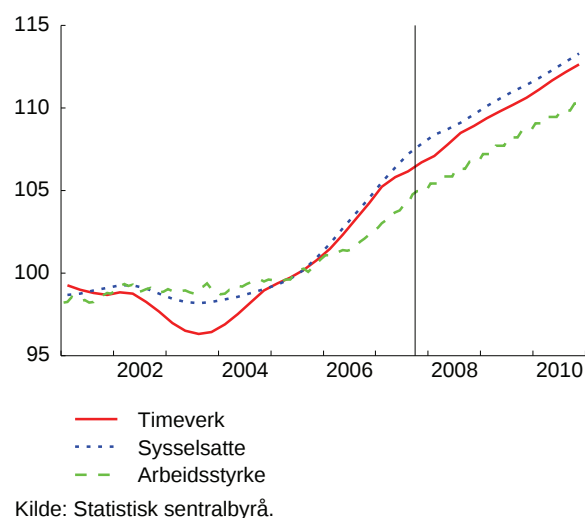
Månedstallene i AKU, gitt ved et tremåneders glidende gjennomsnitt, viser at AKU-ledigheten har vært nær uendret siden januar i år. I september i år var AKU-ledigheten 2,6 prosent mot 2,7 prosent i januar. Veksten i sysselsettingen har imidlertid holdt seg oppe. Sesongjusterte tremåneders glidende gjennomsnittstall for sysselsettingen viser en økning på 2,1 prosent fra januar til september i år. Dette tilsvarer en økning på 51 000 personer. Arbeidsstyrken økte med 49 000 personer i samme periode. Utviklingen kan indikere at ledighetsnivået vanskelig lar seg bringe lenger ned, i det minste på kort sikt, og at videre vekst i sysselsettingen i stor grad må dekkes ved tilsvarende vekst i arbeidsstyrken.

Nasjonalregnskapet viser en høyere sysselsettingsvekst enn AKU. Dette skyldes at arbeidsinnvandrere på korttidsopphold (ikke bosatte) definisjonsmessig ikke er inkludert i AKU, samtidig som denne gruppen har vært i sterk vekst. Fra 3. kvartal 2006 til 3. kvartal 2007 viser KNR en vekst i sysselsettingen på nesten 89 000, som er 12 000 mer enn AKU.

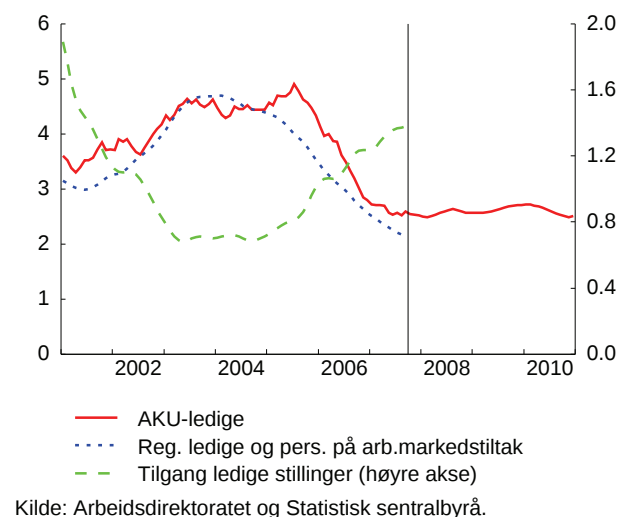
Veksten i arbeidsstyrken kommer også fra gruppen bosatte arbeidsinnvandrere (det vil si personer registrert i Personregisteret med opphold som overstiger 6 måneder), samt fra økt yrkesdeltakelse blant nordmenn. Særlig har yrkesdeltakelsen økt blant eldre kvinner. Det ser ut til at dagens eldre har en nærmere tilknytning til arbeidslivet enn eldre hadde før. Utviklingen kan være et resultat av at etterkrigsgenerasjonen har et høyere utdanningsnivå enn sin foreldregenerasjon. Økt arbeidstilbud er forøvrig normalt i en periode med et stramt arbeidsmarked. En viktig grunn til dette er at utstøtingen fra arbeidslivet, som enkelte til tider kan oppleve, da blir dempet. Det motiverer også de som tidligere kan ha hatt problemer med å få seg jobb til å prøve på nytt. Dessuten har den høye reallønnsveksten de senere årene gjort det mer attraktivt å få lønnet arbeid framfor å være hjemmeværende eller i studier. Videre er det grunn til å tro at den massive barnehageutbyggingen kombinert med reduserte barnehagesatser har bidratt til flere yrkesaktive småbarnsforeldre.

Vi regner med fortsatt sterk vekst i antall arbeidsinnvandrere, men at arbeidsinnvandringen dempes noe framover. Veksten i arbeidsstyrken antas å falle fra 2,7 prosent i 2007 til 2 prosent i 2008 og videre ned til 1,5 prosent i 2010. En antatt sysselsettingsvekst på om lag samme nivå, innebærer et stabilt nivå på ledigheten. Prognosene innebærer en ledighet på 2,6 prosent i hele perioden 2007-2010.

Figur 2.13. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser, 2005=100

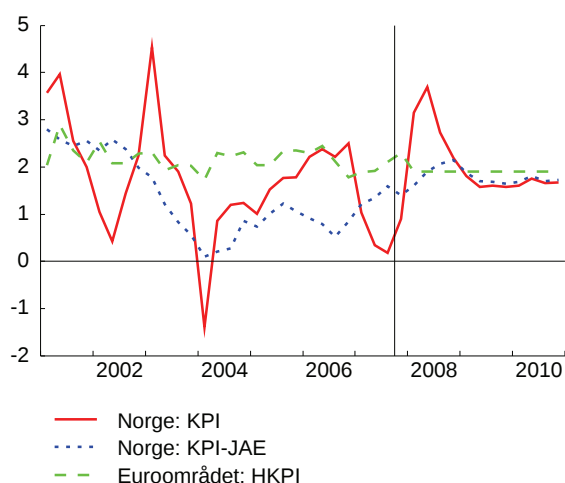
Figur 2.14. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjusterte og glattede

2.11. Lønnsveksten skyter fart

Ifølge KNR økte lønn per normalårsverk med 5,6 prosent fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år. Dette er en litt lavere vekst enn fra første halvår i fjor til første halvår i år, men vitner likevel om en tiltakende underliggende lønnsvekst. I de toårige tariffavtalene blir de største tilleggene gitt på våren i år med hovedoppgjør. Tilleggene som gis i år med mellomoppgjør er tradisjonelt lavere. I fjor var det et hovedoppgjør og den høye lønnsveksten fra første halvår i fjor til første halvår i år må ses i lys av tariff tilleggene som ble gitt da. I lønnsstallene for 3. kvartal i fjor er imidlertid tariff tilleggene det året i hovedsak tatt med. Den høye lønnsveksten fra 3. kvartal i fjor til 3. kvartal i år tyder således på at lønnsveksten har vært særlig høy blant grupper med hovedsakelig lokal lønnsdannelse og med lønn som i liten grad er regulert gjennom tariffavtaler.

Figur 2.15. **Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før**

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Etter fire år med årlig lønnsvekst rundt 4 prosent, anslår vi en vekst i lønn per normalårsverk på 5,7 prosent fra 2006 til 2007. Nedgangen i ledigheten gjennom 2006 var sterk og lønnsveksten øker tradisjonelt noe i etterkant av en tilstramning i arbeidsmarkedet. Den økte lønnsveksten i år gjenspeiler knapphet på arbeidstakere med visse kvalifikasjoner, men også at enkelte arbeidstakergrupper får en del av de store overskuddene i næringslivet gjennom økte provisjoner og bonuser. For eksempel viser lønnsstatistikken at tilsatte i finansinstitusjoner utenom bank og forsikring økte månedslønna med 8,8 prosent fra september i fjor til september i år og at 3,5 prosentpoeng av dette skyldtes økte bonusutbetalinger.

I 2008 er det et nytt hovedoppgjør. Nedgangen i ledigheten, de store overskuddene i næringslivet gjennom mange år samt sterk lønnsvekst for grupper med lokal lønnsdannelse, peker i retning av høye tariff tillegg neste år. Tariff tilleggene antas å ville bidra til at lønnsnivået øker fra første til andre halvår, og trekker således opp den årlige lønnsveksten både i 2008 og 2009. Vi anslår at veksten i lønn per normalårsverk øker til 6,2 prosent fra 2007 til 2008. Samtidig vil avmatningen i internasjonal økonomi, et høyere rentenivå og sterkere krone dempe høykonjunkturen i Norge. Dette kan bidra til å redusere lønnstilleggene blant grupper utenom tariffforhandlingene, særlig i 2009. I prognosene antar vi således at lønnsveksten avtar til 5,3 prosent i 2009.

Den moderate lønnsveksten sammen med svært god utvikling i næringslivets inntekter i perioden 2003-2006, har bidratt til at lønnskostnadenes andel av verdiskapningen i 2006 var unormalt lav. Våre prognoser innebærer en viss tilbakevending i lønnskostnadsandelen gjennom 2008 og 2009. Den høye lønnsveksten kommer da samtidig med et bytteforholdstap ovenfor utlandet for tradisjonelle varer, siden konjunkturedgangen internasjonalt trekker eksportprisveksten mer ned enn importprisveksten. I tillegg vil trolig veksten i

arbeidskraftsproduktiviteten normaliseres i disse årene. Produktivitetsveksten er ofte høy i oppgangskonjunkturer, men de siste årene har den vært unormalt høy.

Oppgangen i lønnskostnadsandelen, sammen med et stabilt arbeidsmarked, innebærer trolig en ytterligere nedgang i lønnsveksten i 2010. Med en lønnsvekst på 5,2 prosent fra 2009 til 2010 vil lønningene ha steget med over 60 prosent siden 2000. Sammen med våre anslag for konsumprisindeksen innebærer dette en reallønnsvekst på 36 prosent i dette tiåret. Vi må tilbake til 1960-tallet for å finne en like stor samlet reallønnsvekst.

2.12. Valutakursen viktig for prisstigningen

Langvarig og sterk norsk konjunkturoppgang har ført til at inflasjonen etter hvert har tatt seg noe opp. Fra nullvekst i januar og februar 2004, var inflasjonen målt ved konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) i august i år kommet opp i 1,8 prosent. Til tross for et vedvarende press i økonomien har inflasjonstakten de siste månedene gått litt ned. I oktober var veksten i KPI-JAE nede i 1,4 prosent. Inflasjonen er dermed igjen på undersiden av Norges Banks målsone for pengepolitikken på 1,5 - 3,5 prosent. Noe av utviklingen i høst kan føres tilbake til lavere prisstigningstakt for importerte konsumvarer, som igjen kan ha sammenheng med kronestyrkingen som har funnet sted gjennom året.

En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser at tendensen til økt inflasjon etter starten på 2004 kan gjenfinnes for alle de viktige sektorene, med ett unntak – husleie. I januar 2004 økte husleiene (inkludert leie av fritidsbolig) med 2,5 prosent på 12-månedersbasis. I oktober i år var prisstigningstakten kommet ned i 1,5 prosent til tross for økt rente og høy vekst i både byggekostnader og boligpriser. Økt tilbud av utleieboliger som følge av høy boligbygging er trolig en hovedforklaring bak utviklingen. En kan også merke seg at det er betydelige regionale forskjeller. I pressområdene er husleieveksten vesentlig høyere enn gjennomsnittet.

Gjennom det siste året har det vært en markert økning i prisstigningen på norskproduserte varer (utenom energivarer). Denne utviklingen følger i stor grad av en kraftig prisøkning på produkter til vedlikehold og reparasjon av bolig. Fra januar til oktober i år økte disse prisene med 7,2 prosent, etter en vekst på 2,1 prosent gjennom hele 2006. Det høye aktivitetsnivået i byggebransjen både i Norge og i mange av våre naboland har medført knapphet på flere byggevarer. Det aller meste av prisveksten i år kom i første halvår. Dette kan indikere at ubalansen i dette markedet er i ferd med å bli redusert, og kan være et moment som trekker i retning av lavere prisstigning framover.

For tjenester utenom husleie har det spesielt gjennom det siste året vært en tendens til økt prisstigning. Mye av økningen kan imidlertid tilbakeføres til at virkningen

på 12-månedersveksten av innføringen av maksimalpriser på barnehagetakster blir borte. Heller ikke for denne prisstigningskomponenten er det klare tegn i den senere tids utvikling som peker i retning av økt inflasjon framover.

Flere faktorer har til sammen ført til den lave inflasjonen i Norge de fem siste årene. Vridning av importen mot lavkostland, noe sterkere krone og gjennomgående lav inflasjon i utlandet har bidratt til lav importprisvekst på konsumvarer. Dessuten har relativt lav vekst i norske lønnskostnader per time sammen med høy vekst i produktiviteten bidratt til lav prisvekst for norskproduserte varer og tjenester, så lenge en holder energivarer utenfor.

Veksten i timelønnskostnadene har tatt seg opp i 2007 og ligger også an til å holde seg relativt høy framover. Etter fire år med konjunkturoppgang ser det nå ut til at den høye produktivitetsveksten avtar. Etter at en del industrielle råvarer har steget mye i pris, har nå også verdensmarkedsprisene på matvarer økt klart. Dette har bidratt til økning i norske matvarepriser, og vi venter at denne utviklingen vil trekke i retning av økt inflasjon framover. Vi regner også med at de negative prisimpulsene fra den økte importen fra lavkostnadsland vil bli redusert framover. Med de forutsetningene vi har lagt til grunn, vil imidlertid en styrking av norske kroner framover motvirke impulser til økt prisstigning fra innenlandske kostnadskomponenter og fra utlandet. Ifølge våre beregninger kommer veksten i KPI-JAE som årsgjennomsnitt opp i 1,4 prosent i år, for deretter å holde seg i området 1,5-2 prosent i de neste tre årene.

I vurderingen av realinntektsutviklingen i husholdningene er det veksten i konsumprisindeksen totalt (KPI) som er det relevante prisstigningsmålet. KPI var i oktober 0,2 prosent lavere enn samme måned i fjor. Prisenedgangen er knyttet til elektrisitetsprisene. Elektrisitet utgjør nær 4 prosent av husholdningenes forbruk, og elektrisitetsprisindeksen lå i oktober nesten 38 prosent lavere enn på samme tidspunkt i fjor. Det er imidlertid store bevegelser i elektrisitetsprisene, og de er nå kraftig på vei opp. Spotprisen på elektrisk kraft har doblet seg fra juli til oktober, og prisene har fortsatt videre opp i november. Prisene på standardkontrakter holdt seg lenge ganske stabile, men har økt kraftig i de siste fem ukene. Som årsgjennomsnitt ligger KPI-veksten an til å bli 0,6 prosent fra 2006 til i år.

Terminprisene indikerer at kraftprisene vil fortsette å øke inn i 2008, og at de blir liggende mye høyere neste år enn i år. For de neste årene ligger det ikke an til noen ytterligere økning. Vi anslår at elektrisitetsprisene til husholdningene kommer til å øke med om lag 25 prosent i 2008, litt mer enn nedgangen i år.

Oljeprisen målt i kroner ser ut til å bli litt høyere i år enn i fjor og vil trolig øke ytterligere noe neste år. Deretter antar vi en beskjeden nedgang. KPI-effektene av de forutsatte endringene i oljeprisene er neglisjerbare.

For 2008 har vi innarbeidet avgiftsopplegget foreslått i statsbudsjettet, som samlet sett er om lag inflasjonsnøytralt. Vi legger til grunn at det heller ikke foretas noen reelle avgiftsendringer i resten av prognoseperioden. Med disse forutsetningene gir beregningene en gjennomsnittlig KPI-vekst i 2008 på 2,9 prosent. I 2009 og 2010 blir veksten i KPI tilnærmet den samme som for KPI-JAE, det vil si i området 1,5-2 prosent.

2.13. Svært høy oljepris styrker utenriksøkonomien

I følge KNR ga vare- og tjenestehandelen med utlandet et overskudd på 84 milliarder kroner i årets 3. kvartal. Det er en nedgang på 6 milliarder kroner i forhold til kvartalet før, og 4 milliarder kroner lavere enn 3. kvartal 2006. Reduksjonene i handelsoverskuddet kan i stor grad tilskrives en sterkere vekst i importen enn eksporten. I tillegg svekket bytteforholdet seg. Rente- og stønadsbalansen ventes å vise et overskudd i årets 3. kvartal. Da vil driftsbalansen overfor utlandet kunne vise et overskudd på over 90 milliarder kroner. Det vil være en økning på vel 20 milliarder kroner i forhold til kvartalet før, men litt lavere enn i 3. kvartal 2006.

Etter nedgang i 2. og 3. kvartal i år venter vi at en rekordhøy oljepris gir et betydelig bidrag til at handelsoverskuddet igjen øker i årets siste kvartal. Dermed vil overskuddet for hele 2007 kunne komme opp i 370 milliarder kroner. En reduksjon på 25 prosent i forhold til fjorårets ekstraordinært store underskudd på rente- og stønadsbalansen vil medføre at overskuddet på driftsbalansen blir oppunder 340 milliarder kroner – som ikke er langt under rekordåret 2006.

2008 vil kunne bli det første året der handelsoverskuddet passerer 400 milliarder kroner. Det forventede høye oljeprisenivået bidrar kraftig til at handelsoverskuddet neste år beregnes til 427 milliarder kroner. Vi legger til grunn at oljeprisen vil fortsette å holde seg på et høyt nivå i 2009 og 2010. Med et stabilt volum på eksporten av olje og gass vil dette prisnivået bidra mye til å holde handelsoverskuddet høyt. Når overskuddet likevel ventes å bli redusert til godt under 400 milliarder i 2009 og 2010, skyldes det blant annet at vi forventer fortsatt høy innenlandsk etterspørsel, en svekkelse i internasjonale konjunkturer og en noe lavere oljepris. Større rentedifferanse overfor utlandet vil styrke krona, noe som isolert sett vil redusere eksportvolumet. Vi venter at økninger i bistanden, i aksjeutbytte til utlandet og i overføringer fra utenlandske arbeidstakere i Norge til utlandet vil trekke i retning av å svekke rente- og stønadsbalansen. På den annen side venter vi økte netto renteinntekter fra utlandet på grunn av oppbyggingen av Statens pensjonsfond – Utland, og det vil dra i motsatt retning. Dermed kan overskuddet på driftsbalansen ende opp mot 420 milliarder kroner i 2008, for deretter å reduseres til omkring 380 milliarder kroner i 2009 og 2010.

Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag

Som i tidligere rapporter har vi lagt til grunn en moderat internasjonal nedgangskonjunktur, etterfulgt av ny oppgang i slutten av prognoseperioden. Nedgangskonjunkturen er antatt å komme som følge av en avmatning i amerikansk økonomi, forsterket av den pågående uroen i internasjonale finansmarkeder. Flere forhold tilsier imidlertid at det nå er en betydelig risiko for at nedgangen blir mer markert. Den pågående korreksjonen i det amerikanske boligmarkedet kan bli langt sterkere og mer langvarig enn det vi har sett for oss. Et fortsatt fall i boligmarkedet vil kunne føre til at enda flere husholdninger blir ute av stand til å betjene sine boliglån, og føre til at krisen i internasjonale kreditt- og finansmarkeder forverres betydelig. Det vil i så fall føre til en ytterligere innskjerpelse av de globale utlånsbetingelsene, både for foretak og konsumenter. Dette kan igjen utløse og forsterke korreksjonsprosesser, særlig i land hvor verdien av boligmassen bærer preg av å være overvurdert. En mer markert og langvarig nedtur i amerikansk økonomi vil gi internasjonale ringvirkninger også ved at amerikanske foretak reduserer sine investeringer i utlandet og amerikansk etterspørsel etter importvarer vil falle. Også i Asia vil den økonomiske utviklingen svekkes av et slikt forløp.

For å vurdere konsekvensene for norsk økonomi av en slik utvikling har vi laget en alternativ beregning, der vi legger til grunn en mer markert konjunkturedgang internasjonalt. I denne banen avtar BNP-veksten hos Norges handelspartnere i størrelse og varighet om lag som i nedgangskonjunkturen på begynnelsen av 2000-tallet. Markedsveksten for norsk eksport faller til nær 0 prosent neste høst, mot en bunn i overkant av 5 prosent i referansebanen. Veksten holder seg deretter lav, før den tar seg noe opp mot slutten av 2009 og gjennom 2010.

Videre har vi lagt til grunn at internasjonale råvarepriser faller 25 prosent mer enn i referansebanen gjennom 2008, men at de igjen nærmer seg referansebanens nivåer mot slutten av prognoseperioden, etter hvert som veksten tar seg opp igjen internasjonalt. Eksempelvis innebærer det at oljeprisen faller gradvis til 60 dollar fatet i begynnelsen av 2009, mot 80 dollar i referansebanen. Deretter øker den noe gjennom 2010, og er oppe i 70 dollar fatet mot slutten av året.

Inflasjonen i euroområdet forutsettes å falle til 1,5 prosent i løpet av 2008, mot 1,9 prosent gjennom hele referansebanen. ESB responderer på lavere inflasjon og vekst ved å sette renta ned. Vi legger til grunn at tre måneders eurorenter faller gjennom hele prognoseperioden, fra 4,7 prosent i 4. kvartal i år og ned til 2 prosent mot slutten av 2010. Mesteparten av rentenedgangen skjer i andre halvår 2008 og tidlig i 2009. Dette er om lag den samme renteresponsen som ESB hadde på nedturen i 2001. Til sammenlikning er eurorenta 4,2 prosent fra og med 3. kvartal 2008 i referansebanen.

Virkningen på norsk økonomi anslås ved hjelp av SSBs makroøkonomiske modell KVARTS. Innretningen av norsk finanspolitikk er antatt å være den samme som i referansebanen. Valutakursen er bestemt i modellen¹. Renta er i alternativberegningen bestemt av en egen relasjon, som er estimert ut fra Norges Banks atferd siden innføringen av inflasjonsmålet i mars 2001. Renta økes dersom inflasjonen (målt ved KPI-JAE) øker, og hvis det blir økt press i realøkonomien. Presset måles ved ledighetsraten i følge AKU, slik at lavere ledighet gir økt rente.

Norske pengemarkedsrenter faller gjennom det meste av prognoseperioden, som respons på lavere renter i utlandet, høyere ledighet og lavere inflasjon, men flater ut rundt 2,5 prosent i 2010. Krona er noe svakere enn i referansebanen i 2008. Den styrker seg imidlertid, og ender opp noe sterkere, på 7,64 kroner for en euro i 2010 – mot 7,75 i referansebanen. Styrkingen skyldes at inflasjonen faller mer i Norge enn i euroområdet, samt at oljeprisen stiger igjen i 2010. Rentenedgangen er større i Norge, noe som trekker i motsatt retning.

Nedjusteringen av etterspørselen etter norske eksportvarer medfører at eksporten vokser klart mindre i alternativbanen enn i referansebanen. I 2008 er nedgangen i etterspørselen sterkere enn nedgangen i eksporten, slik at norske bedrifter tar ut deler av gevinsten av en svakere krone i form av økte markedsandeler. De nyvunne markedsandelene går imidlertid tapt igjen i 2009 – og vel så det – som følge av sterkere krone. Lavere industriproduksjon medfører også at industriinvesteringene utvikler seg svakere enn i referansebanen.

Industriysselssettingen faller mindre enn produksjonen, slik at arbeidskraftsproduktiviteten faller. Sammen med lavere eksportpriser, fører dette til at lønnsveksten i industrien faller. Det smitter over til den generelle lønnsveksten, siden industrien antas å være lønnsledende. Det bidrar til at også pris-

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Avvik fra referansebanen i prosent der ikke annet fremgår

	2008	2009	2010
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	-0,2	0,0	1,0
Investeringer i fastlandsnæringer	-0,3	-1,1	-1,5
Industri	-0,2	-1,5	-2,2
Boliginvesteringer	0,0	-0,3	-0,7
Eksport	-0,7	-2,3	-3,3
Tradisjonelle varer	-1,7	-5,6	-7,1
Import	-0,5	-1,2	-1,0
BNP Fastlands-Norge	-0,3	-0,9	-0,9
Industri	-0,7	-2,5	-3,5
Sysselsatte personer	-0,1	-0,5	-0,8
Arbeidstilbud	0,0	-0,2	-0,4
Arbeidsledighetsrate (nivå)	0,13	0,33	0,41
Lønn per normalsårsverk	-0,2	-0,9	-1,7
Konsumprisindeksen (KPI)	-0,3	-0,8	-1,6
KPI-JAE	-0,1	-0,5	-1,4
Eksportpris tradisjonelle varer	-2,1	-6,2	-6,9
Importpris tradisjonelle varer	-1,5	-4,4	-5,1
Boligpris	-0,5	-1,8	-1,9
Husholdningens realdisponible inntekt	-0,2	0,5	2,0
Pengemarkedsrente (nivå)	0,13	-1,18	-2,43
Importveid kronekurs	0,5	0,4	-1,2
Driftsbalansen, mrd. kroner	-51,5	-135,1	-136,6
MEMO:			
Eksportsmarkedsindikator	-4,2	-7,5	-10,1
Konsumprisvekst i euroområdet	-0,2	-0,6	-1,0
3 måneders rente euro (nivå)	0,0	-1,1	-1,9
Råoljepris i kroner	-54,4	-105,5	-72,9

veksten innenlands faller, og mer enn det som er forutsatt for euroområdet. Reallønna er nesten uforandret fram til 2010, men blir klart lavere når vi forlenger banen til 2011. Samlet faller sysselsettingen med 20 000 personer fram til 2010 sammenliknet med referansebanen. Arbeidsstyrken reduseres imidlertid med 9000 personer, noe som demper økningen i arbeidsledigheten, som likevel øker med om lag 0,4 prosentpoeng, til 3,0 prosent i 2009.

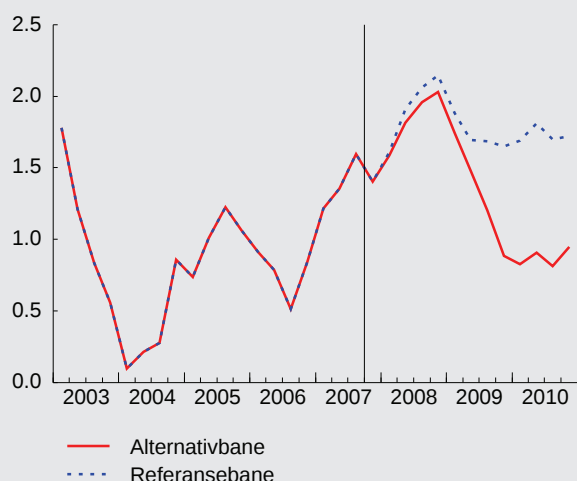
Husholdningenes konsumvekst er noe høyere enn i vår referansebane i 2009 og 2010. Det skyldes først og fremst lavere inflasjon og lavere renter. Dette gir isolert sett positive etterspørselsimpulser til norsk produksjon. Utslagene på boliginvesteringer og -priser er små, men begge blir noe lavere enn i referansebanen.

Alternativbanen gir et litt mer markert konjunkturforløp også for norsk økonomi. Veksten i BNP Fastlands-Norge blir klart lavere enn i referansebanen, særlig i 2009. Ettersom konsumveksten blir høyere, blir nedgangen i BNP Fastlands-Norge betydelig mindre enn nedgangen i industrien.

¹ Se Økonomiske analyser 6/2006 for en beskrivelse av valutakursmodellen

Inflasjon (KPI-JAE)

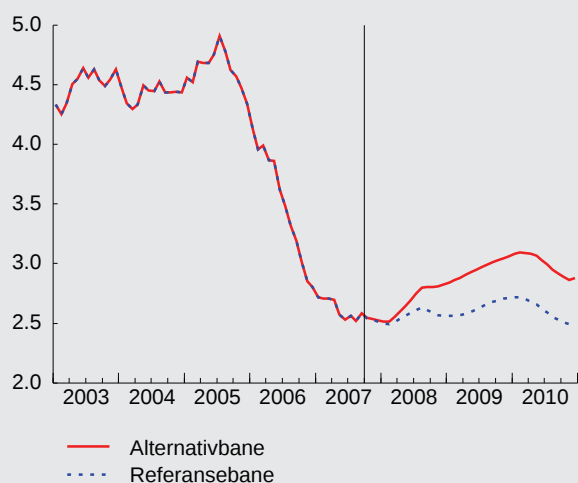
Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsledighet

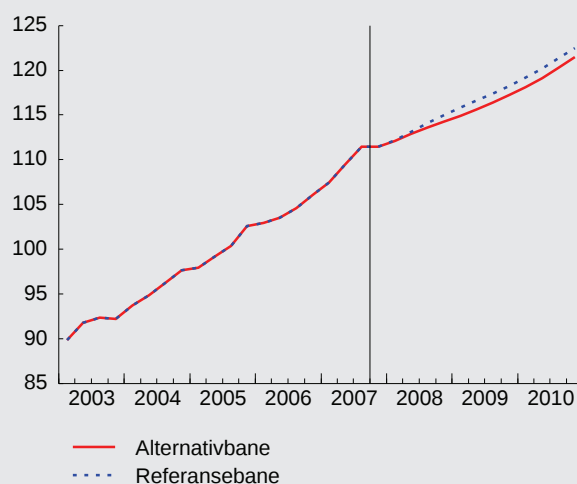
Sesongjustert og glattet

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Bruttonasjonalprodukt, Fastlands-Norge

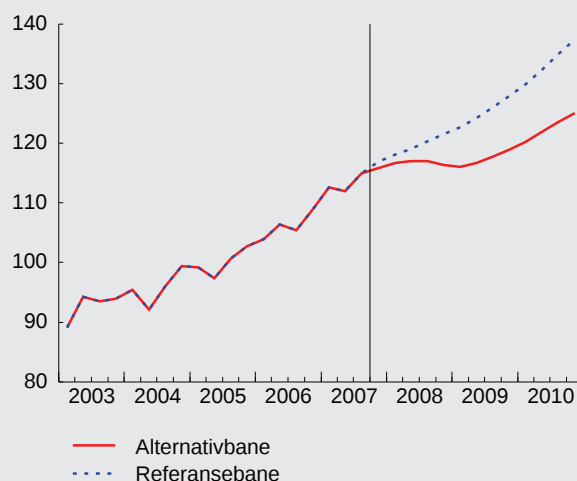
Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tradisjonell eksport

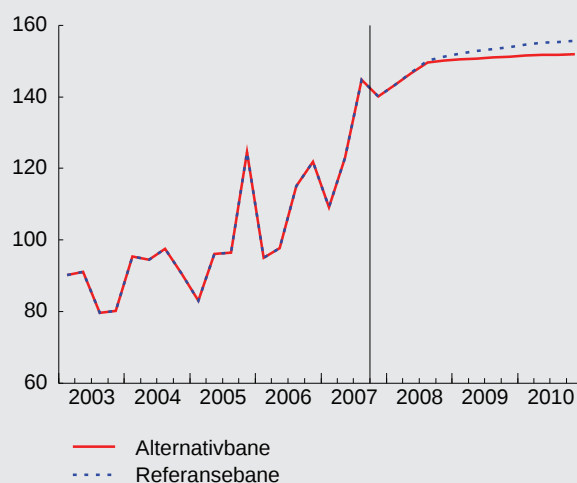
Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Industriinvesteringer

Sesongjusterte volumindekser. 2005=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.4. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2005	2006	05.4	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	826 215	860 701	208 232	211 028	213 712	216 739	219 220	225 882	229 398	231 214
Konsum i husholdninger	792 530	824 806	199 558	202 193	204 794	207 722	210 085	216 630	220 042	221 687
Varekonsum	412 047	429 251	103 270	105 158	106 758	108 197	109 436	113 789	115 148	116 275
Tjenestekonsum	356 561	368 261	90 446	90 308	91 532	92 272	94 039	95 190	96 327	96 963
Husholdningenes kjøp i utlandet	46 438	50 724	11 587	12 237	12 288	13 063	12 903	13 507	14 589	14 591
Utlendingers kjøp i Norge	-22 516	-23 430	-5 745	-5 509	-5 785	-5 809	-6 293	-5 855	-6 023	-6 142
Konsum i ideelle organisasjoner	33 685	35 895	8 674	8 835	8 918	9 017	9 135	9 251	9 357	9 527
Konsum i offentlig forvaltning	387 186	398 965	97 374	98 517	99 398	100 149	100 827	101 566	102 483	103 620
Konsum i statsforvaltningen	203 699	207 197	51 278	51 352	51 725	51 913	52 187	52 433	52 352	52 386
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	175 588	179 971	44 499	44 607	44 936	45 103	45 309	45 551	45 656	45 890
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 111	27 226	6 778	6 745	6 789	6 810	6 878	6 882	6 697	6 496
Konsum i kommuneforvaltningen	183 487	191 768	46 096	47 165	47 673	48 236	48 640	49 132	50 131	51 235
Bruttoinvestering i fast realkapital	365 564	389 501	99 743	91 833	99 255	98 066	99 960	99 131	102 026	104 940
Utvinning og rørtransport	88 256	91 278	23 745	21 592	22 344	23 672	23 549	22 086	23 717	25 154
Tjenester tilknyttet utvinning	-1 002	-243	672	-731	-152	455	186	-402	12	-786
Utenriks sjøfart	13 076	13 790	4 570	3 575	4 305	4 702	1 131	3 935	3 520	4 489
Fastlands-Norge	265 234	284 675	70 756	67 397	72 758	69 237	75 094	73 512	74 776	76 083
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	212 258	226 536	55 789	54 735	55 525	56 619	59 505	59 654	60 966	63 897
Næringer	129 827	138 673	34 482	33 326	33 771	34 542	36 808	36 474	37 681	40 322
Industri og bergverk	22 110	23 915	6 857	5 230	5 380	6 335	6 712	6 008	6 771	7 972
Annen vareproduksjon	22 631	25 324	5 366	5 903	6 522	6 580	6 275	6 253	6 940	7 142
Tjenester	85 086	89 435	22 259	22 192	21 869	21 627	23 821	24 213	23 970	25 207
Boliger (husholdninger)	82 431	87 862	21 307	21 409	21 754	22 077	22 696	23 180	23 285	23 575
Offentlig forvaltning	52 976	58 140	14 968	12 662	17 233	12 618	15 589	13 858	13 810	12 186
Lagerendring og statistiske avvik	46 461	58 675	14 568	15 613	12 826	15 961	14 830	6 788	12 409	13 292
Bruttoinvestering i alt	412 025	448 176	114 310	107 446	112 081	114 027	114 790	105 919	114 435	118 232
Innenlandsk sluttanvendelse	1 625 426	1 707 842	419 916	416 992	425 191	430 915	434 837	433 366	446 316	453 067
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 478 635	1 544 341	376 362	376 943	385 868	386 125	395 141	400 959	406 658	410 918
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	440 162	457 105	112 342	111 179	116 631	112 767	116 416	115 424	116 293	115 807
Eksport i alt	868 352	872 977	216 494	217 941	216 449	216 571	221 859	225 095	219 122	224 850
Tradisjonelle varer	229 382	243 615	58 860	59 534	60 945	60 420	62 440	64 539	64 142	65 870
Råolje og naturgass	427 927	399 603	104 824	103 503	99 325	99 425	97 532	101 528	95 137	97 828
Skip, plattformer og fly	11 106	12 647	1 094	3 293	1 844	3 365	4 145	1 906	3 725	3 388
Tjenester	199 937	217 112	51 715	51 611	54 334	53 360	57 743	57 123	56 118	57 764
Samlet sluttanvendelse	2 493 778	2 580 819	636 410	634 933	641 640	647 486	656 696	658 462	665 439	677 917
Import i alt	548 062	593 208	144 219	141 213	148 151	148 341	155 279	154 203	156 109	161 576
Tradisjonelle varer	351 323	384 920	90 435	93 098	94 727	95 770	101 093	102 482	102 513	103 521
Råolje og naturgass	3 871	1 899	1 716	549	231	222	936	766	1 849	663
Skip, plattformer og fly	12 013	14 921	3 523	3 252	5 846	3 812	2 011	2 833	3 403	5 740
Tjenester	180 855	191 468	48 545	44 315	47 347	48 536	51 238	48 122	48 344	51 652
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	1 945 716	1 987 611	492 191	493 720	493 489	499 145	501 418	504 259	509 329	516 340
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 451 132	1 513 229	372 109	373 448	375 508	379 479	384 844	389 952	396 981	404 365
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	494 584	474 382	120 082	120 272	117 982	119 667	116 574	114 307	112 348	111 976
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 237 364	1 288 844	317 514	318 168	319 859	321 960	328 081	331 639	336 847	341 920
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	960 399	1 005 989	248 091	248 130	249 303	251 087	256 731	259 596	264 243	268 606
Industri og bergverk	173 283	181 123	44 021	44 270	44 817	45 296	46 669	46 927	46 780	47 309
Annen vareproduksjon	145 897	144 137	37 597	36 947	35 743	35 386	35 872	37 005	38 488	39 974
Tjenester inkl. boligjenester	641 219	680 729	166 473	166 913	168 742	170 405	174 190	175 664	178 975	181 324
Offentlig forvaltning	276 965	282 855	69 423	70 038	70 556	70 874	71 350	72 043	72 604	73 314
Korreksposter	213 768	224 385	54 595	55 279	55 649	57 518	56 762	58 313	60 134	62 445

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2005-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2005	2006	05.4	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,0	4,2	0,0	1,3	1,3	1,4	1,1	3,0	1,6	0,8
Konsum i husholdninger	4,1	4,1	-0,1	1,3	1,3	1,4	1,1	3,1	1,6	0,7
Varekonsum	4,0	4,2	-0,9	1,8	1,5	1,3	1,1	4,0	1,2	1,0
Tjenestekonsum	3,0	3,3	1,1	-0,2	1,4	0,8	1,9	1,2	1,2	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,8	9,2	-0,6	5,6	0,4	6,3	-1,2	4,7	8,0	0,0
Utlendingers kjøp i Norge	3,9	4,1	3,6	-4,1	5,0	0,4	8,3	-7,0	2,9	2,0
Konsum i ideelle organisasjoner	2,4	6,6	1,9	1,9	0,9	1,1	1,3	1,3	1,1	1,8
Konsum i offentlig forvaltning	0,7	3,0	0,7	1,2	0,9	0,8	0,7	0,7	0,9	1,1
Konsum i statsforvaltningen	0,2	1,7	0,8	0,1	0,7	0,4	0,5	0,5	-0,2	0,1
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,3	2,5	1,1	0,2	0,7	0,4	0,5	0,5	0,2	0,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-11,1	-3,1	-1,2	-0,5	0,7	0,3	1,0	0,1	-2,7	-3,0
Konsum i kommuneforvaltningen	1,3	4,5	0,5	2,3	1,1	1,2	0,8	1,0	2,0	2,2
Bruttoinvestering i fast realkapital	13,3	6,5	11,7	-7,9	8,1	-1,2	1,9	-0,8	2,9	2,9
Utvinning og rørtransport	18,8	3,4	10,1	-9,1	3,5	5,9	-0,5	-6,2	7,4	6,1
Tjenester tilknyttet utvinning	-134,3	-75,8	-728,3	-208,9	-79,2	-399,5	-59,2	-316,6	-102,9	..
Utenriks sjøfart	29,1	5,5	198,5	-21,8	20,4	9,2	-75,9	247,8	-10,5	27,5
Fastlands-Norge	12,7	7,3	6,7	-4,7	8,0	-4,8	8,5	-2,1	1,7	1,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	15,9	6,7	4,0	-1,9	1,4	2,0	5,1	0,3	2,2	4,8
Næringer	19,2	6,8	4,0	-3,4	1,3	2,3	6,6	-0,9	3,3	7,0
Industri og bergverk	6,1	8,2	29,1	-23,7	2,9	17,7	6,0	-10,5	12,7	17,7
Annen vareproduksjon	19,8	11,9	-13,7	10,0	10,5	0,9	-4,6	-0,3	11,0	2,9
Tjenester	23,0	5,1	2,9	-0,3	-1,5	-1,1	10,1	1,6	-1,0	5,2
Boliger (husholdninger)	10,8	6,6	3,9	0,5	1,6	1,5	2,8	2,1	0,5	1,2
Offentlig forvaltning	1,3	9,7	18,5	-15,4	36,1	-26,8	23,5	-11,1	-0,3	-11,8
Lagerendring og statistiske avvik	22,1	26,3	-15,7	7,2	-17,9	24,4	-7,1	-54,2	82,8	7,1
Bruttoinvestering i alt	14,1	8,8	7,3	-6,0	4,3	1,7	0,7	-7,7	8,0	3,3
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,1	2,0	-0,7	2,0	1,3	0,9	-0,3	3,0	1,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	4,6	4,4	1,4	0,2	2,4	0,1	2,3	1,5	1,4	1,0
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	0,8	3,8	2,7	-1,0	4,9	-3,3	3,2	-0,9	0,8	-0,4
Eksport i alt	1,1	0,5	-0,8	0,7	-0,7	0,1	2,4	1,5	-2,7	2,6
Tradisjonelle varer	5,0	6,2	2,0	1,1	2,4	-0,9	3,3	3,4	-0,6	2,7
Råolje og naturgass	-5,0	-6,6	-2,0	-1,3	-4,0	0,1	-1,9	4,1	-6,3	2,8
Skip, plattform og fly	13,3	13,9	-68,3	200,9	-44,0	82,4	23,2	-54,0	95,5	-9,1
Tjenester	7,3	8,6	3,3	-0,2	5,3	-1,8	8,2	-1,1	-1,8	2,9
Samlet sluttanvendelse	4,1	3,5	1,1	-0,2	1,1	0,9	1,4	0,3	1,1	1,9
Import i alt	8,7	8,2	2,8	-2,1	4,9	0,1	4,7	-0,7	1,2	3,5
Tradisjonelle varer	8,1	9,6	-0,5	2,9	1,8	1,1	5,6	1,4	0,0	1,0
Råolje og naturgass	55,3	-50,9	143,9	-68,0	-58,0	-3,5	320,9	-18,1	141,3	-64,1
Skip, plattform og fly	-10,8	24,2	12,0	-7,7	79,8	-34,8	-47,2	40,9	20,1	68,7
Tjenester	11,0	5,9	6,6	-8,7	6,8	2,5	5,6	-6,1	0,5	6,8
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,7	2,2	0,6	0,3	0,0	1,1	0,5	0,6	1,0	1,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	4,6	4,3	2,2	0,4	0,6	1,1	1,4	1,3	1,8	1,9
Oljevirkksomhet og utenriks sjøfart	-3,8	-4,1	-4,2	0,2	-1,9	1,4	-2,6	-1,9	-1,7	-0,3
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,5	4,2	2,2	0,2	0,5	0,7	1,9	1,1	1,6	1,5
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,2	4,7	2,7	0,0	0,5	0,7	2,2	1,1	1,8	1,7
Industri og bergverk	4,2	4,5	0,9	0,6	1,2	1,1	3,0	0,6	-0,3	1,1
Annen vareproduksjon	7,8	-1,2	2,6	-1,7	-3,3	-1,0	1,4	3,2	4,0	3,9
Tjenester inkl. boligjenester	4,9	6,2	3,3	0,3	1,1	1,0	2,2	0,8	1,9	1,3
Offentlig forvaltning	2,0	2,1	0,2	0,9	0,7	0,5	0,7	1,0	0,8	1,0
Korreksjonsposter	5,4	5,0	2,3	1,3	0,7	3,4	-1,3	2,7	3,1	3,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2005=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2005	2006	05.4	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	100,0	102,1	100,6	101,0	101,9	102,5	103,1	102,3	102,2	102,5
Konsum i offentlig forvaltning	100,0	104,1	100,7	102,3	103,7	104,8	105,8	106,5	107,6	108,4
Bruttoinvestering i fast kapital	100,0	104,4	100,5	101,7	103,2	105,4	106,8	107,6	110,4	111,3
Fastlands-Norge	100,0	104,2	100,5	102,4	102,9	105,3	106,1	107,2	109,0	109,9
Innenlandsk sluttanvendelse	100,0	103,2	100,4	101,3	103,5	104,1	103,6	104,8	105,9	105,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	100,0	103,2	100,6	101,6	102,6	103,6	104,4	104,3	104,8	105,4
Eksport i alt	100,0	115,2	109,1	116,5	113,6	114,4	116,3	114,6	118,5	115,8
Tradisjonelle varer	100,0	111,4	102,6	106,1	109,8	115,8	115,0	114,3	117,2	114,0
Samlet sluttanvendelse	100,0	107,2	103,4	106,5	106,9	107,6	107,9	108,1	110,1	109,0
Import i alt	100,0	103,2	100,6	100,6	100,9	104,0	107,0	106,9	107,9	106,5
Tradisjonelle varer	100,0	104,7	100,1	102,3	102,1	105,2	109,2	109,0	110,1	108,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	100,0	108,5	104,2	108,2	108,7	108,6	108,2	108,5	110,7	109,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	100,0	103,7	101,3	102,3	103,9	104,1	104,2	105,9	106,0	105,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2005	2006	05.4	06.1	06.2	06.3	06.4	07.1	07.2	07.3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,1	0,0	0,5	0,8	0,6	0,5	-0,8	-0,1	0,3
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	0,2	1,5	1,5	1,0	1,0	0,7	1,0	0,7
Bruttoinvestering i fast kapital	2,7	4,4	-0,5	1,2	1,4	2,2	1,3	0,7	2,6	0,8
Fastlands-Norge	2,3	4,2	-0,6	1,9	0,5	2,3	0,7	1,1	1,7	0,8
Innenlandsk sluttanvendelse	2,1	3,2	-0,3	0,9	2,1	0,6	-0,4	1,1	1,1	-0,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	1,8	3,0	-0,1	1,0	0,9	1,0	0,7	-0,1	0,5	0,5
Eksport i alt	17,3	15,2	7,1	6,7	-2,5	0,7	1,7	-1,5	3,4	-2,3
Tradisjonelle varer	4,1	11,4	0,2	3,4	3,5	5,4	-0,6	-0,6	2,5	-2,7
Samlet sluttanvendelse	6,9	7,2	2,2	3,1	0,3	0,6	0,3	0,2	1,8	-0,9
Import i alt	1,5	3,2	0,4	0,0	0,3	3,1	2,9	-0,1	1,0	-1,3
Tradisjonelle varer	0,5	4,7	-0,3	2,2	-0,2	3,0	3,8	-0,2	1,1	-1,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	8,7	8,5	2,7	3,9	0,4	-0,1	-0,4	0,3	2,0	-0,8
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,3	3,7	0,9	1,0	1,6	0,2	0,1	1,6	0,1	-0,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Reviderte nasjonalregnskapstall for 2005 og 2006: Små revisjoner i BNP-vekst

Ann Lisbet Brathaug, Ingunn Sagelvmo
og Ole Magnus Jakobsen

Bildet av meget sterk aktivitetsvekst i norsk økonomi de senere årene er ikke endret av de reviderte nasjonalregnskapstallene. Revisjonen av årlige nasjonalregnskapstall for 2005 og 2006 viser små korreksjoner av veksttallene. De endelige tallene for 2005 viser at BNP for Fastlands-Norge økte med 4,6 prosent fra året før, som er 0,1 prosentpoeng over de tidligere publiserte tallene. Fra 2005 til 2006 viser reviderte foreløpige tall at BNP for Fastlands-Norge økte med 4,3 prosent, mot 4,6 prosent i de tidligere anslagene

Innledning

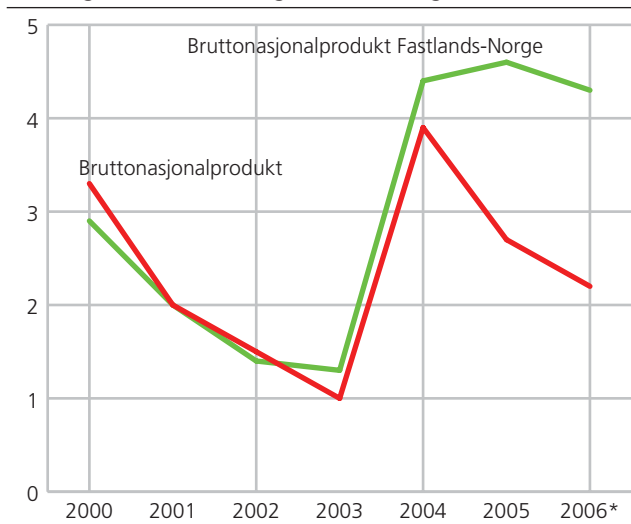
De reviderte nasjonalregnskapstallene viser at 2006 var det tredje året på rad at veksten i fastlandsøkonomien var godt over fire prosent. De endelige nasjonalregnskapstallene for 2005 bekrefter den tidligere anslåtte BNP-veksten på 2,7 prosent, mens reviderte foreløpige tall for 2006 viser at BNP er justert ned fra en vekst på 2,8 prosent til 2,2 prosent. De tjenesteytende nærin- gene bidro med over halvparten av veksten i BNP for Fastlands-Norge både i 2005 og 2006.

Industrien bidro også til veksten. De reviderte tallene viser at bruttoproduktet for industrien økte med 4,5 prosent fra 2004 til 2005 og med 4,4 prosent fra 2005 til 2006. For begge årene er dette en oppjustering fra tidligere anslag på henholdsvis på 0,9 og 0,5 prosentpoeng. For bygg og anlegg i 2005 ble volumveksten i produksjonen revidert noe ned, fra 8,4 prosent til 7,3 prosent. Samtidig ble veksten i produktinnsatsen i faste priser revidert opp, fra 10,3 prosent til 11,7 prosent. Summen av dette medførte at veksten i bruttoproduktet i bygg og anleggsnæringen ble nedjustert fra en vekst på 5,3 prosent til en vekst på kun 0,1 prosent. Veksten for bygg og anlegg for 2006 er foreløpig beregnet til 2,8 prosent.

2005: Sterkere vekst i husholdningenes konsum enn tidligere antatt

De reviderte nasjonalregnskapstallene viser at husholdningenes konsum økte med 4,1 prosent både i 2005 og 2006. For 2005 er dette 0,9 prosentpoeng høyere enn tidligere beregnet, og det er særlig innenlandsk varekonsum som er justert opp. Det var høyere vekst i matvarer som bidro mest til revisjonen. Utgifter til matvarer utgjør om lag 11 prosent av husholdningens

Figur 1. Volumvekstrater for BNP, 2000-2006. Prosent endring fra foregående år. Totalt og Fastlands-Norge

Revisjonssyklus for årlig nasjonalregnskap

Årlig nasjonalregnskapstall blir først presenter ca 45 dager etter årets utløp, deretter blir de revidert 21 og 47 uker etter årets utløp. Endelig nasjonalregnskap publiseres 23 måneder etter årets utløp. Revisjonen som omtales for 2005 er endringene som har skjedd mellom det foreløpige årsregnskapet som ble publisert for 1 år siden og endelig årsregnskap, mens revisjonene for 2006 viser endringene fra foreløpig regnskap, som ble publisert i mai i år. De endelige tallene for 2006 vil bli publisert i november 2008.

konsum. For 2006 er vekstraten for husholdningenes totale konsum justert svakt ned i forhold til tidligere publiserte tall. Nedjusteringen har hovedsakelig sammenheng med lavere vekst i utenlandskonsumet, som skyldes en omfordeling mellom forbruk på turistreiser og forretningsreiser.

Konsumet i offentlig forvaltning vokste med 0,7 prosent fra 2004 til 2005, en nedjustering på 1,1 prosentpoeng fra de foreløpige tallene. Veksten i både statlig og kommunalt konsum er revidert ned, og for kommune- konsumet skyldes dette at prisveksten var høyere enn antatt tidligere. For statlig konsum har nedjusteringen

Ann Lisbet Brathaug er seksjonsleder ved Seksjon for nasjonalregnskap (ann.lisbet.brathaug@ssb.no)

Ingunn Sagelvmo er seniorrådgiver ved Seksjon for nasjonalregnskap (ingunn.sagelvmo@ssb.no).

Ole Magnus Jakobsen er førstekonsulent ved Seksjon for nasjonalregnskap (ole.magnus.jakobsen@ssb.no)

Tabell 1. Utviklingen i noen makroøkonomiske hovedstørrelser. Årlig volumending i prosent. Reviderte og tidligere publiserte tall for 2005 og 2006

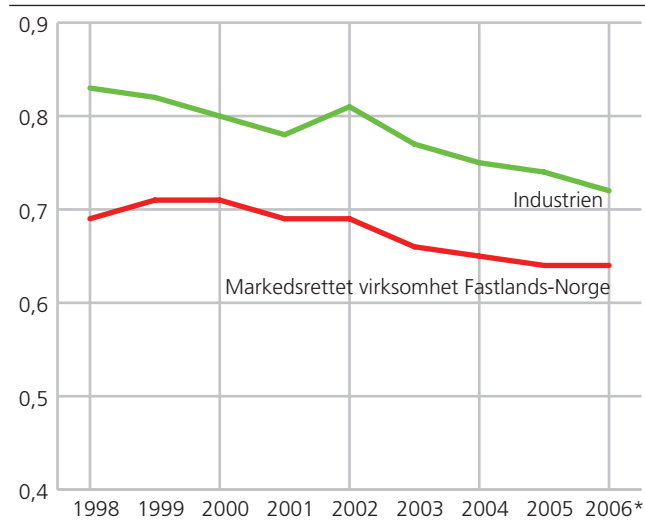
	2005			2006		
	Revidert	Tidligere	Revisjon i prosent poeng	Revidert	Tidligere	Revisjon i prosent poeng
Vekst i Bruttonasjonalprodukt (BNP)	2,7	2,7	0	2,2	2,8	-0,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge	4,6	4,5	0,1	4,3	4,6	-0,3
Oljevirkksomhet og utenriks sjøart	-3,8	-3,5	-0,3	-4,1	-3,8	-0,3
Bruttoprodukt Fastlands-Norge	4,5	4,4	0,1	4,2	4,3	-0,1
Industri og bergverk	4,2	3,4	0,8	4,5	4,1	0,4
Annen vareproduksjon	8,3	9	-0,7	-1,2	0,5	-1,7
Tjenester inkl. bolig tjenester	4,8	5	-0,2	6,2	6,4	-0,2
Offentlig forvaltning	2	1,5	0,5	2,1	1,6	0,5
Innenlands sluttanvendelse						
Konsum i husholdninger	4,1	3,2	0,9	4,1	4,3	-0,2
Konsum i offentlig forvaltning	0,7	1,8	-1,1	3,0	3,3	-0,3
Bruttoinvestering i fast realkapital	13,3	11,2	2,1	6,5	7,4	-0,9
Bruttoinvestering i Fastlands-Norge	12,6	9,1	3,5	7,3	8	-0,7
Eksport i alt	1,1	0,7	0,4	0,5	1,6	-1,1
Import i alt	8,7	8,6	0,1	8,2	8,2	0,0
Vekst i sysselsetting og produktivitet						
Sysselsatte personer	1,2	1,0	0,2	3,3	3,1	0,2
Utførte timeverk	1,4	1,2	0,2	2,4	2,1	0,3
Lønn pr normalårsverk	3,8	4,0	-0,2	4,3	4,3	0,0
Bruttoprodukt per utførte timeverk	1,3	1,4	-0,1	-0,3	0,6	-0,9
Prisvekst						
BNP prisdeflator	8,7	8,5	0,2	8,5	7,7	0,8
Prisdeflator for BNP Fastlands-Norge	2,3	2,1	0,2	3,7	3,4	0,3
Prisdeflator for konsum i husholdningene	1,0	1,0	0	2,1	2,0	0,1
Vekst i inntekts tall, løpende verdier						
Driftsresultat	23,1	23,4	-0,3	14	16,3	-2,3
Bruttonasjonalinntekt(BNI)	12,2	11,3	0,9	9,8	9,8	0,0
Disponibel inntekt for Norge	13,4	12,3	1,1	10,2	10,3	-0,1
Disponibel inntekt for husholdninger mv	8,7	6,5	2,3	-5,0	-6,8	1,8
Sparing i Norge	43,7	39,8	3,9	19,0	19,6	-0,6
Sparing i Offentlig forvaltning	48,2	47,7	0,5	34,3	30,5	3,8
Sparing i husholdninger mv	51,1	28,5	22,5	-99,1	-88,6	-10,5
Husholdningenes sparate i prosent	10,3	8,9	1,4	1,1	0,1	-1,0

sammenheng med både oppjustert prisvekst og at det har skjedd en omfordeling av militære utgifter fra konsum til investeringer. For 2006 viser tallene at offentlig konsum økte med 3 prosent fra året før. Dette er litt svakere vekst enn det de tidligere publiserte tallene viste og har hovedsakelig sammenheng med oppjustering av prisveksten.

Bruttoinvesteringene i fast realkapital for Fastlands-Norge er oppjustert med 3,6 prosentpoeng til en volumvekst på 12,7 prosent i 2005, mens veksten for 2006 foreløpig er beregnet til 7,3 prosent, en nedjustering på 0,7 prosentpoeng. I hovedsak er det en kraftig

revisjon av investeringene i tjenestenæringene som er årsaken til oppjusteringen for Fastlands-Norge i 2005. Det var også en kraftig oppjustering av investeringene i kraftforsyning og bygg og anlegg. Tidligere tall viste en nedgang på 2,8 prosent for kraftforsyning, mens de endelige tallene viser en økning på 6,6 prosent. For bygg og anlegg ble tallene revidert opp med 24,1 prosent poeng til 32,0 prosent. I 2005 er industriinvesteringene og husholdningenes boliginvesteringer nedjusterte med henholdsvis 6,1 og 3,7 prosent poeng og viser nå en vekst på 5,8 prosent for industrien og 10,8 for boliger. Veksten i oljeinvesteringene er om lag som tidligere anslått.

Figur 2. Lønnskostnader i prosent av faktorinntekt 1998-2006

Årsaker til revisjon av nasjonalregnskapet

I forhold til det foreløpige årsregnskapet, bygger det endelige årsregnskapet på et mer fullstendig og detaljert statistikkgrunnlag. De viktigste kildene i det endelige årsregnskapet er de ulike strukturstatistikkene som blant annet inneholder informasjon om produksjonsinntektene fordelt på ulike varer og tjenester. Strukturstatistikken inneholder også informasjon om utgifter til varer og tjenester, og om investeringsutgifter fordelt på art. I tillegg benyttes annen statistikk fra SSB som for eksempel forbruksundersøkelsen, varehandelsstatistikk med omsetning fordelt på vare osv. Også tall fra Totalkalkylen for jordbruket og lønnsomhetsundersøkelsen for fiskerinæringen benyttes til endelig regnskap. For nærmere dokumentasjon av de enkelte statistikker se «Om statistikken» på Statistisk sentralbyrås hjemmesider, under hver statistikk. <http://www.ssb.no>. Til sammenligning vil informasjonen i de foreløpige regnskapene basere seg på ulike korttidsindikatorer som produksjonsindeksen for industrien og ulike omsetningsindekser for tjenester. Mange av korttidsindikatorerne er såkalte volumindikatorer. Til de foreløpige regnskapene har vi ingen informasjon om bruken av varer og tjenester i produksjonen og forutsetter derfor at strukturen i det siste endelige regnskap fortsatt gjelder. Prisinformasjonen i de ulike regnskapsversjonene er relativ lik.

Fra foreløpige til endelige tall kan man oppleve til dels betydelige revisjoner av detaljer i regnskapene, mens det makroøkonomiske hovedbilde i mindre grad revideres.

Økt lønnsomhet i industrien – lavere lønnskostnadsandel

Revisjonen av bruttoproduktet for industrien i 2005 medførte en oppjustering av driftsresultatet med 5 milliarder kroner. Driftsresultatet dette året etter dette beregnet til nærmere 40 milliarder, og det økte ytterligere til 46 milliarder kroner i 2006 ifølge de oppdaterte anslagene. Fra 2002 og fram til 2006 har driftsresultatet i industrien blitt nesten fordoblet.

De nye nasjonalregnskapstallene viser at lønnskostnadene for 2005 og 2006 også har blitt justert noe opp, men ikke i samme grad som driftsresultatet. Det betyr

at lønnskostnadene som andel av faktorinntekten (summen av driftsresultat og lønnskostnader) i industrien, har falt gradvis fra i overkant av 83 prosent i 1998 til i underkant av 72 prosent i 2006. For markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge har lønnskostnadene som andel av faktorinntekt avtatt siden 1999. Lønnskostnadsandelene de siste 3 årene er de laveste som er observert etter 1970 både for industrien og fastlandsøkonomien.

I 2005 er driftsresultatet i oljevirksomheten som utgjør over halvparten av det samlede driftsresultatet i Norge, nedjustert med nærmere 5 milliarder kroner fra tidligere anslag. For andre næringer er det kun mindre endringer. Dette betyr at driftsresultatet for Norge i 2005 ble 689 milliarder kroner, om lag som tidligere beregnet. Det foreløpige anslaget for driftsresultat for 2006 er nesten 100 milliarder høyere enn året før. Dette er en nedjustering fra de første anslagene på vel 17 milliarder kroner og har hovedsakelig sammenheng med lavere driftsresultatet i oljevirksomheten og forretningsmessig tjenesteyting.

Når det gjelder totale lønnskostnader i Norge, er de endelige tallene for 2005 revidert opp med 5 milliarder kroner til 811 milliarder kroner. Det meste av oppjusteringen gjelder forretningsmessig tjenesteyting og transportnæringene. Også for 2006 er lønnskostnadene oppjusterte og er nærmere 10 milliarder kroner høyere enn tidligere anslag. Veksten i lønnskostnadene fra 2005 til 2006 er foreløpig beregnet til 8 prosent.

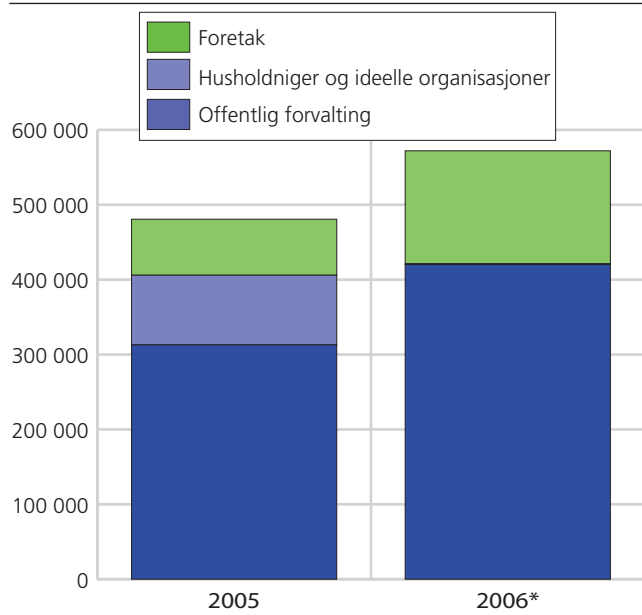
Oppjusteringen av lønnskostnadene har hovedsakelig sammenheng med sterkere sysselsettingsvekst enn tidligere antatt. De reviderte tallene viser at sysselsettingen vokste med 1,2 prosent fra 2004 til 2005 og med 3,3 prosent fra 2005 til 2006. For begge årene er dette en oppjustering på 0,2 prosentpoeng.

Høy sparing i Norge

Endelige tall for 2005 viser at nasjonalinntekten for Norge var på 1711 milliarder kroner. Dette er en revisjon på 15 milliarder kroner i forhold foreløpig regnskap for 2005 og skyldes hovedsakelig at Norge fikk et høyere netto bidrag fra formuesinntektene fra utlandet enn tidligere antatt. Disponibel inntekt for Norge i 2005 var på 1694 milliarder som er en økning på 16 milliarder kroner sammenlignet med foreløpig regnskap. Konsumet er revidert opp i de endelige tallene og medfører at sparingen for Norge endte på 481 milliarder kroner. Det er 44 prosent mer enn i 2004 og utgjorde 28,0 prosent av disponibel inntekt for Norge.

De reviderte foreløpige tallene for 2006 viser en vekst i nasjonalinntekten på 11 prosent fra 2005 og utgjorde 1881 milliarder kroner. Dette er en oppjustering på 4 milliarder i forhold til tidligere publiserte tall. Sparingen i 2006 er foreløpig beregnet til 572 milliarder kroner som er 13 milliarder over tidligere publiserte tall. Dette gav en sparerate på 30,7 prosent for Norge.

Figur 3 Sparing i Norge fordelt på sektor, 2005 og 2006

Disponibel realinntekt som er lik disponibel inntekt for Norge, korrigert for prisstigningen på varer og tjenester som anvendes innenlands, økte med 11 prosent fra 2004 til 2005 og ytterligere 7 prosent i 2006.

Lav sparing i husholdningene i 2006

Husholdningenes disponible inntekter er revidert opp med 18 milliarder kroner for 2005, som følge av oppjusterte lønnsinntekter, driftsinntekter og formuesinntekter. Samtidig er formuesutgiftene noe nedjusterte. Som følge av dette ble spareraten i husholdningene, det vil si sparing regnet som andel av disponibel inntekt, 10,3 prosent i 2005. Dette er en økning i forhold til de tidligere publiserte tallene på 1,4 prosentpoeng. Foreløpige tall for 2006 viser derimot en sterk nedgang i spareraten sammenlignet med 2005 og er beregnet til bare 0,1 prosent. Nedgangen skyldes hovedsakelig at mottatt aksjeutbytte er redusert med 92 milliarder fra året før. De lave aksjeutbyttene i 2006 henger trolig sammen med skattemessige tilpassinger. Utbytte som overstiger avkastingen av risikofri kapitalplassering ble fra januar 2006 skattelagt på lik linje med alminnelig inntekt.

Sparingen i 2006 ble også påvirket av renteutgiftene som økte med 10 milliarder kroner fra året før, mens renteinntektene bare økte med 6 milliarder kroner. Bakgrunnen for denne utviklingen ligger i en økning av rentebærende gjeld og gjentatte rentehevinger. Mer detaljer om husholdningenes inntekter og utgifter, se <http://www.ssb.no/emner/09/01/knri>

Økt sparing i offentlig forvaltning

Det er bare mindre revisjoner i de endelige 2005-tallene for sparing i offentlig forvaltning. Sparingen ble 312 milliarder kroner og utgjorde 65 prosent av total sparing i Norge. Sparingen i 2006 er anslått til 420 milliarder som tilsvarer vel 73 prosent av samlet sparing i

Norge. Økningen i offentlig forvaltnings sparing henger sammen med en økning i offentlig forvaltnings inntekter som er et resultat av veksten i norsk økonomi. Denne førte til sterk økning i skatteinntekten, både fra petroleumsvirksomheten og fra lønns- og formuesinntekter ellers. Også formuesinntektene og produktskattene inklusive merverdiavgiften, gikk kraftig opp, til sammen med over 80 milliarder kroner fra året før. Sysselsettingsveksten medførte også at statens utgifter til dagpenger og stønader ellers ble redusert fra 2005 til 2006, mens alderspensjoner, uførepensjoner og sykepenger økte moderat.

Vekst i nettofinansinvesteringer for foretakene

2005-tallene viser at sparingen i foretaksektoren var på 74 milliarder kroner. Dette er en svak oppjustering i forhold til de foreløpige tallene publisert i juni 2007, og 13 milliarder høyere enn året før. Foretaksektoren økte sparingen med 76 milliarder kroner fra 2005 til 2006. Dette slo ut i positive nettofinansinvesteringer i 2006 på 32 milliarder mot negative nettofinansinvesteringer på 22 milliarder i 2005.

Pensjonsreformen: Virkninger på arbeidstilbud, finansieringsbyrde og fordeling¹

Dennis Fredriksen, Kyrre Stensnes
og Nils Martin Stølen

Aldringen av befolkningen vil i de neste tiårene ha stor betydning for offentlige budsjetter, blant annet gjennom økte utgifter til alderspensjon. En omlegging av det norske pensjonssystemet i retning av et mer aktuarisk system, i tråd med den vedtatte pensjonsreformen, vil både gi incentiver til utsatt pensjonering og ha positive effekter på arbeidstilbudet for de yrkesaktive. Analysene i denne artikkelen tyder på at pensjonsreformen vil redusere folketrygdens utgifter til alderspensjon sammenlignet med en videreføring av dagens system. Det skyldes at avgangsalderen blir utsatt i kombinasjon med at levealdersjusteringen gir en lavere årlig ytelse i gjennomsnitt. Tettere sammenheng mellom opptjening av pensjonsrettigheter og tidligere arbeidsinntekter fører til at personer med de høyeste inntektene kommer best ut av omleggingen. Dersom pensjonsreformen skal kunne realisere utgiftsreduksjonen, forutsetter det at dagens AFP-ordning, de offentlige tjenstepensjonene og uførepensjonen blir tilpasset det systemet som nå er vedtatt for levealdersjustering og fleksibel pensjonering.

1. Innledning

Norge står overfor en aldring av befolkningen de nærmeste tiårene som vil ha betydelige konsekvenser for offentlige pensjonsutgifter. Folketrygdens utgifter til alders- uføre- etterlattepensjon er anslått å øke fra dagens 10 til vel 20 prosent av verdiskapningen i fastlandsøkonomien i 2060², gitt en videreføring av dagens pensjonssystem. Hvordan Norge velger å håndtere denne utfordringen vil ha stor betydning for velferdsstatens innhold og omfang. Med en fortsatt videreføring av løpende skattefinansiering (PAYGO) og dagens pensjonssystem, vil fremtidens yrkesaktive måtte tåle en klart større finansieringsbyrde enn i dag. Det kan innebære en betydelig økning i skattenivået dersom offentlige budsjetter skal gå i balanse.

Dersom vi legger til grunn middelalternativet i de siste befolkningsframskrivingene fra Statistisk sentralbyrå (2005), vil forholdet mellom antall personer i aldergruppen 20-66 år og antall personer 67 år og eldre avta fra 4,6 i 2005 til 2,7 i 2050. Allerede om få år vil tallet på personer 67 år og eldre øke markant ettersom store alderskull født fra og med 1946 gradvis erstatter små kull født på 1920- og 1930-tallet. I tillegg ventes økningen i levealderen å fortsette. Forventet gjennomsnittlig levealder ved 62 år er i det nevnte mellomalternativet anslått å øke med over 4 år fram til 2050 for både menn

og kvinner, og dermed nå henholdsvis 24 og 27 år. Sammenlignet med utviklingen i levealderen observert de siste ti årene, er dette nøkterne anslag. Samtidig som vi forlater en demografisk epoke som har vært svært gunstig fra et statsfinansielt synspunkt, vil gjennomsnittspensjonene også øke i tiden som kommer. Det skyldes at nye pensjonister i større grad har opparbeidet seg rettigheter til tilleggspensjon og er en naturlig følge av at folketrygden modnes som pensjonssystem.

En viktig utfordring for en pensjonsreform er å forhindre fremtidige ubalanser i statens finanser. Til nå har det vært en underliggende forutsetning i reformarbeidet at vi bør unngå en sterk økning skattebyrden. Et konkret første mål med reformarbeidet har derfor vært å begrense økningen i pensjonsutgiftene. Samtidig er det klart at innretningen på en innstramming vil ha store virkninger på enkeltpersoners inntekt og velferd. Et tiltak som økt pensjonsalder vil for eksempel slå annerledes ut enn et jevnt kutt i pensjonsytelsene, selv om tiltakene utformes slik at innsparingen blir like stor. Målsetning nummer to for pensjonsreformen har derfor vært at det nye systemet skal gi incentiver til økt arbeidsinnsats, både over den yrkesaktive perioden og gjennom utsatt pensjonering. Bedre utnyttelse av den potensielle arbeidskraften vil i større grad gjøre det mulig å skjerme selve pensjonsytelsene fra innstramningen. En tredje målsetning med pensjonsreformen har vært å skape et enklere og mer gjennomskiktig pensjonssystem.

Arbeidet med pensjonsreformen startet med at Regjeringen Stoltenberg nedsatte en pensjonskomisjon i mars 2001. Oppgaven for kommisjonen var å foreslå endringer av pensjonssystemet med bred politisk til-

Dennis Fredriksen er forsker ved Gruppe for offentlig økonomi, Statistisk sentralbyrå (dff@ssb.no)

Kyrre Stensnes har permisjon fra Gruppe for offentlig økonomi, Statistisk sentralbyrå (kyrre@stensnes.no)

Nils Martin Stølen er forsker ved Gruppe for offentlig økonomi, Statistisk sentralbyrå (nms@ssb.no)

¹ Artikkelen bygger i stor grad på Stensnes, Stølen og Texmon (2007).

² Nasjonalbudsjettet for 2006 (St. meld. nr. 1, 2005-2006).

slutning.³ Pensjonskommisjonen la fram sin innstilling i NOU 2004:1. Forslagene ble i stor grad fulgt opp av Regjeringen Bondevik i St.meld. nr. 12, 2004-2005, og et bredt flertall⁴ på Stortinget gav i mai 2005 sin tilslutning til hovedprinsippene for en pensjonsreform som tenkes innført i 2010 (se Innst. S. nr. 195, 2004-2005). Et justert forslag til opptjening og uttak av alderspensjon ble lagt frem gjennom St. meld. nr 5 (2006-2007) i oktober 2006. Med noen mindre justeringer ble dette forslaget vedtatt av et flertall⁵ på Stortinget i april 2007.

Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå (SSB) har hatt en sentral rolle i det faglige arbeidet med pensjonsreformen ved at SSBs dynamiske mikrosimuleringsmodell MOSART⁶ har vært brukt til å beregne virkningene av de ulike endringsforslagene som har vært lansert i reformprosessen. Hovedformålet med artikkelen er å belyse de viktigste konsekvensene av pensjonsreformen når det gjelder effekter på arbeidstilbud, offentlige finanser og inntektsfordeling. Framstillingen bygger i stor grad på en mer detaljert gjennomgang i Stensnes, Stølen og Texmon (2007). Artikkelen er begrenset til å belyse de direkte virkningene, og går i motsetning til Holmøy og Stensnes (2007) ikke inn på en helhetlig analyse som inkluderer generelle likevektseffekter i økonomien.

2. Viktigste elementer i reformen

Tettere sammenheng mellom opptjente rettigheter og tidligere arbeidsinntekter

Formålet med dette elementet er ikke å redusere de framtidige utgiftene, men å sørge for at levestandarden som pensjonist står i forhold til tidligere arbeidsinntekter. Samtidig bidrar den økte sammenhengen til at skatteelementet i finansieringen av pensjonsytelsene blir redusert. Det kan ha en positiv effekt på arbeidstilbudet. De viktigste endringene under dette elementet er som følger:

- Opptjeningen av pensjonsrettigheter skjer fra første krone, mot inntekter utover 1G⁷ i dagens system.
- Den øvre grensen på 40 år i dagens system fjernes. Alle år vil dermed telle i opptjeningen.
- Besteårsregelen, som sier at pensjonsrettighetene skal beregnes med utgangspunkt i de 20 beste årene i dagens system, blir erstattet av en alleårsregel.
- Opptjeningsprosenten for inntektsavhengig pensjon på grunnlag av ordinære inntekter øker fra 1,05 i dagens system til 1,35.

³ Kommisjonen kunne basere seg på en rekke relevante analyser og reformer planlagt og iverksatt i andre land. I Norge ble bl.a. fondet av Folketrygden utredet i NOU 1998: 10 (Molandutvalget), og mer en fleksibel ordning for førtidspensjonering ble utredet i NOU 1998: 19 (Olsenutvalget).

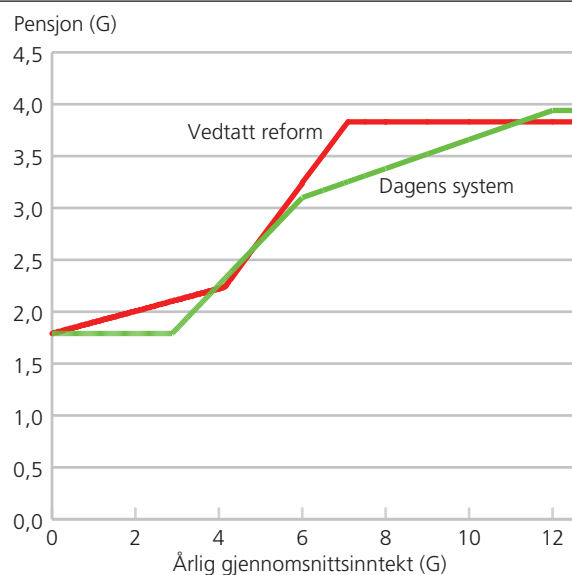
⁴ Avtalepartene er Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre. Fremskrittspartiet og Sosialistisk Venstreparti sto utenfor.

⁵ Flertallet besto nå av Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre, mens Fremskrittspartiet fortsatt sto utenfor.

⁶ Se Fredriksen (1998) for dokumentasjon.

⁷ Grunnbeløpet i folketrygden er på kr 66 812 fra 1. mai 2007

Figur 1. **Sammenhengen mellom inntekt og pensjon i dagens og vedtatt pensjonssystem¹**

¹ Beregnet for en enslig under forutsetning om 40 års jevn opptjening.

- Det gis full opptjening av rettigheter opp til et tak på 7,1G for årlige inntekter i det nye systemet, mot et skråtak med en tredels vekt mellom 6 og 12G i dagens system.

Sammenhengen mellom inntekt og pensjon for en tenkt enslig person med jevn opptjening i 40 år er vist i figur 1.

Sosial profil og utjevning av inntektsforskjeller

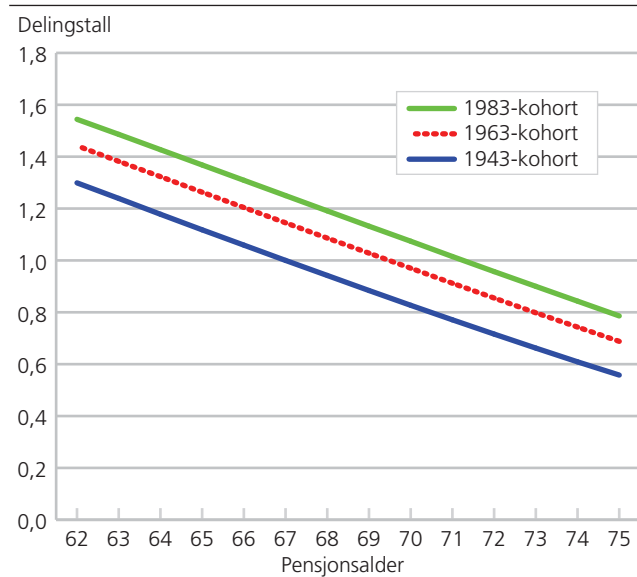
Garantipensjonen er det viktigste tiltaket for å videreføre et pensjonssystem med en sosial profil som utjevner inntektsforskjeller. Nivået skal tilsvare minstepensjonen i dagens system, men garantipensjonen indekseres lavere enn lønnsveksten dersom levealderen øker. En avkorting av garantipensjonen på 80 prosent fra første krone i opptjent inntektspensjon sikrer at personer med lavere inntekter også får noe igjen i form av økte pensjonsrettigheter ved å arbeide.

Det gis pensjonsopptjening for ulønnet omsorgsarbeid tilsvarende 4,5G i inntil seks år pr barn samt opptjening for alle som avtjener førstegangstjeneste på minst seks måneder.

Levealdersjustering av ytelsene

Tankegangen bak utformingen er at en gitt opparbeidet pensjonsrettighet skal fordeles på forventet antall år som pensjonist. Dermed blir den forventede nåverdien av en gitt pensjonsformue uavhengig av pensjonerings-tidspunktet. Kombinert med en økt sammenheng med tidligere arbeidsinntekter i opptjeningen, innebærer dette at systemet får et stort innslag av aktuariske elementer. Nedre grense for pensjonering settes til 62 år. Tidlig pensjonering gir lavere årlige ytelser fordi det blir flere år å dele de gitte rettighetene på. Ved sen pensjonering blir den årlige ytelsen derimot høyere. Dersom levealderen øker, blir det også flere år å dele de gitte rettighetene på. Den enkelte kan motvirke dette

Figur 2. Delingstall etter pensjoneringsalder for ulike kohorter

ved å arbeide lenger. Ettersom utsatt pensjonering også gir økt opptjening av rettigheter, er det tilstrekkelig å arbeide 8 måneder ekstra for hvert år levealderen øker dersom en vil unngå at de årlige ytelsene blir redusert. Hovedformålet med dette elementet er dels å øke arbeidstilbudet gjennom utsatt pensjonering, dels å begrense veksten i de framtidige pensjonsutgiftene.

Elementet med levealdersjustering innebærer at ytelsene må justeres i forhold til en bestemt avgangs- alder for en bestemt kohort i et bestemt år. I det nye pensjonssystemet er det tatt utgangspunkt i forventet gjenstående levealder for en person født i 1943 som går av med alderspensjon i en alder av 67 år når det nye pensjonssystemet tenkes innført i 2010. Justeringer av pensjonsytelsene for andre kohorter og andre forutset- ninger om pensjoneringsalder skjer ved at de opptjente rettighetene divideres med et tall (delingstallet) som blir større jo tidligere en pensjonerer seg og jo mer leve- alderen øker. Dette er illustrert i figur 2.

Normeringen innebærer at delingstallet for personer i 1943-kohorten som pensjonerer seg som 67-åringer i 2010 er identisk lik 1. Dersom en person fra denne kohorten velger å gå av med pensjon på et senere tidspunkt, vil det bli færre år å dele den opparbeidede rettigheten på, slik at delingstallet blir lavere. Hvis en person fra denne kohorten for eksempel velger å gå av ved 70 år, blir den årlige pensjonen for samme rettig- heter høyere. Når gjenstående levealder øker, vil den enkelte, for en gitt pensjonsalder, ha utsikter til flere år som pensjonist. Delingstallet må dermed øke.

Indeksering

I det nye systemet er det eksplisitt lagt til grunn at pen- sjonsrettighetene oppreguleres med lønnsveksten. Uten en slik indeksering ville hele pensjonssystemet ha blitt undergravd på lang sikt. For de løpende ytelsene etter pensjonering er det derimot lagt til grunn at de skal reguleres med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten. Motivasjonen for dette elementet er å redusere utgifts-

veksten. Samtidig sikrer det at utbetalingene sammen- lignet med lønnsnivået blir høyest i de første årene som pensjonist. Garantipensjonen forutsettes å bli oppregu- lert med lønnsveksten fratrasket veksten i levealderen. Dette innebærer at garantipensjonen reguleres lavere enn inntektspensjonen dersom folk tilpasser seg til økende levealder ved å arbeide lenger.

Obligatorisk tjenestepensjon i arbeidsforhold

I motsetning til de offentlige tjenestepensjonsordninge- ne, hvor ytelsene er samordnet med folketrygden, kom- mer de private tjenestepensjonsordningene som et rent tillegg. Ettersom artikkelen er begrenset til å analysere folketrygdens ytelser, er ordningene med tjenestepen- sjon i privat sektor ikke omtalt.

Avtalefestet pensjon (AFP), uførepensjon og offentlige tjenestepensjonsordninger

For at intensjonen med levealdersjustering i det nye pensjonssystemet skal bli effektiv, gjenstår det en nærmere avklaring rundt forholdet mellom det nye systemet for alderspensjon og AFP, uførepensjon og offentlige tjenestepensjonsordninger. Dette ventes å finne sted i 2008. Som nærmere drøftet i avsnitt 5, kan utfallet av denne avklaringen ha avgjørende betydning for de viktigste effektene av hele pensjonsreformen. Hvis AFP-ordningen, de offentlige tjenestepensjonene og uførepensjonen ikke blir tilpasset det systemet som nå er vedtatt for levealdersjustering og delingstall, kan det bli lite igjen av den anslåtte reduksjonen i den fram- tidige finansieringsbyrden.

3. Beregningsopplegget

Beregningene i denne artikkelen er basert på Statis- tisk sentralbyrås dynamiske mikrosimuleringsmodell MOSART som er nærmere dokumentert i Fredriksen (1998). Fra et representativt utvalg av befolkningen i et utgangså simulerer modellen det videre livsløpet for de personene som inngår. Livsløpet er simulert med utgangspunkt i mulige overganger fra en tilstand til en annen gitt ved overgangssannsynligheter avhengig av karakteristika ved de aktuelle personene. Følgende hendelser er inkludert i simuleringene: inn- og utvand- ring, fødsler, død, inngåelse av ekteskap, skilsmisse, utdanningsaktiviteter, pensjonering og arbeidstilbud. Modellen inneholder dessuten beregning av pensjonsy- telser på grunnlag av tidligere arbeidsinntekter og andre forhold som er angitt i folketrygdens regelverk. Alderspensjon, uførepensjon, etterlattepensjon og førtidspensjonering (AFP) er inkludert i modellen. For alderspensjon er både alle detaljer i dagens system og mulige utforminger av det nye pensjonssystemet inkludert.

En dynamisk mikrosimuleringsmodell er spesielt velegnet til å analysere de direkte effektene av en pensjonsreform ettersom det er snakk om et komplisert regelverk. Ulike deler av befolkningen kan stå overfor ulike regler, og det kan være store problemer forbun- det med å beregne den totale effekten på offentlige budsjetter av endringer i pensjonssystemet. Styrken

med MOSART-modellen ligger i å analysere de direkte effektene på individuelle pensjonsytelser og offentlige utgifter av endringer i det norske pensjonssystemet. Med direkte effekter mener vi virkningene før vi tar i betraktning atferdseffekter og såkalte likevektseffekter som følger av samspillet med resten av økonomien. I tillegg til de direkte effektene har vi også innarbeidet pensjonsreformens effekter på arbeidstilbudet eksogent i modellen. Slike effekter er spesielt viktige for å forstå hvordan utformingen av pensjonssystemet kan påvirke avgangsalderen.

Beregningene i denne artikkelen er basert på et representativt utvalg av befolkningen fra 1993 som i hovedtrekkene er kalibrert til situasjonen i 2001. De demografiske forutsetningene er basert på middelalternativet i Statistisk sentralbyrås siste befolkningsframskrivninger fra desember 2005. Et samlet fruktbartbarhetstall på 1,8 og en nettoinnvandring på 16 000 personer i året innebærer at størrelsen på de yngre og de middelaldrende kohortene stabiliserer seg mot 2050. Antall personer i de eldre kohortene vil derimot vise en vedvarende økning på grunn av forutsetninger om økende levealder. Fram til 2050 innebærer forutsetningene at levealderen ved fødselen vil øke med 6-7 år. Antakelsene om tilbøyelighetene til å gå inn i uførhet er basert på observasjonene fra 2001. Dette representerer et gjennomsnitt av de fluktuerende tilbøyelighetene fra 1990-tallet.

4. Effekter på arbeidstilbudet

Pensjonsreformen påvirker arbeidstilbudet positivt på to måter:

1. Større sammenheng mellom tidligere arbeidsinntekter og pensjonsytelser. Det innebærer en implisitt reduksjon av skatten på arbeidsinntekt, og vil ha en positiv effekt på arbeidstilbudet for de yrkesaktive.
2. Systemet med delingstall og levealdersjustering innebærer at de årlige ytelsene øker dersom en utsetter pensjoneringen. I beregningene har vi lagt til grunn at avgangsalderen øker.

Den første effekten har sammenheng med at en del av den skatten som betales inn på grunnlag av arbeidsinntektene går med til å dekke fremtidige pensjonsutbetalinger i form av en implisitt premie. Tettere sammenheng mellom hva som betales inn og hva en får igjen i pensjon, gjør at en større andel av innbetalingen betraktes som sparing. Pensjonsreformen tar et klart skritt i denne retning. Tiltak som bidrar er opphevelsen av dagens grense på maksimalt 40 opptjeningsår, samt økningen av opptjeningsprosenten for inntektsavhengig pensjon fra 1,05 i dagens system til 1,35 i det nye systemet.

Tallfestingen av den tettere sammenhengen mellom inntekt og pensjon er nærmere dokumentert i Stensnes (2007). Til disse beregningene er MOSART-modellen benyttet til å vurdere effekten på nåverdien av fremtidige pensjonsytelser av et lite tillegg i arbeidsinntektene i et bestemt år. Ved å utføre denne analysen både med dagens system og det nye pensjonssystemet, indikerer

Tabell 1. Framskrivninger av tallet på alderspensjonister (inkludert AFP-pensjonister) med dagens og nytt pensjonssystem. 1000 personer

	Dagens	Nytt
2000	643	
2010	677	666
2020	862	772
2030	1059	933
2040	1246	1071
2050	1311	1120

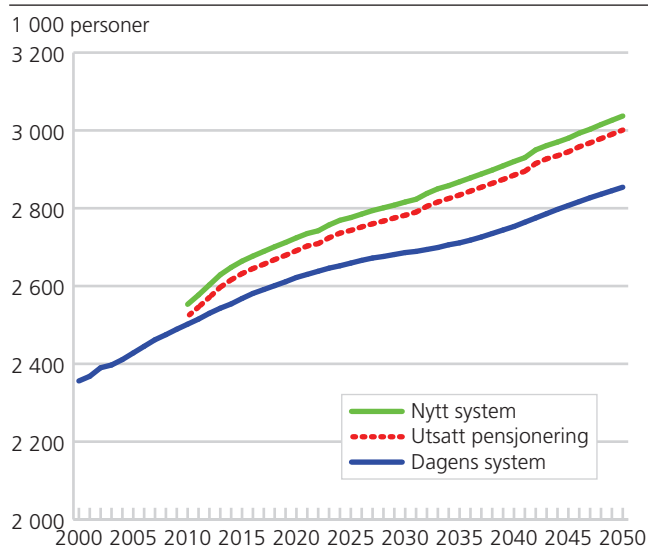
beregningene at den implisitte marginals-katten på arbeidsinntekter vil bli redusert med om lag 5 prosentpoeng. Analyser av sammenhengen mellom skatt og arbeidstilbud indikerer at en slik skattereduksjonen vil øke arbeidstilbudet med 2,5 prosent. I beregningene har vi skjønsmessig lagt til grunn at både yrkesdeltakingen og gjennomsnittlig arbeidstid øker med 1,25 prosent.

Når det gjelder effekten på utsatt avgangsalder, er det et sentralt resultat i internasjonale analyser at omlegginger av skatte- og pensjonssystemene gir større effekter på yrkesdeltakingen enn på arbeidstilbudet for de som er i jobb. I Norge viser analyser av blant annet Hernæs med flere (2000) og Røed og Haugen (2002) at den nåværende AFP-ordningen favoriserer tidlig avgang fordi det ikke har noen negativ innvirkning på framtidige pensjonsytelser. Det er derfor grunn til å tro at en innstramming av disse ytelsene vil bidra til utsatt pensjonering og økt yrkesdeltaking for eldre arbeidstakere.

Ettersom det ikke har funnet sted noen sammenlignbare endringer i det norske pensjonssystemet, har det bare vært mulig å utarbeide grove anslag på hvordan pensjonsalderen kan bli påvirket av et skifte mot et mer aktuarisk pensjonssystem. Beregningene av disse effektene bygger på Fredriksen med flere (2005) og indikerer at den gjennomsnittlige avgangsalderen etter en overgangsperiode kan øke med 0,6 år i 2015. Systemet med levealdersjustering av pensjonsytelsene innebærer at individene forventes å utsette pensjoneringen når forventet gjenstående levealder øker. Samlet er gjennomsnittlig pensjonsalder som en konsekvens av reformen anslått til å øke med 1,6 år i 2030 og 2,6 år i 2050. Som vist i tabell 1, er tallet på alderspensjonister i 2050 anslått å bli 200 000 lavere som en følge av reformen. I den grad pensjonsalderen ikke blir utsatt like mye som disse usikre anslagene indikerer, vil delingstallet medføre at de årlige ytelsene blir lavere. Effekten på utgiftene er derfor ikke nevneverdig påvirket av disse anslagene.

Sammen med økt sysselsetting for de yrkesaktive er den samlede arbeidsstyrken anslått å øke med nærmere 6,5 prosent i 2050 som en konsekvens av reformen, mens utførte timeverk er anslått å øke med over 7,5 prosent. I tillegg til dette, vil det som nærmere diskutert i Holmøy og Stensnes (2007), komme likevekts-effekter som følge av et redusert behov for skatte-

Figur 3. Framskrivinger av arbeidsstyrken med nåværende og nytt pensjonssystem. 1000 personer

økning. De direkte effektene på arbeidsstyrken, som følge av utsatt pensjonering og økt yrkesdeltaking, er vist i figur 3. Betydningen av utsatt pensjonering vil naturlig nok tilta etter hvert som levealderen øker.

5. Virkningen på finansieringsbyrden

I et system hvor offentlige pensjonsutgifter finansieres løpende av skatteinntektene, vil forholdet mellom antall pensjonister og antall personer i arbeidsstyrken ha stor betydning for finansieringsbyrden. Bidragsraten, som måler forholdet mellom pensjonsutbetalingene og summen av de løpende pensjongivende inntektene, er et mye benyttet kriterium for å tallfeste skattebelastningen av pensjonsutgiftene for de yrkesaktive. Ettersom pensjonsinntektene i Norge er skattlagt, har vi valgt å korrigere for at skattleggingen av disse er om lag halvparten av skattleggingen av arbeidsinntektene.

Bidragsraten i det nye pensjonssystemet og dagens system er beregnet med MOSART-modellen og gjengitt i tabell 2. Tabellen viser at bidragsraten til folketrygdens alderspensjon med en videreføring av dagens system, er anslått å fordobles fra 11 prosent i 2006 til 22 prosent allerede i 2040. Selv med det nye systemet er bidragsraten forventet å komme opp i nærmere 18 prosent i dette året, og nærmere to tredeler av økningen vil bestå til tross for pensjonsreformen. Hovedårsaken er et skifte fra en demografisk gunstig situasjon, med relativt små kohorter av pensjonister sammenlignet med arbeidsstyrken, og over til en mer normal situasjon når det gjelder befolkningens sammensetning. Pensjonsreformen motvirker i hovedsak bare den økningen i bidragsraten som ellers ville komme som en konsekvens av økende levealder.

Forskjellen mellom bidragsraten i dagens og det nye pensjonssystemet kan dekomponeres i de viktigste komponentene av reformen. Vi har her valgt å klassifisere i fire hovedelementer:

- Regelverket for opparbeiding av rettigheter.

Tabell 2. Bidragsrate for folketrygdens alderspensjon. Det nye pensjonssystemet sammenlignet med dagens. Prosent

	2006	2010	2020	2030	2040	2050
Dagens system	10,7	11,4	15,3	18,7	21,5	21,8
Nytt system		11,1	13,3	15,8	17,6	17,9

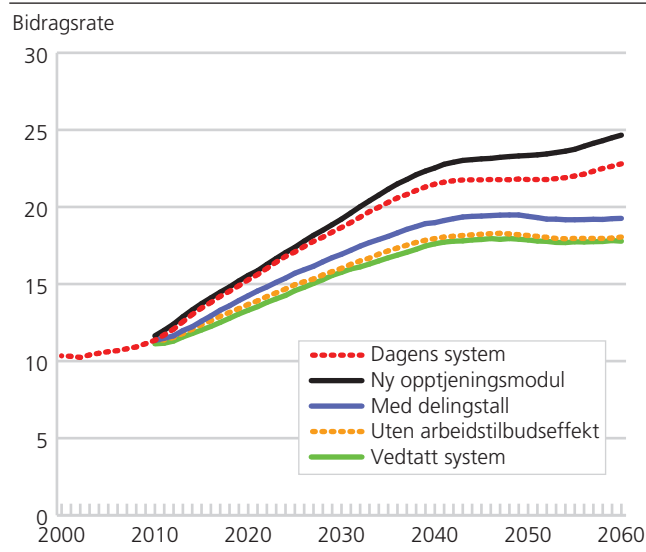
- Fleksibel pensjonsalder fra 62 sammen med justering av ytelsene for økende levealder og valg av pensjeringstidspunkt. Dette elementet omfatter også utsatt pensjonsalder.
- Indeksering av ytelsene etter pensjonering med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten.
- Økt arbeidstilbud for de yrkesaktive

Dekomponeringen er vist i figur 4. Det gunstigere regelverket for opparbeiding av rettigheter i det nye systemet vil partielt sett øke bidragsraten med 1,5 prosentpoeng sammenlignet med dagens system. Fjerning av det nåværende taket på antall opptjeningsår, og den vedtatte opptjeningsprosenten er de viktigste elementene som bidrar til en mer sjenerøs opparbeiding av rettigheter med det nye systemet. Kurven med delingstall inkluderer også fleksibel pensjonsalder fra 62 år, og de årlige ytelsene er korrigert for å holde den forventede nåverdien av framtidige utbetalinger uopvirket av pensjonsalder og økende levealder. Denne komponenten reduserer bidragsraten med nærmere 4 prosentpoeng i 2050 og er det viktigste innstammende elementet i reformen. Hvis veksten i levealder blir sterkere enn lagt til grunn for de nåværende beregningene, vil den innstrammende effekten bli forsterket sammenlignet med en videreføring av dagens system. Levealdersjusteringen er derfor en viktig effektiv stabilisator for fremtidige utgifter til alderspensjon. Våre antakelser om hvor mye pensjonsalderen vil bli utsatt som følge av pensjonsreformen er av underordnet betydning for pensjonsutgiftene fordi tidligere pensjonering innebærer lavere gjennomsnittlige ytelser.

Indekseringen av ytelsene etter pensjonering med gjennomsnittet av lønns- og prisveksten forårsaker en reduksjon i bidragsraten på 1,2 prosent i 2050. Denne effekten er beregnet ved å legge til grunn en reallønnsvekst på 1,5 prosent i året. Effekten av økt arbeidstilbud for de yrkesaktive på 2,5 prosent i året reduserer bidragsraten med om lag 0,3 prosentpoeng. Betydningen av dette elementet for finansieringsbyrden er derfor ikke stor, og effekten avtar også over tid fordi høyere sysselsetting innebærer større opparbeiding av rettigheter, og dermed høyere ytelser.

I beregningene er det lagt til grunn at de som omfattes av AFP-ordningen og de offentlige tjenstepensjonsordningene utsettes for levealdersjustering og indeksering i tråd med det nye systemet for alderspensjon, mens uførepensjonistene overføres til alderspensjon ved 67 år. Fordi det ikke er bestemt hvordan pensjonsreformen vil påvirke disse ordningene, er det usikkert om innstramningen i utgiftene blir så stor som anslått. Dersom de offentlige tjenstepensjonsordningene,

Figur 4. Bidragsrate til alderspensjon dekomponert i reformens viktigste elementer

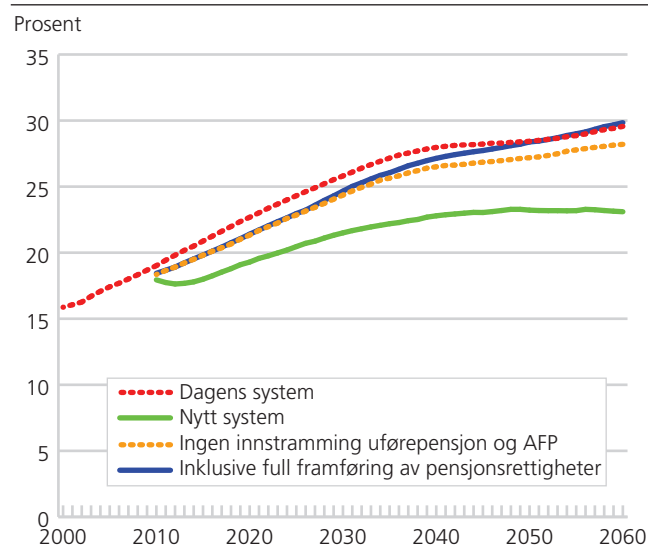

som sikrer ansatte med full opptjeningsstid til tredeler av sluttlønnen, skjermes fra levealdersjusteringen og indekseringen, vil hele innstramningen for de offentlig ansatte forsvinne ettersom de offentlige tjenstepensjonsordningene er bruttoordninger. En eventuell skjerming av de AFP-berettigede vil føre til at denne ordningen vil fortone seg mer og mer gunstig etter hvert som levealderen øker og de ordinære pensjonsutbetalingene for en gitt pensjonsalder blir redusert.

Utformingen av ordningen med uførepensjon skal også behandles av Stortinget, blant annet på grunnlag av Uførepensjonsutvalgets innstilling (NOU 2007:4). Spesielt er det nødvendig med en avklaring rundt tidspunktet for når tidligere uførepensjonister skal overføres til alderspensjon da dette er av betydning for hvor sterk innstramningen i alderspensjonen for de tidligere uførepensjonistene blir. Overføres de tidlig (ved 62 år) uten kompensasjon blir det en betydelig innstramming. Overføres de sent, kan det som drøftet i Fredriksen (2004) bli betydelige incentiver til å gå over på uførepensjon framfor alderspensjon.

For å illustrere effektene av full skjerming av uførepensjonistene og AFP-pensjonistene har vi beregnet virkningene av å overføre dem til alderspensjon ved den alderen hvor delingstallet er én. Konsekvensen for den samlede bidragsraten inkludert utgiftene til disse ordningene er vist i figur 5. Sammenlignet med tabell 2, har vi her benyttet en bredere definisjon av bidragsraten. Det hjelper lite å redusere utgiftene til alderspensjon dersom utgiftene overføres til andre ordninger i stedet. Dette går også fram av figuren, hvor utgiftene til uførepensjon og AFP øker slik at den samlede bidragsraten bare ligger noe under dagens system. Avstanden ned til det nye systemet øker etter hvert som tiden går fordi en stadig større andel av pensjonistene kan komme til å være omfattet av uførepensjon og AFP framfor alderspensjon. Dersom vi også legger til grunn at uføre- og AFP-pensjonistene kan fortsette å bygge

Figur 5. Bidragsrate til alders-, uføre- og etterlattepensjon og AFP under ulike forutsetninger om omfanget av levealdersjustering

opp rettigheter til fram til de går over på alderspensjon, kan dette opplegget på lang sikt til og med gi høyere pensjonsutgifter i forhold til arbeidsinntektene enn det som følger av en videreføring av dagens system. Det siste skyldes at uførepensjonistene og AFP-pensjonistene får flere opptjeningsår enn i dag hvor opptjeningen stopper ved fylte 67 år.

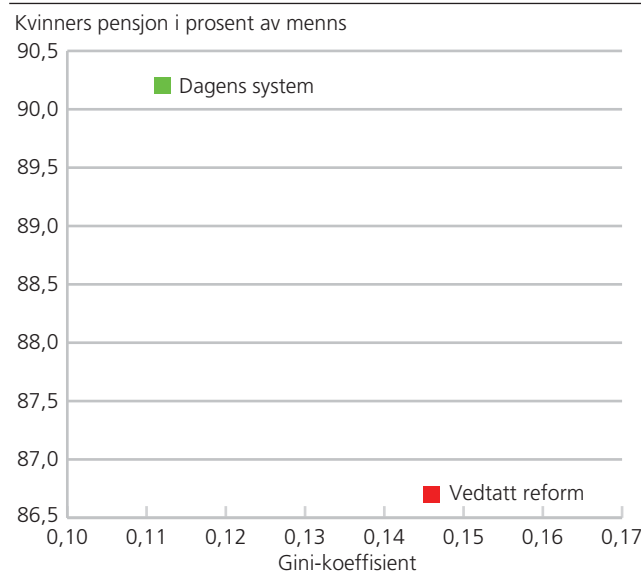
6. Fordelingsvirkninger

I figur 1 viste vi sammenhengen mellom inntekt og pensjon med det nye pensjonssystemet og dagens system for en tenkt enslig person med jevn opptjening i 40 år. Den største svakheten ved en slik typehusholdsbetraktning er at den ikke inneholder noe informasjon om hvor mange personer som har pensjonsopptjening som tilsvarende de ulike konstante inntektene. I praksis observerer vi også at den enkelte har varierende inntekter over livsløpet, i tillegg til at det er stor forskjell i opptjeningsstid mellom personer. I fordelingsanalysene presentert i dette avsnittet benytter vi fremskrivninger fra MOSART for et representativt utvalg av den norske befolkningen. Beregningene gir et klart mer realistisk bilde av pensjonsutbetalingene enn typehusholdsbetraktningene.

Med fordelingsvirkninger av pensjonsreformen mener vi kun de direkte virkningene på utbetalt alderspensjon som følger av bestemte modeller for opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden. Vi har ikke vurdert hvordan innbetalingene til systemet er fordelt mellom personer. Som vist i avsnitt 5, vil pensjonsreformen bidra til å begrense veksten i pensjonsutgiftene. Det har vært utenfor arbeidet å drøfte hvordan de innsparte midlene alternativt kan benyttes. I hvilken grad de blir benyttet til redusert skattenivå eller sterkere vekst i offentlig tjenesteyting, samt selve innretningen av dette, vil ha åpenbare fordelingsvirkninger.

Selv om et av siktemålene med pensjonsreformen er at den skal stimulere til økt arbeidstilbud blant de yrkesaktive og en utsettelse av pensjoneringen, er disse

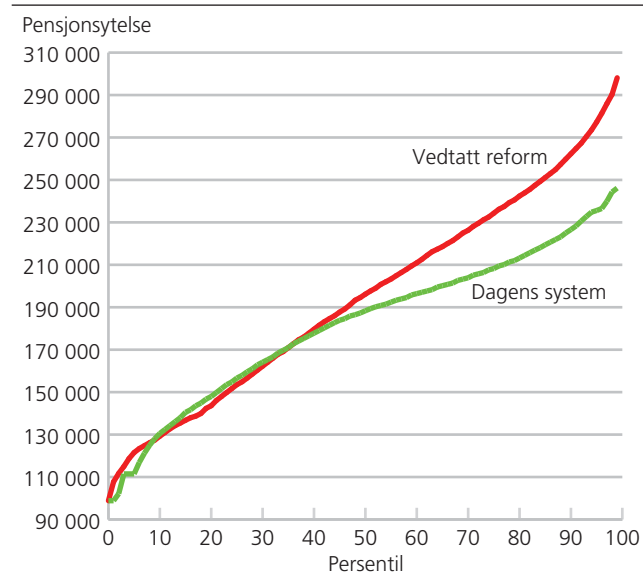
Figur 6. Fordelingsindikatorer for pensjonsutbetalinger i 2050

effektene ikke tatt i betraktning i fordelingsanalysene. Hovedgrunnen er at endringer i arbeidstilbudet i stor grad er opp til hver enkelt. Økte arbeidsinntekter vil bli vurdert mot mindre fritid, og arbeidstilbudet vil øke for de som ser seg tjent med det. Vi har derfor valgt å presentere fordelingseffektene av omleggingen for gitte forutsetninger om arbeidstilbud og pensjoneringsstidspunkt.

Figur 6 gir et hovedinntrykk av pensjonsreformens fordeling av alderspensjon mellom personer i 2050. Den horisontale aksene angir samlet ulikhet i utbetalt pensjonsinntekt gjennom GINI-koeffisienten. Den antar verdien 0 ved maksimal likhet og verdien 1 ved maksimal ulikhet. Den vertikale aksene angir kvinners pensjonsinntekt i prosent av menns, og vurderer dermed kjønnsdimensjonen i opptjeningsmodellen. Øverste venstre hjørne av figuren angir derfor mest likhet langs de to fordelingsdimensjonene, mens nederste høyre hjørne angir mest ulikhet. En hovednøkkel til å forstå forskjellen mellom de ulike modellene er koblingen mellom arbeidsinntekt og pensjonsutbetalinger. Generelt er det større ulikhet i pensjonsgivende inntekt enn i utbetalt pensjon. Pensjonssystemet virker med andre ord utjevne, i hovedsak på grunn av minstesikringen og taket for opptjeningen av rettigheter. En tettere kobling mellom inntekt og pensjon i opptjeningsmodellen vil derfor tendere mot å gi større ulikhet i utbetalt pensjon. Samtidig er det nettopp en tettere kobling mellom inntekt og pensjon som fremmer insentivene til arbeid i pensjonsmodellen. Valget av pensjonsmodell innbærer derfor at politiske myndigheter har foretatt en avveining mellom effektivitet og fordeling.

Figur 7 gir en mer detaljert presentasjon av fordelingsvirkningene av opptjeningsmodellen i det nye systemet sammenlignet med dagens system. I denne figuren er befolkningen ordnet etter stigende rekkefølge for folketrygdens utbetalinger av alderspensjon i 2050. For de ca 40 prosent av befolkningen som har de laveste

Figur 7. Fordelingsprofil for utbetalingen av alderspensjon¹ i 2050

¹ Pensjonsytelsene er beregnet før indeksering og levealdersjustering i konstante 2006-inntekter (grunnbeløp på kr 62 161).

inntektene, vil utbetalingene bare i liten grad bli berørt av reformen. Samspillet av de ulike endringene virker til dels mot hverandre. De vel 60 prosentene med de høyeste inntektene vil komme gunstigere ut med det nye systemet, og det gjelder spesielt de høyeste inntektene. Dette reflekterer i første rekke en høyere opptjeningsprosent og andre elementer som styrker sammenhengen mellom utbetalt pensjon og tidligere arbeidsinntekter. At selve opptjeningsmodellen med det nye systemet i gjennomsnitt gir noe høyere ytelser enn dagens system, jf figur 4, er hovedårsaken til at de fleste ser ut til å tjene på reformen. Dette endrer seg naturlig nok når en tar i betraktning effektene av indeksering av ytelsene og levealdersjustering. Figur 7 gir derfor et godt bilde av fordelingsprofilen, men er misvisende når det gjelder nivået på ytelsene.

7. Oppsummering

En omlegging av det norske pensjonssystemet i aktuarisk retning vil i første rekke gi insentiver til utsatt pensjonering og ha positive effekter på arbeidstilbudet for de yrkesaktive. For 2050 er det anslått at utførte timeverk kan øke med over 7,5 prosent som følge av de direkte effektene belyst i denne artikkelen. Den utsatte pensjoneringen, i kombinasjon med lavere gjennomsnittlige ytelser som en konsekvens av levealdersjusteringen, er de viktigste komponentene som bidrar til å redusere veksten i pensjonsutgiftene sammenlignet med en videreføring av dagens system. Svakere indeksering av de løpende ytelsene relativt til lønnsveksten, samt økt arbeidstilbud for de yrkesaktive bidrar også til å redusere finansieringsbyrden for framtidige skatteyttere. Større sammenheng mellom opptjening av pensjonsrettigheter og tidligere arbeidsinntekter fører til at personer med de høyeste inntektene kommer best ut av endringen. Omleggingen har derfor stilt de politiske myndigheter overfor en klassisk avveining mellom effektivitet og fordeling.

Reformen er på langt nær tilstrekkelig til å motvirke en betydelig økning i den framtidige skattebyrden i forbindelse med finansiering av alderspensjon. Denne økningen skyldes i hovedsak en forverring av forholdet mellom antall sysselsatte og antall alderspensjonister. Dessuten vil modningen av folketrygden, samt en enda gunstigere opptjeningsmodell med det nye systemet, bidra til at utgiftene øker. Den anslåtte reduksjonen i den framtidige finansieringsbyrden sammenlignet med dagens system er imidlertid basert på en forutsetning om at dagens AFP-ordning, de offentlige tjenstepensjonene og uførepensjonen blir tilpasset det systemet som nå er vedtatt for levealdersjustering og delingstall for alderspensjonene. Hva som skjer med disse ordningene, er derfor av stor betydning for pensjonsutgiftene framover.

Referanser

Fredriksen, D. (1998): *Projections of population, education, labour supply and public pension benefits – Analyses with the dynamic microsimulation model MOSART*. Sosiale og økonomiske studier 101, Statistisk sentralbyrå.

Fredriksen, D. (2004): Betydningen av delingstallet. *Økonomiske analyser* nr. 5/2004 (43-50).

Fredriksen, D., Heide, K.M., Holmøy, E. og Solli, I.F. (2005): *Makroøkonomiske virkninger av pensjonsreformer*. Rapporter 2005/2, Statistisk sentralbyrå.

Hernæs, E., Sollie, M. og Strøm, S. (2000): Early retirements and economic incentives. *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 102, No3.

Holmøy, E. og Stensnes, K. (2007): An integrated micro-macro assessment of an actual pension reform: Will the Norwegian reform reach its goals? Kommer som Discussion Papers, Statistisk sentralbyrå.

Inst. S. nr. 195 (2004-2005): *Innstilling fra Finanskommiteen om Pensjonsreform – trygghet for pensjonene*. Stortinget, Oslo.

NOU 1998:10: *Fondering av folketrygden*. Norges offentlige utredninger 1998:10, Finansdepartementet, Oslo.

NOU 1998:19: *Fleksibel pensjonering*. Norges offentlige utredninger 1998:19. Finansdepartementet, Oslo.

NOU 2004:1: *Modernisert folketrygd. Bærekraftig pensjon for framtida*. Norges offentlige utredninger 2004:1, Finans- og sosialdepartementet, Oslo.

NOU 2007:4: *Ny uførestønad og ny alderspensjon til utføre*. Norges offentlige utredninger 2007:4, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Oslo.

Røed, K. og Haugen, F. (2002): Early retirement and economic incentives – evidence from a quasi-natural experiment. Memorandum, Frisch-senteret, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (2005): Framskrivning av folketallet 2005-2060: Fortsatt sterk befolkningsvekst. <http://www.ssb.no/folkfram/>

St.meld. nr. 12, 2004-2005: *Pensjonsreform – trygghet for pensjonene*. Finansdepartementet, Oslo.

St.meld. nr. 1, 2005-2006: *Nasjonalbudsjettet 2006*. Finansdepartementet, Oslo.

St.meld. nr. 5, 2006-2007: *Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Stensnes, K. (2007): Equity versus Efficiency in Public Pension Schemes. Microsimulating the Trade-off. Discussion Papers 515, Statistisk sentralbyrå.

Stensnes, K., Stølen, N.M. og Texmon, I. (2007): *Pensjonsreformen: Virkninger på statsfinanser, effektivitet og fordeling*. Rapporter 2007/11, Statistisk sentralbyrå.

LOTTE-Arbeid – mikrobasert modell for beregning av arbeidstilbudseffekter av skatteendringer*

John K. Dagsvik, Zhiyang Jia,
Tom Kornstad og Thor Olav Thoresen

LOTTE-Arbeid er en ny modell innenfor den såkalte LOTTE-familien av mikrosimuleringsmodeller, utviklet for å simulere virkninger på husholdningers arbeidstilbud av endringer i skattesystemet. Hovedformålet er å gi anslag på proveny- og fordelings effekter av endringer i skattesystemet når det tas hensyn til at slike endringer påvirker arbeidstilbudet for lønnstakere. Artikkelen presenterer modellen og gjøre rede for hvordan dens egenskaper har blitt testet ut. Modellen er blant annet brukt til å studere arbeidstilbudseffekter av skatteendringene ved skatteomleggingen i 2006. Simuleringene viser at endringer i beskatningen av lønnstakere fra 2004 til 2006 førte til en moderat økning i arbeidstilbudet for både kvinner og menn, både når det gjelder hvor stor andel som ønsker å arbeide, og når det gjelder gjennomsnittlig arbeidstid gitt at en jobber. Endringene er størst for gifte/samboende kvinner og menn og mindre for enslige.

Innledning

Skatteberegningsmodellen LOTTE er en viktig del av modellapparatet som Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå (SSB) har tilrettelagt for Finansdepartementet og Stortinget i deres arbeid med å utforme den økonomiske politikken. Modellen har så langt bestått av to delmoduler - LOTTE-Skatt og LOTTE-Konsum¹, som henholdsvis beregner proveny- og fordelingsvirkninger av endringer i inntektsskatten for personer og fordelingsvirkninger av endringer i den indirekte beskatningen (merverdiavgift og særavgifter). Begge er mikrosimuleringsmodeller som betyr at en tar utgangspunkt i atferden til, og data for, det enkelte individ eller den enkelte husholdning. Dette til forskjell fra makrosimuleringsmodellene MODAG (Boug et al., 2002) og MSG (Heide et al., 2004) som i stor grad bygger på aggregerte data fra nasjonalregnskapet.

Hovedhensikten med den nye mikrosimuleringsmodellen LOTTE-Arbeid er å gi anslag på proveny- og fordelings effekter av endringer i skattesystemet når det også tas hensyn til at skatteendringer påvirker arbeidstilbudet for lønnstakere. Anslagene på proveny- og fordelings effekter av endringer i skattesystemet blir gjennom dette mer fullstendige enn de som beregnes ved modellene innenfor LOTTE-systemet i dag. Modell-

verktøyet gir også anslag på hvordan slike endringer påvirker arbeidstilbudet, herunder både effekter på deltakelse og endringer i ønsket arbeidstid på årsbasis. Målet at LOTTE-Arbeid skal bli en del av den «verktøykassen» politikere og embedsverk har til rådighet i sitt arbeid.

Å utvikle en mikrosimuleringsmodell som tar hensyn til arbeidstilbudseffekter er mer krevende enn etablering av de andre delmodulene i LOTTE-systemet, siden dette fordrer en god atferdsmodell for hvordan personer bestemmer sin tilknytning til arbeidslivet, gitt skattesystemet og andre økonomiske rammebetingelser, og gitt diverse kjennetegn ved personene. Parallelt med utviklingen av skatteberegningsmodellene har det i Statistisk sentralbyrå over mange år vært utført et omfattende arbeid omkring økonometrisk modellering av arbeidstilbud. Dagsvik (2004) redegjør for dette arbeidet.

I denne artikkelen gjøres det først rede for hvorfor informasjon fra mikrosimuleringer med bruk av arbeidstilbudsmodeller er viktig for beslutningstakerne og det gis en beskrivelse av det metodiske grunnlaget for arbeidstilbudsmodellen som inngår i LOTTE-Arbeid. Videre diskuteres ulike tester som er gjennomført for å kvalitetssikre dette arbeidet. For det første undersøker vi hvor godt modellen reproducerer ulike størrelser for inntekter og arbeidstilbud. For det andre ser vi nærmere på resultater fra modellsimuleringer i form av elastisitetsestimater fra modellen, nærmere bestemt på prosentvise endringer i arbeidstiden i forhold til endringer i timelønn. For det tredje belyser vi modellens egenskaper ved å benytte modellen til å beskrive effekter av noen skatteendringer ved skattereformen i 2006.

Hvorfor arbeidstilbudet er viktig i skatteanalyser

I norsk budsjettdebatt er det vanlig å fokusere på tall for skatteprovenyer som kun beskriver det initiale tapet

John K. Dagsvik er forsker Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (John.Dagsvik@ssb.no).

Zhiyang Jia er forsker Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (Zhiyang.Jia@ssb.no).

Tom Kornstad er forsker Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (Tom.Kornstad@ssb.no).

Thor Olav Thoresen er forskningsleder Gruppe for skatt, fordeling og konsumentatferd (Thor.Thoresen@ssb.no).

* Forfatterne takker Ådne Cappelen, Torbjørn Eika, Torbjørn Hæge-land og Runa Nesbakken for kommentarer til et tidligere utkast.

¹ Se Benedictow m.fl. (2000), Statistisk sentralbyrå (2007) og Aasness m.fl (2007).

av skatteinntekter, eller de direkte effektene av skatteendringene, dvs. at det i liten grad tas hensyn til at skatteendringene gir endringer i skatteinntektene som følge av at folk endrer atferd. Det siste vil vi betegne en indirekte effekt. For eksempel vil en vente at folk arbeider mer når marginalsakten på arbeid reduseres. Følgelig vil en beregning av reduksjonen i skatteinntekter som neglisjerer at skattegrunnlagene øker som følge av økt yrkesaktivitet, overvurdere provenytapet.

Den direkte provenyeffekten av skatteendringen er definert ved økningen i skatteinntekter før skattebetalerne har endret atferd. Skattebetalerne vil imidlertid (vanligvis) ikke ønske å arbeide like mye med høyere skatt, og skatteprovenyet vil følgelig reduseres noe som følge av denne indirekte effekten. For lave skattesatser øker skatteinntektene når skatten økes fordi provenyøkningen som følge av den direkte effekten overstiger den indirekte, men fra ett eller annet skattenivå vil den indirekte effekten dominere.²

I arbeidet med stats- og nasjonalbudsjettene lages det estimater på ulike skatteprovenyer. For eksempel ble det høsten 2007 utarbeidet et anslag på statens inntekter fra ulike skattebaser i 2008, som inntektskatt for personer, bedriftsskatter, moms og særavgifter, osv. Når det gjelder beregninger av skatteprovenyet fra inntektsbeskatningen for personer, er det vanlig å oppgi tall som ikke tar hensyn til indirekte effekter.³ Særlig ved store endringer i beskatningen, som ved en skattereform, vil denne praksisen gi misvisende anslag. For de fleste aktuelle skatteendringer vil det være en systematisk feil i retning av at skattelettelse synes mer kostbare enn det de er, og at skatteøkninger vil innbringe større skatteinntekter enn hva som faktisk er tilfelle, dersom en ser bort fra indirekte effekter. Det kan argumenteres for at det tar tid for aktørene å tilpasse arbeidstilbudet i forhold til endringer i skattesystemet, og kanskje vil ikke alle tilpasninger være utført det første året etter at endringene finner sted. Slik sett kan en ved å benytte anslag fra en arbeidstilbudsmodell ta hensyn til effekter på kort sikt som først vil materialisere seg på lengre sikt. La oss også poengtere at de som benytter resultater basert på dagens praksis (dvs. uten atferdseffekter) er inneforstått med at det ikke er tatt hensyn til vesentlige effekter. Resultatene fra slike beregninger danner imidlertid et nyttig utgangspunkt for diskusjon av provenyeffekter.

Også fra et fordelingsperspektiv er det viktig å ta hensyn til skatteendringenes indirekte effekter. Skattelettelse på lavere inntektsnivåer kan for eksempel være motivert ut fra et ønske om å stimulere til økt yrkes-

aktivitet for å øke inntektene til personer i den nedre delen av inntektsfordelingen.

Å benytte modellverktøy som tar hensyn til atferdseffekter er imidlertid ikke uproblematisk. Generelt er resultater fra arbeidstilbudsmodeller usikre, både på grunn av usikkerhet i dataene, usikkerhet ved parametrene i modellen og, mer fundamentalt, fordi modellene kan være basert på en for enkel og stilisert teoretisk og metodisk tilnærming.

Effekter via arbeidstilbudet representerer imidlertid bare én av en hel rekke atferdstilpasninger ved skatteendringer. I følge Joel Slemrods drøfting og klassifisering av atferdshierarki (Slemrod 1995) skjer tilpasninger i form av «timing»⁴ og organisasjonsmessige endringer raskere enn endringer i realstørrelser som investeringer og arbeidstilbud. Mange av disse tilpasningene vil kunne påvirke skatteprovenyet i betydelig grad, så vel som den økonomiske utviklingen i sin alminnelighet.

Kort om arbeidstilbudsmodellen

For å kunne simulere effekter av skatteendringer trengs en empirisk modell som er i stand til å simulere hvordan atferden til husholdninger i arbeidsmarkedet påvirkes av endringer i rammebetingelsene (for eksempel endringer i skattesystemet) husholdningene står ovenfor. Første trinn i etableringen av en slik modell er å kombinere hypoteser om atferd med et metodisk rammeverk som kan lede til kvantitative atferdsrelasjoner og som videre danner grunnlaget for tallfesting av ukjente koeffisienter i modellen, samt testing mot data. En rekke forhold påvirker husholdningenes preferanser og rammebetingelser og mange er ikke direkte observerbare for forskeren. Under bestemte forutsetninger om slike uobserverbare forhold, leder teori og den valgte metodiske tilnærmingen til en kvantitativ utforming av atferdsrelasjoner som er bestemt på et sett av ukjente koeffisienter nær. For å tallfeste disse ukjente koeffisienter benyttes informasjon om hvordan husholdninger har tilpasset seg innenfor det eksisterende skattesystemet. Nærmere bestemt har vi benyttet individuelle data for inntekter, arbeidstid, utdanning og barnetall for 1997.

Eksisterende arbeidstilbudsmodeller er stiliserte og representerer nokså grove forenklinger av virkeligheten. Et viktig fenomen i utviklingen av slike modeller er at marginalsakten i skattesystemene ikke følger et jevnt forløp i forhold til inntekt. Marginalsakten er som kjent en trappeformet funksjon av inntekten. Første innslagspunkt for toppskatten er et trinn i denne «trappen». En større utfordring fra en metodisk synsvinkel er at marginalsakten øker og faller med hensyn til inntekt. I det norske skattesystemet for 2007 er for eksempel marginalsakten for enslig uten barn 35,8

² Dette resonnementet knyttes ofte til den amerikanske økonomen Arthur Laffer. Derfor illustreres det ofte med en såkalt Laffer-kurve, formet som en omvendt U, der skatteinntektene først øker og deretter faller for økende skattesatser.

³ I budsjettarbeidet benyttes riktignok makromodeller som har arbeidstilbudseffekter, men disse er ikke egnet til å lage detaljerte beskrivelser av effekter av endringer i skattesystemet.

⁴ Et eksempel på «timing» effekter er hvordan skattebetalerne har valgt tidspunkt for å ta ut utbytte, både omkring skatten på utbytte i 2001 og i forhold til skattereformen i 2006.

prosent for inntekter i intervallet fra 69 000 til 88 000 kroner, deretter faller den til 25,7 prosent i intervallet fra 89 000 til 177 000 kroner, for deretter å komme tilbake til 35,8 prosent igjen.

Den tradisjonelle fremgangsmåten for modellering av arbeidstilbud er å ta utgangspunkt i lærebokmodellen, som er en variant av teorien for konsumentenes tilpasning der fritid er et av godene. En antar i dette oppsettet at tilbyderer fritt kan tilpasse fritid og konsum kun begrenset av den økonomiske budsjettbetingelsen og total tid tilgjengelig. Tilbyderen forutsettes å stå overfor en individspesifikk timelønnsrate i markedet, og antas å være indifferent med hensyn til hvilke aktiviteter som skal utføres i markedet. Det eksisterer en rekke tilnærminger til modellering av dette, se Blundell og MaCurdy (1999).

Et problem ved den tradisjonelle angrepsvinkelen er at det er vanskelig å ta hensyn den eksakte sammenhengen mellom arbeidstid og disponibel inntekt når skattesystemet er komplisert, som diskutert ovenfor. Bruk av såkalte diskret valgbehandlingsmodeller som metodisk tilnærming representerer en måte å forenkle problemet med kompliserte budsjettbetingelser, jf. van Soest (1995). Her antas det at individet gjør valg blant en endelig mengde av mulige arbeidstider.

I Statistisk sentralbyrå er det utviklet en diskret valgbehandlingsmodell basert på at «jobbtype» er en sentral valgvariabel, og som ligger til grunn for arbeidstilbudsmodellen som inngår i LOTTE-Arbeid. Dette opplegget benytter også ideer fra diskret valgbehandlingsteori og er basert på Dagsvik (1994), og oversikten i Dagsvik (2004) beskriver denne tilnærmingen nærmere. Basert på dette rammeverket har det vært publisert en rekke anvendte analyser, som for eksempel Aaberge, Dagsvik og Strøm (1995), Dagsvik og Strøm (2006), Kornstad og Thoresen (2006), Dagsvik og Jia (2006/2007) og Kornstad og Thoresen (2007).

Denne tilnærmingen tar hensyn til at i tillegg til arbeidstid og timelønn, har ikke-pekuniære egenskaper ved jobben som arbeidsoppgaver, karrieremuligheter, arbeidssted og kolleger betydning for valg av jobb og derigjennom arbeidstid. Et annet særtrekk ved arbeidsmarkedet er at arbeidstid og timelønn kan være jobbspesifikke. Å endre arbeidstid vil derfor i et slikt regime kunne medføre å skifte «jobb». Dermed kan det synes mer realistisk å betrakte tilbyderens atferd som en prosess der personene velger blant tilgjengelige «jobber», der hver jobb er karakterisert ved jobbspesifikk arbeidstid, timelønn og ikke-pekuniære attributter. Videre er det ulike former for rasjoneringsproblemer i arbeidsmarkedet i og med at det for eksempel er flere heltidsjobber enn deltidsjobber. Valgmengden av mulige jobber i et slikt marked vil være individspesifikk blant annet som følge av at ulike typer jobber krever forskjellig kompetanse. Fordelingen av disse valgmengdene i markedet vil avhenge av etterspørselen etter ulike type arbeids-

kraft, samt av tilbudet som retter seg mot de respektive sektorer/jobbtyper.

I og med at det er vanskelig å ta hensyn til at sentrale jobb-spesifikke egenskaper ikke er observerbare for forskeren, står en i utgangspunktet overfor betydelige metodiske utfordringer. De individspesifikke valgmengdene av mulige jobber er heller ikke observerbare, og det er ikke engang klart hvordan disse presist skal defineres, og hvilken informasjon det er rimelig å anta at tilbyderne har om sine respektive valgmengder. Bidrag til uobserverbar heterogenitet i dette opplegget vil altså komme både fra heterogenitet i preferanser over jobbattributter, og fra heterogenitet i valgmulighetene for arbeidstakerne over populasjonen. Det rammeverket som er utviklet i Dagsvik (1994), og videreført i Aaberge, Dagsvik og Strøm (1995), Dagsvik og Strøm (2006), samt i Dagsvik og Jia (2006/2007), representerer en tilnærming som gjør det mulig å håndtere utfordringene nevnt ovenfor på en nærmere bestemt måte.

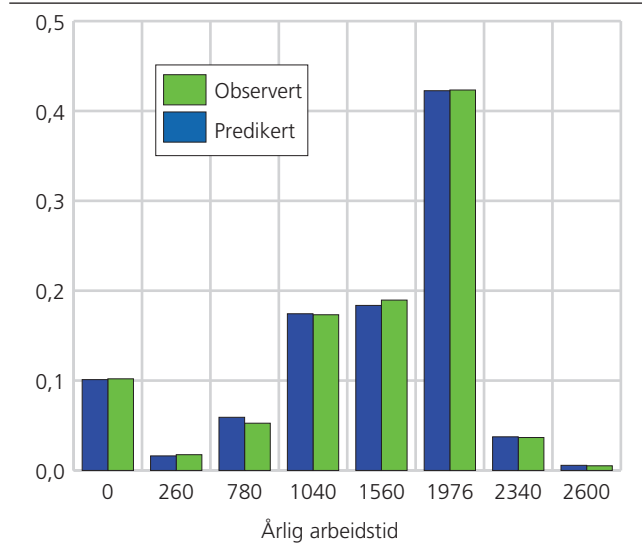
Med basis i dette rammeverket er det etablert delmodeller for arbeidstilbudet til tre typer husholdninger, nemlig ektepar, enslige kvinner og enslige menn, som har hovedjobb som lønnstakere hvis de jobber. Inntekt fra eventuell bijobb som selvstendig næringsdrivende er behandlet som om den var eksogent bestemt.⁵ Modellene er estimert ved hjelp av data fra Arbeidskraftsundersøkelsen (AKU) 1997, kombinert med opplysninger fra Inntektsstatistikk for personer og familier. Det benyttes en eksakt representasjon av skattesystemet slik at en ikke trenger å «oversette» endringer i skattesystemet til en eventuell tilnærmet versjon når en skal simulere effekter av skatteendringer. LOTTE-Arbeid er etablert ved å koble disse tre modellene (for enslige menn og kvinner og for par) til mikropopulasjonen i LOTTE-Skatt, som består av et representativt utvalg av husholdninger i Norge. Modellen og tilhørende empiriske resultater er dokumentert i Dagsvik og Jia (2006/2007).

Modellens reproduksjon av observerte størrelser

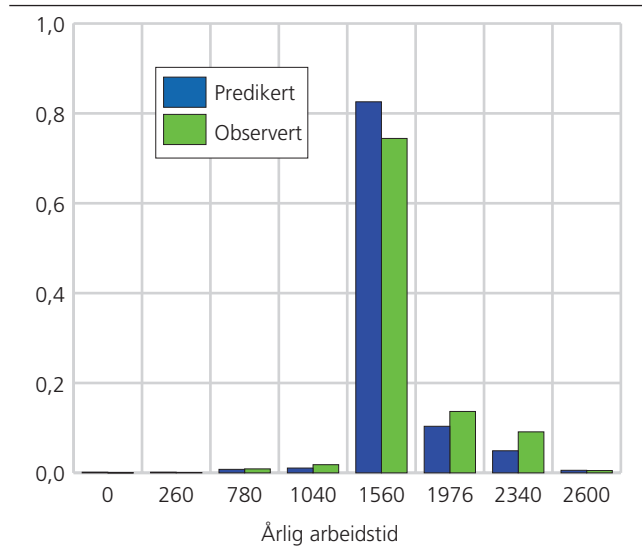
Siden vi ikke kan observere alle forhold som har betydning for individenes tilpasning i arbeidsmarkedet, kan vi ikke med full sikkerhet si hva effekten på arbeidstilbudet vil bli av en gitt endring i skattesystemet. Vi opererer derfor med sannsynligheter for ulike verdier på ønsket arbeidstid (for hvert enkelt individ), og av modellspesifikasjonen følger det hvordan vi skal tallfeste disse. I analyser av mulige endringer i skattesystemet, er vi ikke spesielt interessert i hvordan det enkelte individ tilpasser seg, men virkningen på et mer aggregert nivå. Når vi betrakter simuleringsresultatene for større grupper under ett, kan gjennomsnittet over alle personene i gruppen av for eksempel sannsynligheten for å arbeide fulltid, tolkes som andelen av personene i gruppen som ønsker å jobbe fulltid. Tilsvarende for alle de andre intervallene. I nåværende versjon av

⁵ Det arbeides med å etablere liknende simuleringsverktøy for atferden til selvstendig næringsdrivende.

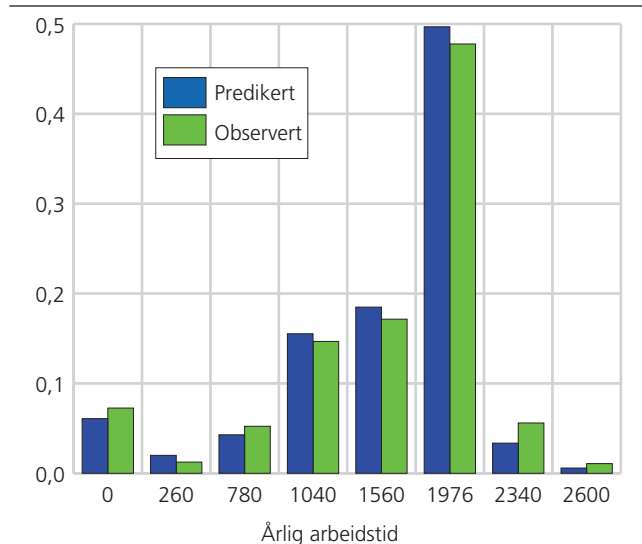
Figur 1. Predikert og observert arbeidstilbudsfordeling for gifte kvinner, AKU 1997

Figur 2. Observert og predikert fordeling av arbeidstid for gifte menn, AKU 2003

Figur 3. Observert og predikert fordeling av arbeidstid for gifte kvinner, AKU 2003

LOTTE-Arbeid velger individene mellom syv arbeidstidsintervaller for menn og åtte arbeidstidsintervaller for kvinner.⁶ Vi kan dermed regne ut andelen av befolkningen, gitt bestemte personkjenntegn (husholdningskjenntegn), som ønsker arbeidstid i de ulike intervallene. For kvinner betyr det at det blir beregnet en andel for å velge ikke-arbeid og for å velge ulike intervaller for arbeidstid: ukentlig arbeidstid i intervallet fra 0 til 10 timer antas å gi en årlig arbeidstid lik 260 timer, arbeidstid i intervallet 10 til 17,5 timer gir årlig arbeidstid lik 780 timer, osv.

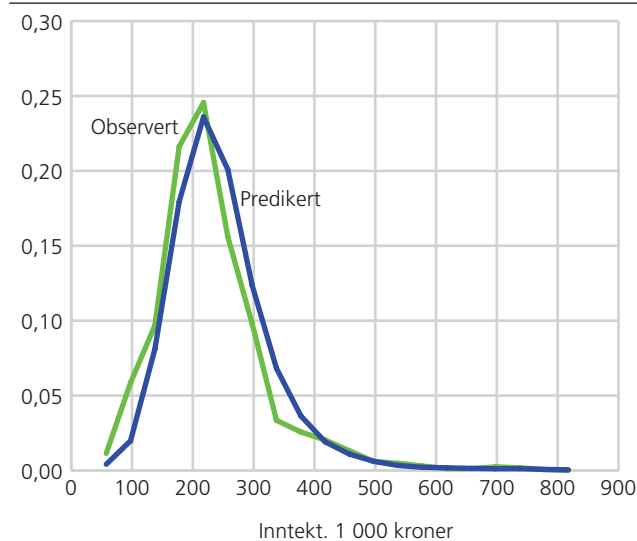
For å komme frem til et anslag på hvor mye alle kvinnene i en bestemt gruppe arbeider i gjennomsnitt, beregner vi først forventet arbeidstid for hver enkelt kvinne i gruppen, og deretter tar vi gjennomsnittet over alle kvinnene. Forventet arbeidstid beregnes ved å multiplisere arbeidstiden i et bestemt arbeidstidsintervall med den predikerte sannsynligheten for å ønske denne arbeidstiden slik den følger av modellsimuleringene, og deretter summere tilsvarende verdi for alle mulige arbeidstidsintervaller inklusive ikke-jobb alternativet.

Fordelingen på arbeidstidsintervaller som predikeres av modellen, gitt at alle koeffisientene er satt lik de estimerte verdier, kan sammenholdes med faktiske valg slik de fremgår av data. Figur 1 viser en slik sammenlikning. «Observert» viser andelen av kvinnene som har valgt arbeidstider i de åtte ulike arbeidstidsintervallene, mens «Predikert» viser til gjennomsnittlige andeler som tilpasser seg i hvert timeintervall, beregnet av modellen.

Både ved estimeringer av modellen og ved simuleringer trenger vi anslag på hvilken timelønn individet står overfor i arbeidsmarkedet. Det får vi ved å bruke timelønnsrelasjoner. Disse spesifiserer timelønnen som en nærmere bestemt funksjon av individets utdanning og alder, samt et tilfeldig restledd som fanger opp effekten av utelatte variable. Når modellen benyttes til å simulere arbeidstilbudet for året 2003 trenger vi anslag på lønnsatsene i 2003. For å anslå fordelingen av timelønningene i 2003 har vi brukt lønnsrelasjonene fra 1997 og skalert opp med vekst i lønnsatsene i perioden 1997 til 2003.

De predikerte og de observerte andelenene i figur 1 er svært like. Det er imidlertid ikke noe bevis på at modellen er god i strukturell forstand, dvs. at den er i stand til å gi gode prediksjoner for et annet datasett med andre verdier på blant annet skatteparametrene enn det som er brukt til å estimere modellen. For å teste ut dette, har vi gjort to simuleringseksperimenter for å se i hvilken grad modellen er i stand til å reprodusere sentrale størrelser for andre år, og andre utvalg, enn det som ble benyttet til å estimere modellen.

⁶ Menn har et alternativ mindre enn kvinner fordi det forutsettes at menn ikke kan velge hjemmearbeid. Dette valget er gjort fordi vi i dataene observerer svært få menn som ikke arbeider (ikke inkludert trygdede og studenter).

Figur 4. **Observert og predikert fordeling av disponible inntekt for ektepar, Inntektsstatistikk 2003**

I det første eksperimentet (se figur 2 og 3) har vi benyttet samme type data som de som ble brukt til å estimere modellen, nemlig data fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), men for et annet år, nemlig 2003, koblet med data fra inntektsstatistikk for personer og familier samme år. Fordelen med å bruke dette utvalget er at vi kan konstruere nøyaktig de samme variable som de som ble benyttet under estimeringene.

I det andre eksperimentet (se figur 4) har vi benyttet et helt annet type datasett, nemlig data fra LOTTE-Skatt. De eneste kriterier for å bli tatt med i utvalget er at personene må være lønnstakere og ha alder mellom 26 og 62 år. Dette datamaterialet inneholder detaljerte inntektsdata, men ingen informasjon om arbeidstid. I dette eksperimentet har vi derfor kun sammenlignet prediksjoner av fordelingen av disponibel inntekt. Her bruker vi altså modellen til å predikere en annen variabel enn den som har vært sentral ved estimering av modellen.

Figurene 2 og 3 viser at modellen predikerer fordelingen av arbeidstid ganske bra når vi predikerer «out of sample». Vi underestimerer imidlertid hvor stor andel

av mennene som ønsker å jobbe fulltid, se figur 2. Det kan naturligvis skyldes svakheter i modellen, men det kan også skyldes at timelønningene (som tas som gitte variable i denne sammenheng) ikke er perfekt framskrevet, og videre at de observerte data vi sammenlikner med er fra et utvalg på kun 2500 husholdninger.

Figur 4 viser fordelingene av observert og predikert disponibel inntekt basert på data fra LOTTE-Skatt, og også her predikerer modellen ganske bra. Ved å gjennomføre en rekke simuleringseksperimenter har vi funnet at fordelingene av disponibel inntekt avhenger kritisk av timelønnsrelasjonene, men er ganske robuste med hensyn til feilspesifikasjoner i strukturmodellen. Spesielt ser det ut som at fordelingsegenskapene til restleddet i timelønnsrelasjonene er viktige i denne sammenheng.

Hvor elastisk er arbeidstilbudet?

En annen måte å vurdere arbeidstilbudsmodellens egenskaper på er å beregne ulike typer av elastisiteter. Timelønnselastisiteter uttrykker den prosentvise endring i arbeidstilbudet som følger av en økning i timelønnen før skatt på en prosent. I tabell 1 rapporteres det vi har kalt ukompenserte aggregerte timelønnselastisiteter. Virkningen av en endring i timelønn kan dekomponeres i to effekter: Personene opplever en inntektsvekst (for uforandret atferd) som gjør at de vil ønske mer av goder som er såkalte normale, det vil si de vil ønske mer fritid i tillegg til flere varer og tjenester. Det vil imidlertid også være en tendens til å vri seg bort fra det gode som har fått økt pris (økt timelønn innebærer at fritiden øker i pris) og dette kalles substitusjonseffekten. De ukompenserte elastisitetene fanger opp begge disse effektene. De er beregnet som følger: For hver person simuleres endringer i sannsynligheten for å jobbe og forventet arbeidstid som et resultat av en økning i egen og/eller ektefelles/samboers timelønn. Deretter aggregeres det over alle personene i utvalget slik at vi oppnår et estimat på aggregert endring i andelen som jobber og aggregert endring i arbeidstid.

Tabell 1 viser detaljerte resultater for personer i parforhold. Når det gjelder kvinner, vises både resultater med

Tabell 1. **Gjennomsnittlige elastisiteter mhp timelønn for personer i parforhold. 1997**

		Kvinner basisnivå	Menn basisnivå	Kvinner egen elastisitet	Kvinner kryss- elastisitet	Menn egen- elastisitet	Menn kryss- elastisitet	Kvinner elastisitet mhp begge lønnsrater	Menn elastisitet mhp begge lønnsrater
Sannsynligheten for å ønske å jobbe	Hele utvalget	0,890		0,333	-0,141			0,223	
	Laveste desil	0,870		0,420	-0,181			0,276	
	2. til 9. desil	0,900		0,332	-0,141			0,223	
	Høyeste desil	0,920		0,249	-0,090			0,174	
Gjennomsnittlig ønsket arbeidstid, gitt jobb	Hele utvalget	1 478	1 860	0,279	-0,086	0,077	-0,015	0,197	0,063
	Laveste desil	1 581	1 848	0,289	-0,089	0,067	-0,015	0,205	0,053
	2. til 9. desil	1 459	1 860	0,279	-0,087	0,077	-0,015	0,196	0,063
	Høyeste desil	1 493	1 874	0,272	-0,083	0,090	-0,014	0,193	0,076
Ubetinget gjennomsnittlig ønsket arbeidstid	Hele utvalget	1 333		0,612	-0,228			0,418	
	Laveste desil	1 383		0,710	-0,263			0,479	
	2. til 9. desil	1 277		0,611	-0,223			0,417	
	Høyeste desil	1 385		0,521	-0,179			0,365	

hensyn til beslutningen om å arbeide, med hensyn til arbeidstid når det betinges på at personene er i arbeid og med hensyn til arbeidstid når det ikke betinges på at en er i arbeid. For menn vises resultater kun for gjennomsnittlig arbeidstid gitt at en arbeider, siden modellen er estimert under forutsetning av at menn ikke kan velge hjemmearbeid. Med egenelastisitet menes den prosentvise endringen i gjennomsnittlig arbeidstilbudet når timelønnen til de samme personene øker med en prosent. Siden vi har estimert en modell for par, kan vi også beregne krysselastisiteter. Krysselastisitetene uttrykker, som navnet indikerer, den prosentvise endringen i arbeidstilbudet for den ene ektefellen når timelønnen til den andre ektefellen øker en prosent. For eksempel ser vi av tabell 1 hvordan kvinnens arbeidstilbud påvirkes av endringer i mannens timelønn. For å få fram at timelønnselastisitetene varierer med størrelsen på husholdningenes disponible inntekt har vi delt utvalget inn i tre inntektsgrupper i tabellene, etter størrelsen på samlet husholdningsinntekt etter skatt. En inntektsdesil består av en tiendedel av husholdene når husholdene er ordnet etter stigende inntekt. Laveste desil i tabellen inneholder dermed de 10 prosentene av alle husholdene som har lavest inntekt, mens den høyeste desilen inneholder de 10 prosentene med høyest husholdningsinntekt.

Vi ser at de ukompenserte aggregerte timelønnselastisitetene er moderate for gifte/samboende kvinner, mens de er små for menn og enslige kvinner. For gifte/samboende kvinner er egenelastisiteten for å jobbe lik 0,33, hvilket betyr at dersom lønnsraten for gifte kvinner øker med eksempelvis 5 prosent, så vil andelen gifte kvinner som ønsker å jobbe øke med 1,65 prosentpoeng, fra 0,89 til om lag 0,905. Gitt at de i utgangspunktet er i arbeid, så er egenelastisiteten (effekten av egen lønn på arbeidstid) for gifte kvinner med hensyn på arbeidstid lik 0,28. Timelønnselastisitetene for kvinner, betinget på utvalgte desilgrupper, avtar noe med økende disponibel husholdningsinntekt. De tilsvarende elastisitetene for enslige kvinner og menn er gjennomgående nær null, se Dagsvik m. fl. (2007).

Det finnes en rekke oversikter over arbeidstilbudselastisiteter, se for eksempel Killingsworth og Heckman (1986) og Blundell og MaCurdy (1999). Disse oversiktene viser stor variasjon over ulike studier. Etter vår vurdering skyldes dette en kombinasjon av metodisk tilnærming og egenskapene til de dataene som er benyttet til estimering. Et elastisitetsestimat for gifte kvinner på om lag 0,6 er godt innenfor det en normalt finner i litteraturen. Likeledes finner en ofte at gifte kvinner har et mer elastisk arbeidstilbud enn gifte menn. Imidlertid er det ikke uten videre enkelt å sammenlikne elastisiteter fordi mange av modellene som er benyttet er ikke-lineære slik at elastisitetene vil avhenge av kjennetegn ved husholdningene, samt nivået på timelønningene og egenskaper ved skattesystemet. Siden deltakelsesbeslutningen vanligvis er mer elastisk enn arbeidstilbudet til dem som allerede er i jobb (sammenlikn elastisiteter for sannsynligheten for å arbeide med elastisiteter for

ønsket arbeidstid for de som allerede er i jobb, i tabell 1), vil elastisitetsestimatene også avhenge av hvor høy deltakelsen i arbeidslivet er i utgangspunktet.

Gjennomsittselastisiteter for samme modell i to populasjoner med ulik fordeling av kjennetegn kan med andre ord være forskjellige. For eksempel er gjennomsnittselastisitetene i vår modell ikke vesentlig forskjellige fra tilsvarende elastisiteter estimert av Aaberge og Colombino (2006), tabell 3.2, mens de tilsvarende elastisiteter for ulike desiler derimot viser betydelig forskjell, se tabell 3.1 i Aaberge og Colombino (2006). Vi tror dette skyldes ulikheter i modellspesifikasjonene og data som er brukt til estimeringene. Selv om det generelle rammeverket som benyttes er likt, er det betydelige forskjeller i de respektive modellspesifikasjonene innen dette rammeverket.⁷

Effekter av skattereformen i 2006

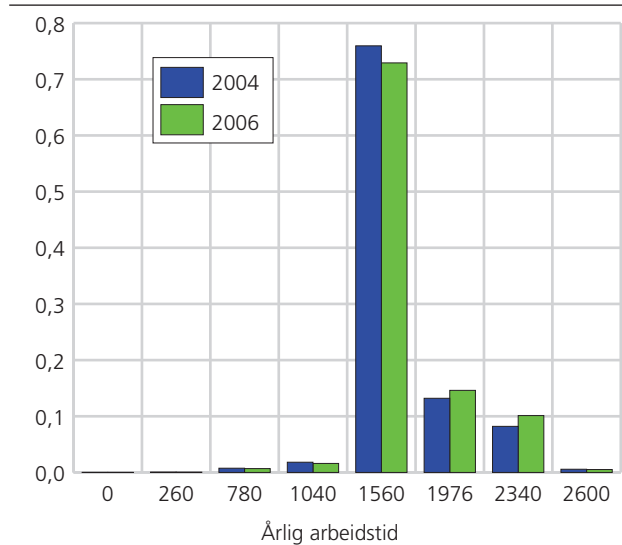
En tredje måte å beskrive modellens egenskaper på er å vise hvordan modellen kan benyttes til å beskrive effekter av endringer i skattesystemet. Dette vil være en viktig anvendelse av LOTTE-Arbeid. Det norske skattesystemet ble betydelig endret fra og med skatteåret 2006. Skattereformen i 2006 ble i praksis innfasert gjennom skatteendringer i årene 2005 og 2006, og vi vil derfor sammenlikne virkningen av å gå fra 2004-systemet til 2006-systemet. En viktig endring i reformen er at utbytter utover en normalavkastning blir beskattet gjennom den såkalte aksjonærmodellen slik at inntektsgrunnlaget for beskatningen er endret, se for eksempel Alstadsæter m. fl. (2006). Avstanden mellom maksimal marginalsatt på kapital og lønn er også redusert ved at marginalsakten på lønnsinntekt har blitt redusert. Særlig dette siste elementet knyttet til størrelsen på skattesatsene påvirker lønnstakernes arbeidstilbud. I dette avsnittet fokuseres det derfor på betydningen av endringer i skattesatsene som følge av reformen, mens vi ser bort fra betydningen av endringene i reglene for utbytter.

Hovedtrekkene i endringene i skattesystemet fra 2004 til 2006 er som følger:

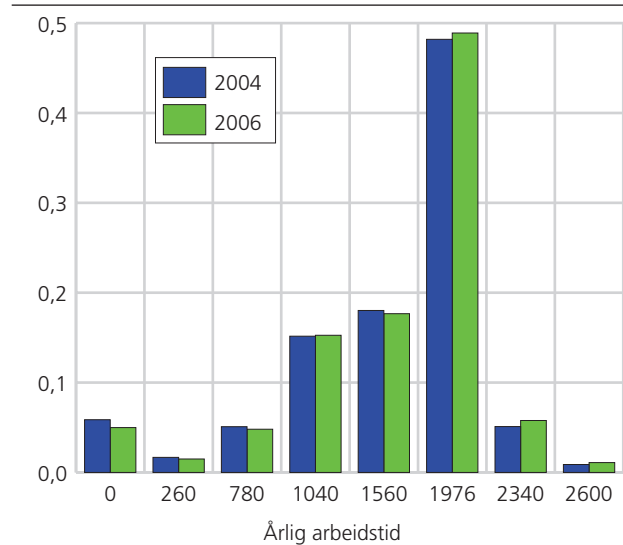
- Satsen i minstefradraget for lønnsinntekter ble økt fra 24 til 34 prosent
- Maksimumsgrensen for minstefradraget økte fra 49 100 kr til 61 100 kr
- Innslagspunktet i trinn 1 i toppskatten ble hevet fra 366 000 kr til 394 000 kr (skatteklasser 1)
- Toppskattesatsen i trinn 1 ble redusert fra 13,5 til 9 prosent
- Innslagspunktet i trinn 2 i toppskatten ble redusert fra 936 800 kr til 750 000 kr (skatteklasser 1)
- Toppskattesatsen i trinn 2 ble redusert fra 19,5 til 12 prosent.

⁷ Mens Aaberge og Colombino (2006) i hovedsak benytter modellspesifikasjonen fra Aaberge, Dagsvik og Strøm (1995), har vi i Dagsvik og Jia (2006/2007) benyttet en annen variant innen det generelle rammeverket. Det vil imidlertid gå ut over rammen av dette notatet å gå inn på en detaljert drøfting av ulikheter i modellspesifikasjonene.

Figur 5. Gifte menns arbeidstilbud, simuleringer ved LOTTE-Arbeid med skattesystemer for 2004 og 2006

Figur 6. Gifte kvinners arbeidstilbud, simuleringer ved LOTTE-Arbeid med skattesystemer for 2004 og 2006

Tabell 2. Yrkesdeltaking og gjennomsnittlig arbeidstid, simuleringer ved LOTTE-Arbeid med skattesystemer for 2004 og 2006

		2004-skattesatser	2006-skattesatser	Endring i prosent
Gifte/samboende kvinner	Sannsynligheten for å jobbe	0,942	0,951	1,0
	Gjennomsnittlig arbeidstid, gitt jobb	1 548	1 561	0,8
	Ubetinget gjennomsnittlig arbeidstid	1 457	1 483	1,8
Gifte/samboende menn	Gjennomsnittlig arbeidstid, gitt jobb	1 901	1 919	0,9
	Sannsynligheten for å jobbe	0,938	0,942	0,4
	Gjennomsnittlig arbeidstid, gitt jobb	1 638	1 643	0,3
Enslige kvinner	Ubetinget gjennomsnittlig arbeidstid	1 537	1 546	0,6
	Gjennomsnittlig arbeidstid, gitt jobb	1 870	1 877	0,4
	Sannsynligheten for å jobbe			
Enslige menn	Gjennomsnittlig arbeidstid, gitt jobb			
	Ubetinget gjennomsnittlig arbeidstid			
	Sannsynligheten for å jobbe			

Populasjonen i LOTTE-Skatt er delt inn i to grupper i simuleringene, husholdninger som er dekket av arbeidstilbudsmodellen (gruppe A) og husholdninger som ikke er dekket av modellen (gruppe B). Som nevnt ovenfor, består gruppe A bare av husholdninger der de voksne er lønnstakere (definert som at inntekt fra lønnsarbeid overstiger inntekt fra selvstendig næringsvirksomhet) og har alder mellom 26 og 62 år. Personer som er antatt å være arbeidsføre slik at de står overfor et reelt valg mellom å være lønnstaker eller stå utenfor arbeidsmarkedet er også inkludert i denne gruppen. Resten av husholdningene tilhører gruppe B. Dette betyr at arbeidstilbudet til selvstendig næringsdrivende og trygdede ikke påvirkes av skatteendringene i våre simuleringer.

Vi finner at arbeidstilbudet til enslige kvinner og menn endrer seg lite ved en omlegging av skattesystemet (i hovedsak knyttet til beskatning av lønnsinntekt). Dette er i tråd med de svært små lønnselastisitetene for denne gruppen. Når det gjelder menn og kvinner i parforhold, finner vi noe større effekter, se figurene 5 og 6. Tabell 2 viser aggregerte resultater for sannsynligheten for å arbeide (kun for kvinner) og gjennomsnittlig årlig arbeidstid. Endringen i fordelingen av arbeidstid er en konsekvens av at både mennene selv og deres kvinnelige partnere står overfor et nytt skattesystem som gir endringer i reallønn etter skatt for begge partnere.

Både den ubetingede og den betingede (gitt at en jobber) gjennomsnittlige arbeidstiden øker noe. Yrkesdeltakingen for gifte/samboende kvinner øker også noe, ca. ett prosentpoeng. Med tanke på at disse kvinnene typisk har større elastisiteter enn deres mannlige partnere, skulle en tro at effektene burde vært større enn for mennene, men det forhold at kvinnene har større krysslønnselastisiteter (målt i tallverdi) enn menn trekker i retning av lavere effekter for gifte/samboende kvinner enn for deres menn. Skatteendringene innebærer også ulike inntektsendringer for kvinner og menn og for personer med ulike inntektsnivå. For eksempel er det slik at en reduksjon av toppskatten først og fremst berører personer med høy timelønn, og som oftest når det jobbes fulltid. Siden gifte/samboende menn har sterkere preferanser for lang heltid enn sine kvinnelige partnere, og mange av dem i tillegg har høyere timelønn, virker det rimelig at gruppen av gifte/samboende menn med høy timelønn vil respondere sterkere enn deres partnere.

LOTTE-Arbeid inneholder også en rutine som beregner endringer i de samlede skatteinntektene som følge av endringer i tilpasningen i arbeidsmarkedet. I Thoresen m. fl. (2006) beregnes hvor mye av den initiale reduksjonen i skatteprovenyet som kommer tilbake ved at aktørene øker arbeidstilbudet. Det er lagt til grunn at skattelettelsen for lønnstakere er om lag 8,5 mrd kro-

ner, men det beregnes at om lag 1,9 mrd kroner eller rundt regnet 22 prosent kommer tilbake som følge av arbeidstilbudsresponsene. En kan imidlertid ikke vente så store effekter på kort sikt. Som allerede poengtert må det antas at det tar tid før den nye tilpasningen som modellen beskriver er realisert – og det vil ta tid før hele økningen i arbeidstilbudet er absorbert i økonomien.

Oppsummering

Mikrosimuleringsmodellen LOTTE består nå av tre delmodeller, LOTTE-Skatt, LOTTE-Konsum og LOTTE-Arbeid. LOTTE-Skatt kan ses på som kjernen i modellsystemet ved at den kan brukes til å beregne den direkte effekten på inntektsfordeling og samlet skatteproveny av ulike endringer i inntekts- og formuesskatten for forskuddspliktige skattytere. Modellen forutsetter uendret tilpasning med hensyn til blant annet konsum/sparing og arbeidstilbud. Den beregner dermed det vi kan assosiere med direkte effekter av en endring i skattene.

LOTTE-Konsum er en utvidelse av basismodellen ved at en ved hjelp av den også kan se på fordelingseffekter av endringer i den indirekte beskatningen. Ingen av disse modellene tar derimot hensyn til at endringer i skattesystemet også har effekter på hvor mye folk ønsker å arbeide. For å kunne fange opp effekter av slike skatteendringer, trenger vi blant annet en arbeidstilbudsmo- dell. Utviklingen av LOTTE-Arbeid kan ses som et svar på denne utfordringen.

Det kan innvendes mot resultatene fra en slik modell at realiseringen av en eventuell ønsket økning i arbeidstilbudet krever at etterspørselen etter arbeidskraft er så stor at de personene som ønsker å øke arbeidstilbudet sitt, faktisk oppnår mer sysselsetting. I dagens situasjon med stort press i arbeidsmarkedet er det imidlertid grunn til å tro at det aller meste av en eventuell økning i tilbudet av arbeidskraft vil bli sysselsatt.

Informasjonsgrunnlaget for beslutningstakerne er forbedret ved denne nye modellen. For eksempel kan en ved å sammenholde resultatene fra LOTTE-Arbeid med resultatene fra LOTTE-Skatt dekomponere effekter på fordeling og skatteproveny i en direkte effekt hvor det forutsettes uendret atferd, og en indirekte effekt som skyldes endringer i sysselsettingen.

Referanser

Alstadsæter, A., E. Fjærli og T.O. Thoresen (2006): Om bakgrunnen for og utformingen av skattereformen 2006, *Beta: Tidsskrift for bedriftsøkonomi*, nr 1, 2006 (www.idunn.no).

Benedictow, A., M.F. Hussein og J. Aasness (2000): Fordelingseffektivitet av direkte og indirekte skatter. *Økonomiske analyser*, 9/2000, 30-36.

Blundell, R. og T. MaCurdy (1999): Labor Supply: A Review of Alternative Approaches. I O. Ashenfelter og

D. Card (red.): *Handbook of Labor Economics*, Vol 3A, Amsterdam: North-Holland, 1559-1695.

Boug, P., Y. Dyvi, P.R. Johansen og B. Naug (2002): *MODAG-en makroøkonomisk modell for norsk økonomi*. SØS 108, Statistisk sentralbyrå.

Dagsvik, J. K. (1994): Discrete and Continuous Choice, Max-stable Processes and Independence from Irrelevant Attributes. *Econometrica* **62**, 1179-1205.

Dagsvik, J.K. (2004): Hvordan skal arbeidstilbudseffekter tallfestes? En oversikt over den mikrobaserte arbeidstilbudsforskningen i Statistisk sentralbyrå. *Norsk økonomisk tidsskrift* **118**, 22-53.

Dagsvik, J. K. og S. Strøm (2006): Sectoral Labor Supply, Choice Restrictions and Functional Form. *Journal of Applied Econometrics* **21**, 803-826.

Dagsvik, J. K. og Z. Jia (2006/2007): Labor Supply as a Choice among Latent Job Opportunities. A Practical Empirical Approach. Discussion Papers 481, Statistisk sentralbyrå. (En omarbeidet versjon foreligger i 2007 som manus med tittel; An Alternative Approach to Labor Supply Modeling, Emphasizing Job-type as Choice Variable.)

Dagsvik, J.K., Z. Jia, T. Kornstad og T.O. Thoresen (2007): *Tilbudsvirkninger ved skattereformer: Virkninger av utvalgte skattereformer simulert ved modellen LOTTE-Arbeid*, kommer i serien Rapporter, SSB.

Heide, K. M., E. Holmøy, L. Lerskau og I.F. Solli (2004): *Macroeconomic Properties of the Norwegian Applied General Equilibrium Model MSG6*. Rapporter 2004/18, Statistisk sentralbyrå.

Killingsworth, M. og J. Heckman (1986): Female labor supply: a survey, i O. Ashenfelter og R. Layard (red.): *Handbook of labor economics*, Vol. 1, Amsterdam: North-Holland, 103-204.

Kornstad, T. og T.O. Thoresen (2006): Effects of Family Policy Reforms in Norway: Results from a Joint Labour Supply and Childcare Choice Microsimulation Analysis. *Fiscal Studies* **27**, 339-371.

Kornstad, T. og T.O. Thoresen (2007): A Discrete Choice Model for Labor Supply and Child Care. *Journal of Population Economics* **20**, 781-803.

Slemrod, J.B. (1995): Income creation or income shifting? Behavioral responses to the tax reform act of 1986. *American Economic Review Papers and Proceedings* **85**, 175-180.

Statistisk sentralbyrå (2007): Skatteberegningsmodellen LOTTE. <http://www.ssb.no/forskning/modeller/lotte>.

Thoresen, T. O., J. Aasness, og Z. Jia (2006): The Short-term Ratio of Self-financing: More Realistic Estimates of Revenue Changes from Tax Cuts. Arbeid presentert ved the 8th Nordic Seminar on Microsimulation Models, Oslo, 7-8 juni, 2006.

van Soest, A. (1995): Structural Models of Family Labor Supply: A Discrete Choice Approach. *Journal of Human Resources* **30**, 63-88.

Aaberge, R., J.K. Dagsvik og S. Strøm (1995): Labor Supply Responses and Welfare Effects of Tax Reforms. *Scandinavian Journal of Economics* **97**, 635-659.

Aaberge, R. og U. Colombino (2006): Designing Optimal Taxes with a Microeconomic Model of Household Labour Supply. Discussion Papers no 475, Statistisk Sentralbyrå.

Aasness, J., J. K. Dagsvik, og T. O. Thoresen (2007): The Norwegian Tax-benefit Model System LOTTE, i A. Gupta og A. Harding (red.): *Modelling Our Future: Population Ageing, Health and Aged Care*. International Symposia in Economic Theory and Econometrics, Vol 16, Amsterdam: Elsevier, 513-518.

Reduserte transportkostnader i gassmarkedet – mulige konsekvenser for Norge

**Knut Einar Rosendahl
og Eirik Lund Sagen**

Etterspørselen etter gass er i vekst verden over og kostnadene ved å transportere gassen har falt betraktelig. Samtidig ser vi en utvikling mot deregulerte og integrerte regionale gassmarkeder. Hva skjer med prisene i et globalt marked hvis transportkostnadene fortsetter å falle? Denne studien viser at resultatet ikke er opplagt. For Norge som gasseksportør kan konsekvensen være at verdien av gassen faller eller øker, avhengig av hvilken transportteknologi som blir billigere og den geografiske avstanden mellom de største gassmarkedene.

1. Innledning

Handelen med naturgass har tradisjonelt funnet sted innenfor regionale markeder. Store kostnader ved transport av gass, samt rigide og regulerte markeder, har vært hovedårsaken til dette. En stor del av handelen med gass foregår fortsatt regionalt innad i Europa, Asia og Nord-Amerika, men dette bildet er i ferd med å endre seg. Deregulering av regionale gassmarkeder, samt reduserte transportkostnader, spesielt for flytende gass i skip (LNG), har ført til at handelen mellom kontinenter har økt betydelig de senere år (IEA, 2007). Denne trenden mot et mer globalt gassmarked er ventet å fortsette, og LNG-handelen vil ventelig mer enn dobles innen 2015. Dette forsterkes ytterligere av at en stor andel av globale gassreserver befinner seg i Midtøsten, relativt langt fra de store konsumentregionene i Europa og Nord-Amerika, som gradvis vil tømme sine egne ressurser (BP, 2007). Norge har med oppstarten av LNG-produksjon i Barentshavet gått fra å være en storeksportør av gass til Europa, til å bli en global aktør i gassmarkedet. Dette medfører at verdien av norsk gass kan påvirkes av markedsendringer i flere geografiske regioner enn Europa, først og fremst i Nord-Amerika.

I denne artikkelen, som er basert på Rosendahl og Sagen (2007), ser vi på hvordan reduserte transportkostnader for gass kan påvirke gasspriser i ulike regionale markeder, og handelen mellom disse. Vi skiller mellom kostnader ved å transportere gass i rør og kostnader ved å transportere LNG. LNG-transport kan igjen deles inn i tre komponenter; i) nedkjøling av gassen til flytende form, ii) transport på spesialbygde skip og iii) regassifisering tilbake til opprinnelig form. I et tilfelle med kun to markeder/regioner vil reduserte transportkostnader normalt føre til at handelen mellom regionene øker. Dette medfører at importregionen får reduserte priser,

mens eksportregionen får økte priser, slik at prisdifferansen mellom regionene minker. Vi viser i denne artikkelen at i et marked med flere enn to regioner, vil vi kunne få kontraintuitive effekter ved fallende transportkostnader. Dvs. at et import- (eksport-) marked kan få økte (reduserte) priser og prisdifferansen mellom importregioner kan øke. Konsekvensen for Norge som gasseksportør kan bl.a. være at eksportverdien i ett marked faller samtidig som verdien kan øke i et annet. Utfallet avhenger i stor grad av den geografiske avstanden mellom markedene og valg av transportteknologi (LNG/rør). Vi bruker en global simuleringsmodell til å utføre beregningene. I resultatene fokuserer vi på Atlanterhavsmarkedet, og ser på handel og priser i Midtøsten, Europa og Nord-Amerika.

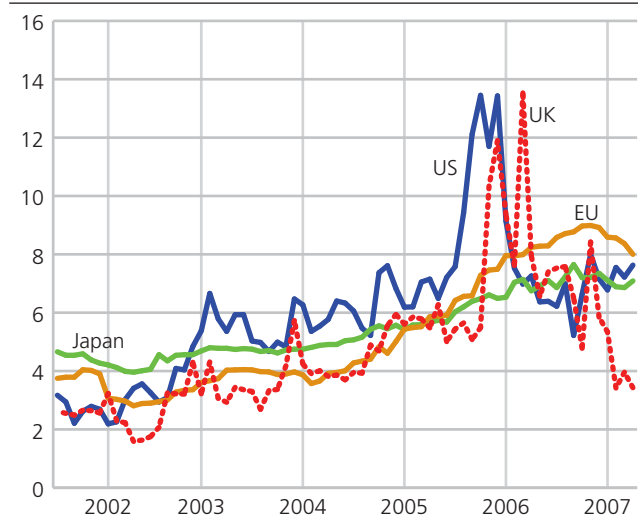
Dette er en av de første studiene innenfor økonomisk litteratur som analyserer slike sammenhenger i et globalt gassmarked. Tidligere teoretiske studier rettet mot gasstransport har ofte fokusert på nettverksreguleringer og optimale tariffer, hovedsakelig for intraregional rørtransport (Cremer et al., 2003; Hagen et al., 2004). Simuleringer av gassmarkeder har hovedsakelig vært rettet mot én spesifikk region, noe som har vært naturlig gitt den historiske regionaliserte gassmarkedsstrukturen. Golombek et al. (1998), Boots et al. (2004) og Egging og Gabriel (2006) analyserer det europeiske markedet, mens MacAvoy og Moshkin (2000) og Gabriel et al. (2005) analyserer det nordamerikanske markedet.

2. Bakgrunn

I modellsimuleringene legger vi til grunn at det internasjonale gassmarkedet er fullt ut liberalisert og integrert. Dette er en forenkling sett ut fra dagens markedsforhold, hvor kun Nord-Amerika og Storbritannia har et deregulert marked med priser linket til et spotmarked for gass. I Europa forøvrig og Asia er markedene i stor grad regulerte med priser linket til oljeprodukter gjennom langsiktige kontrakter med produsentene. Dette har bidratt til at det historisk har vært lite handel mellom regionene, og mulighetene til å utnytte prisforskjeller i ulike markeder har vært små (selv når prisforskjel-

Knut Einar Rosendahl er forsker ved Gruppe for petroleum og miljøøkonomi (knut.einar.rosendahl@ssb.no).

Eirik Lund Sagen er forsker ved Gruppe for petroleum og miljøøkonomi (eirik.lund.sagen@ssb.no)

Figur 1. Månedlige gasspriser i ulike regionale markeder (US\$/Mbtu¹)

¹ 1 Mbtu (million British thermal units) = 27.8 m³ gass.

Kilde: World Gas Intelligence og Energy Information Administration

lene har oversteget transportkostnadene). En studie av Siliverstovs et al. (2005) finner nettopp ingen tegn på prisintegrasjon mellom det nordamerikanske og verken det europeiske eller asiatiske markedet i perioden 1994-2003. Figur 1 viser også at prisdifferansen mellom ulike markeder har variert kraftig de siste årene. Samtidig har handelen for å utnytte disse prissvingningene (dvs. ikke kontraktshandel) vært neglisjerbar.

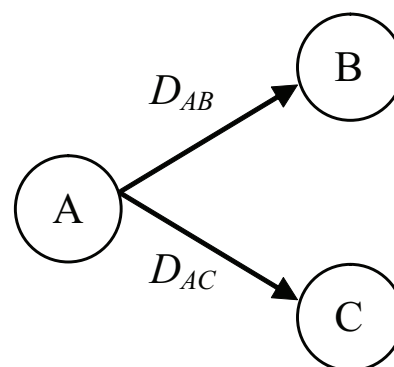
Selv om det er langt igjen før de regionale gassmarkedene er integrert i tilsvarende grad som oljemarkedet, går utviklingen klart i retning av globalisering. Internasjonal handel basert på spotmarkedspriser er i kraftig vekst (IEA, 2006). Færre langsiktige kontrakter og økt handel i spotmarkeder vil gjøre det lettere for aktører å utnytte kortsiktige prisforskjeller mellom markeder (arbitrasjehandel). Dette kan igjen medføre at prisene i ulike regioner i større grad konvergerer, og Jensen (2004) påpeker at selv et moderat handelsvolum er nok til å utjevne prisforskjeller mellom to markeder. Hittil har det meste av arbitrasjehandel funnet sted mellom land i Atlanterhavsmarkedet (USA, Europa, Nord-Afrika), men i den senere tid har land i Midtøsten også begynt å utnytte prisforskjeller mellom Europa/USA og Nordøst-Asia (Japan, Sør-Korea).

3. Modellbeskrivelse og teoretisk intuisjon

En enkel måte å illustrere effektene av kostnadsreduksjoner på er å se på et marked med tre regioner, hvor region A eksporterer til to importregioner, B og C. Distansen mellom regionene er uttrykt ved D_{AB} og D_{AC} , vist i figur 2.

Kostnaden ved å transportere gass mellom regioner inkluderer både et fast element (distanseuavhengig), T^F , og et element knyttet til den geografiske distansen mellom regionene, T^D . Det faste leddet er relativt stort ved LNG-transport (nedkjølingen av gass), mens det er

Figur 2. Handelsmønster med én eksportregion og to importregioner

svært lite ved rørtransport. I et fritt og integrert marked uten noen form for markedsrett vil produsentprisen i importmarkedene være lik produsentprisen i eksportmarkedet pluss transportkostnader:

$$(1) \quad p_A + D_{AB}T_{AB}^D + T_{AB}^F = p_B$$

$$(2) \quad p_A + D_{AC}T_{AC}^D + T_{AC}^F = p_C$$

I Rosendahl og Sagen (2007) viser vi at en kostnadsreduksjon for gasstransport alltid vil føre til økte priser i eksportregionen så lenge den transportteknologien som blir billigere benyttes på minst én transportdistanse. Samtidig kan det vises at prisene alltid vil falle i den importregionen som ligger lengst unna eksportregionen, hvis den transportteknologien som blir billigere benyttes. For den importregionen som ligger nærmest eksportmarkedet vil prisene alltid falle hvis det *distanseuavhengige* transportleddet blir rimeligere. Derimot vil prisseffekten være usikker hvis det *distanserelaterte* kostnadsleddet blir rimeligere. Dette skyldes at kostnadseffekten øker proporsjonalt med transportdistansen. Det relativt lave kostnadskuttet grunnet geografisk nærhet kan dermed bli mer enn oppveid av at de økte prisene i eksportmarkedet «overføres» til importregionen gjennom handel. Nettoeffekten kan dermed bli at importregionen som ligger nærmest eksportmarkedet får økte priser når transportkostnadene faller. På tilsvarende måte vil prisene alltid øke i en importregion hvis transportteknologien som blir billigere ikke benyttes av denne regionen. Et nærliggende eksempel fra dagens gassmarked er at Midtøsten fungerer som eksportregion, mens Nord-Amerika er den geografisk fjerne importregionen og Vest-Europa er den geografisk nære importregionen.¹ Se Rosendahl og Sagen (2007) for en mer detaljert teoretisk gjennomgang av effektene fra kostnadsreduksjoner i gasstransport.

Ved å benytte en global numerisk energimarkedsmodell (FRISBEE) har vi simulert hvordan reduserte transport-

¹ Selv om Norge er en stor leverandør av gass (i rør) til andre europeiske land, er Vest-Europa en stor nettoimportør av gass fra land utenfor Europa, i dag først og fremst fra Russland og Algerie.

Tabell 1. Regioner i FRISBEE-modellen

Industrialiserte regioner	Transittregioner	Utviklingsregioner
Canada	Kaspiske hav	Afrika
OECD Stillehavet	Øst-Europa	Kina
USA	Russland/Hviterussland/Ukaina	Latin-Amerika
Vest-Europa		OPEC Midtøsten
		Rest-Asia
		OPEC Afrika

kostnader for gass vil påvirke priser og handel i ulike regioner i fremtiden. Med start i år 2000 modellerer FRISBEE årlig tilbud og etterspørsel for olje, gass, kull og elektrisitet i 13 ulike regioner. Modellen gir også årlige regionale priser samt handel med gass mellom alle 13 regionene. Tabell 1 viser regionoppdelingen i FRISBEE:

I FRISBEE er gassmarkedet antatt å være i frikonkurranse, både på tilbuds- og etterspørselssiden. Det vil si at vi ser bort fra den tradisjonelle formelle linken mellom oljepris og gasspris, og underbygger dette med at flere regionale markeder dereguleres og at handel i spotmarkeder for gass er i kraftig vekst. I FRISBEE-modellen er det derimot en indirekte link mellom ulike energipriser ved at olje, gass og kull er (imperfekte) substitutter i etterspørselen. Vi ser bort fra eventuelle geopolitiske konflikter som kan hindre investeringer i både transport og produksjon.

Spesielt tilbudssiden av gassmarkedet er modellert i detalj i FRISBEE. Produksjon av gass i hver region avhenger av den initiale produksjonskapasiteten, investeringer og nye funn, feltutvikling og økt utvinningsgrad fra eksisterende felt. Produksjonsbeslutningen bestemmes av marginalkostnadene ved produksjon og prisen til produsent i hver region.

FRISBEE modellerer bilateral handel med gass mellom hvert par av regioner. Hvilken teknologi som benyttes (LNG eller rør) avgjøres av teknologien med den laveste enhetskostnaden (kapitalkostnader og driftskostnader) mellom to regioner. Unntaket er eksisterende transportkapasitet før 2007, hvor totalkostnaden kun reflekteres av driftskostnaden. For en mer detaljert beskrivelse av FRISBEE, se Aune et al. (2005) og Rosendahl og Sagen (2007).

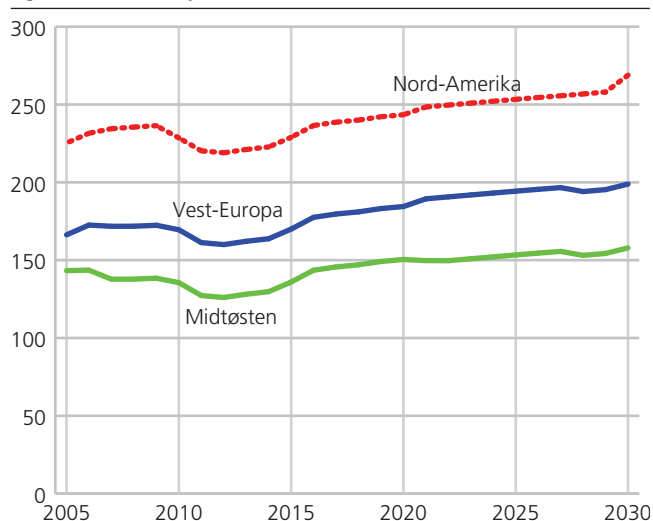
4. Modellresultater og diskusjon

4.1. Referansebanen og scenariobeskrivelse

Vi tar utgangspunkt i tre scenarier med ulike kostnadsreduksjoner innenfor LNG- eller rørtransport. I hvert scenario blir kostnadene redusert med 4% hvert år relativt til en referansebane med konstante kostnader. Vi ser på perioden 2000-2030, dvs. at kostnadene reduseres totalt med 70% i 2030 sammenlignet med referansebanen. Selv om dette kan virke som en kraftig reduksjon, spesielt for rør, er poenget her å illustrere potensielle markedseffekter fra fallende transportkostnader. Historiske observasjoner viser at LNG-nedkjølingskostnader har falt med 35-50% bare det siste

Tabell 2. Ulike scenarier for reduserte transportkostnader i gassmarkedet

Scenario "Liq"	Scenario "Ship"	Scenario "Pipe"
Kostnadsreduksjon for LNG nedkjøling (4% p.a. fra 2000)	Kostnadsreduksjon for LNG shipping (4% p.a. fra 2000)	Kostnadsreduksjon for rørtransport (4% p.a. fra 2000)

Figur 3. Produsentpriser i referansebanen (US\$-2000/toe¹)

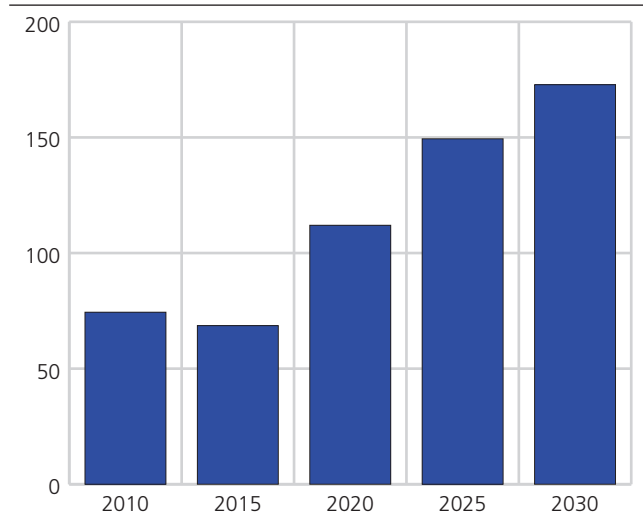
¹ 1 tonn oljeequivalenter (toe) = 1,11 millioner m³ gass.

tiåret, mens LNG-shippingkostnader har falt med ca. 40% (Brito og Hartley, 2007). Tabell 2 gir en oversikt over de ulike scenarier som brukes i denne studien.

I likhet med eksemplifiseringen i kapittel 3, vil vi fokusere på endringer i priser og handel mellom tre viktige modellregioner i Atlanterhavsmarkedet; OPEC-Midtøsten som eksportregion, og Vest-Europa og Nord-Amerika (USA og Canada) som importregioner.² Dette er den del av det globale markedet som har vært i størst fokus når det gjelder arbitrasjehandel og priskonvergens, og er også det delmarkedet hvor Norge vil være en sentral aktør. OPEC-Midtøsten er selvsagt ikke den eneste eksportøren til Nord-Amerika og Vest-Europa, verken i FRISBEE eller i virkeligheten. Modellregionen OPEC-Afrika, hovedsakelig representert ved Algerie og Nigeria, kan eksportere betydelige mengder gass til både Nord-Amerika (som LNG) og til Vest-Europa (både som LNG og i rør). I tillegg er Russland den største eksportøren av gass i rør til Europa i dag, og har også ambisjoner om å utnytte gass fra nordområdene til LNG-eksport. Dette forandrer ikke intuisjonen bak våre resultater siden gjennomsnittsavstanden til Vest-Europa fra både de afrikanske landene og fra Russland er kortere enn til Nord-Amerika. I tillegg er det stadige diskusjoner rundt Russlands eksportpotensiale da lave innenland-

² USA og Canada er separate regioner i vår modell, se Tabell 1. Når vi oppgir priser for Nord-Amerika vil vi derfor kun rapportere priser for USA, mens vi ser på Nord-Amerika samlet ved rapportering av handel (intern handel mellom Canada og USA er dermed ignorert).

Figur 4. Transatlantisk handel med gass til Nord-Amerika i referansebanen (Mtoe)

ske priser og usikker produksjonskapasitet truer med å underminere framtidig russisk gasseksport (Sagen og Tsygankova, 2006).

Fra vår teoretiske gjennomgang i kapittel 3 vil vi forvente at prisene i Nord-Amerika er høyere enn i Vest-Europa som følge av den lengre geografiske avstanden fra eksportregionen. Figur 3 viser prisutviklingen i referansebanen, og bekrefter denne hypotesen.

Figur 3 viser en oppadgående langsiktig trend i prisene for alle modellregioner i referansebanen. Dette er forventet da naturgass er en ikke-fornybar ressurs og at de billigste feltene utvinnes først. Vi ser også at prisene i Nord-Amerika er høyere enn i Vest-Europa, mens OPEC-Midtøsten har de laveste prisene. Dette resultatet er en kombinasjon av lengre distanse til Nord-Amerika fra eksportregionene og at Vest-Europa har tilgang til gass via rør fra flere ulike regioner. Gjennom gradvis uttømming av gassressursene i Nord-Amerika, og med LNG som eneste reelle importmulighet, vil vi også forvente at handel med gass over Atlanterhavet vil øke over tid. Dette viser også våre modellresultater, se figur 4.

4.2. Preiseffekter av reduksjoner i transportkostnader

Resultatene fra våre modellsimuleringer støtter i stor grad opp under de teoretiske funnene som ble skissert i kapittel 3. Figurene 5-8 viser prisendringene for alle scenarier relativt til referansebanen i Nord-Amerika, Vest-Europa og OPEC-Midtøsten.

Figur 5 viser at ved reduksjon i LNG-kostnader (både distanseavhengig og -uavhengig) vil prisene i Nord-Amerika falle. Dette er i samsvar med våre teoretiske betraktninger da denne regionen kun bruker LNG som transportteknologi ved import. Samtidig ligger Nord-Amerika lengst unna eksportregionen(e). Kostnadsreduksjoner innenfor shipping har størst effekt på prisene

siden shippingsegmentet tar den største andelen av kostnadene ved svært lange transportdistanser. Da Nord-Amerika ikke importerer via rør, ser vi at prisene generelt stiger noe i dette markedet når rørkostnadene faller, noe som også er i samsvar med det vi antydte over. Det at prisene likevel faller i dette scenariet mot slutten av perioden kan forklares med at rørtransport da er blitt så rimelig at gassen transporteres først i rør fra eksportregionen til et transittland (nærmere Nord-Amerika), for så å transporteres som LNG over Atlanterhavet.

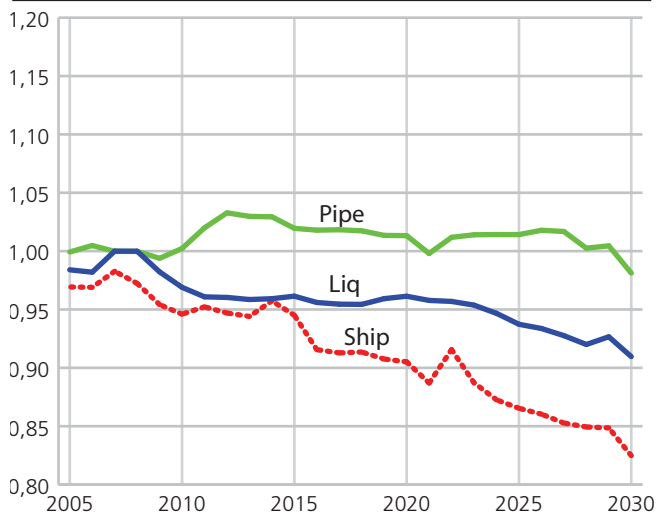
For OPEC-Midtøsten (figur 7) ser vi at prisene generelt stiger i alle scenarier, noe som også er forventet i en eksportregion. Vi ser imidlertid at priseffekten varierer mye over tid, noe som kan tillegges varierende andel av LNG som foretrukket transportmetode i eksporten fra OPEC-Midtøsten. Generelt viser resultatene at rør er den foretrukne transportmetoden fra Midtøsten til både Europa i vest og India/Kina i øst. Dette betyr at produsentprisene i OPEC-Midtøsten generelt er mest sensitive for kostnadsendringer innenfor rørtransport. Når LNG-kostnadene faller, vil imidlertid LNG benyttes i stadig større grad som transportform slik at priseffekten av kostnadsendringer innen LNG-segmentet også vil øke.

For Vest-Europa (figur 6) ser vi at priseffekten relativt til referansebanen også varierer betydelig over tid, avhengig av hvilken transportteknologi som får kostnadene redusert. I kraft av hovedsakelig å være importør av rørgass, ser vi at Vest-Europa generelt opplever reduserte priser når kostnadene ved rørtransport faller. Relativt lite LNG-import, samt geografisk nærhet til eksportøren(e) fører videre til generell vekst i europeiske gasspriser når LNG-kostnadene faller.

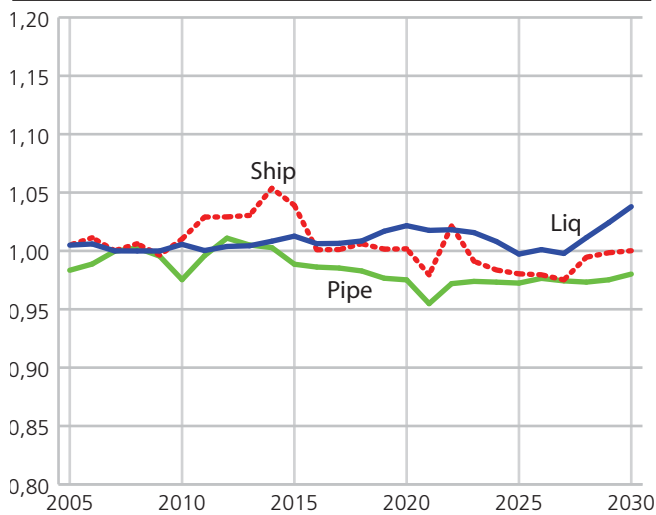
Samlet sett indikerer våre resultater at Norge, til tross for sin nye rolle som LNG-produsent, vil fortsette å ha Europa som sitt primære eksportmarked. Ved fortsatt fallende LNG-kostnader kan dermed Norge profitte på høyere priser i Europa gjennom sin eksport via eksisterende rør. I tillegg kan investeringer i ytterligere LNG-produksjon i nordområdene bli mer lønnsomt. Med sin store eksisterende rørkapasitet mot Europa vil imidlertid Norge bli rammet av lavere gasspriser ved betydelige reduksjoner i kostnadene ved nye rør. Som LNG-eksportør vil det da kunne bli optimalt å sende noe mer gass over Atlanterhavet til et nordamerikansk marked med stigende priser.

Våre modellresultater viser også, ikke uventet, at eksportvolumet over Atlanterhavet øker når LNG-kostnadene faller, se figur 8. Dette er hovedsakelig knyttet til økt eksport fra OPEC-Midtøsten og Nord-Afrika. Vi ser også at handelen går ned hvis rørkostnadene reduseres. Dette er et resultat av økt LNG-eksport til Nord-Amerika fra Latin-Amerika, som ligger nærmere geografisk. På slutten av perioden vokser imidlertid transatlantisk handel også i dette tilfellet som et resultat av at reserverne i Latin-Amerika også skrumper inn.

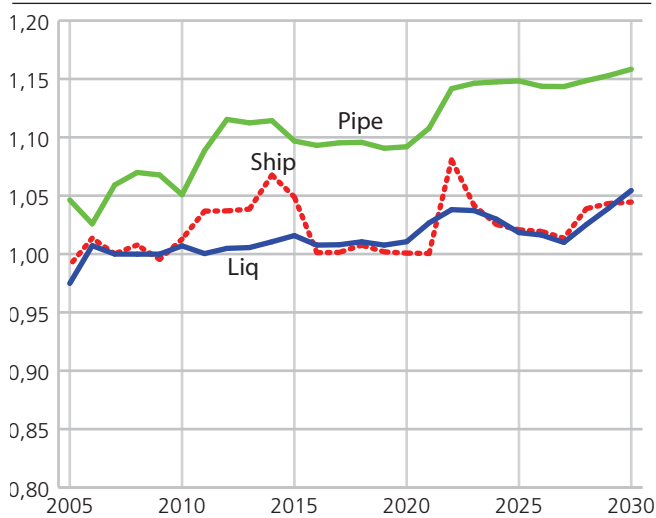
Figur 5. Gasspris relativt til referansebanen. Nord-Amerika

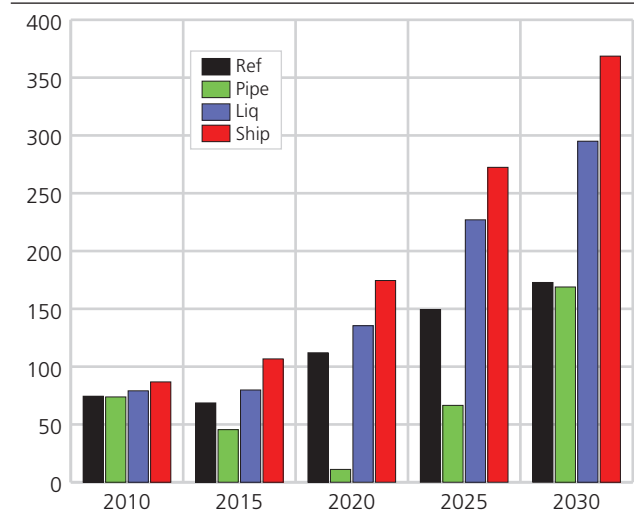
Figur 6. Gasspris relativt til referansebanen. Vest-Europa

Figur 7. Gasspris relativt til referansebanen. OPEC-Midtøsten

Figur 8. Handel med gass over Atlanterhavet til Nord-Amerika (Mtoe)

5. Konklusjon

I denne studien har vi sett hvordan reduserte transportkostnader for gass kan påvirke regionale gasspriser og handelsmønstre. Hvis flere enn to regioner deltar i handel med en vare (her gass) er det ikke opplagt at en importregion får reduserte priser når transportkostnadene faller.

Vi har sett at en importregion som ligger nærmere eksportregionen og/eller ikke benytter seg av den transportteknologien som blir billigere, kan få økte priser som følge av et kostnadsfall i gasstransport.

Gjennom teoretiske resonneringer og en numerisk modell for det globale gassmarkedet, har vi vist at reduserte LNG-kostnader kan føre til reduserte priser i Nord-Amerika og *stigende* priser i Europa. Dette er stikk i strid med hva EU-myndigheter (EU, 2006) anslår som en trolig effekt av liberaliserte og integrerte markeder. Samtidig viser vi at reduserte rørkostnader kan føre til reduserte priser i Europa, mens Nord-Amerika da kan få økte priser. Ikke overraskende finner vi at transatlantisk handel vil øke ved fallende LNG-kostnader, mens handelen vil reduseres hvis rørkostnadene faller.

Verdien av norsk gass vil i stor grad avhenge av prisene på det europeiske markedet i overskuelig fremtid. Norge vil derfor komme best ut av et scenario hvor LNG-kostnadene fortsetter å falle. Hvis rørkostnadene faller betraktelig, kan Norge imidlertid oppleve reduserte priser i sitt største marked og økt konkurranse fra andre eksportregioner, noe som selvfølgelig vil være ønskelig for EUs konsumenter. I en slik situasjon kan det være aktuelt for Norge å utnytte sin posisjon som LNG-produzent for å selge mer av gassen til andre markeder.

Referanser

- Aune, F.R., S. Glomsrød, L. Lindholt og K.E. Rosendahl (2005): Are high oil prices profitable for OPEC in the long run? Discussion Papers nr. 416, Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Boots, M.G., F.A.M. Rijkers og B.F. Hobbs (2004): Trading in Downstream European Gas Market: A Successive Oligopoly, *The Energy Journal* **25** (3), 73-102.
- BP (2007): *BP Statistical Review of World Energy 2007*.
- Brito, D.L. og P.R. Hartley (2007): Expectations and the Evolving World Gas Market, *The Energy Journal* **28** (1), 1-24.
- Cremer, H., F. Gasmi og J.-J. Laffont (2003): Access to Pipelines in Competitive Gas Markets, *Journal of Regulatory Economics* **24**, 5-33.
- Egging, R.G. og S.A. Gabriel (2006): Examining market power in the European natural gas market, *Energy Policy* **34**, 2762-2778.
- EU (2006): Green Paper. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, 08.03.2006, Brussels.
- http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_en.pdf
- Gabriel, S. A., J. Zhuang og S. Kiet (2005): A large-scale linear complementarity model of the North American natural gas market, *Energy Economics* **27**, 639-665.
- Golombek, R., E. Gjelsvik og K.E. Rosendahl (1998): Increased Competition on the Supply Side of the Western European Natural Gas Market, *The Energy Journal* **19** (3), 1-18.
- Hagen, K.P., H.J. Kind og J.G. Sannarnes (2004): Network Ownership and Optimal Tariffs for Natural Gas Transport, Discussion Paper 27/04, Norges handelshøyskole, Bergen.
- IEA (2006): *Natural Gas Market Review 2006. Towards a Global Gas Market*, Paris: OECD/IEA 2006.
- IEA (2007): *Natural Gas Market Review 2007. Security in a globalising market to 2015*, Paris: OECD/IEA 2007.
- Jensen, J.T. (2004): *The Development of a Global LNG Market. Is it Likely? If so When?* NG 5, Oxford Institute for Energy Studies, Oxford.
- MacAvoy, P.W. og N.V. Moshkin (2000): The new trend in the long-term price of natural gas, *Resource and Energy Economics* **22**, 315-338.
- Rosendahl, K.E. og E.L. Sagen (2007): The Global Natural Gas Market . Will transport cost reductions lead to lower prices?, Discussion Paper nr.523, Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Sagen, E.L og M. Tsygankova (2006): Russian Natural Gas Exports to Europe. Effects of Russian Gas Market Reforms and the Rising Market Power of Gazprom, Discussion Paper nr. 445, Statistisk sentralbyrå, Oslo (kommer i *Energy Policy*).
- Siliverstovs, B., G. L'Hegaret, A. Neumann og C. von Hirschhausen (2005): International market integration for natural gas? A cointegration analysis of prices in Europe, North America and Japan, *Energy Economics* **27**, 603-615.

Effekter av SkatteFUNN på foretakenes produktivitet og lønnsomhet

Ådne Cappelen, Arvid Raknerud
og Marina Rybalka

SkatteFUNN er en ordning for å stimulere næringslivets forskning og utvikling gjennom subsidiering av utgifter til slik innsats. Hensikten med virkemiddelet er at norsk økonomi skal oppnå økt produktivitet og kunnskapsbasert verdiskaping. SkatteFUNN-ordningen er under evaluering. Og i denne artikkelen ser vi på virkningene av ordningen på produktivitet og lønnsomhet. Våre resultater tyder på at SkatteFUNN-ordningen bidrar til økt produktivitet i næringslivet, at avkastningen av selve SkatteFUNN-subsidien er moderat, men økende over tid. Vi finner noen indikasjoner på eksterne effekter gjennom geografisk nærhet, men effektene er svake.

1. Innledning

Norsk næringsliv er lite forskningsintensivt sammenliknet med OECD-landene, og særlig sammenliknet med våre naboland Sverige og Finland. Mange er bekymret for at dette vil svekke vekstmulighetene til norsk næringsliv på lang sikt. SkatteFUNN-ordningen ble opprettet i 2002 for å øke norsk næringslivs forsknings- og utviklingsinnsats. Ordningen medfører en subsidiering av foretakenes FoU-virksomhet. Hvis SkatteFUNN skal virke etter hensikten, må ordningen primært utløse mer FoU i foretakene. Dermed må den økte FoU-innsatsen føre til økt innovasjonsaktivitet og som resultat til økt produksjon og lønnsomhet i foretakene. I denne artikkelen forsøker vi å måle virkningen av ordningen på foretakenes resultater og fokuserer på effekten SkatteFUNN kan ha på foretakenes produktivitet og lønnsomhet i form av privatøkonomisk avkastning. Vi studerer effekter på produktivitet og avkastning (privatøkonomisk avkastning). En må her skille mellom avkastningen på prosjekter (delvis) finansiert gjennom SkatteFUNN og avkastningen av selve subsidien. Denne artikkelen belyser begge problemstillingene. Detaljert beskrivelse av metodevalg og data finnes i Cappelen, Raknerud og Rybalka (2007a). Vi ser i denne artikkelen også på om eksterne effekter, slik som spillover effekter mellom FoU-innsats i «nærliggende» foretak og/eller i foretak fra samme næring, er viktige for produktivtetsutviklingen. Våre resultater samsvarer godt med tidligere norske og til dels internasjonale studier.

2. Forskningens betydning for produktivitet

Det er en vanlig oppfatning at forskning og ny teknologi er blant de viktigste drivkreftene for økonomisk

utvikling. Det aller meste av den forskning og teknologiutvikling som er nyttig for Norge, utføres og utvikles i utlandet. Et nøkkelspørsmål for Norge er derfor hvordan vi skaffer oss tilgang til den internasjonale kunnskapsfronten og sikrer effektiv overføring av teknologi til innenlands bruk og videreutvikling. Her spiller både utdanningsnivået i befolkningen og egen forskningsinnsats viktige roller.

Opptrappingsplanen for norsk forskning tok opprinnelig sikte på å bringe de norske forskningsinvesteringene, målt som andel av BNP, opp på OECD-gjennomsnittet i løpet av 2005. Forskningsmeldingen - St.meld. nr.20 (2004-2005) "Vilje til forskning" - stiller opp et mål om at forskningsinnsatsen i Norge skal økes til 3 prosent av BNP innen 2010. Av dette skal 2 prosentpoeng, eller to tredjedeler, foregå i næringslivet. Siden FoU i næringslivet i dag utgjør under 1 prosent av BNP, må det skje en betydelig økning i næringslivets forskningsinnsats framover, selv om en skulle forlenge tidshorisonten med noen år.

Forskningspolitikk består av en rekke komponenter. For det første har vi forskningsinnsatsen som finansieres gjennom bevilgninger over statsbudsjettet til statlige forskningsinstitutter. Dermed har vi bevilgningene via Norges forskningsråd til instituttsektoren og til foretakene i næringslivet. For det tredje har vi skatteinstitutter til forskning både via utformingen av skattesystemet generelt og SkatteFUNN spesielt. For det fjerde spiller det offentlige en viktig rolle for utdanning av forskningspersonell. Endelig spiller statlig politikk, og spesielt næringspolitikken, en indirekte rolle for næringslivets FoU-innsats.

Det er hensiktsmessig å skille mellom privatøkonomisk og samfunnsøkonomisk avkastning av forskning. Med privatøkonomisk avkastning av et prosjekt mener vi avkastningen som tilfaller de som gjennomfører prosjektet. FoU-investeringer vil imidlertid også kunne ha eksterne effekter, dvs. at de har effekter for andre enn de som foretar investeringene. Videre vil det kunne

Ådne Cappelen er forskningsdirektør (cap@ssb.no).

Arvid Raknerud er forsker ved Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (rak@ssb.no).

Marina Rybalka er førstekonsulent ved Gruppe for arbeidsmarked og bedriftsadferd (ryb@ssb.no).

være slik at avkastningen av egenutført FoU avhenger av den aggregerte kunnskapskapitalen som foretaket har tilgang til. Denne er ikke nødvendigvis begrenset til foretaket selv, men kan også inkludere kunnskapskapital i "nærliggende" foretak (for eksempel i samme næring eller innenfor samme geografiske område). Med samfunnsøkonomisk avkastning mener vi summen av gevinster og tap som prosjektet påfører alle aktører i økonomien. Den positive samfunnsøkonomiske avkastningen kan også tilfalle foretak utenfor landegrensene, noe vi må anta særlig vil være tilfellet for små land.

Det er flere grunner til at andre enn de som finansierer et forskningsprosjekt kan tjene eller tape på prosjektet. Det er ofte vanskelig å forhindre at andre vederlagsfritt kan imitere forskningsresultater.¹ Nye produkter kan være komplementære med eksisterende produkter og dermed øke nytteverdien av disse, slik forholdet er for eksempel mellom ny programvare og datamaskiner, jf. Breshnahan og Trajtenberg, 1995. Dagens forskningsresultater legger grunnlaget for morgendagens forskning og bidrar dermed til avkastningen på framtidens forskningsprosjekter – en mekanisme framhevet i for eksempel Romers vekstmodell fra 1990. Imperfeksjoner i kapitalmarkedet kan også medføre at de som finansierer forskning må bære så stor risiko at prosjekter som ville vært samfunnsøkonomisk lønnsomme, ikke blir realiserte, jfr. Hall (2002).

Imidlertid finnes det også effekter som trekker i motsatt retning. Noen ganger vil flere foretak investere i like forskningsprosjekter i håp om å være først ute med å patentere et nytt produkt, noe som ville kunne innebære samfunnsøkonomisk sløsing, jfr. Irwin og Klenow (1996). Dessuten kan det være privatøkonomisk lønnsomt å foreta store FoU-investeringer for å gjøre marginale innovasjoner, hvis man dermed kan utkonkurrere eksisterende og svært profitable produkter. Lichtenberg (1998) påviser eksempelvis at introduksjon av nye medisiner reduserer salget av nære substitutter. Hvorvidt disse negative effektene er større enn de positive, er et empirisk spørsmål. Offentlige tilskudd til ordninger som primært bidrar til marginale produktforbedringer, behøver ikke ha høy samfunnsøkonomisk avkastning selv om avkastningen er høy for foretaket som innoverer. Selv den samlede privatøkonomiske avkastningen vil kunne være beskjeden, siden gevinsten for et foretak skjer på bekostning av andre foretak i bransjen.

Det foreligger en omfattende internasjonal litteratur som forsøker å beregne avkastningen på forskningsinvesteringer. Det er imidlertid store metodiske problemer knyttet til slike beregninger, og resultatene spriker betydelig. På tvers av alle metoder og fagmiljøer er det likevel konsensus om at avkastningen på forskning er høy, og at den samfunnsøkonomiske avkastningen er vesentlig høyere enn den privatøkonomiske. Griliches (1995) oppsummerer ti empiriske studier fra perioden

1962-1993 og rapporterer estimater for den privatøkonomiske marginale bruttoavkastningen i området 9-56 prosent med en median på 25 prosent.² Estimaten for den samfunnsøkonomiske avkastningen er i området 10-160 prosent med en median på 73. Klette og Johansen (1998) analyserer norske data for industribedrifter for årene 1980-1992 og estimerer den privatøkonomiske bruttoavkastningen til 45 prosent og den private marginale nettoavkastningen til 9 prosent.

3. Effekter av SkatteFUNN på foretakenes produktivitet og lønnsomhet

For å undersøke effekten av SkatteFUNN-ordningen på foretakenes produktivitet, bruker vi en standard metode i den økonomiske litteraturen. Vi legger til grunn at det kunnskapsmessige, eller teknologiske, nivået i foretaket, blant annet avhenger av nivået på foretakets egenutførte FoU-virksomhet. FoU-innsatsen betraktes som en investering som akkumuleres til FoU-kapital. Denne kapitalen sammen med andre produksjonsfaktorer, antas å bidra til økt produktivitet. Det finnes imidlertid ingen allment akseptert metode for hvordan man i praksis skal foreta en akkumulering av FoU-investeringer. I forsøket på å måle FoU-kapital i foretakene legger vi til grunn at FoU-kapital depresieres relativt raskt og bruker et anslag på depresieringsraten som er vanlig i internasjonale studier, dvs. 15 prosent.

Vi ønsker å teste følgende (null-) hypotese: "Prosjekter som får subsidier gjennom SkatteFUNN har samme produktivitetseffekt som andre FoU-prosjekter" versus (alternativ-) hypotesen: "Prosjekter som får subsidier gjennom SkatteFUNN har lavere produktivitetseffekt". For å utføre testen estimerer vi først en regresjonsmodell der bruttoprodukt per timeverk (log-transformert) er avhengig variabel, mens høyresidevariablene består av

- (i) lagget avhengig variabel, dvs. (log) bruttoprodukt per timeverk i forrige periode;
- (ii) kapitalinput per timeverk i forrige periode (log-transformert);
- (iii) FoU-kapital per timeverk i forrige periode;
- (iv) SkatteFUNN-kapital per timeverk (dvs. akkumulerte FoU-investeringer finansiert gjennom SkatteFUNN) i forrige periode;
- (v) andel timeverk utført av ansatte med akademisk utdanning (17 års utdanning eller mer);
- (vi) ulike foretaks karakteristika (som størrelse, alder, næring, fylke, type samarbeid) og tidsdummyer³.

² Bruttoavkastning er realavkastning pluss depresiering. Den privatøkonomiske depresieringsraten antas vanligvis å ligge i størrelsesorden 15-20 prosent, mens den samfunnsøkonomiske antas å være vesentlig lavere.

³ Denne modellen kan utledes fra en produktfunksjon der bruttoprodukt per timeverk (Y/L) er en Cobb-Douglas funksjon av realkapital per timeverk (K/L) og det teknologiske nivået A . Dette nivået A er igjen avhengig av foretakets FoU-kapital i (slutten av) forrige periode og sammensetningen av arbeidsstokken i foretaket. Lagget verdi (dvs. verdien i forrige periode) av den avhengige variabelen er med som høyresidevariabel, fordi vi åpner for at det stokastiske restleddet følger en førsteordens autoregressiv prosess. Koeffisienten foran lagget avhengig variabel i regresjonen kan da tolkes som den autoregressive koeffisienten i denne prosessen. Modellen estimeres med GMM (Generalized Method of Moments), se Cappelen m.fl. (2007a) for detaljer.

¹ Denne ideen går tilbake til Arrow (1962). Se Jaffe (1986) for en viktig empirisk studie.

Tabell 1. Estimater fra regresjon med log(produktivitet) som avhengig variabel. Årlige data for 2002-2005

Forklaringsvariabel	Estimat	
Log(produktivitet) i forrige periode	0,205	[5,07]**
Log(kapital per timeverk) i forrige periode	-0,001	[0,14]
FoU-kapital per timeverk i forrige periode	0,283	[5,10]**
SkatteFUNN-kapital per timeverk i forrige periode	-0,165	[1,42]
Andel timeverk av ansatte med akademisk utdannelse	0,822	[3,10]**
Dummy for:		
2004	0,059	[4,17]**
2005	0,080	[3,51]**
Antall observasjoner	3606	
Antall foretak	1883	

Merknader: produktivitet er målt som bruttoprodukt per timeverk; t-verdier i parentes; * signifikant på 5 % nivå, ** signifikant på 1 % nivå; bare estimater for nøkkelvariable er rapportert.

Merk at alle SkatteFUNN-finansierte FoU-investeringer inngår både i FoU-kapitalen og i SkatteFUNN-kapitalen. Hvis null-hypotesen over er sann, forventer vi derfor at koeffisienten foran SkatteFUNN-kapital er null. Hvis vi ikke kan forkaste denne hypotesen, er dette konsistent med at SkatteFUNN-prosjekter kan behandles likt med andre FoU-prosjekter mht. produktivitetseffekter. For å estimere modellen bruker vi mikrodata fra SSBs FoU-statistikk, som omfatter et utvalg av foretak i Norge. Til dette materialet har vi koblet informasjon fra SkatteFUNN-databasen, som er laget av Norges forskningsråd, samt ulike typer registerdata i SSB, f.eks. regnskapsstatistikk, som inneholder informasjon om foretakenes inntekter og utgifter, bruk av arbeidskraft osv.

Tabell 1 viser estimeringsresultatene for denne modellen⁴. Først ser vi at det er en signifikant positiv sammenheng mellom produktivitet i dag og i forrige periode. Videre ser vi at FoU-kapital per timeverk i forrige periode og andelen timeverk utført av ansatte med akademisk utdannelse har en signifikant positiv effekt på produktiviteten i foretaket. Av særlig interesse er det at koeffisienten foran SkatteFUNN-kapital har negativt fortegn, noe som indikerer at SkatteFUNN prosjekter har lavere avkastning enn andre FoU prosjekter. Koeffisienten er imidlertid ikke signifikant forskjellig fra null, slik at vi ikke kan forkaste nullhypotesen.

To hovedresultater i denne analysen er:

- FoU-kapitalen har en signifikant positiv effekt på produktiviteten. Grenseproduktiviteten av FoU-kapital kan beregnes til vel 8 prosent for et representativt foretak, noe som er svært likt det Klette og Johansen (1998) fant.
- SkatteFUNN-prosjekter har ikke signifikant lavere avkastning enn FoU-prosjekter generelt, selv om det negative estimatet på koeffisienten til SkatteFUNN-

kapital kan tyde på at disse prosjektene kan ha litt lavere avkastning enn gjennomsnittlige FoU-prosjekter. Analyser av andre versjoner av samme hovedmodell, for detaljer se Cappelen m.fl. (2007a), gjør at det er rimelig å betrakte SkatteFUNN-prosjekter omtrent som vanlige FoU-prosjekter.

4. Avkastningen av SkatteFUNN-subsidien

Mens vi ovenfor fokuserte på sammenhengen mellom produktivitet og SkatteFUNN (og produktivitet og FoU-investeringer mer generelt), skal vi her se på spørsmålet om avkastningen av selve *skattesubsidien*. Det er nemlig en prinsipiell forskjell på spørsmålet om avkastningen av subsidien og avkastningen av prosjekter finansiert gjennom SkatteFUNN. Avkastningen av subsidien vil avhenge av to ting: (i) hvor mye et foretaks FoU-investeringer økes i forhold til *det de ville ha vært uten subsidien* (innsatsaddisjonalitet) og (ii) avkastningen av denne marginale investeringen. Hvis for eksempel SkatteFUNN i liten grad påvirker foretakenes tilpasning, dvs. at innsatsaddisjonaliteten er lav, vil også avkastningen av subsidien være lav. Dette kan være tilfelle selv om – eller kanskje nettopp når – SkatteFUNN-prosjektet har høy avkastning, og dermed ville ha blitt gjennomført selv uten subsidier. I så fall endrer ikke subsidien foretakets FoU-investeringer, men bare foretakets kontantstrøm i det året subsidien mottas (noe som kan gi eierne økt utbytte, de ansatte økt bonus, etc., men ikke økt produktivitet).

For å beregne avkastningen av subsidien bruker vi en tottrinnsprosedyre. Først estimeres virkningen av SkatteFUNN-subsidien på resultatet til hvert enkelt foretak. Vi antar at det er proporsjonalitet i forholdet mellom subsidiens relative *størrelse* og subsidiens relative *effekt*, i den forstand at den prosentvise effekten av en gitt subsidie på foretakets faktorbruk (arbeid og kapital) på lang sikt er proporsjonal med subsidiens størrelse relativt til foretakets lønnskostnader. Modellen er nærmere presentert i Cappelen m.fl. (2007a). Vi estimerer modellen på et datasett som omfatter alle aksjeselskaper i Norge i perioden 1995-2005 dvs. et langt mer omfattende datasett enn det som er mulig når vi tar utgangspunkt i SSBs FoU-statistikk. Vi imidlertid ikke informasjon om alle disse foretakenes FoU-innsats, bare deres kostnader knyttet til SkatteFUNN-prosjekter. På kort sikt finner vi at en SkatteFUNN-subsidie som utgjør 1 prosent av lønnskostnadene i ett gitt år, øker salgsinntekter og timeverksbruk med i gjennomsnitt 0,20 prosent ett år senere (estimatene varierer fra næring til næring). Videre gjør vi forutsetninger om hvordan denne effekten endres over tid, ettersom avstanden til bevilgningstidspunktet øker. En kilde til usikkerhet er at vi selvfølgelig vet lite om hvordan effekten av en subsidie gitt i for eksempel 2004 vil være på fremtidige tidspunkter (for eksempel i 2010). Våre beregninger av avkastningen er basert på at effekten har en svært høy grad av permanens. Den anslåtte tidsprofilen på effektene av en gitt SkatteFUNN-subsidie for industrien er illustrert i tabell 2. Tabellen viser gjennomsnittlige predikerte effekter for salgsinntekter, timeverk og ka-

⁴ Dummyer for foretakets størrelse, alder, type samarbeid, næring og fylke er inkludert i analysen, men ikke rapportert her. Generelt sett spiller disse dummyene liten rolle for resultatene, jf. Cappelen m.fl. (2007a).

Tabell 2. Estimert vekstbidrag (i prosent) for salg, timeverk og kapital for industriforetak som følge av SkatteFUNN i 2004. Gruppert etter antall ansatte

Antall ansatte	Andel av total SkatteFUNN subsidie	Andel av total sysselsetting	Subsidie delt på lønns-kostnader	Effekt etter					
				1 år		2 år		10 år	
				Salg og timeverk	kapital	Salg og timeverk	Kapital	Salg og timeverk	Kapital
≤ 4	7,4	0,4	27,1	3,8	1	3,9	1,7	3,6	3,6
(4-7]	7,8	1	12,3	1,7	0,5	1,8	0,8	1,6	1,6
(7-11]	9,8	1,6	9,3	1,3	0,3	0	0,6	1,2	1,2
(11-15]	8,5	2,4	5,7	0,8	0,2	0,8	0,4	0,8	0,8
(15-21]	10,2	3,2	4,7	0,7	0,2	0,7	0,3	0,6	0,6
(21-28]	10,7	4,6	3,3	0,5	0,1	0,5	0,2	0,4	0,4
(28-41]	10,2	5,8	2,4	0,3	0,1	0,3	0,2	0,3	0,3
(41-66]	12,3	10	1,9	0,3	0,1	0,3	0,1	0,3	0,3
(66-150]	12,9	18	1	0,1	0	0,1	0,1	0,1	0,1
>150	9,9	53	0,4	0,1	0	0,1	0	0	0
Vektet gj.snitt etter:	sysselsettingsandel		1,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2
	subsidieandel		5,9	0,8	0,2	0,7	0,4	0,8	0,8

Merk: Hvert intervall inneholder 10 prosent av alle foretak som fikk SkatteFUNN subsidier i 2004.

pital, hhv. 1, 2, 3 og 10 år etter at subsidien ble gitt for ulike typer foretak i 2004. Hvert foretak er kategorisert etter sysselsettingsintervall, slik at hvert intervall (linje i tabellen) inneholder 10 prosent av foretakene som fikk SkatteFUNN. De to siste linjene i tabellen oppsummerer resultatene ved å beregne vektete gjennomsnitt for de prosentvis endringene for de foretakene som får SkatteFUNN subsidier. To typer vekter er brukt: andel av total sysselsetting og andel av totale subsidier

Tabellen viser at de 10 prosent av SkatteFUNN-foretakene med færre enn 4 ansatte, mottok 7,4 prosent av SkatteFUNN subsidiene. For denne gruppen utgjorde SkatteFUNN-subsidien 27,1 prosent av de totale lønnskostnadene, noe som er betydelig. Gjennom en produktivitetsgevinst leder dette til en økning i salg og timeverkbruk på 3,6 prosent etter ett år ifølge våre beregninger. I den motsatte enden av fordelingen av foretak, for de 10 prosent av SkatteFUNN-foretakene med minst 150 ansatte, utgjorde subsidien en neglisjerbar andel av lønnskostnadene og effekten av SkatteFUNN på relativ vekst er estimert til 0. Følgelig vil effekten av SkatteFUNN være nærmest neglisjerbar for store foretak, men kan være betydelig for små foretak. Et representativt SkatteFUNN-foretak, definert ved at vi tar gjennomsnittet av tallene for de ulike sysselsettingsintervallene vektet med sysselsettingsandelen, mottar en SkatteFUNN-subsidie som utgjør bare 1,5 prosent av totale lønnskostnader. Etter ett år leder denne subsidien til en økning i salg og timeverk på bare 0,2 prosent. Denne effekten er uendret etter 10 år. Hvis vi i stedet vekter med andelen av total SkatteFUNN-subsidie når vi konstruerer det representative SkatteFUNN-foretaket, mottar dette foretaket en subsidie tilsvarende 5,9 prosent av lønnskostnadene. Den estimerte økningen i salg, timeverk og kapital etter 10 år er imidlertid fortsatt beskjedne: 0,8 prosent.

Vår estimerte modell gjør det mulig å anslå avkastningen på selve subsidien oppfattet som en investering i foretaket. Vi trenger imidlertid tilleggsantakelser om den kontrafaktiske utviklingen dersom foretaket ikke

hadde fått SkatteFUNN-subsidier. Vår første antakelse er at driftsresultatet året etter at SkatteFUNN subsidien ble gitt, ville vært det samme som i det året det fikk SkatteFUNN-subsidien. Vår neste antakelse er at den estimerte økningen i driftsresultat (målt i kroner) ett år etter at subsidien ble gitt, kan oppfattes som en evigvarende annuitet (kontantstrøm). Dette er antakelig for optimistisk, da det er rimelig at en investering depresieres over tid, slik at virkningen av et gitt subsidium vil avta etter hvert som avstanden til bevilgningstidspunktet øker. Dette tilsier at våre bergninger overvurderer avkastningen av subsidien. I motsatt retning trekker at dersom det tar flere år før effekten gjør seg gjeldende, bidrar dette isolert til at den estimerte effekten av SkatteFUNN undervurderes, fordi vår dataperiode er så kort. Hervik mfl. (2006) beregner avkastningen av subsidierte prosjekter basert på foretakenes egen vurdering av framtidig avkastning. Foretakenes egen vurdering tilsier at det tar lang tid fra bevilgningstidspunktet til man kan måle merkbare effekter av støtteordninger. Hvis vi hadde lagt til grunn en liknende tidsprofil på SkatteFUNN-prosjektenes avkastning, ville antakelig avkastningen ha blitt større enn det vi finner. Vi tar ikke stilling til hvilken tidsprofil som er mest realistisk, men legger i våre analyser vekt på å kommunisere resultatet av en stilisert og enkelt gjennomskuelig beregning. Vår tredje hovedantakelse er at dersom vår (statistisk) estimerte økning i driftsresultatet er negativt for et gitt foretak, antas avkastningen av subsidien for dette foretaket å være lik 0. Vi forutsetter derfor at foretakene aldri vil gjennomføre prosjekter eller investeringer delvis finansiert av SkatteFUNN som reduserer driftsresultatet (inklusive kapitalkostnader)⁵. Til slutt estimerer vi avkastning av SkatteFUNN-subsidiene gitt i et bestemt år til å være den diskonteringsrenten som gjør at nåverdien av de antatt evigvarende kontantstrømmene beskrevet over, når vi summerer over alle foretakene som mottok SkatteFUNN i det året, blir lik den samlede størrelsen av subsidiene de mottok.

⁵ I verste fall, sett fra et samfunnsøkonomisk synspunkt, tenker vi oss at subsidien i sin helhet forbrukes, for eksempel på et spesielt påkostet julebord det året.

Tabell 3. Estimert bedriftsøkonomisk avkastning i prosent av SkatteFUNN-subsidien i perioden 2002-2005. Gruppert etter næring

Næring	Vekt	År			
		2002	2003	2004	2005
Nærings- og nytelsesmidler	0,10	0,0	0,0	0,0	0,0
Tekstil-, beklednings- og lærvarer	0,06	1,8	1,8	1,7	3,1
Trevarer	0,04	6,5	8,9	17,0	20,0
Grafisk produksjon og forlagsvirksomhet	0,06	0,2	0,1	0,1	0,1
Kull-, petroleums-, gummi- og plastprodukter	0,10	0,2	0,3	0,4	0,5
Andre ikke-metallholdige produkter	0,02	7,0	10,7	9,8	11,7
Metaller og metallvarer	0,12	8,3	6,6	9,9	13,3
Maskiner og utstyr	0,15	0,1	0,1	0,2	0,2
Elektriske og optiske produkter	0,20	6,6	7,3	6,6	5,4
Transportmidler	0,07	1,2	4,3	3,4	3,6
Annen industriproduksjon	0,08	7,0	13,0	17,3	23,5
Veid gjennomsnitt for Industri		3,5	4,3	5,1	6,0
Databehandlingsvirksomhet		4,1	3,0	4,0	5,1
Annen forretningsmessig tjenesteyting		1,0	1,0	2,1	3,0

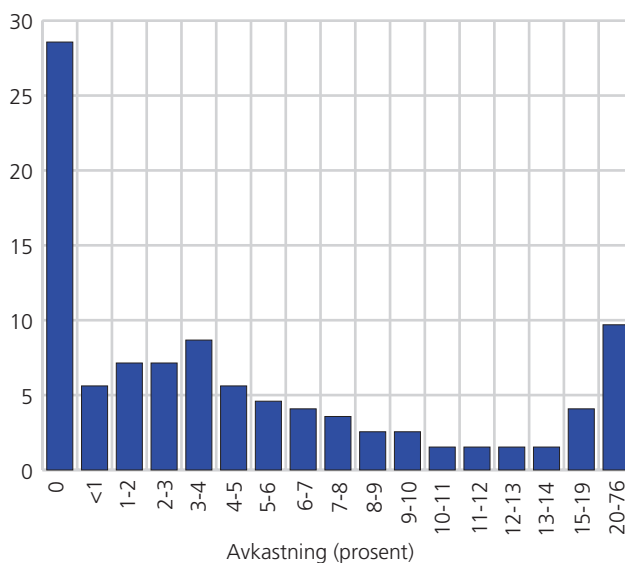
Ifølge tabell 3 øker realavkastningen av subsidien fra 3,5 til 6,0 prosent i perioden 2002-2005 for industrien samlet sett (veid gjennomsnitt, der vekten er lik relativ størrelse på SkatteFUNN subsidien). Avkastningen varierer imidlertid betydelig mellom næringene. De gjennomsnittlige tallene for industrien samlet sett er derimot presist bestemt, gitt at man aksepterer forutsetningene for beregningsmetoden. For Databehandlingsvirksomhet og Annen forretningsmessig tjenesteyting finner vi et lignende mønster som for Industri, med høyest avkastning i 2005 (hhv. 5,1 og 3,0 prosent).

Mens tabell 3 viser gjennomsnittlig avkastning av SkatteFUNN subsidiene på næringsnivå, viser vi i figur 1 fordelingen av avkastningsratene på foretaksnivå. Vi ser på alle industriforetak som fikk SkatteFUNN subsidier i 2005. Figuren viser at 28 prosent av disse foretakene har estimert avkastning lik 0, som derfor er det «typiske» utfallet. Om lag 15 prosent av foretakene har høyere enn 15 prosent avkastning med maksimum på 76 prosent, mens medianavkastningen er estimert til 3 prosent. Avkastningen av subsidien er derfor betydelig skjevfordelt, der foretak med høye avkastningsrater trekker opp gjennomsnittet (6,0) i forhold til medianen.

Konklusjonen av disse analysene er at avkastningen målt i form av *gjennomsnittlig* økning i produksjon og overskudd i de foretakene som faktisk mottar SkatteFUNN subsidier er positiv, men moderat. Bare for de små foretakene er effektene av SkatteFUNN betydelige. For nesten 1/3 av SkatteFUNN-foretakene er avkastningen null ifølge våre beregninger, mens gjennomsnittet trekkes opp av at noen foretak har høy avkastning.

Figur 1. Fordeling av estimert bedriftsøkonomisk avkastning av SkatteFUNN-subsidien gitt i 2005. Industriforetak

Andel foretak (prosent)

5. Eksterne effekter

For å vurdere de samfunnsøkonomiske effektene av FoU må en ta hensyn til eventuelle eksterne effekter. Størrelsen på slike eksterne effekter er imidlertid svært vanskelig å anslå. Vi følger her en klassisk tilnærming i litteraturen, som tar utgangspunkt i at bedriftenes produktfunksjon (eller kostnadsfunksjon) avhenger av aggregert FoU på nærings- og regionsnivå. Ideen er at nytten av andres FoU-aktivitet avhenger av «avstanden» til disse foretakene ut fra et relevant avstandsmål. En vanlig operasjonalisering er å anta at foretak er «nær» hverandre dersom de enten er i samme næringsgruppe eller er lokalisert innenfor samme region. F.eks. Bernstein og Nadiri (1989) bruker aggregerte FoU-investeringer på industrigruppe-nivå som mål på aggregert kunnskapskapital, med potensiell spillovereffekt til foretak innefor samme næring⁶. I vår praktiske implementering tar vi utgangspunkt i den regresjonsmodellen som vi presenterte i avsnitt 2 ovenfor. Eksterne effekter introduseres i dette rammeverket ved at vi inkluderer variable som måler FoU-intensiteten i næringen og regionen hvor foretaket er lokalisert. Ideen er at dette representerer kunnskap som foretaket potensielt kan ha tilgang til gjennom spillover effekter.

Mer spesifikt, rangerer vi først næringer og regioner (her fylker) etter størrelsen på FoU utført av alle foretak i næringen/fylket delt på antall sysselsatte i samme næringen/fylket, altså nærings-/fylkets FoU-intensitet. Den fjerdedelen av næringene/fylkene som har lavest FoU-intensitet (nederste kvartil) definerer vi som næringer/fylker med lav FoU-intensitet. Den fjerdedelen som ligger i øverste kvartil definerer vi som næringer/fylker med høy FoU-intensitet, og de (to kvartilene) som ligger i midten definerer vi som middels FoU-inten-

⁶ En standard referanse i økonomisk faglitteratur som også refererer en rekke empiriske studier er Griliches (1992).

Tabell 4. Estimater fra regresjon av log(produktivitet) på tre sett variable inkludert eksterne effekter, 2002-2005

	Modeller med eksterne effekter					
	Kun næringseffekter		Kun fylkeseffekter		Kombinerte effekter	
log(produktivitet) i forrige periode	0.217	[5.59]**	0.22	[5.63]**	0.218	[5.59]**
log(kapital) i forrige periode	0	[0.04]	-0.003	[0.34]	-0.003	[0.33]
FoU-kapital per timeverk i forrige periode	0.32	[5.38]**	0.303	[4.77]**	0.32	[4.89]**
SkatteFUNN-kapital per timeverk i forrige periode	-0.195	[1.62]	-0.251	[1.90]	-0.239	[1.79]
Andel timeverk av ansatte med ak. Utdannelse	0.8	[3.00]**	0.798	[2.97]**	0.78	[2.91]**
Dummy for:						
Fylke med lav FoU-intensitet			0.001	[0.03]	0.001	[0.06]
Fylke med middels FoU-intensitet			-0.012	[0.94]	-0.013	[1.02]
Næringsgruppe med lav FoU-intensitet	0.372	[1.28]			0.05	[0.21]
Næringsgruppe med middels FoU-intensitet	0.38	[1.31]			0.057	[0.24]
FoU-kapital per timeverk×dummy for fylke med lav FoU-intensitet			-0.126	[1.16]	-0.116	[1.02]
FoU-kapital per timeverk×dummy for fylke med middels FoU-intensitet			0.016	[0.29]	0.023	[0.42]
FoU-kapital per timeverk×dummy for næring med lav FoU-intensitet	0.142	[2.32]*			0.145	[2.32]*
FoU-kapital per timeverk×dummy for næring med middels FoU-intensitet	-0.003	[0.04]			0.01	[0.12]
SkatteFUNN-kapital per timeverk×dummy for fylke med lav FoU-intensitet			0.329	[0.56]	0.053	[0.09]
SkatteFUNN-kapital per timeverk×dummy for fylke med middel FoU-intensitet			0.383	[1.68]	0.359	[1.52]
SkatteFUNN-kapital per timeverk×dummy for næring med lav FoU-intensitet	-0.465	[0.49]			-0.852	[0.89]
SkatteFUNN-kapital per timeverk×dummy for næring med middel FoU-intensitet	0.113	[0.19]			-0.156	[0.25]
Antall observasjoner	3606		3606		3606	
Antall foretak	1883		1883		1883	

Merknader: produktivitet er målt som bruttoprodukt per timeverk; t-verdier i parentes; * signifikant på 5 % nivå, ** signifikant på 1 % nivå; referansegruppene er næring med høy FoU-intensitet og fylke med høy FoU-intensitet; bare estimater på nøkkelvariable er rapportert.

sive. For å indikere hvilken type næring/fylke foretaket tilhører, inkluderer vi i regresjonsmodellen dummyer for både lav og middels FoU-intensitet. I vedleggstabellene A og B viser vi hvordan denne klassifiseringen var i årene 2001-2005. For å oppsummere, åpner vi altså for at en kan ha to former for spillover-effekter samtidig (kombinerte effekter), og for at effektene kan være ulike. I modellen inkluderes også interaksjonsledd mellom dummyene for næringen/fylkets FoU-intensitet og FoU- og SkatteFUNN-variablene. Interaksjonsleddene ivaretar muligheten for at avkastningen av egenutført FoU og SkatteFUNN, avhenger av FoU-intensiteten i både næringen og fylket.

Siden vår modell allerede inneholder dummyer for fylke og næring, vil ikke det å inkludere dummy variable for lav og middels FoU-intensitet på nærings- og fylkesnivå bidra til en statistisk endret beskrivelse av data hvis det ikke er årsvariasjoner i FoU-intensitet innenfor gitt næring/fylke. Grunnlaget for identifikasjon av eksterne effekter i fravær av slike variasjoner, er at det innenfor hver kategori (lav, middels og høy) må velges et referansenæring/referansefylke. Den tilsvarende nærings-/fylkesdummyen for referansenæringen/-fylket, settes lik null. Dermed får en teknisk sett identifisert effekten av lav, middels og høy intensitet ved å sammenligne gjennomsnittlig produktivitet i de tre

referansenæringene/-fylkene (i det en kontrollerer for alle andre variable som inngår i modellen). Problemet med dette er åpenbart at konklusjonene ikke vil være robuste, men vil avhenge av valg av referansenæring/-fylke. Spesielt kan en ikke si noe om hvorvidt forskjeller i produktivitet mellom disse næringene/fylkene skyldes spillover effekter eller andre (faste) effekter på nærings- og fylkesnivå. Det er også problemer knyttet til *timing*en av eksterne effekter. Dette er diskutert i Griliches (1992). Det er rimelig å legge til grunn at effekter av spillover generelt tar mer tid enn effekter av egne FoU investeringer. Dette tilsier at det er forsinkelser i hvordan aggregert FoU kapital påvirker produktiviteten i enkeltforetakene. Den korte tidsperioden vi analyserer, kombinert med betydelige måle- og identifikasjonsproblemer knyttet til lite variasjon over tid i FoU-intensiteten på nærings- og fylkesnivå (se vedleggstabellene A og B), gjør at resultatene vi presenterer nedenfor er av en tentativ karakter.

Tabell 4 viser estimater for den samme modellen og med det samme datagrunnlaget som ble beskrevet i avsnitt 2, bortsett fra at vi nå inkluderer dummy-variable for næringen og fylkets FoU-intensitet (dummyer for foretakets størrelse, alder, type samarbeid, næring, fylke og tidsdummyer er også med i modellen, men er ikke rapportert her for å forenkle presentasjonen). Vi

Tabell 5. Partielle effekter av FoU- og SkatteFUNN-kapital på foretakenes produktivitet i ulike nærings- og fylkesgrupper (forskjellig FoU-intensitet)

	Effekt av:	Alle fylker	Fylker hvor FoU-intensitet er:		
			lav	middels	høyt
Alle næringer	FoU-kapital	0,283 [5,10]**	0,178 [1,71]	0,319 [4,57]**	0,303 [4,77]**
	SkatteFUNN-kapital	-0,165 [1,42]	0,060 [0,09]	-0,288 [1,13]	-0,251 [1,90]
Næringer hvor FoU-intensitet er:	lav	FoU-kapital	0,462 [5,47]**	0,213 [1,89]	0,488 [4,92]**
		SkatteFUNN-kapital	-1,871 [1,58]	1,327 [1,61]	-2,383 [1,96]*
	middels	FoU-kapital	0,317 [3,94]**	0,213 [1,89]	0,353 [3,62]**
		SkatteFUNN-kapital	0,814 [1,55]	1,327 [1,61]	0,661 [1,23]
	høy	FoU-kapital	0,320 [5,38]**	0,203 [1,78]	0,343 [4,80]**
		SkatteFUNN-kapital	-0,195 [1,62]	0,236 [0,33]	-0,430 [1,63]

Merknader: t-verdier i parentes; * signifikant på 5 % nivå, ** signifikant på 1 % nivå.

fokuserer her på koeffisientene foran dummy for næring med lav/middels FoU-intensitet og fylke med lav/middels FoU-intensitet i modellvarianten med kombinerte effekter (både eksterne nærings- og regionseffekter). Vi ser at ingen av disse er signifikant forskjellige fra null. Unntaket er interaksjonsleddet *FoU-kapital per timeverk × dummy for næring med lav FoU-intensitet*, som er signifikant positiv. Dette resultatet er imidlertid vanskelig å tolke som uttrykk for eksterne effekter, da fortegnet er "feil" ut ifra det vi ville forvente.

Tabell 5 viser estimerte partielle effekter av FoU-kapital og SkatteFUNN-kapital i forskjellige undergrupper (dvs. ulike kombinasjoner av type næring og type fylke mht. FoU-intensitet). Med partielle effekter mener vi endring i den avhengige variabel som følge av en økning i FoU- eller SkatteFUNN-kapital, når alt annet holdes konstant. På grunn av interaksjonsleddene (indikert med $\times$ i tabellen) vil denne effekten avhenge av type næring og type fylke. Vi ser at FoU-kapital har positiv og signifikant effekt på produktiviteten i alle undergrupper. Den er høyest i fylker med middels og høy FoU-intensitet, noe som er i tråd med våre hypoteser om positive spillovers, men forskjellene er ikke signifikante (jf. diskusjonen over). På en annen side er effekten høyest i næringer med lavest FoU-intensitet (jf. kommentaren i slutten av forrige avsnitt). En nærmere kikk på data tyder på at det sistnevnte resultatet er drevet av at det er spesielt stor høyreskjevhet i fordelingen over produktivitet på foretaksnivå i denne undergruppen, med mange positive ekstremobservasjoner. På den annen side er den partielle effekten av SkatteFUNN-kapital generelt ikke signifikant (unntatt for foretak i næringer med lav FoU-intensitet og fylker med middels FoU-intensitet, der den er negativ). SkatteFUNN-prosjekter skiller seg altså generelt ikke signifikant fra vanlige FoU-prosjekter mht. eksterne effekter.

6. Konklusjoner

Vi har studert effekter av foretakenes forsknings- og utviklingsaktivitet, herunder de prosjektene som er delvis finansiert av SkatteFUNN-ordningen, for foretakenes produktivitet og lønnsomhet. Vi har også undersøkt om man kan finne spor av eksterne effekter av FoU noe som er et viktig argument for at myndighetene skal gripe inn med ordninger slik som SkatteFUNN.

Våre hovedresultater er:

- Det er positive produktivitetseffekter av foretakenes FoU-innsats. Gjennomgående ser det ut til at SkatteFUNN-prosjekter har om lag de samme effekter som FoU-prosjekter for øvrig når vi ser på foretakenes produktivitet.⁷
- Det er i gjennomsnitt en moderat positiv avkastning av selve SkatteFUNN-subsidien som ser ut til å øke svakt over tid. Hvorvidt dette skyldes at utsilingen av prosjekter i Norges forskningsråd er blitt strengere og/eller om vi fanger opp elementer av konjunkturelle forhold i norsk økonomi i perioden 2002-2005 er uklart. Avkastningen er imidlertid svært skjevt fordelt på foretakene og er estimert til null for nesten 1/3 av foretakene som fikk SkatteFUNN i 2005.
- En viktig grunn til at myndighetene bør støtte næringslivets FoU-innsats er en oppfatning av at foretakene ikke vil velge et samfunnsøkonomisk optimalt investeringsnivå i FoU. Vi har forsøkt å undersøke betydningen av spillovereffekter av FoU mellom foretak. Avkastningen av foretakenes FoU er høyest i fylker med middels og høy FoU-intensitet, men resultatene gir imidlertid samlet sett ikke noe entydig bilde slik at det er vanskelig å anslå den samfunnsøkonomiske avkastningen av FoU ut fra disse analysene.

⁷ I en annen rapport fra SkatteFUNN-evalueringen, se Cappelen m.fl. (2007b) viser vi imidlertid at når man ser på SkatteFUNN-prosjektene fra et innovasjonsperspektiv, er det mer vanlig at disse består av utvikling av nye produkter for foretaket men ikke for markedet enn det som gjelder generelt for næringslivet. SkatteFUNN-prosjektene har også gjennomgående i mindre grad ført fram til patentering enn det som er vanlig for alle innoverende foretak.

Referanser

Arrow, K. J. (1962): Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention, s. 609-625 i R. Nelson (red.) The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors, NBER og Princeton University Press.

Bernstein, J.I. and M.I. Nadiri: Interindustry R&D spillovers, rates of return, and production in high-tech industries, *American Economic Review Papers and Proceedings*, 78 (2), 429-34, 1988.

Bresnahan, T. F. and M. Trajtenberg (1995): General Purpose Technologies: 'Engines of Growth'? *Journal of Econometrics*, 65, 83-108.

Cappelen, Å., A. Raknerud og M. Rybalka (2007a): Effekter av SkatteFUNN på foretakenes produktivitet og lønnsomhet, Rapporter 2007/22, Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Cappelen, Å., A. Raknerud og M. Rybalka (2007b): Resultater av SkatteFUNN – patentering og innovasjoner, Rapporter 2007/36, Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Griffith, R., S. Redding og J. Van Reenen (2004): mapping the Two Faces of R&D: Productivity Growth in a Panel of OECD Countries, *Review of Economics and Statistics*, 86, 883-895.

Griliches, Z. (1992): The Search for R&D Spillovers, *Scandinavian Journal of Economics*, 94, S29-S47.

Griliches, Z. (1995): R&D and Productivity: Econometric Results and Measurement Issues, i P. Stoneman (red.), *Handbook of the Economics of Innovation and Technical Change*, Blackwell, Oxford.

Hervik, A., L. Bræin. H. Bremnes og B.G. Bergem (2006): Resultatmåling av brukestyrt forskning 2005. Rapporter 2006/0616, Møreforskning.

Irwin, D.A. og P. J. Klenow (1996): High-Tech R&D Subsidies - Estimating the Effects of SEMATECH, *Journal of International Economics*, 40, 323-344.

Jaffe, A. (1986): Technological opportunity and spillovers from R&D, *American Economic Review*, 76, 984-1001.

Klette, T. J. og F. Johansen (1998): Accumulation of R&D Capital and Dynamic Firm Performance: A Not-so-fixed Effect Model, *Annales D'Economie et De Statistique*, 49/50, 389-419.

Lichtenberg, F. R. (1998): Pharmaceutical Innovation as a Process of Creative Destruction, Mimeo, Columbia Business School.

Romer, P. M. (1990): Endogenous Technological Change, *Journal of Political Economy*, 98, S71-S102.

Vedlegg

Tabell A. FoU-intensitet (egenutførte FoU per sysselsatt) over næringer i 2001-2005

Næringsgruppe	2001	2002	2003	2004	2005
Nærings- og nytelsesmidler	lav	middels	middels	middels	middels
Tekstil-, beklednings- og lærvarer	middels	middels	middels	middels	middels
Trevarer	lav	lav	lav	middels	lav
Grafisk produksjon og forlagsvirksomhet	lav	lav	lav	lav	lav
Kull-, petroleums-, gummi- og plastprodukter	høy	høy	høy	høy	høy
Andre ikke-metallholdige produkter	lav	lav	middels	lav	middels
Metaller og metallvarer	middels	middels	middels	middels	middels
Maskiner og utstyr	høy	høy	høy	høy	høy
Elektriske og optiske produkter	høy	høy	høy	høy	høy
Transportmidler	middels	middels	middels	middels	middels
Annen industriproduksjon	middels	middels	middels	middels	middels
Bygg og anlegg	lav	lav	lav	lav	lav
Varehandel	middels	middels	lav	lav	lav
Transport og kommunikasjon	middels	lav	lav	lav	lav
Tjenesteyting	høy	høy	høy	høy	høy
Andre næringer	middels	middels	middels	middels	middels

Merknader: Andre næringer inkluderer Fiske, Bergverksdrift og utvinning, Kraft- og vannforsyning, Finansier og forsikring

Tabell B. FoU-intensitet (egenutførte FoU per sysselsatt) over fylker i 2001-2005

Fylke	2001	2002	2003	2004	2005
Østfold	middels	middels	middels	middels	middels
Akershus	høy	høy	høy	høy	høy
Oslo	høy	middels	høy	middels	høy
Hedmark	lav	lav	lav	lav	lav
Oppland	middels	middels	middels	middels	middels
Buskerud	høy	høy	høy	høy	høy
Vestfold	middels	middels	middels	middels	middels
Telemark	middels	middels	middels	middels	middels
Aust-Agder	høy	høy	middels	middels	middels
Vest-Agder	lav	lav	lav	høy	middels
Rogaland	middels	middels	middels	middels	middels
Hordaland	middels	middels	middels	middels	middels
Sogn og Fjordane	middels	middels	middels	middels	middels
Møre og Romsdal	middels	middels	middels	lav	middels
Sør-Trøndelag	middels	høy	høy	høy	høy
Nord-Trøndelag	lav	middels	middels	lav	lav
Nordland	lav	lav	lav	lav	lav
Troms	lav	lav	lav	lav	lav
Finnmark og Svalbard	middels	lav	lav	middels	lav

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Rapporter

Ådne Cappelen, Arvid Raknerud og Marina Rybalka: Resultater av SkatteFUNN – patentering og innovasjoner. Rapporter 2007/36. Sidetall 32. ISBN 978-82-537-7255-4 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7256-1 (Elektronisk versjon)

SkatteFUNN ble opprettet i 2002 som et tiltak for å øke norsk næringslivs forsknings- og utviklingsinnsats. Statistisk sentralbyrå har siden 2004 evaluert ordningen og sluttrapport fra evalueringen skal foreligge innen utgangen av 2007. I denne rapporten presenteres effekter av SkatteFUNN-ordningen på foretakenes innovasjonsaktiviteter. Vi studerer endringer i foretakenes innovasjonsvirksomhet i perioden 1999-2001, dvs. før SkatteFUNN ble innført, til perioden 2002-2004 som er årene rett etter innføring av ordningen. Vi finner at litt over halvparten av SkatteFUNN-prosjektene oppnådde en eller annen form for innovasjon. Det er få prosjekter hvor man oppnår patenter og vi finner ikke at SkatteFUNN signifikant påvirker foretakenes sannsynlighet for patentering. Den mest vanlige formen for innovasjonsresultat i SkatteFUNN skjer i form av et nytt produkt for foretaket, men ikke for markedet. Også introduksjon av nye produksjonsprosesser er vanlig. For disse innovasjonsformene er effekten av ordningen signifikant positiv. Samarbeid med andre foretak eller universitets- og høyskolesektoren ser ut til å øke sannsynligheten for innovasjon. En høy andel med høy utdanning blant foretakets ansatte øker sannsynligheten for innovasjonssuksess.

Vi har ikke funnet signifikante effekter av regionale forhold når det gjelder sannsynligheten for å lykkes med innovasjonsaktiviteter, men det er klare regionale forskjeller mht. sannsynligheten for å være et SkatteFUNN-foretak.

Lasse Sigbjørn Stambøl: **Regional dynamikk i selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Basert på tverrsnittsanalyser av arbeidsmarkedsmobilitet.** Rapporter 2007/35. Sidetall 96. ISBN 978-82-537-7251-6 (Trykt versjon). ISBN 978-82-537-7252-3 (Elektronisk versjon)

Prosjektet har hatt som hovedmål å analysere regionale forskjeller og strukturelle endringer i selvstendig næringsvirksomhet i Norge ved hjelp av individuell arbeidsmarkedsmobilitet i et tverrsnittsperspektiv. Analysene ser på omfang, fordeling og andeler av selvstendig næringsvirksomhet i Norge. Analysene ser videre på overganger til og fra selvstendig næringsvirksomhet i to atskilte perioder 1997-1998 og 2002-2003. Bruttostrømmene til og fra selvstendig næringsvirksomhet er videre splittet opp etter personkjennetegn og statusgrupper på arbeidsmarkedet. En viktig del av analysen har også vært å analysere rekrutteringen til og avgangen fra den selvstendige næringsvirksomheten ved hjelp av regionspesifikke kjennetegn. Til slutt er det foretatt analyser der mobiliteten i enperson-bedrifter sammenliknes med mobiliteten i den totale selvstendige næringsvirksomheten.

Resultatene viser at det er klart flere menn enn kvinner blant de selvstendige næringsdrivende. Gjennomsnittsalderen hos selvstendige næringsdrivende er også klart høyere enn i sysselsettingen for øvrig, mens utdanningsnivået hos selvstendige næringsdrivende er klart lavere enn i den øvrige sysselsettingen. Ikke-norske statsborgere utgjør en noe større andel av de selvstendige næringsdrivende enn de utgjør av den samlede sysselsettingen i landet. De mer sentrale regionene har den største andelen av de selvstendige næringsdrivende, men selvstendig næringsvirksomhet

somhet som andel av den totale sysselsettingen er noe større i de mellomstore og mer perifere regionene. Den årlige rekrutteringen til selvstendig næringsvirksomhet utgjør mellom en fjerdedel og en femtedel av den totale sysselsettingen i selvstendig næringsvirksomhet. Den største andelen av rekrutteringen stammer fra gruppen lønnstakere og personer utenfor arbeidsstyrken. Resultatene bidrar til å støtte hypotesen om at tilbøyeligheten til å starte som selvstendig næringsdrivende er noe større når øvrige sysselsettingsmuligheter er relativt svakere. På den annen side gir resultatene en klar indikasjon på at det er vanskeligere å opprettholde sin selvstendige næringsvirksomhet i regioner med relativt høyere arbeidsledighet og svakere økonomisk utvikling for øvrig. Det er små forskjeller i mobilitet mellom personer i enpersonbedrifter og i den selvstendige næringsvirksomheten generelt.

Discussion Papers

Knut Einar Rosendahl and Eirik Lund Sagen: The Global Natural Gas Market. Will transport cost reductions lead to lower prices? DP no. 523, 2007. Sidetall 28.

Reduced transportation costs are usually associated with lower import prices, increased trade and price convergence. In this paper we show that the lower costs can actually lead to higher import prices in some regions, and price divergence between import regions. Using both a general theoretical approach and a numerical model of the global natural gas market, we demonstrate that the price effect from transport cost reductions depend on the relative distances between regional markets, the choice of transport technology, and supply and demand responsiveness in the different markets. Our numerical results suggest that European consumers would generally be better off if pipeline costs are reduced,

while North American consumers would be better off if LNG costs are reduced.

Pål Boug and Andreas Fagereng: Exchange rate volatility and export performance: A cointegrated VAR approach. DP no. 522, 2007. Sidetall 26.

During the last decades Norwegian exporters have despite various forms of exchange rate targeting faced a rather volatile exchange rate which may have influenced their behaviour. Recently, the shift to inflation targeting and a freely floating exchange rate has brought about an even more volatile exchange rate. We examine the causal link between export performance and exchange rate volatility across different monetary policy regimes within the cointegrated VAR framework using the implied conditional variance from a GARCH model as a measure of volatility. Although treating the volatility measure as either a stationary or a non-stationary variable in the VAR, we are not able to find any evidence suggesting that export performance has been significantly affected by exchange rate uncertainty. We find, however, that volatility changes proxied by blip dummies related to the monetary policy change from a fixed to a managed floating exchange rate and the Asian financial crises during the 1990s enter significantly in a dynamic model for export growth in which the level of relative prices and world market demand together with the level of exports constitute a significant cointegration relationship. A forecasting exercise on the dynamic model rejects the hypothesis that increased exchange rate volatility in the wake of inflation targeting in the monetary policy has had a significant impact on export performance.

Cathrine Hagem: The clean development mechanism versus international permit trading: the effect on technological change. DP no. 521, 2007. Sidetall 22.

The clean development mechanism of the Kyoto Protocol may induce

technological change in developing countries. As an alternative to the clean development mechanism regime, developing countries may accept a (generous) cap on their own emissions, allow domestic producers to invest in new efficient technologies, and sell the excess emission permits on the international permit market. The purpose of this article is to show how the gains from investment, and hence the incentive to invest in new technology in developing countries, differ between the two alternative regimes. We show that the difference in the gains from investment depends on whether the producers in developing countries face competitive or noncompetitive output markets, whether the investment affects fixed or variable production costs, and whether producers can reduce emissions through means other than investing in new technology.

Petter Vegard Hansen: Inflow Uncertainty in Hydropower Markets. DP no. 520, 2007. Sidetall 29.

In order to analyse the consequences of uncertainty for prices and efficiency in a hydropower system, we apply a two-period model with uncertainty in water inflow. We study three different market structures, perfect competition, monopoly and oligopoly and stress the importance of the shape of the demand function under different distributions of water inflow. The uncertainty element creates possibilities of exercising market power depending on the distribution of uncertainty among producers. The introduction of thermal power into the hydropower market has an impact on the residual demand function, which is important for the hydropower producers' possibilities of exercising market power.

Reprints

Marit Rønsen og Kari Skrede: Familiepolitikk og fruktbarhet. Reprints no. 321, 2007. Sidetall 17.

Særtrykk fra Tidsskrift for Velferdsforskning, Vol. 10, Nr. 3, 2007, 181-197.

Arvid Raknerud, Dag Rønningen and Terje Skjerpen: A method for improved capital measurement by combining accounts and firm investment data. Reprints no. 320, 2007. Sidetall 25.

Reprint from Review of Income and Wealth, Series 53, Number 3, September 2007, 397-421.

Notater

Laila Haakonsen og Jørn-Arne Jørgensen: KVARTS i praksis IV. Systemer og rutiner i den daglige driften. Notater 2007/50. Sidetall 79.

Dette notatet er laget for å dokumentere ulike rutiner i det løpende arbeidet med den makroøkonometriske kvartalsmodellen KVARTS. Arbeidet med dette notatet ble avsluttet i september 2007. Denne versjonen har tatt utgangspunkt i det forrige dokumentasjonsnotatet: Haakonsen (2004).

Notatet dokumenterer bruken av KVARTS-modellen. Erfaringsmessig vil vi kontinuerlig endre rutiner, innføre nye variabler etc., så en dokumentasjon som dette vil alltid inneholde unøyaktigheter, feil og mangler.

Jørgen Ouren har skrevet Vedlegg 1.

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser kan fås ved henvendelse til Aud Walseth,

Statistisk sentralbyrå, telefon: 21 09 47 57, telefax: 21 09 00 40, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 6/2006:

Konjunkturtendensene, 3-2.4

Ann Lisbet Brathaug, Erling Joar Fløttum, Tore Halvorsen, Knut Sørensen og Steinar Tødsen: Revidert nasjonalregnskap 1970-2005: Ny føring av banktjenester hever nivået på BNP, 25-37.

Tor Skoglund: Nye beregninger av sysselsetting og lønn i nasjonalregnskapet, 38-41.

Roger Bjørnstad og Eivlev S. Jansen: Valutakursutviklingen etter 31. mars 2001: Renta bestemmer det meste, 42-47.

Roger Bjørnstad: Er det økte sykefraværet tegn på mer inkluderende eller ekskluderende arbeidsliv? 48-55.

ØA 1/2007:

Økonomisk utsyn over året 2006 3-128.

ØA 2/2007:

Solveig Glomsrød, Iulie Aslaksen og Bjart Holtsmark: Økonomi, miljø og levekår i Arktis, 3-10.

Øivind Vormeland Salte: Innovasjon i norsk næringsliv, 11-21.

Dag Rønningen: Teknologiske og organisatoriske endringer og eldre arbeidstakers tilknytning til arbeidsmarkedet, 22-28.

Torgeir Ericson: Kan toveiskommunikasjoner gi et mer velfungerende kraftmarked? 29-34.

ØA 3/2007:

Konjunkturtendensene, 3-26.

Andreas Benedictow: Internasjonale konjunkturutsikter fra AIECE – Redusert vekst i verdensøkonomien, 27-35.

Torgeir Ericson og Bente Halvorsen:

Har vi en potensiell kraftkrise i Midt-Norge? 36-42.

Leif Andreassen og Tom Kornstad:

Utviklingen i sykefraværet på 1990-tallet, 43-52.

ØA 4/2007:

Konjunkturtendensene, 3-25.

Gisle Haakonsen: Klimagassutslipp svakt ned i 2006. 26-28.

Knut H. Alfseth: Raskere klimaendringer enn ventet? 29-34.

Berit Otnes: Lavinntekt i Norge sammenliknet med Europa. Relativt få har lav inntekt, men større forskjeller mellom grupper 35-39.

ØA 5/2007:

Mads Greaker: Hvorfor kan ikke vi bare overlate hydrogen til markedet? 3-6.

Dag Einar Sommervoll: Gjeldsrenter og skatt: Skattereformen av 1992 uten effekt på husholdningenes gjeld? 7-11.

Elin Halvorsen og Thor Olav Thoresen: Overføringer mellom foreldre og barn. I hvor stor grad er foreldre styrt av altruisme? 12-28.

Kristin Henriksen: Innvanderbefolkningen er mangfoldig, 19-29.

Economic Survey

From 2004 will Economic Survey no longer be available in its current form. Economic trends for the Norwegian economy will continue to be published electronically, but will no longer have a printed counterpart.

http://www.ssb.no/kt_en/

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer i industri og bergverk. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.1. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i industri ialt	3*
2.2. Ordreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser.	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreserve i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer.	5*
		4.4. Produksjon. Investerings- og konsumvarer.	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter	6*	5.2. Årsanslag for investeringer i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for investeringer i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for investeringer i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger.	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer.	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks.	9*
		6.3. Førstegangsregistrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring.	11*
7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser.	11*
7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks.	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris råolje, Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent.	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent.	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser.	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Eksport og import av varer. Mill. kroner. Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen.	15*

1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning Prosent	Generell be- dømmelse av utsiktene i komende kvartal	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting				Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet						
2004										
3. kvartal	58,5	58,6	49,5	47,6	80	58,5	68	7	4	4
4. kvartal	59,1	58,3	50,0	47,4	80	59,0	67	8	4	4
2005										
1. kvartal	58,0	59,1	50,0	48,8	81	58,4	66	8	4	4
2. kvartal	58,1	59,8	50,8	51,0	82	58,5	65	9	5	4
3. kvartal	59,1	61,4	52,3	53,4	82	60,0	63	10	6	4
4. kvartal	60,7	62,5	55,0	54,8	82	61,0	60	10	9	4
2006										
1. kvartal	60,6	61,3	57,2	54,9	83	60,5	55	10	11	5
2. kvartal	59,8	60,7	57,5	54,7	83	60,0	50	11	13	6
3. kvartal	59,9	61,8	57,1	55,1	84	60,3	47	12	15	7
4. kvartal	61,2	61,7	57,4	55,0	84	60,1	44	13	16	8
2007										
1. kvartal	61,3	61,2	57,4	54,9	85	59,8	42	14	17	9
2. kvartal	61,4	61,2	57,4	55,3	85	59,6	42	14	18	8
3. kvartal	61,4	61,0	57,0	55,6	85	58,9	43	14	18	8

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transport- midler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2004	148,8	153,1	181,7	167,0	179,9	148,5	214,7	146,7	120,6
2005	175,8	173,5	235,5	211,4	174,6	177,7	250,4	176,7	140,0
2006	229,1	213,2	378,3	326,3	220,5	198,7	278,5	186,3	168,4
2005									
4. kvartal	192,6	180,5	285,7	243,3	174,2	189,8	269,7	188,2	153,2
2006									
1. kvartal	207,8	189,8	328,2	278,1	188,0	189,7	261,0	189,5	154,6
2. kvartal	222,5	203,8	367,7	310,9	208,0	191,8	264,8	186,4	158,6
3. kvartal	236,2	221,1	398,4	341,6	231,7	199,0	285,2	183,9	170,5
4. kvartal	249,8	238,1	418,8	374,6	254,3	214,1	303,0	185,6	189,8
2007									
1. kvartal	263,2	251,2	430,8	410,3	272,3	222,4	290,9	189,6	215,3
2. kvartal	276,9	259,0	437,4	446,9	285,1	218,0	268,3	184,6	227,6
3. kvartal	289,0	262,3	439,3	478,4	291,7	211,4	248,1	171,4	221,3

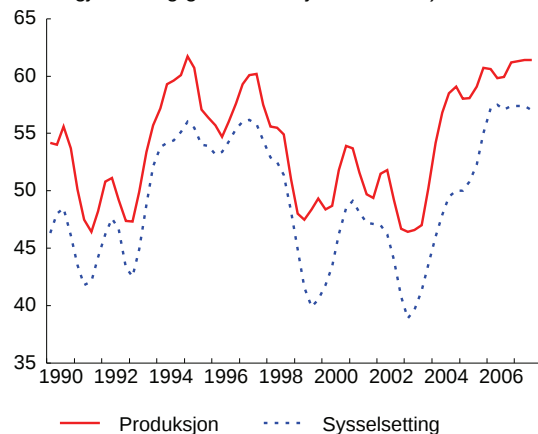
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordresreserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 2000=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transport- midler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Bolig- bygg	Andre bygg
2004	129,1	196,2	104,7	117,2	177,1	167,3	315,8	143,5	115,9
2005	167,9	215,1	139,9	187,9	196,8	201,3	354,4	185,4	138,6
2006	249,9	247,5	289,4	318,5	204,7	249,7	422,2	228,3	182,8
2005									
4. kvartal	189,7	220,1	178,4	219,1	187,7	220,8	381,8	201,9	155,4
2006									
1. kvartal	210,5	228,2	218,6	250,6	189,7	231,6	393,5	215,3	167,3
2. kvartal	235,1	240,1	264,4	291,3	195,7	242,3	407,1	227,1	176,5
3. kvartal	262,7	254,1	313,2	339,6	208,0	255,5	431,3	234,9	186,5
4. kvartal	291,1	267,6	361,3	392,5	225,2	269,3	456,8	236,0	201,0
2007									
1. kvartal	317,8	278,0	404,7	444,7	244,3	281,3	464,1	233,6	222,7
2. kvartal	341,0	284,6	439,3	493,2	262,8	289,4	459,0	230,3	246,4
3. kvartal	359,1	288,2	461,0	534,7	276,6	293,6	454,8	226,1	265,1

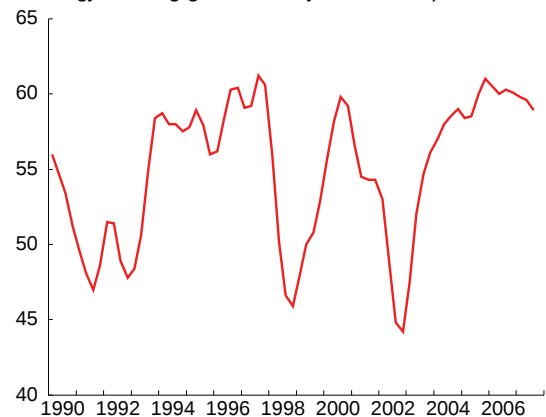
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

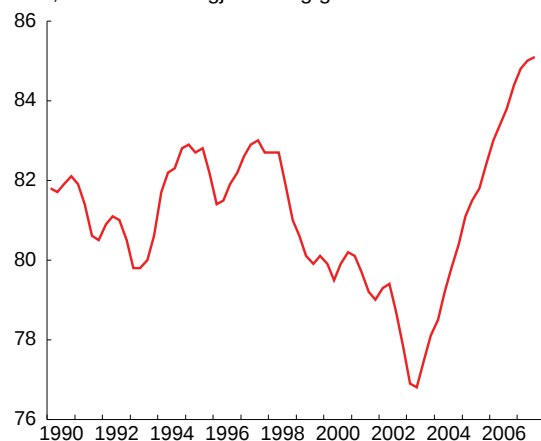
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1). Prosent

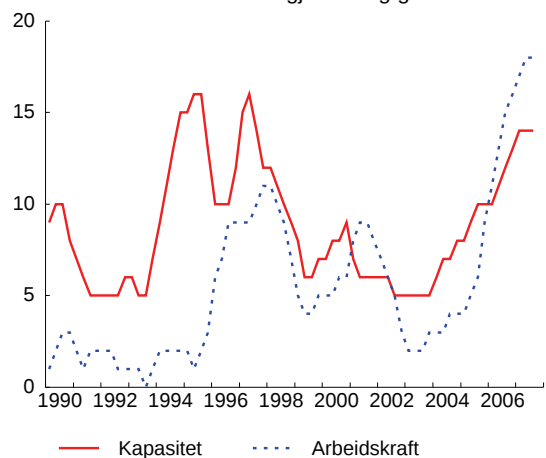
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

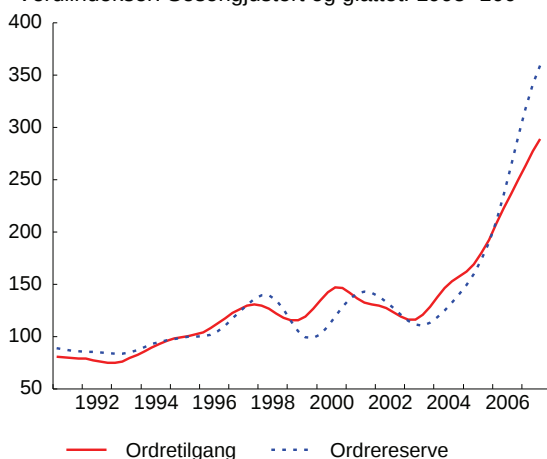
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser produksjonen, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

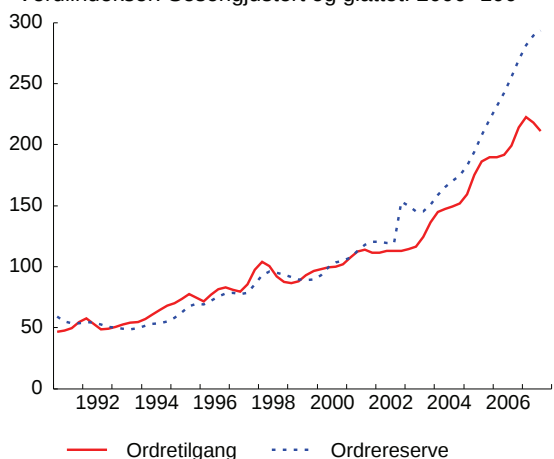
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal). Ordrebasert industri ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal). Bygg og anlegg ialt
Ordretilgang og ordreserve.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 2000=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					NAV			Sykefravær-statistikk	
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige ²	Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	Registrerte ledige	Registrerte ledige og personer på tiltak	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger	Sykefravær-prosent ³
2002	2 286	1 774	2 378	92	3,9	75,2	84,5	24,9	12,2	7,8
2003	2 269	1 765	2 375	107	4,5	92,6	107,0	16,6	11,1	8,2
2004	2 276	1 761	2 382	106	4,5	91,6	108,5	16,9	10,7	7,1
2005	2 289	1 800	2 400	111	4,6	83,5	96,6	19,8	13,3	6,7
2006	2 362	1 825	2 446	84	3,4	62,7	72,8	27,6	18,9	6,9
2006										
Mai	2 340	1 819	2 434	94	3,9	65,8	75,6	23,8	19,0	6,6
Juni	2 345	1 806	2 433	88	3,6	64,5	74,2	27,1	18,2	6,6
Juli	2 351	1 820	2 435	85	3,5	62,7	72,3	27,0	19,5	6,8
August	2 359	1 819	2 440	81	3,3	60,5	70,4	28,9	19,5	6,8
September	2 368	1 841	2 446	78	3,2	58,5	68,1	29,6	20,4	6,8
Oktober	2 376	1 840	2 450	74	3,0	55,8	66,1	34,2	21,7	6,8
November	2 387	1 839	2 456	70	2,8	54,1	65,0	27,1	21,8	6,8
Desember	2 393	1 850	2 462	69	2,8	52,3	63,1	32,1	22,3	6,8
2007										
Januar	2 399	1 857	2 466	67	2,7	51,3	61,7	29,5	21,7	7,3
Februar	2 406	1 868	2 473	67	2,7	50,4	60,8	30,9	21,7	7,3
Mars	2 410	1 852	2 477	67	2,7	49,5	59,9	29,0	22,6	7,3
April	2 419	1 875	2 485	67	2,7	48,2	58,6	35,7	23,6	6,5
Mai	2 425	1 884	2 489	64	2,6	46,0	56,8	34,2	23,1	6,5
Juni	2 428	1 887	2 491	63	2,5	45,9	56,0	33,5	24,6	6,5
Juli	2 436	1 866	2 499	64	2,5	47,2	56,2	35,3	25,4	..
August	2 439	1 863	2 502	63	2,5	45,0	54,4	31,2	24,7	..
September	2 450	1 877	2 515	65	2,6	43,5	53,5	34,4	25,5	..
Oktober	..	..	..	..	..	42,1	52,7	37,9	26,5	..

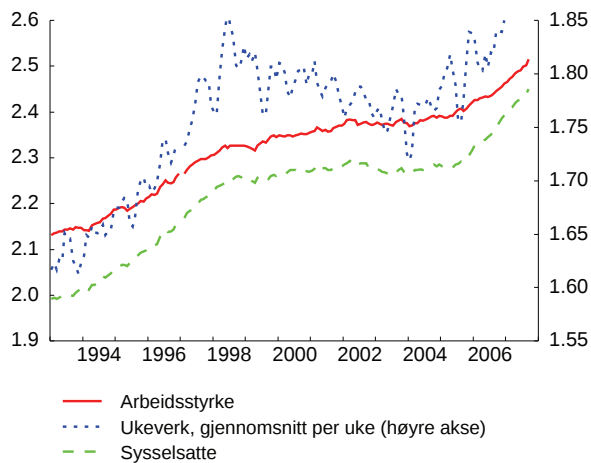
¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal. ² Det skjedde en større omlegging av AKU fra 2006, med brudd i tidsserien som resultat. ³ Egen- og legemeldte sykefraværsværk som prosent av avtalte dagsverk, kvartalstall.
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NAV.

4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse			
	Total indeks ¹	Råolje og naturgass	Industri	Kraftforsyning	Innsatsvarer	Investeringsvarer	Konsumvarer	Energi-varer
2002	110,3	117,8	101,0	105,8	98,7	106,8	102,6	110,4
2003	105,8	115,8	96,8	87,3	95,6	99,7	98,7	107,3
2004	108,2	114,4	98,4	87,9	99,3	98,7	99,9	106,3
2005	107,4	110,7	101,2	110,4	101,3	104,7	100,5	105,1
2006	104,7	105,1	105,6	96,6	104,5	115,2	101,1	99,1
2006								
April	103,8	104,8	103,0	100,5	102,0	111,8	97,1	97,3
Mai	105,8	107,8	105,4	87,5	104,7	114,3	101,2	101,0
Juni	105,6	107,4	104,2	98,1	103,6	112,6	100,6	100,8
Juli	103,8	104,3	105,0	95,6	102,6	115,7	102,1	98,7
August	105,3	105,9	106,0	95,8	104,9	116,3	101,0	99,6
September	103,5	103,4	106,1	89,5	105,1	117,2	100,0	96,8
Oktober	101,7	99,2	108,3	86,0	106,1	119,4	103,9	92,8
November	102,2	100,1	107,8	89,5	106,2	119,8	102,3	94,5
Desember	105,0	104,2	109,3	88,1	107,1	120,5	104,9	98,0
2007								
Januar	104,3	104,0	108,8	91,2	108,0	120,1	104,3	98,9
Februar	103,8	101,7	108,6	102,3	107,1	121,1	102,6	98,8
Mars	102,7	101,0	109,4	92,2	109,0	121,4	102,8	96,1
April	107,0	105,8	109,4	107,1	107,2	123,4	100,6	98,9
Mai	102,2	96,5	110,6	114,5	106,9	126,8	105,3	94,2
Juni	97,7	89,7	109,5	113,2	106,7	128,0	101,6	88,7
Juli	105,5	100,0	110,3	124,5	107,5	128,3	100,8	98,0
August	105,6	99,7	110,6	129,6	106,9	128,7	102,7	98,5
September	105,4	98,5	110,5	134,7	109,4	127,5	101,5	98,5

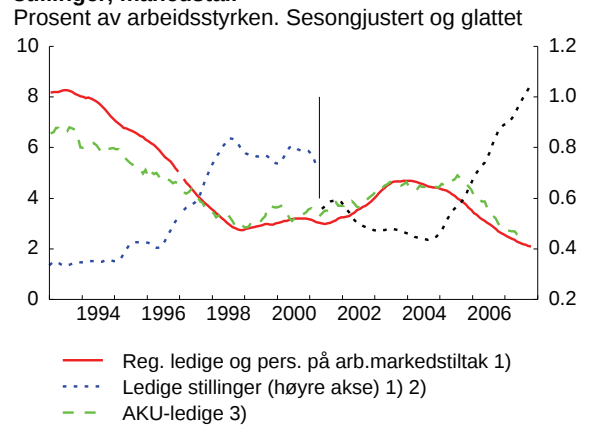
¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk fra AKU
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

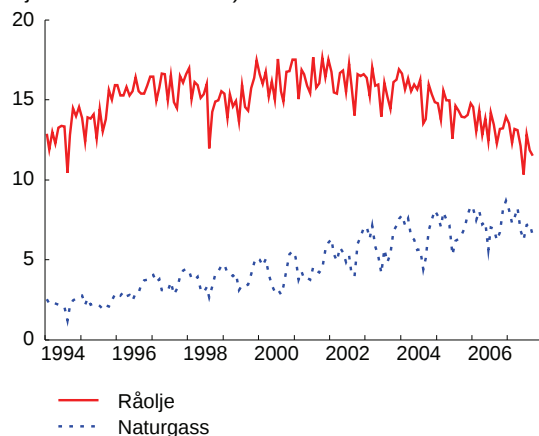
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99.

2) Brudd i serien fom. mai 2001.

3) Brudd i serien fom. 2006.

Kilde: NAV og Statistisk sentralbyrå.

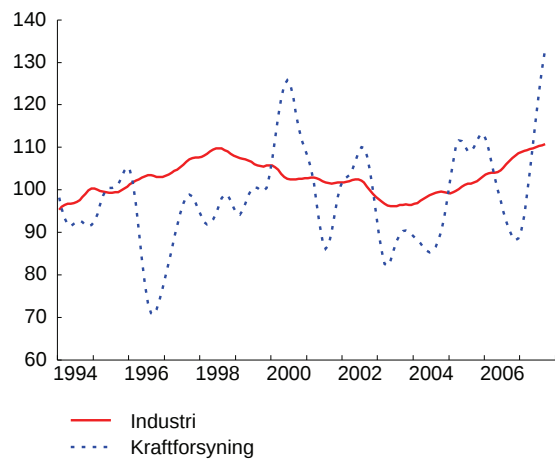
Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall 1).

1) Brudd i seriene fra og med 2004.

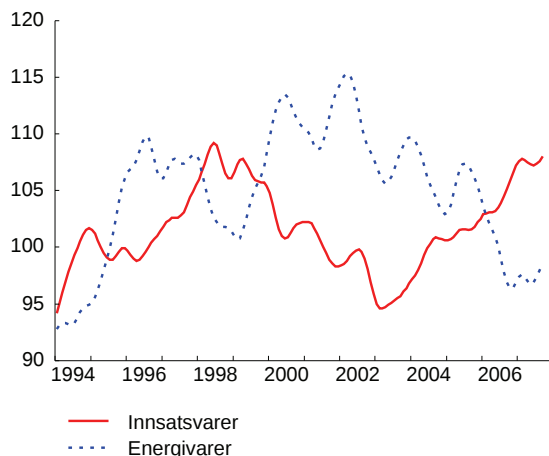
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

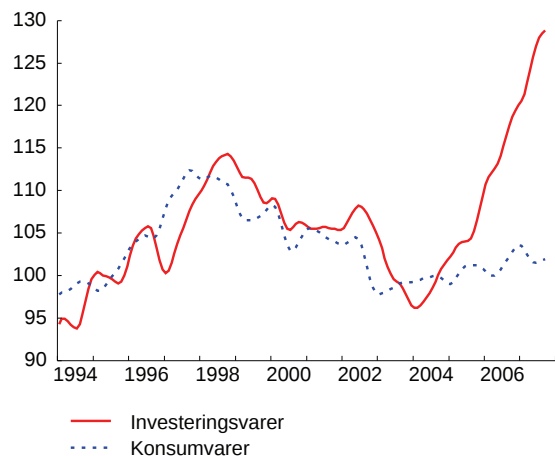
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før.

	Bygge- og anleggsproduksjon. Volum						Omsetning for forretningsmessig tjenesteyting. Verdi		Hotellomsetning. Verdi	
	I alt		Bygg i alt		Anlegg		Nivå	Endring	Nivå	Endring
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring				
2004	111,2	7,4	110,1	6,5	116,0	10,1	118,5	7,5	157,5	4,0
2005	120,5	8,4	121,0	9,9	119,4	3,0	134,3	13,4	170,9	8,5
2006	127,8	6,1	128,7	6,3	125,4	5,0	160,4	19,4	187,9	9,9
2004										
4. kvartal	120,2	10,1	119,4	9,4	124,2	11,8	141,4	10,4	135,7	2,1
2005										
1. kvartal	115,1	6,8	117,4	8,6	107,5	0,1	116,5	5,8	148,6	0,6
2. kvartal	124,2	12,2	124,5	14,9	124,2	3,8	132,3	16,1	175,9	13,9
3. kvartal	114,2	7,8	112,3	7,7	121,8	8,3	125,9	16,1	207,3	7,8
4. kvartal	128,3	6,7	129,7	8,6	124,0	-0,2	162,5	14,9	151,9	12,0
2006										
1. kvartal	129,6	12,6	132,9	13,2	118,7	10,4	144,6	24,1	168,8	13,6
2. kvartal	126,9	2,2	127,9	2,7	124,0	-0,2	151,9	14,8	183,9	4,5
3. kvartal	119,5	4,6	118,0	5,1	124,9	2,5	148,5	18,0	227,0	9,5
4. kvartal	135,2	5,4	135,8	4,7	133,9	8,0	196,6	21,0	171,8	13,1
2007										
1. kvartal	138,4	6,8	139,9	5,3	133,6	12,6	171,1	18,3	193,7	14,8
2. kvartal	134,9	6,3	135,0	5,6	135,6	9,4	179,7	18,3	214,9	16,8
3. kvartal	127,1	6,4	126,8	7,5	129,2	3,4	..	..	258,8	14,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk.¹ Mrd. kroner

	Industri			Kraftfor- syning	Utførte	Oljevirksomhet (ujustert)				
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.			Antatte i alt	Utførte			
							I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift
2004	..	17,4	17,5	8,9	..	71,5	4,0	13,7	31,2	6,1
2005	..	19,6	19,3	8,3	..	88,5	7,5	19,5	34,4	10,0
2006	..	22,1	21,9	10,6	..	95,7	11,7	21,3	39,0	5,3
2005										
3. kvartal	5,3	4,5	4,5	2,3	23,9	21,8	1,9	5,2	7,9	3,0
4. kvartal	5,8	7,1	5,7	2,4	23,7	25,1	2,3	5,1	11,4	2,0
2006										
1. kvartal	5,4	4,1	5,3	1,7	23,2	20,0	2,5	3,9	8,6	0,8
2. kvartal	6,0	5,0	5,1	2,5	27,3	23,4	3,1	5,1	9,3	1,4
3. kvartal	6,1	5,5	5,6	2,9	28,5	25,8	2,7	6,6	9,9	2,0
4. kvartal	6,8	7,6	6,0	3,6	30,7	26,6	3,4	5,7	11,3	1,0
2007										
1. kvartal	7,5	4,5	5,8	2,0	26,4	22,6	4,2	5,0	9,6	0,7
2. kvartal	6,5	6,2	6,3	3,1	31,6	27,3	4,1	7,9	10,7	1,1
3. kvartal	8,3	..	..	..	33,7	..	..	..	..	..

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra henholdsvis investeringsundersøkelsen forrige og samme kvartal.

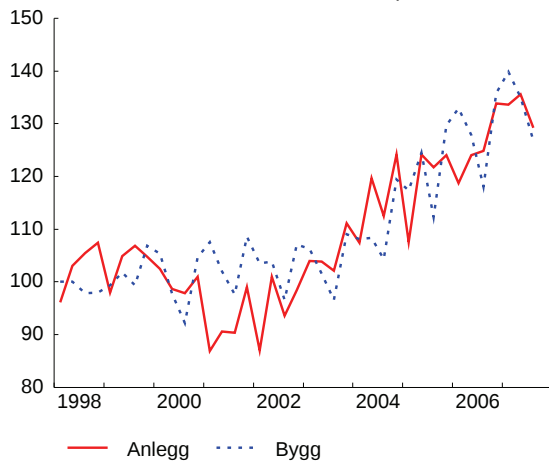
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Investeringer. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008	2005	2006	2007	2008
Årt-1												
2. kvartal	11,3	14,4	15,8	20,7	6,0	9,9	9,5	11,3	58,0	65,1	68,3	82,6
3. kvartal	12,7	15,0	16,3	24,0	6,7	8,9	9,2	11,5	78,8	78,2	88,5	119,2
4. kvartal	15,3	18,3	20,6	..	7,9	9,9	11,8	..	89,5	92,8	100,2	..
Årt												
1. kvartal	18,1	18,4	25,1	..	9,5	11,8	13,7	..	88,5	93,8	104,6	..
2. kvartal	19,0	21,1	25,8	..	9,2	11,6	14,2	..	92,0	102,3	112,9	..
3. kvartal	20,1	21,8	28,3	..	9,3	11,6	14,6	..	88,7	99,6	117,5	..
4. kvartal	19,7	22,9	..	..	9,0	11,2	..	..	87,1	99,9	..	..
Årt+1												
1. kvartal	20,4	22,8	..	..	8,3	10,6	..	..	88,5	95,8	..	..

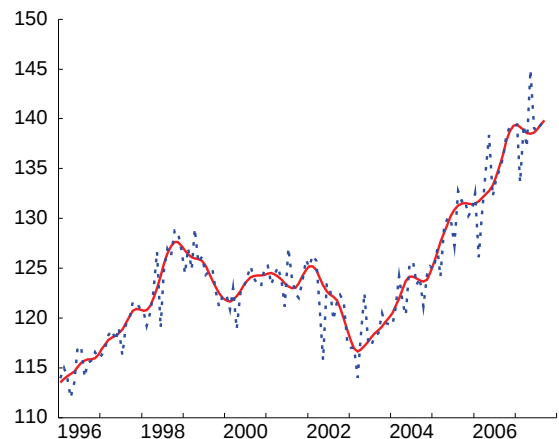
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 2000=100. 1)

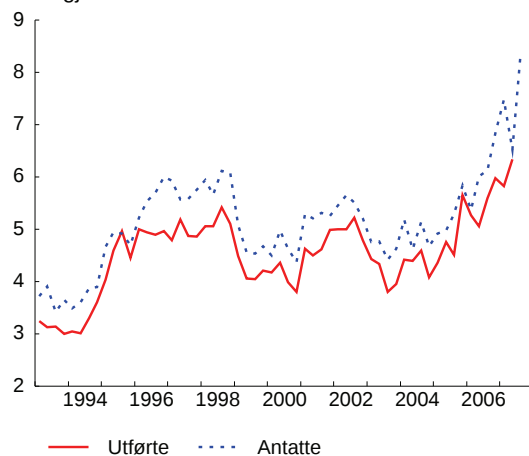
1) Brudd i serien fra 1. kv. 2000.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

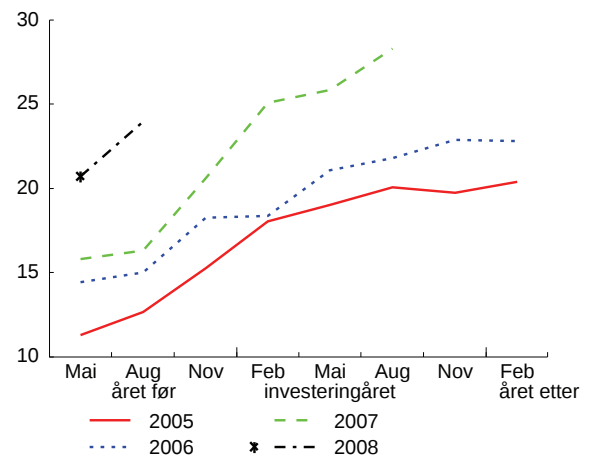
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

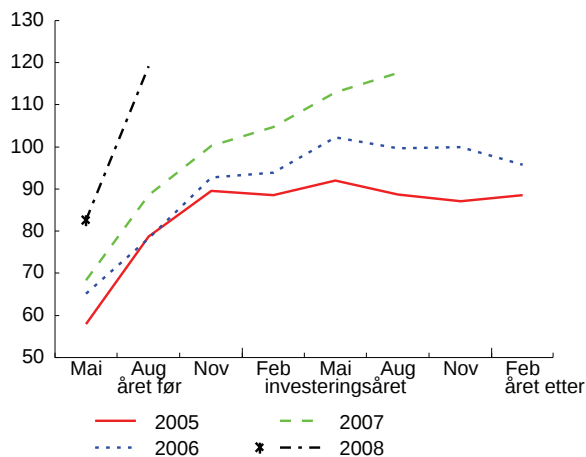
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

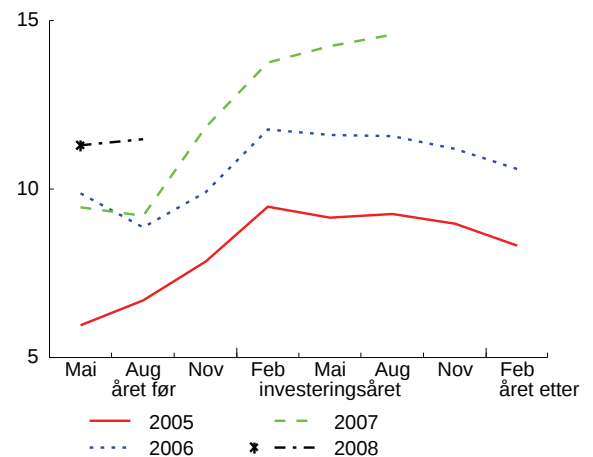
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkksomhet
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Årsanslag gitt på ulike tidspunkter. 2005-2008
Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid

	Bygg satt igang					Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden	
	Antall boliger		Bolig bruksareal. 1000 kvm.		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
2002	22 980	-9,0	3 044	-10,7	3 285	3 805	4 334
2003	23 177	0,9	2 957	-2,9	3 294	3 878	4 284
2004	29 999	29,4	3 543	19,8	3 648	4 344	4 742
2005	31 608	5,4	3 849	8,6	4 046	4 530	4 973
2006	33 314	5,4	4 081	6,0	4 491	4 972	6 043
2006							
April	2 684	-8,3	323	-1,7	364	4 652	5 396
Mai	2 461	-5,7	302	3,3	364	4 681	5 508
Juni	2 712	-1,0	316	9,1	364	4 718	5 618
Juli	2 491	5,6	316	15,6	366	4 760	5 712
August	2 526	13,0	302	21,5	368	4 799	5 780
September	2 645	18,9	347	25,2	371	4 830	5 824
Oktober	2 709	20,3	334	24,2	375	4 861	5 872
November	2 608	17,5	336	19,0	379	4 899	5 943
Desember	3 421	12,3	480	11,3	385	4 945	6 030
2007							
Januar	3 019	7,7	363	4,5	391	4 987	6 117
Februar	2 753	4,3	354	-0,4	397	5 022	6 191
Mars	2 689	1,0	339	-4,7	404	5 051	6 253
April	2 881	-2,2	347	-7,3	411	5 081	6 313
Mai	2 899	-3,5	353	-7,2	417	5 110	6 382
Juni	2 538	-3,3	308	-6,3	423	5 138	6 473
Juli	2 530	-1,5	314	-4,8	428	5 162	6 589
August	2 822	1,4	337	-7,3	432	5 185	6 726
September	2 993	4,2	360	-2,4	435	5 211	6 874

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

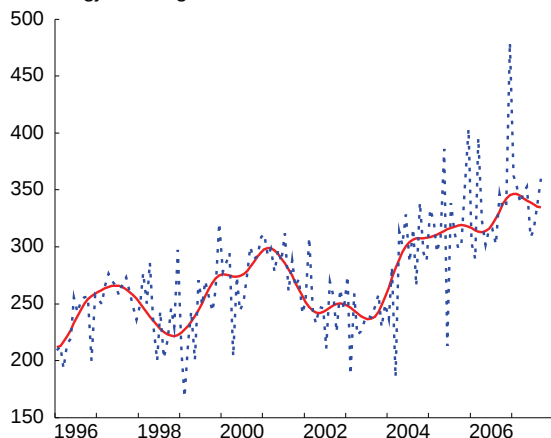
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljormsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovernattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 biler	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000 overnattinger	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
2002	106,1	4,3	126,2	2,9	10,3	2,2	8 624,1	-1,1
2003	110,7	4,5	129,7	2,8	10,1	-1,7	8 404,4	-4,0
2004	114,5	3,8	135,2	4,6	12,2	19,8	9 232,0	7,6
2005	119,3	3,9	137,9	1,6	11,8	-3,5	8 496,7	-5,1
2006	126,7	6,0	143,9	4,2	12,1	1,5	8 656,2	1,3
2006								
Mai	127,9	9,2	143,9	5,7	11,8	30,0	724,7	5,2
Juni	125,6	9,6	142,8	6,1	11,7	19,9	726,9	0,7
Juli	127,0	9,5	144,6	6,5	12,2	9,3	728,2	-2,4
August	127,6	9,3	144,7	7,1	12,0	4,6	725,8	-4,2
September	129,1	8,6	145,3	8,1	11,8	8,9	715,7	-4,8
Oktober	129,4	8,0	145,3	9,2	10,7	17,7	728,7	-2,6
November	130,3	8,0	146,5	10,3	11,0	25,0	724,1	-0,2
Desember	130,9	7,9	149,4	8,7	19,3	26,8	711,1	3,1
2007								
Januar	132,2	8,1	152,4	10,0	15,8	23,0	728,8	6,5
Februar	132,5	8,4	152,0	9,7	13,3	15,2	722,1	8,3
Mars	134,2	8,2	153,3	9,4	13,0	7,7	746,3	7,4
April	134,7	7,7	151,9	9,0	12,0	4,5	738,0	2,9
Mai	134,4	6,9	153,5	8,6	13,2	7,1	749,4	-3,0
Juni	140,5	6,7	157,9	7,7	13,3	12,2	713,8	-8,1
Juli	137,2	6,4	156,2	6,5	13,5	15,6	736,0	-10,1
August	136,6	6,8	156,0	5,4	13,9	18,5	711,5	-10,2
September	138,7	6,9	158,6	4,4	13,0	20,1	704,5	-11,0
Oktober	..	..	..	..	14,3	20,7	..	..

¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljormsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).

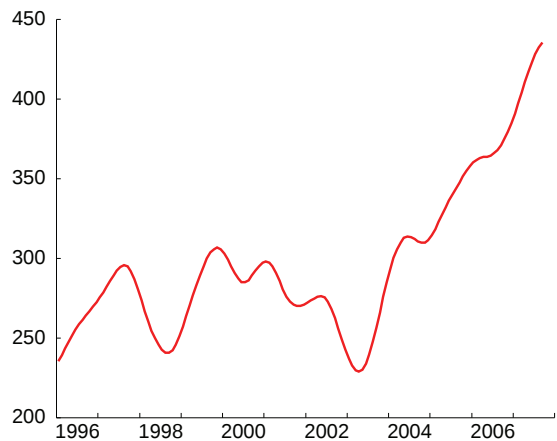
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang. Boliger
Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

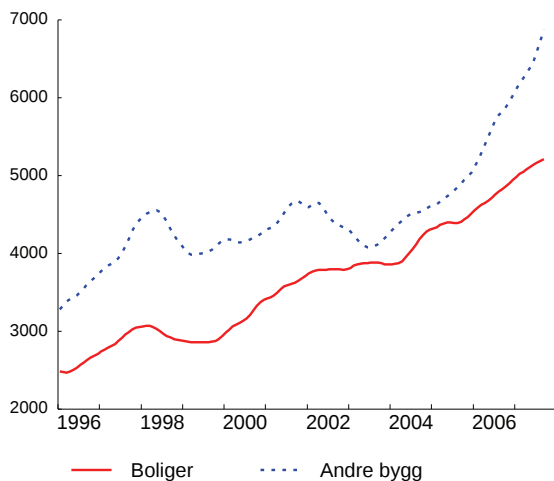
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang. Driftsbygg
Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Trend.

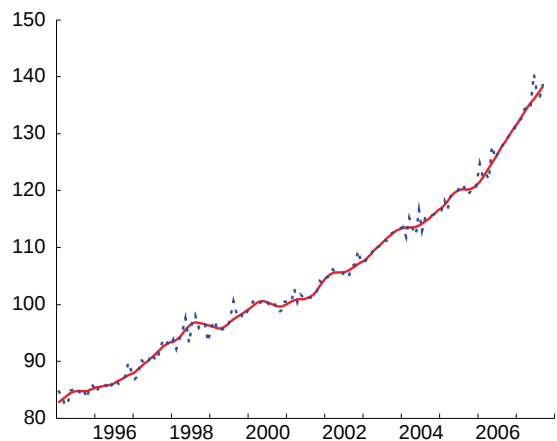
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

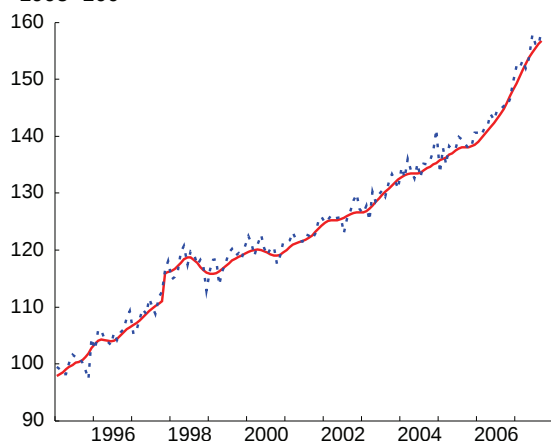
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
2000=100

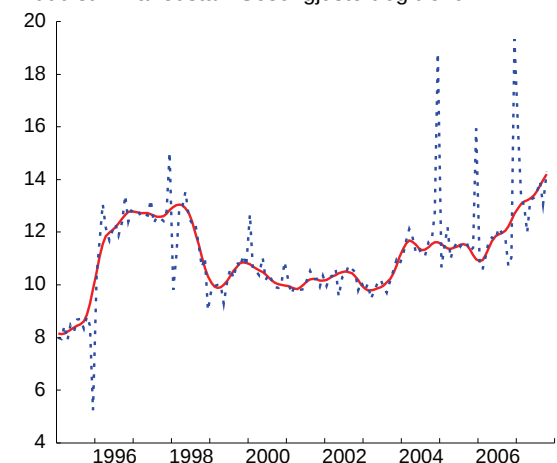
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volum. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Konsumprisindeksekskl. energiprodukter		KPI-JAE ¹	Harmonisert konsumprisindeks		Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger	
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Endring	Norge	EU12 ²	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100		1998=100			Endring	Endring			2000=100	
2002	110,1	1,3	108,9	1,6	2,3	0,8	2,3	97,7	-1,9	108,3	3,3
2003	112,8	2,5	110,0	1,0	1,1	1,9	2,1	104,3	6,8	111,6	3,0
2004	113,3	0,4	110,9	0,8	0,3	0,6	2,1	107,7	3,2	114,9	3,0
2005	115,1	1,6	112,4	1,4	1,0	1,5	2,2	111,6	3,6	118,8	3,4
2006	117,7	2,3	113,5	1,0	0,8	2,5	2,2	118,4	6,1	123,3	3,7
2006											
Mai	117,9	2,3	113,7	1,0	0,7	2,5	2,5	117,4	6,3	122,4	3,2
Juni	117,7	2,1	113,7	1,1	0,8	2,1	2,5	117,8	5,9	122,7	3,5
Juli	117,4	2,2	113,3	1,0	0,6	2,3	2,4	120,0	6,5	123,0	3,5
August	117,3	1,9	112,8	0,5	0,4	2,1	2,3	121,7	6,8	123,5	3,7
September	119,0	2,6	113,8	0,8	0,5	3,0	1,7	120,1	5,9	123,6	3,7
Oktober	119,1	2,7	114,1	1,0	0,7	3,0	1,6	119,7	5,4	125,1	4,7
November	119,0	2,6	114,4	1,1	0,8	2,8	1,9	119,1	5,7	126,8	5,2
Desember	118,5	2,2	114,4	1,2	1,0	2,2	1,9	117,4	3,6	127,1	5,5
2007											
Januar	117,0	1,2	113,6	1,1	1,0	1,2	1,8	116,2	0,4	128,3	6,2
Februar	117,5	0,8	114,4	1,3	1,1	0,8	1,8	117,0	0,6	128,7	6,3
Mars	118,2	1,1	115,1	1,7	1,5	1,3	1,9	116,9	-0,3	129,1	6,3
April	118,2	0,3	115,3	1,5	1,4	0,5	1,9	118,1	-0,4	131,1	7,6
Mai	118,3	0,3	115,4	1,5	1,4	0,6	1,9	118,8	1,2	132,1	7,9
Juni	118,2	0,4	115,3	1,4	1,3	0,7	1,9	119,8	1,7	132,4	7,9
Juli	117,9	0,4	115,0	1,5	1,4	0,7	1,8	118,8	-1,0	132,6	7,8
August	117,8	0,4	115,1	2,0	1,8	0,6	1,7	118,0	-3,0	133,2	7,9
September	118,6	-0,3	115,9	1,8	1,6	-0,3	2,1	119,4	-0,6	133,5	8,0
Oktober	118,9	-0,2	116,0	1,7	1,4	-0,3	..	121,1	1,2	134,3	7,4

¹ Justert for avgiftsendringer og uten energivarer. ² Omfatter de 12 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU), der Hellas inngår fra og med 2001.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

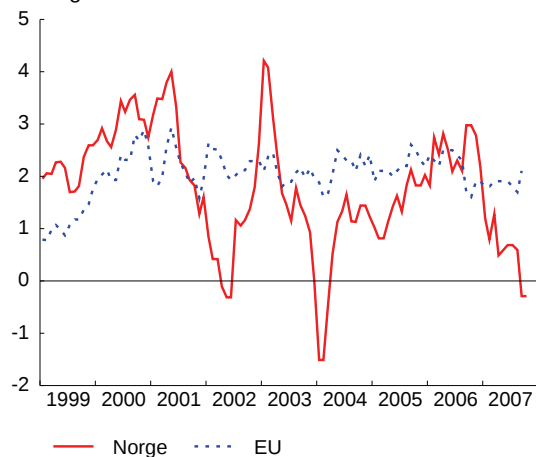
7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før der det framgår

	Produsentprisindeks ¹ . Industri		Spotpriser				Eksportprisindeks, treforedlingsprodukter. 1994=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 2000=100	Endring	Elektrisk kraft. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
2002	97,5	-3,1	20,1	197,6	24,9	9 835,0	131,63	23,35
2003	99,2	1,8	29,1	204,3	28,9	9 911,9	125,38	21,11
2004	105,4	6,3	24,2	256,9	38,2	10 496,4	121,80	22,52
2005	112,5	6,7	23,5	350,1	54,3	10 667,5	123,71	26,16
2006	121,5	8,0	39,1	415,1	64,8	14 634,7	128,33	32,33
2006								
Mai	122,4	10,6	29,3	424,8	69,5	15 896,6	128,18	37,74
Juni	121,4	8,5	34,6	424,0	68,1	14 372,6	125,39	41,57
Juli	124,3	9,1	39,3	460,1	73,5	14 353,1	129,41	38,46
August	124,3	7,2	53,1	452,6	72,6	13 642,6	125,72	36,37
September	122,4	5,4	52,5	396,8	61,2	14 187,0	131,40	30,65
Oktober	122,8	6,3	45,0	380,7	57,2	14 681,8	129,02	28,63
November	122,6	7,6	38,6	374,4	58,5	14 338,8	137,38	27,60
Desember	122,3	6,7	27,3	388,5	62,9	14 100,2	131,84	27,81
2007								
Januar	122,4	4,7	22,8	341,4	53,8	14 011,4	130,96	28,43
Februar	124,5	5,3	23,3	355,9	57,6	13 378,6	142,77	28,62
Mars	126,5	6,7	19,4	382,5	62,3	13 423,7	136,62	28,85
April	128,9	6,2	18,2	405,8	68,0	13 363,5	139,10	28,66
Mai	130,4	6,5	17,4	405,8	67,5	13 177,0	137,14	26,68
Juni	130,4	7,4	19,1	431,1	71,7	12 928,1	137,32	25,38
Juli	129,2	3,9	14,0	450,4	77,7	12 487,3	142,82	25,19
August	128,8	3,6	13,2	419,3	71,6	12 466,6	140,70	27,69
September	128,6	5,1	19,8	440,5	78,0	12 119,4	149,82	25,83
Oktober	128,0	4,2	28,1	448,0	82,8	11 798,0	..	24,21

¹ I motsetning til den ordinære produsentprisindeksen, kan denne revideres i etterkant. Den helt korrekte betegnelsen på denne statistikken er vareprisindeksen.

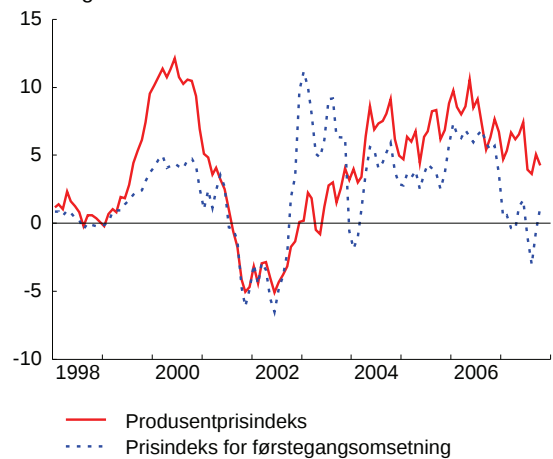
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

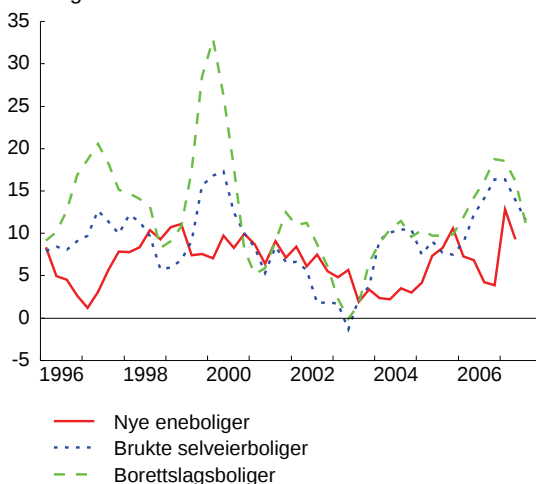
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

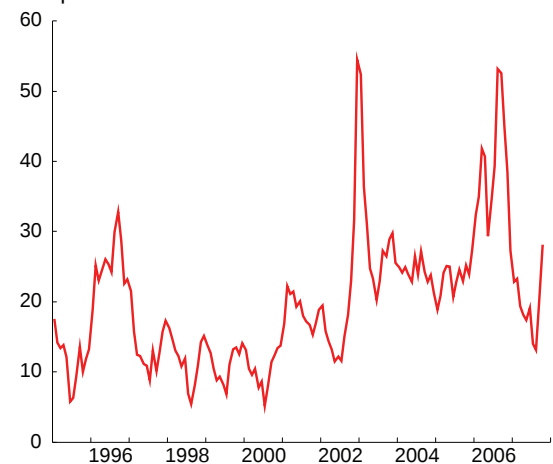
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

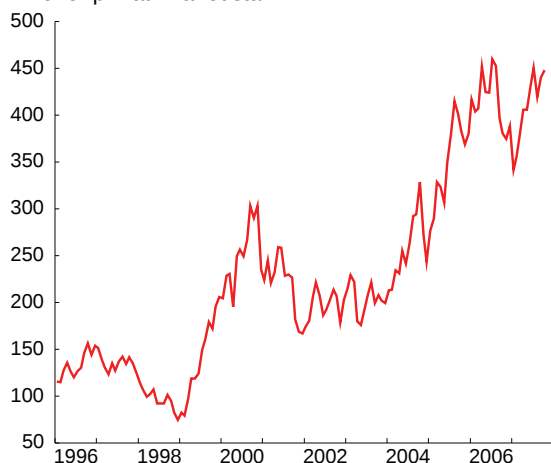
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft, systempris
Øre pr. kWh. Månedstall

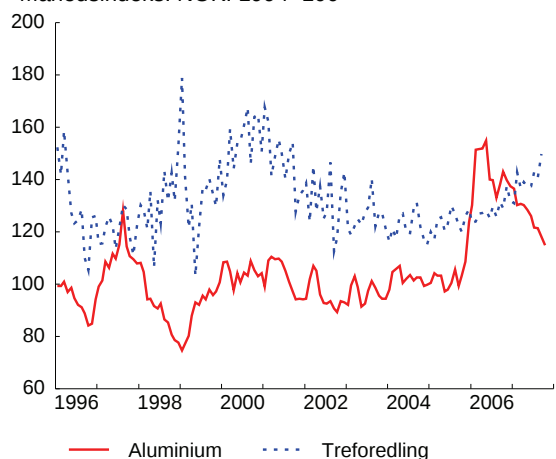
Kilde: Nord Pool.

Fig. 7.5 Spotpris råolje, Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Norges Bank.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportpris for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. NOK. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Boligpriser (brukte boliger)					
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Boliger ialt		Selveier		Borettslag	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		2000=100		2000=100		2000=100		2000=100	
2004	124,5	3,7	123,1	2,8	125,8	10,1	124,5	10,1	133,3	10,1
2005	129,2	3,8	132,4	7,6	136,2	8,2	134,4	7,9	146,5	9,9
2006	133,7	3,5	139,7	5,5	154,3	13,3	151,8	12,9	169,0	15,3
2005										
4. kvartal	130,3	3,5	136,9	10,6	137,4	7,8	135,1	7,5	150,7	9,8
2006										
1. kvartal	131,5	3,4	134,6	7,3	146,2	9,3	144,0	8,9	159,2	11,9
2. kvartal	133,9	3,9	141,8	6,9	154,6	12,5	152,6	12,2	166,0	14,2
3. kvartal	135,2	3,6	140,3	4,2	155,9	14,5	153,3	14,1	171,6	16,2
4. kvartal	134,3	3,1	142,2	3,9	160,3	16,7	157,2	16,4	179,0	18,8
2007										
1. kvartal	135,9	3,3	151,9	12,9	170,6	16,7	167,6	16,4	188,7	18,5
2. kvartal	138,0	3,1	155,0	9,3	176,4	14,1	173,8	13,9	192,8	16,1
3. kvartal	138,5	2,4	..	..	173,8	11,5	171,0	11,5	190,6	11,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 2000=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹					Avtalt lønn ²				
	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift	Industri	Olje- og gassutvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggsvirksomhet	Samferdsel ³	Forretningsmessig tj. yting og eienomsdrift
2005										
2. kvartal	123,7	125,9	121,0	121,0	119,6	121,9	124,3	119,9	119,7	119,4
3. kvartal	124,7	123,3	123,1	118,9	121,2	123,8	124,4	123,3	121,4	121,2
4. kvartal	125,1	122,4	124,2	120,2	122,0	124,4	124,7	123,5	121,6	122,1
2006										
1. kvartal	127,1	137,0	124,5	124,6	123,8	124,6	124,9	123,6	122,9	122,2
2. kvartal	128,0	130,5	126,2	125,6	124,1	125,9	128,6	124,0	124,1	122,6
3. kvartal	129,6	128,3	129,0	126,0	124,8	128,8	132,2	128,3	127,8	125,4
4. kvartal*	131,9	130,3	130,0	128,8	125,9	130,2	133,2	128,7	128,9	126,7
2007										
1. kvartal*	134,7	150,0	132,7	131,8	130,5	130,4	134,4	129,8	129,9	127,2
2. kvartal*	135,4	136,7	134,6	133,5	130,5	131,6	135,8	130,6	132,1	128,7

¹ Månedsførtjeneste omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, provisjon og liknende. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet. ³ Eksklusive virksomheter i offentlig sektor med innrapportering av lønn til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for ansatte i staten og til Kommunenes Sentralforbund for ansatte i kommunene. * Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente ¹				Innskuddsrente ²	NOK 3mnd eurorente	Effektiv rente på statsobligasjoner		
	Bankutlån ialt	Statlige låneinstitutter	Forsikrings-selskap	Kredittforetak	Bankinnskudd ialt		3 år	5 år	10 år
2003	24,2	21,9	22,2	23,9	12,9	4,0	4,2	4,6	5,0
2004	16,4	14,9	17,7	16,3	5,2	1,9	3,0	3,6	4,4
2005	15,7	13,1	16,3	13,7	5,7	2,1	2,9	3,3	3,7
2006	17,4	12,9	16,7	14,6	8,6	3,0	3,7	3,9	4,1
2005									
3. kvartal	3,9	3,3	4,0	3,4	1,5	2,2	2,8	3,1	3,6
4. kvartal	4,0	3,2	4,0	3,4	1,6	2,4	3,2	3,5	3,8
2006									
1. kvartal	4,1	3,2	4,0	3,4	1,8	2,5	3,3	3,5	3,7
2. kvartal	4,2	3,1	4,1	3,6	2,0	2,8	3,7	3,9	4,2
3. kvartal	4,4	3,2	4,2	3,7	2,2	3,1	3,9	4,0	4,2
4. kvartal	4,7	3,4	4,4	3,9	2,6	3,5	4,1	4,1	4,2
2007									
1. kvartal	5,3	3,4	4,8	4,4	3,1	4,1	4,5	4,5	4,4
2. kvartal	5,6	3,7	5,1	4,7	3,4	4,5	5,0	5,0	4,9
3. kvartal	..	..	..	..	..	5,0	4,9	4,9	4,9

¹ Gjennomsnittlige (veide) rentesatser inkl. provisjoner på utlån til publikum fra banker og andre finansforetak ved utgangen av kvartalet. ² Gjennomsnittlige (veide) rentesatser på innskudd i banker fra publikum i NOK ved utgangen av kvartalet.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente ¹					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
2003	3,99	2,31	1,17	-0,02	3,68	5,04	4,09	3,95	0,98
2004	1,89	2,09	1,58	-0,03	4,58	4,37	4,07	4,24	1,50
2005	2,10	2,17	3,53	0,02	4,70	3,75	3,39	4,28	1,40
2006	2,98	3,06	5,16	0,27	4,80	4,08	3,78	4,79	1,73
2006									
Mai	2,82	2,87	5,15	0,18	4,65	4,17	3,99	5,11	1,92
Juni	2,92	2,97	5,37	0,31	4,68	4,26	3,99	5,10	1,87
Juli	2,98	3,09	5,46	0,38	4,67	4,31	4,04	5,09	1,92
August	3,11	3,21	5,39	0,38	4,90	4,20	3,88	4,85	1,80
September	3,25	3,32	5,35	0,39	4,98	4,12	3,76	4,71	1,68
Oktober	3,37	3,48	5,34	0,41	5,09	4,18	3,80	4,72	1,77
November	3,50	3,58	5,34	0,45	5,18	4,16	3,73	4,62	1,62
Desember	3,68	3,67	5,32	0,53	5,23	4,24	3,79	4,55	1,56
2007									
Januar	3,86	3,74	5,33	0,52	5,45	4,39	4,02	4,75	1,71
Februar	4,08	3,80	5,33	0,56	5,51	4,52	4,05	4,72	1,71
Mars	4,31	3,87	5,31	0,67	5,49	4,45	3,95	4,56	1,62
April	4,42	3,96	5,32	0,64	5,59	4,71	4,15	4,69	1,67
Mai	4,48	4,05	5,32	0,66	5,71	4,88	4,29	4,75	1,68
Juni	4,63	4,13	5,33	0,71	5,81	5,19	4,57	5,10	1,70
Juli	4,78	4,20	5,33	0,74	5,97	5,10	4,53	4,99	1,89
August	5,04	4,51	5,48	0,88	6,31	4,91	4,31	4,67	1,66
September	5,32	4,70	5,53	0,96	6,58	4,81	4,23	4,50	1,51
Oktober	5,52	4,65	5,16	0,97	6,21	4,91	4,29	4,50	1,65

¹ Midtrente (bortsett fra for Euro).

Kilde: Norges Bank.

8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs

	Valutakurser ¹		Importveid valutakurs (44 land) 1995=100	Industriens effektive valutakurs ² 1990=100	Pengemengdeindikator (M2)		Kredittindikator (K2)		Aksjekursindeks totalt. Oslo Børs. ² 1995=100
	NOK/Euro	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
2002	7,51	7,97	91,6	96,7	853,1	7,8	1 670,2	8,2	146,3
2003	8,00	7,08	92,8	99,5	892,3	4,7	1 793,5	7,4	134,3
2004	8,37	6,74	95,6	103,3	936,5	4,7	1 931,6	7,7	203,7
2005	8,01	6,45	91,8	98,8	1 028,2	9,9	2 137,4	10,6	282,9
2006	8,05	6,42	92,5	99,2	1 147,8	11,7	2 439,7	14,2	384,2
2006									
Mai	7,80	6,11	89,3	95,9	1 124,7	14,2	2 385,2	13,8	397,9
Juni	7,86	6,22	90,0	96,7	1 144,7	14,1	2 420,8	14,4	364,9
Juli	7,94	6,26	90,8	97,6	1 150,7	13,9	2 447,4	15,4	378,4
August	7,99	6,24	91,4	98,3	1 163,2	14,0	2 479,2	15,9	380,7
September	8,26	6,49	94,5	101,6	1 181,7	15,4	2 515,1	15,8	374,8
Oktober	8,40	6,66	96,4	103,4	1 191,0	16,9	2 541,7	15,0	388,1
November	8,24	6,40	94,5	101,7	1 209,0	18,0	2 565,4	14,0	412,6
Desember	8,16	6,17	93,1	100,4	1 225,1	18,4	2 597,0	13,4	425,7
2007									
Januar	8,28	6,37	94,7	102,0	1 237,3	18,6	2 617,5	13,5	444,8
Februar	8,09	6,19	92,3	99,3	1 260,2	18,9	2 648,6	14,0	463,1
Mars	8,13	6,14	92,3	99,3	1 291,0	18,4	2 679,7	14,7	447,4
April	8,12	6,00	92,0	99,0	1 281,1	17,5	2 698,5	15,2	470,1
Mai	8,14	6,02	92,4	99,2	1 317,0	16,8	2 744,1	15,6	485,9
Juni	8,06	6,01	91,6	98,1	1 326,9	16,2	2 779,2	15,2	497,5
Juli	7,94	5,79	90,1	96,8	1 348,8	15,9	2 810,0	14,2	511,3
August	7,97	5,85	90,4	97,1	1 366,8	15,5	2 843,6	13,3	456,9
September	7,83	5,64	88,5	95,0	1 380,7	14,1	2 863,0	12,9	484,8
Oktober	7,70	5,41	86,9	93,2	..	..	..	..	498,7

¹ Representativ markedskurs (midtkurs). ² Månedsgjennomsnitt av daglige noteringer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.1. Eksport og import av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Eksport					Import
				Metaller	Verksteds- produkter	Herav:			Varer i alt, u/skip, plattf. og råolje
						Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	Fisk og fiske- produkter	
2002	465 017	264 791	199 917	33 788	27 420	11 017	25 521	27 426	267 581
2003	470 579	268 803	201 509	37 922	26 255	10 600	26 686	24 997	276 343
2004	547 700	323 933	224 537	48 729	26 151	11 432	30 007	26 982	317 384
2005	660 714	407 889	253 169	50 632	30 561	11 274	31 812	31 059	349 023
2006	776 178	474 245	302 191	65 893	37 390	11 024	35 417	34 827	403 538
2006									
Mai	64 021	39 047	24 271	5 077	3 051	885	2 850	3 002	32 955
Juni	69 095	44 193	25 696	5 065	3 072	880	2 932	3 286	34 401
Juli	64 624	40 667	25 012	5 573	2 967	901	2 866	2 971	33 483
August	65 418	39 180	26 843	5 361	3 277	898	3 004	3 021	32 831
September	62 311	36 719	25 654	6 099	3 297	936	2 933	2 894	34 729
Oktober	63 108	37 575	25 957	6 350	3 311	903	3 509	2 765	35 769
November	64 086	37 477	26 710	6 471	3 495	971	3 165	2 999	37 732
Desember	63 100	36 426	26 477	6 917	3 388	918	3 251	3 068	36 597
2007									
Januar	67 452	38 542	27 259	6 563	3 650	893	3 312	2 996	37 604
Februar	62 971	36 698	26 547	6 416	3 288	946	3 300	3 093	36 323
Mars	64 262	37 209	27 070	6 962	3 452	882	3 411	3 161	37 052
April	66 812	38 443	27 333	6 853	3 596	903	3 153	2 929	39 344
Mai	68 054	39 287	27 765	6 909	3 505	929	3 122	2 993	37 261
Juni	67 880	37 096	31 237	6 922	4 068	923	3 372	3 047	37 568
Juli	63 989	36 253	28 389	6 760	3 855	924	3 340	3 001	37 998
August	64 680	38 666	27 240	6 640	3 863	907	3 244	2 948	38 974
September	66 597	41 182	26 258	6 026	3 542	875	3 427	2 666	36 226
Oktober	67 051	39 984	26 877	6 159	3 692	852	3 356	2 776	41 279

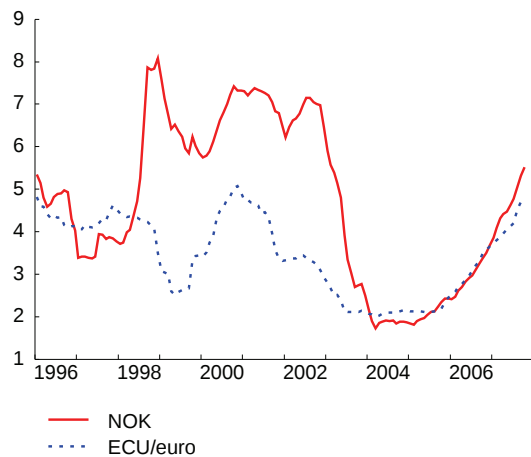
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadsbal.	Driftsbal.	Netto kap. overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
2003	642 191	435 599	206 592	-10 689	195 903	4 717	200 615	355 779	200 665
2004	732 669	496 783	235 886	-14 269	221 617	-1 021	220 589	454 763	267 963
2005	865 268	546 340	318 928	-18 137	300 791	-1 878	298 913	659 947	394 405
2006	1 002 486	609 675	392 811	-39 358	353 453	-919	352 534	1 073 298	790 866
2003									
1. kvartal	159 862	103 056	56 806	-6 837	49 969	36	50 006	113 469	68 432
2. kvartal	154 086	105 966	48 120	-4 045	44 075	-718	43 358	112 019	72 940
3. kvartal	155 123	112 198	42 925	4 934	47 859	514	48 366	19 703	-11 373
4. kvartal	173 120	114 379	58 741	-4 741	54 000	4 885	58 885	110 588	70 666
2004									
1. kvartal	177 212	115 047	62 165	-9 166	52 999	73	53 064	121 475	80 132
2. kvartal	177 303	120 587	56 716	-8 159	48 557	-494	48 062	236 292	176 151
3. kvartal	183 091	129 388	53 703	4 436	58 139	-230	57 911	131 520	81 168
4. kvartal	195 063	131 761	63 302	-1 380	61 922	-370	61 552	-34 524	-69 488
2005									
1. kvartal	198 106	121 397	76 709	-5 404	71 305	-513	70 792	191 809	116 409
2. kvartal	210 261	137 808	72 453	-18 642	53 811	-119	53 692	153 542	125 827
3. kvartal	219 022	142 168	76 854	-347	76 507	-550	75 957	177 737	103 928
4. kvartal	237 879	144 967	92 912	6 256	99 168	-696	98 472	136 859	48 241
2006									
1. kvartal	254 317	140 197	114 120	-35 098	79 022	-68	78 954	296 898	186 791
2. kvartal	244 364	149 223	95 141	-7 496	87 645	-576	87 069	264 194	190 951
3. kvartal	246 043	156 271	89 772	3 954	93 726	-116	93 610	274 812	209 383
4. kvartal	257 762	163 984	93 778	-718	93 060	-159	92 901	237 394	203 741
2007									
1. kvartal	257 984	161 216	96 768	-12 877	83 891	-160	83 731	270 732	188 490
2. kvartal	257 562	168 113	89 449	-18 341	71 108	-587	70 521	121 648	59 842

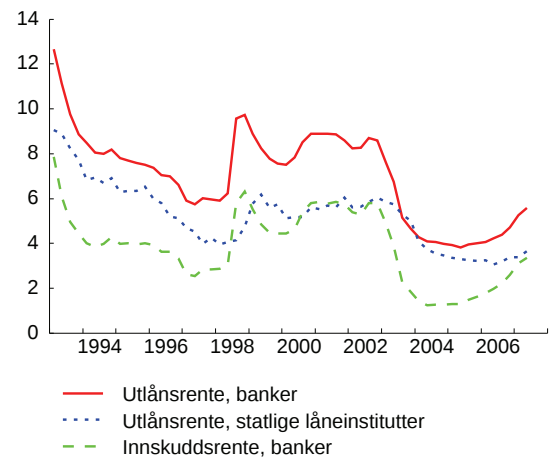
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstill. Prosent

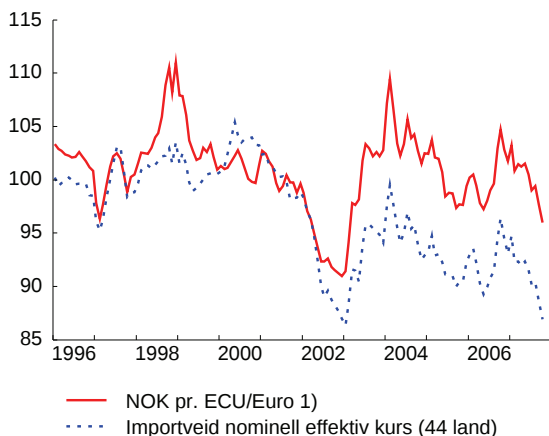
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Kvartalstill. Prosent

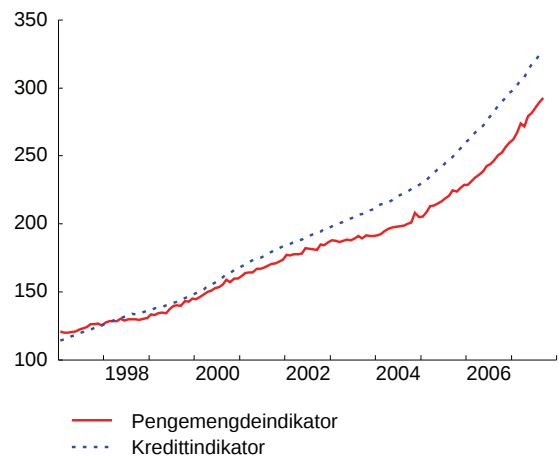
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstill

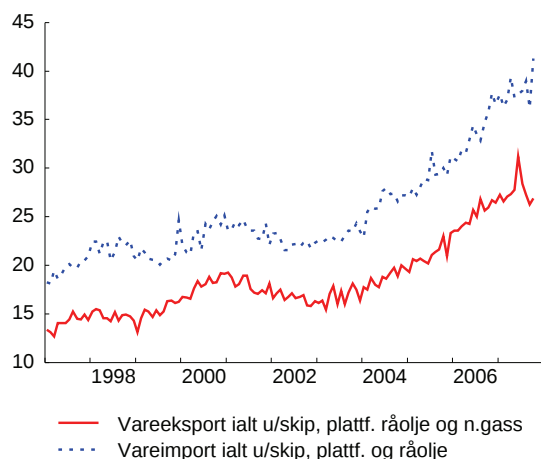
1) Representative markedskurser (midtkurser). Euro fra 1.1 1999
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstill. 1993=100

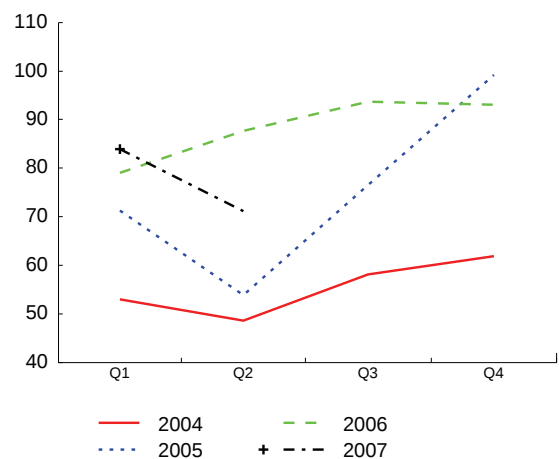
Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Milliarder kroner. Sesongjusterte månedstill

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Kvartalstill. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nasjonalregnskap for Norge

Tabell	Side
1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner	18*
2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	19*
3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	20*
4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	21*
5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner	22*
6. Produksjon. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	23*
7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	24*
8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	25*
9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Løpende priser. Millioner kroner	26*
10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	27*
11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	28*
12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	29*
13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner	30*
14. Hovedtall for konsum. Faste 2005-priser. Millioner kroner.....	30*
15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	31*
16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	31*
17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner	32*
18. Konsum i husholdninger. Faste 2005-priser. Millioner kroner	32*
19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	33*
20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	33*
21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner	34*
22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2005-priser. Millioner kroner	35*
23. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	36*
24. Bruttoinvestering i fast realkapital. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	37*
25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner	38*
26. Eksport. Faste 2005-priser. Millioner kroner	39*
27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før	40*
28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før	41*
29. Import. Løpende priser. Millioner kroner	42*
30. Import. Faste 2005-priser. Millioner kroner	43*
31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før.....	44*
32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før.....	45*
33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000.....	46*
34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	47*
35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner	48*
36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	49*
37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner	50*
38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere. Prosentvis endring fra samme periode året før.....	51*

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	826 215	878 904	217 535	201 968	215 721	227 711	233 505	218 698	232 744	243 238
Konsum i husholdninger	792 530	841 975	208 934	192 700	206 647	218 553	224 075	208 600	222 858	233 259
Varekonsum	412 047	438 466	114 198	99 640	106 698	109 182	122 945	108 063	113 262	115 093
Tjenestekonsum	356 561	375 518	90 985	88 711	93 938	96 615	96 255	95 122	100 944	103 910
Husholdningenes kjøp i utlandet	46 438	52 104	8 825	8 823	12 638	19 999	10 644	10 229	15 752	22 106
Utlendingers kjøp i Norge	-22 516	-24 113	-5 075	-4 474	-6 628	-7 243	-5 768	-4 814	-7 100	-7 849
Konsum i ideelle organisasjoner	33 685	36 929	8 601	9 268	9 074	9 158	9 430	10 099	9 886	9 979
Konsum i offentlig forvaltning	387 186	415 483	99 790	104 538	100 890	102 679	107 376	111 307	108 550	109 227
Konsum i statsforvaltningen	203 699	216 642	51 617	54 222	52 704	54 492	55 224	57 471	55 776	57 098
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	175 588	187 831	44 718	47 063	45 734	47 317	47 717	49 873	48 524	49 977
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 111	28 811	6 898	7 160	6 971	7 174	7 507	7 598	7 251	7 122
Konsum i kommuneforvaltningen	183 487	198 841	48 173	50 316	48 186	48 187	52 152	53 836	52 774	52 128
Bruttoinvestering i fast realkapital	365 564	406 541	106 002	90 357	101 391	101 100	113 693	102 749	111 725	113 975
Utvinning og rørtransport	88 256	95 477	25 139	19 750	23 360	25 816	26 551	21 770	27 032	29 733
Tjenester tilknyttet utvinning	-1 002	37	630	-720	-109	516	350	-341	187	-614
Utenriks sjøfart	13 076	14 271	5 053	4 018	3 960	4 150	2 143	4 559	3 643	4 167
Fastlands-Norge	265 234	296 756	75 180	67 309	74 180	70 618	84 649	76 761	80 862	80 690
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	212 258	236 096	58 488	55 297	57 062	57 508	66 229	62 836	66 129	67 118
Næringer	129 827	143 022	36 442	32 248	34 354	35 360	41 060	36 048	39 588	41 468
Industri og bergverk	22 110	24 662	8 051	4 330	5 436	6 401	8 495	5 035	7 017	8 213
Annen vareproduksjon	22 631	26 251	6 113	4 954	6 852	6 824	7 621	5 479	7 661	7 730
Tjenester	85 086	92 109	22 277	22 964	22 066	22 135	24 943	25 534	24 910	25 525
Boliger (husholdninger)	82 431	93 074	22 046	23 049	22 708	22 148	25 169	26 788	26 541	25 649
Offentlig forvaltning	52 976	60 660	16 693	12 012	17 118	13 110	18 420	13 925	14 733	13 572
Lagerendring og statistiske avvik	46 461	61 501	12 987	31 383	8 972	9 247	11 899	25 088	9 267	2 190
Bruttoinvestering i alt	412 025	468 042	118 989	121 740	110 363	110 347	125 592	127 837	120 992	116 165
Innenlandsk sluttanvendelse	1 625 426	1 762 430	436 315	428 245	426 974	440 737	466 473	457 842	462 286	468 629
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 478 635	1 591 144	392 506	373 814	390 791	401 008	425 530	406 766	422 156	433 154
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	440 162	476 143	116 483	116 550	118 008	115 789	125 796	125 232	123 283	122 799
Eksport i alt	868 352	1 005 483	238 324	255 265	245 350	244 956	259 911	259 240	259 663	257 570
Tradisjonelle varer	229 382	271 479	63 134	64 711	66 387	65 716	74 665	75 915	74 812	70 424
Råolje og naturgass	427 927	498 355	121 662	136 282	122 037	119 080	120 956	122 234	120 132	118 458
Skip, plattformer og fly	11 106	13 880	1 081	3 381	1 961	3 466	5 071	2 551	4 323	4 590
Tjenester	199 937	221 769	52 447	50 891	54 965	56 694	59 219	58 539	60 395	64 098
Samlet sluttanvendelse	2 493 778	2 767 913	674 638	683 511	672 324	685 693	726 384	717 082	721 948	726 199
Import i alt	548 062	612 133	145 836	138 672	149 687	156 670	167 104	161 150	169 476	173 662
Tradisjonelle varer	351 323	403 173	94 110	95 211	96 248	96 816	114 898	111 677	112 880	107 154
Råolje og naturgass	3 871	2 199	1 776	681	285	267	966	832	2 196	788
Skip, plattformer og fly	12 013	14 849	3 492	3 306	5 564	3 898	2 081	2 827	3 447	5 663
Tjenester	180 855	191 912	46 458	39 474	47 590	55 689	49 159	45 814	50 953	60 057
Bruttonasjonalprodukt ¹	1 945 716	2 155 780	528 946	544 839	522 637	529 023	559 280	555 932	552 472	552 537
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 451 132	1 569 268	390 125	390 101	381 310	382 987	414 869	418 545	413 466	412 181
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	494 584	586 512	138 821	154 737	141 327	146 037	144 411	137 386	139 006	140 356
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 237 364	1 333 781	333 557	335 167	323 405	322 512	352 697	359 001	350 486	346 470
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	960 399	1 038 555	261 674	259 883	252 197	250 297	276 179	278 902	273 746	269 588
Industri og bergverk	173 283	187 350	45 777	47 783	46 504	43 564	49 498	54 136	52 092	46 434
Annen vareproduksjon	145 897	168 553	41 572	44 841	36 294	41 331	46 086	47 078	39 353	43 883
Tjenester inkl. boligjenester	641 219	682 652	174 325	167 258	169 398	165 401	180 594	177 688	182 301	179 271
Offentlig forvaltning	276 965	295 225	71 883	75 284	71 208	72 215	76 518	80 098	76 740	76 882
Korreksjonsposter	213 768	235 487	56 568	54 934	57 906	60 475	62 172	59 545	62 980	65 711

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	826 215	860 701	216 534	199 674	211 235	223 006	226 785	214 301	226 482	237 525
Konsum i husholdninger	792 530	824 806	207 960	190 465	202 399	214 185	217 756	204 647	217 225	228 200
Varekonsum	412 047	429 251	113 425	98 443	104 243	107 252	119 314	107 335	111 969	114 512
Tjenestekonsum	356 561	368 261	90 520	87 580	91 997	94 614	94 070	92 240	96 946	99 412
Husholdningenes kjøp i utlandet	46 438	50 724	9 054	8 846	12 600	19 320	9 959	9 710	15 028	21 656
Utlendingers kjøp i Norge	-22 516	-23 430	-5 040	-4 403	-6 440	-7 000	-5 586	-4 638	-6 717	-7 381
Konsum i ideelle organisasjoner	33 685	35 895	8 574	9 209	8 836	8 821	9 029	9 654	9 257	9 325
Konsum i offentlig forvaltning	387 186	398 965	99 184	102 242	97 109	98 022	101 592	104 498	100 728	100 758
Konsum i statsforvaltningen	203 699	207 197	51 531	52 579	50 413	51 903	52 302	53 297	51 363	52 343
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	175 588	179 971	44 648	45 629	43 783	45 218	45 341	46 258	44 779	45 977
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 111	27 226	6 882	6 950	6 630	6 684	6 962	7 039	6 585	6 366
Konsum i kommuneforvaltningen	183 487	191 768	47 653	49 663	46 696	46 120	49 290	51 201	49 365	48 414
Bruttoinvestering i fast realkapital	365 564	389 501	105 942	87 857	98 366	96 351	106 926	94 510	101 171	102 941
Utvinning og rørtransport	88 256	91 278	24 820	19 497	22 702	24 371	24 709	19 816	24 043	25 965
Tjenester tilknyttet utvinning	-1 002	-243	608	-731	-152	455	186	-402	12	-786
Utenriks sjøfart	13 076	13 790	5 081	3 940	4 010	4 070	1 771	4 195	3 273	3 802
Fastlands-Norge	265 234	284 675	75 433	65 153	71 806	67 456	80 261	70 900	73 843	73 960
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	212 258	226 536	58 760	53 529	55 082	54 970	62 954	58 224	60 599	61 928
Næringer	129 827	138 673	36 872	31 429	33 523	34 124	39 597	34 368	37 395	39 772
Industri og bergverk	22 110	23 915	8 064	4 241	5 314	6 233	8 127	4 803	6 660	7 783
Annen vareproduksjon	22 631	25 324	6 106	4 824	6 675	6 617	7 208	5 142	7 114	7 152
Tjenester	85 086	89 435	22 702	22 365	21 534	21 274	24 262	24 424	23 621	24 837
Boliger (husholdninger)	82 431	87 862	21 888	22 100	21 559	20 846	23 357	23 856	23 204	22 156
Offentlig forvaltning	52 976	58 140	16 673	11 623	16 724	12 486	17 307	12 676	13 245	12 032
Lagerendring og statistiske avvik	46 461	58 675	10 710	29 446	8 471	9 927	10 831	22 180	7 697	5 780
Bruttoinvestering i alt	412 025	448 176	118 258	117 303	106 837	106 278	117 757	116 689	108 868	108 722
Innenlandsk sluttanvendelse	1 625 426	1 707 842	433 976	419 219	415 181	427 307	446 135	435 489	436 079	447 004
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1 478 635	1 544 341	391 151	367 069	380 151	388 484	408 638	389 700	401 054	412 242
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	440 162	457 105	115 857	113 865	113 833	110 508	118 899	117 174	113 973	112 790
Eksport i alt	868 352	872 977	222 478	221 749	214 871	208 508	227 850	228 157	217 977	216 996
Tradisjonelle varer	229 382	243 615	62 036	60 263	59 636	57 767	65 949	65 218	62 697	63 145
Råolje og naturgass	427 927	399 603	108 148	107 844	97 523	93 680	100 556	105 355	93 840	92 273
Skip, plattformer og fly	11 106	12 647	1 094	3 293	1 844	3 365	4 145	1 906	3 725	3 388
Tjenester	199 937	217 112	51 200	50 349	55 868	53 696	57 199	55 678	57 715	58 190
Samlet sluttanvendelse	2 493 778	2 580 819	656 454	640 967	630 052	635 815	673 984	663 646	654 056	664 000
Import i alt	548 062	593 208	144 199	137 585	149 223	150 742	155 657	150 311	157 499	163 762
Tradisjonelle varer	351 323	384 920	93 688	92 957	94 491	92 408	105 063	102 278	102 294	99 642
Råolje og naturgass	3 871	1 899	1 622	581	238	212	868	803	1 869	653
Skip, plattformer og fly	12 013	14 921	3 523	3 252	5 846	3 812	2 011	2 833	3 403	5 740
Tjenester	180 855	191 468	45 365	40 795	48 648	54 310	47 715	44 398	49 933	57 727
Bruttonasjonalprodukt ¹	1 945 716	1 987 611	510 649	503 382	480 829	485 073	518 327	513 335	496 557	500 238
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	1 451 132	1 513 229	385 585	379 957	365 636	370 235	397 402	395 422	387 602	392 458
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	494 584	474 382	125 064	123 426	115 193	114 838	120 925	117 914	108 955	107 780
Fastlands-Norge(basisverdi)	1 237 364	1 288 844	328 619	326 724	310 143	313 199	338 778	338 716	327 705	331 062
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	960 399	1 005 989	257 193	253 004	241 950	244 518	266 516	263 720	256 949	260 676
Industri og bergverk	173 283	181 123	45 220	46 565	44 224	42 260	48 074	49 135	46 344	44 024
Annen vareproduksjon	145 897	144 137	39 789	39 681	30 883	35 648	37 926	39 588	33 722	39 552
Tjenester inkl. boligjenester	641 219	680 729	172 183	166 758	166 843	166 610	180 517	174 997	176 882	177 100
Offentlig forvaltning	276 965	282 855	71 426	73 720	68 193	68 681	72 261	74 997	70 756	70 386
Korreksjonsposter	213 768	224 385	56 966	53 233	55 493	57 036	58 624	56 705	59 897	61 396

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,0	4,2	3,5	4,9	2,8	4,2	4,7	7,3	7,2	6,5
Konsum i husholdninger	4,1	4,1	3,5	4,8	2,7	4,2	4,7	7,4	7,3	6,5
Varekonsum	4,0	4,2	2,8	5,1	2,6	3,7	5,2	9,0	7,4	6,8
Tjenestekonsum	3,0	3,3	3,9	3,2	2,9	3,1	3,9	5,3	5,4	5,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,8	9,2	11,1	12,1	2,1	12,6	10,0	9,8	19,3	12,1
Utlendingers kjøp i Norge	3,9	4,1	8,8	-3,6	4,0	4,2	10,8	5,3	4,3	5,4
Konsum i ideelle organisasjoner	2,4	6,6	3,4	8,1	6,8	6,0	5,3	4,8	4,8	5,7
Konsum i offentlig forvaltning	0,7	3,0	0,4	7,6	-1,4	3,8	2,4	2,2	3,7	2,8
Konsum i statsforvaltningen	0,2	1,7	0,1	5,5	-1,7	1,7	1,5	1,4	1,9	0,8
Konsum i statsforvaltningen, sivil	2,3	2,5	2,8	7,2	-0,7	2,1	1,6	1,4	2,3	1,7
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-11,1	-3,1	-15,1	-4,2	-8,2	-1,1	1,2	1,3	-0,7	-4,8
Konsum i kommuneforvaltningen	1,3	4,5	0,7	9,9	-1,1	6,2	3,4	3,1	5,7	5,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	13,3	6,5	11,0	6,6	10,0	9,7	0,9	7,6	2,9	6,8
Utvinning og rørtransport	18,8	3,4	21,5	4,6	0,2	10,1	-0,4	1,6	5,9	6,5
Tjenester tilknyttet utvinning	..	..	-78,2	..	..	..	-69,5	..	..	..
Utenriks sjøfart	29,1	5,5	-5,3	15,5	10,4	327,5	-65,1	6,5	-18,4	-6,6
Fastlands-Norge	12,7	7,3	12,7	9,6	9,7	3,9	6,4	8,8	2,8	9,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	15,9	6,7	15,4	10,5	4,5	5,0	7,1	8,8	10,0	12,7
Næringer	19,2	6,8	22,0	11,9	3,8	4,8	7,4	9,4	11,5	16,5
Industri og bergverk	6,1	8,2	30,4	14,7	1,4	22,1	0,8	13,3	25,3	24,9
Annen vareproduksjon	19,8	11,9	14,4	17,6	7,2	6,8	18,0	6,6	6,6	8,1
Tjenester	23,0	5,1	21,3	10,2	3,4	0,0	6,9	9,2	9,7	16,7
Boliger (husholdninger)	10,8	6,6	5,7	8,6	5,5	5,5	6,7	7,9	7,6	6,3
Offentlig forvaltning	1,3	9,7	4,0	5,9	31,1	-0,6	3,8	9,1	-20,8	-3,6
Lagerendring og statistiske avvik	22,1	26,3	115,1	97,2	-7,8	-14,7	1,1	-24,7	-9,1	-41,8
Bruttoinvestering i alt	14,1	8,8	17,4	23,5	11,0	3,7	-0,4	-0,5	1,9	2,3
Innenlandsk sluttanvendelse	5,5	5,1	6,1	10,2	3,7	4,0	2,8	3,9	5,0	4,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	4,6	4,4	4,3	6,5	2,9	4,1	4,5	6,2	5,5	6,1
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	0,8	3,8	0,9	7,4	2,3	3,3	2,6	2,9	0,1	2,1
Eksport i alt	1,1	0,5	2,9	3,6	-3,1	-0,8	2,4	2,9	1,4	4,1
Tradisjonelle varer	5,0	6,2	4,3	8,1	5,7	4,7	6,3	8,2	5,1	9,3
Råolje og naturgass	-5,0	-6,6	-2,4	-2,1	-10,1	-7,4	-7,0	-2,3	-3,8	-1,5
Skip, plattformer og fly	13,3	13,9	-18,8	213,7	-66,5	-2,5	278,8	-42,1	102,0	0,7
Tjenester	7,3	8,6	11,4	6,9	8,9	6,7	11,7	10,6	3,3	8,4
Samlet sluttanvendelse	4,1	3,5	5,2	7,8	1,3	2,4	2,7	3,5	3,8	4,4
Import i alt	8,7	8,2	10,2	13,0	6,8	5,8	7,9	9,2	5,5	8,6
Tradisjonelle varer	8,1	9,6	10,0	16,8	4,8	5,1	12,1	10,0	8,3	7,8
Råolje og naturgass	55,3	-50,9	98,9	-36,1	-63,2	-69,4	-46,5	38,2	685,5	208,1
Skip, plattformer og fly	-10,8	24,2	-16,7	40,4	93,1	21,1	-42,9	-12,9	-41,8	50,6
Tjenester	11,0	5,9	11,8	4,8	6,0	7,1	5,2	8,8	2,6	6,3
Bruttonasjonalprodukt ¹	2,7	2,2	3,2	6,0	-0,8	2,0	1,5	2,0	3,3	3,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	4,6	4,3	5,4	9,4	0,9	4,1	3,1	4,1	6,0	6,0
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	-3,8	-4,1	-4,4	-3,3	-5,6	-4,2	-3,3	-4,5	-5,4	-6,1
Fastlands-Norge(basisverdi)	4,5	4,2	5,6	9,9	0,4	3,5	3,1	3,7	5,7	5,7
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	5,2	4,7	7,1	10,2	1,6	3,8	3,6	4,2	6,2	6,6
Industri og bergverk	4,2	4,5	4,2	9,8	-1,2	3,4	6,3	5,5	4,8	4,2
Annen vareproduksjon	7,8	-1,2	9,5	7,8	-4,9	-3,2	-4,7	-0,2	9,2	11,0
Tjenester inkl. boligjenester	4,9	6,2	7,3	11,0	3,7	5,6	4,8	4,9	6,0	6,3
Offentlig forvaltning	2,0	2,1	0,5	8,8	-3,8	2,6	1,2	1,7	3,8	2,5
Korreksjonsposter	5,4	5,0	4,1	6,0	3,9	7,2	2,9	6,5	7,9	7,6

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger										
og ideelle organisasjoner	1,1	2,1	1,0	2,1	2,1	1,8	2,5	0,9	0,6	0,3
Konsum i husholdninger	1,0	2,1	0,9	2,1	2,1	1,8	2,4	0,7	0,5	0,2
Varekonsum	0,5	2,1	0,8	2,6	2,1	1,6	2,3	-0,5	-1,2	-1,3
Tjenestekonsum	1,9	2,0	1,5	2,0	2,2	1,9	1,8	1,8	2,0	2,4
Husholdningenes kjøp i utlandet	-1,1	2,7	-2,4	-1,4	0,8	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,5	2,9	2,6	3,0	2,8	3,2	2,5	2,2	2,7	2,8
Konsum i ideelle organisasjoner	3,6	2,9	2,8	1,4	2,7	3,4	4,1	3,9	4,0	3,1
Konsum i offentlig forvaltning	3,0	4,1	2,3	3,1	4,2	4,2	5,1	4,2	3,7	3,5
Konsum i statsforvaltningen	3,0	4,6	2,3	4,0	4,7	4,2	5,4	4,6	3,9	3,9
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,7	4,4	2,1	4,2	4,4	3,8	5,1	4,5	3,7	3,9
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,5	5,8	4,1	2,7	6,6	6,4	7,6	4,8	4,7	4,2
Konsum i kommuneforvaltningen	3,0	3,7	2,3	2,3	3,6	4,3	4,7	3,8	3,6	3,1
Bruttoinvestering i fast realkapital	2,7	4,4	0,8	3,2	3,4	4,3	6,3	5,7	7,1	5,5
Utvinning og rørtransport	4,3	4,6	3,1	2,3	3,3	6,1	6,1	8,4	9,3	8,1
Tjenester tilknyttet utvinning	3,7	..	7,4	4,0	-28,9	72,5	81,7	-13,9	..	-31,1
Utenriks sjøfart	0,3	3,5	-3,9	4,0	-1,3	-7,1	21,7	6,5	12,7	7,5
Fastlands-Norge	2,3	4,2	0,4	3,3	3,6	3,9	5,8	4,8	6,0	4,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,1	4,2	-0,3	3,3	4,0	3,7	5,7	4,5	5,3	3,6
Næringer	-0,1	3,1	-3,7	2,0	2,9	2,3	4,9	2,2	3,3	0,6
Industri og bergverk	-0,2	3,1	0,4	1,1	2,3	3,2	4,7	2,7	3,0	2,8
Annen vareproduksjon	-0,8	3,7	-0,1	2,3	2,6	3,6	5,6	3,8	4,9	4,8
Tjenester	0,2	3,0	-6,0	2,1	3,2	1,8	4,8	1,8	2,9	-1,2
Boliger (husholdninger)	5,7	5,9	5,3	5,1	5,6	6,0	7,0	7,7	8,6	9,0
Offentlig forvaltning	3,3	4,3	3,0	3,5	2,5	5,0	6,3	6,3	8,7	7,4
Lagerendring og statistiske avvik	13,0	4,8	34,7	19,0	-5,3	10,2	-9,4	6,1	13,7	-59,3
Bruttoinvestering i alt	3,8	4,4	2,2	3,3	0,1	8,3	6,0	5,6	7,6	2,9
Innenlandsk sluttanvendelse	2,2	3,2	1,6	2,7	2,1	3,9	4,0	2,9	3,1	1,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (utenom lagerendring)	1,8	3,0	1,2	2,6	2,9	2,8	3,8	2,5	2,4	1,8
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,0	4,2	2,4	3,2	3,9	4,3	5,2	4,4	4,3	3,9
Eksport i alt	17,3	15,2	18,6	23,8	19,8	12,3	6,5	-1,3	4,3	1,0
Tradisjonelle varer	4,1	11,4	5,3	9,4	12,5	12,6	11,2	8,4	7,2	-2,0
Råolje og naturgass	33,6	24,7	37,7	44,5	35,2	17,4	6,9	-8,2	2,3	1,0
Skip, plattformer og fly	1,1	9,7	4,2	-11,9	9,2	3,4	23,9	30,4	9,2	31,5
Tjenester	5,9	2,1	2,3	1,9	1,6	4,1	1,1	4,0	6,4	4,3
Samlet sluttanvendelse	7,0	7,2	6,9	9,8	8,0	6,7	4,9	1,3	3,4	1,4
Import i alt	1,5	3,2	0,4	1,1	1,5	3,6	6,1	6,4	7,3	2,0
Tradisjonelle varer	0,5	4,7	-0,2	2,6	2,4	4,6	8,9	6,6	8,3	2,6
Råolje og naturgass	30,9	15,8	35,9	40,5	34,1	15,1	1,6	-11,6	-1,9	-4,2
Skip, plattformer og fly	2,6	-0,5	-4,2	-3,0	-4,0	4,0	4,4	-1,8	6,4	-3,5
Tjenester	2,9	0,2	1,1	-2,8	0,3	2,1	0,6	6,6	4,3	1,5
Bruttonasjonalprodukt ¹	8,7	8,5	9,4	12,8	10,6	7,0	4,2	0,1	2,4	1,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge ¹	2,3	3,7	2,5	3,9	4,0	3,8	3,2	3,1	2,3	1,5
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	32,6	23,6	35,2	41,9	32,6	17,2	7,6	-7,1	4,0	2,4
Fastlands-Norge(basisverdi)	2,5	3,5	2,7	4,4	3,8	3,4	2,6	3,3	2,6	1,6
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2,5	3,2	2,8	4,8	3,5	3,0	1,9	3,0	2,2	1,0
Industri og bergverk	2,3	3,4	3,1	2,6	4,0	5,8	1,7	7,4	6,9	2,3
Annen vareproduksjon	4,1	16,9	7,2	17,1	19,3	16,0	16,3	5,2	-0,7	-4,3
Tjenester inkl. boligjenester	2,2	0,3	1,8	2,6	0,5	-0,4	-1,2	1,2	1,5	2,0
Offentlig forvaltning	2,7	4,4	2,2	3,0	4,6	4,7	5,2	4,6	3,9	3,9
Korreksjonsposter	1,3	4,9	1,6	1,3	5,6	5,8	6,8	1,8	0,8	0,9

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.

Tabell 5. Produksjon. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Produksjon i alt.	3 165 692	3 492 970	852 756	872 542	851 292	852 157	916 979	922 979	913 201	905 729
Jordbruk og skogbruk	30 238	29 869	6 928	5 868	6 329	11 152	6 520	6 191	6 696	11 755
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27 453	30 919	8 586	7 668	7 192	6 551	9 508	9 499	7 451	6 686
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	515 573	611 638	145 214	159 793	149 505	151 401	150 939	144 867	145 353	145 861
Utvinning av råolje og naturgass.	483 030	570 267	136 140	151 680	137 569	141 272	139 745	131 976	132 007	131 927
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	32 543	41 371	9 074	8 113	11 936	10 129	11 193	12 891	13 345	13 934
Bergverksdrift	9 269	10 061	2 181	1 936	2 876	2 315	2 933	3 050	2 895	2 821
Industri	579 164	639 552	153 204	161 009	155 125	151 742	171 675	177 970	173 645	163 456
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	128 094	133 584	35 036	33 491	32 055	31 777	36 261	35 362	33 972	33 130
Tekstil- og bekledningsindustri	5 989	6 688	1 682	1 773	1 588	1 512	1 815	1 893	1 672	1 430
Trelast- og trevareindustri	22 366	22 907	5 844	5 882	5 598	5 103	6 324	6 764	6 942	6 136
Treforedling	19 023	17 489	4 616	4 688	4 121	4 234	4 446	4 430	4 319	4 232
Forlag og grafisk industri	39 621	40 148	10 148	10 723	9 703	9 496	10 225	10 817	9 797	9 483
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	90 193	102 208	24 578	25 172	25 991	25 449	25 595	25 352	27 033	26 721
Kjemiske råvarer.	29 967	34 152	7 318	8 493	8 450	8 224	8 985	9 456	8 859	9 019
Metallindustri	53 414	67 733	12 891	15 805	16 275	16 468	19 185	20 847	21 129	17 867
Verkstedindustri	114 842	125 072	30 636	32 617	29 856	28 597	34 003	36 923	34 900	32 252
Bygging av skip og oljeplattformer.	59 644	73 360	16 488	18 197	17 546	17 333	20 284	21 312	20 867	19 506
Møbelindustri og annen industri	16 011	16 211	3 967	4 167	3 943	3 548	4 554	4 813	4 154	3 678
Kraftforsyning	55 265	63 907	16 258	19 318	13 460	13 343	17 786	16 758	12 430	12 094
Vannforsyning	3 849	3 957	963	989	989	989	990	1 040	1 040	1 041
Bygge- og anleggsvirksomhet	207 013	236 878	55 839	58 970	58 385	55 429	64 094	68 557	68 234	64 945
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	269 442	286 572	74 766	66 643	70 529	69 235	80 165	74 558	77 031	75 568
Hotell- og restaurantvirksomhet	46 656	51 668	11 810	10 577	12 902	14 550	13 639	12 188	15 113	16 825
Rørtransport	19 686	20 699	5 307	5 216	4 896	4 971	5 617	4 643	4 224	4 497
Utenriks sjøfart	109 351	107 022	27 749	25 776	25 729	27 682	27 835	27 352	29 599	30 449
Transport ellers	151 247	162 917	40 665	37 212	41 416	42 077	42 212	38 959	43 706	43 875
Post og telekommunikasjon	71 783	75 132	18 922	18 930	18 139	17 914	20 150	18 775	18 729	19 031
Finansiell tjenesteyting	110 581	115 829	28 324	28 040	28 929	28 901	29 960	30 484	31 769	31 713
Boligtjenester (husholdninger)	109 696	113 539	27 821	27 854	28 298	28 628	28 758	28 651	28 972	29 430
Forretningsmessig tjenesteyting	324 845	369 113	93 169	95 820	89 604	85 957	97 733	108 598	98 558	97 838
Offentlig administrasjon og forsvar.	132 512	141 431	33 322	35 133	33 961	35 882	36 455	37 681	36 521	37 616
Undervisning	100 830	106 819	27 129	27 984	26 122	24 244	28 468	29 597	27 784	25 824
Helse- og sosialtjenester	194 270	209 217	49 535	51 358	50 824	53 226	53 809	55 207	55 289	56 552
Andre sosiale og personlige tjenester	96 969	106 229	25 067	26 448	26 081	25 968	27 732	28 353	28 165	27 853
Fastlands-Norge	2 521 082	2 753 610	674 487	681 757	671 161	668 104	732 588	746 117	734 025	724 922

Offentlig forvaltning	400 174	426 381	102 842	107 259	103 612	105 404	110 105	113 926	110 863	111 281
Statsforvaltningen	192 055	204 963	48 616	51 300	49 782	51 573	52 307	54 162	52 441	53 739
Sivil forvaltning	164 607	176 652	41 876	44 264	42 924	44 522	44 941	46 773	45 380	46 802
Forsvar	27 448	28 311	6 740	7 037	6 858	7 051	7 366	7 389	7 061	6 938
Kommuneforvaltningen	208 119	221 418	54 225	55 959	53 830	53 831	57 798	59 764	58 422	57 541

Tabell 6. Produksjon. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Produksjon i alt.	3 165 692	3 273 750	829 876	824 865	799 838	792 830	856 217	856 565	827 593	822 176
Jordbruk og skogbruk	30 238	29 565	6 931	5 850	6 276	11 005	6 434	6 000	6 351	11 135
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27 453	27 568	8 149	7 102	5 846	5 662	8 958	8 544	6 929	6 700
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	515 573	500 746	130 645	129 619	122 111	121 550	127 467	125 595	115 067	114 956
Utvinning av råolje og naturgass.	483 030	461 145	121 885	121 297	110 496	112 012	117 340	113 973	103 748	103 255
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	32 543	39 602	8 760	8 322	11 615	9 538	10 127	11 621	11 319	11 701
Bergverksdrift	9 269	10 253	2 170	1 920	2 878	2 504	2 951	2 823	2 618	3 094
Industri	579 164	603 314	151 214	155 484	146 946	141 604	159 280	162 018	153 769	146 863
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	128 094	128 497	34 241	32 642	30 908	30 291	34 656	33 322	31 632	30 867
Tekstil- og bekledningsindustri	5 989	6 559	1 674	1 760	1 576	1 473	1 750	1 817	1 634	1 383
Trelast- og trevareindustri	22 366	22 507	5 824	5 864	5 534	5 015	6 094	6 218	5 948	5 183
Treforedling	19 023	17 368	4 641	4 673	4 152	4 236	4 307	4 222	4 142	4 085
Forlag og grafisk industri	39 621	40 090	10 154	10 719	9 690	9 483	10 198	10 767	9 732	9 423
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri.	90 193	94 185	23 606	23 601	23 381	22 777	24 425	24 179	23 599	23 130
Kjemiske råvarer.	29 967	31 760	7 219	8 037	8 006	7 694	8 023	8 281	7 816	7 890
Metallindustri	53 414	53 903	12 999	14 138	13 524	12 631	13 611	13 955	13 752	13 168
Verkstedindustri	114 842	122 169	30 553	32 092	29 342	27 966	32 769	34 884	32 584	30 427
Bygging av skip og oljeplattformer.	59 644	70 322	16 340	17 849	16 934	16 534	19 005	19 746	18 966	17 745
Møbelindustri og annen industri	16 011	15 953	3 962	4 109	3 900	3 503	4 441	4 625	3 965	3 563
Kraftforsyning	55 265	50 521	15 427	16 401	11 144	10 245	12 731	14 854	12 370	13 139
Vannforsyning	3 849	3 894	962	974	974	973	973	1 007	1 006	1 006
Bygge- og anleggsvirksomhet	207 013	221 411	55 123	56 148	54 979	51 719	58 565	59 966	58 443	55 029
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	269 442	285 741	73 602	66 465	69 204	69 741	80 331	73 660	74 248	75 385
Hotell- og restaurantvirksomhet	46 656	50 137	11 717	10 364	12 586	14 108	13 079	11 541	14 117	15 545
Rørtransport	19 686	19 889	5 260	5 404	4 640	4 601	5 244	5 119	4 742	4 523
Utenriks sjøfart	109 351	105 635	26 781	25 230	27 848	25 394	27 163	25 353	28 133	25 828
Transport ellers	151 247	157 535	39 516	36 310	40 293	41 263	39 669	36 927	41 191	41 965
Post og telekommunikasjon	71 783	76 392	18 886	18 855	17 893	18 474	21 171	19 752	19 576	19 929
Finansiell tjenesteyting	110 581	121 111	28 807	28 983	29 801	30 466	31 861	32 009	32 738	33 401
Boligtjenester (husholdninger)	109 696	111 161	27 649	27 419	27 723	28 014	28 006	27 782	28 089	28 384
Forretningsmessig tjenesteyting	324 845	356 682	92 683	93 962	86 654	82 568	93 497	101 582	91 089	88 992
Offentlig administrasjon og forsvar.	132 512	134 199	33 139	34 062	32 258	33 844	34 035	34 561	33 118	33 977
Undervisning	100 830	103 648	27 044	27 646	25 341	23 458	27 204	28 241	26 118	24 247
Helse- og sosialtjenester	194 270	200 998	49 112	50 396	48 991	50 617	50 993	52 283	51 470	52 038
Andre sosiale og personlige tjenester	96 969	103 351	25 057	26 270	25 453	25 021	26 607	26 950	26 412	26 039
Fastlands-Norge	2 521 082	2 647 480	667 190	664 613	645 239	641 285	696 344	700 498	679 651	676 869

Offentlig forvaltning	400 174	409 319	102 296	105 038	99 618	100 466	104 198	106 919	102 661	102 402
Statsforvaltningen	192 055	195 409	48 556	49 707	47 431	48 877	49 395	49 995	48 004	48 878
Sivil forvaltning	164 607	168 649	41 833	42 873	40 905	42 309	42 562	43 149	41 590	42 677
Forsvar	27 448	26 761	6 724	6 834	6 526	6 569	6 833	6 846	6 414	6 201
Kommuneforvaltningen	208 119	213 910	53 740	55 332	52 187	51 589	54 803	56 924	54 658	53 524

Tabell 7. Produksjon. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Produksjon i alt.	3,8	3,4	4,5	7,1	0,6	2,8	3,2	3,8	3,5	3,7
Jordbruk og skogbruk	-3,4	-2,2	3,3	-0,3	-2,2	-0,1	-7,2	2,6	1,2	1,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,1	0,4	13,5	1,3	-3,1	-9,5	9,9	20,3	18,5	18,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-2,3	-2,9	-3,1	-2,0	-4,0	-3,2	-2,4	-3,1	-5,8	-5,4
Utvinning av råolje og naturgass	-3,6	-4,5	-4,3	-3,2	-6,7	-4,6	-3,7	-6,0	-6,1	-7,8
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	15,9	21,7	13,2	19,8	32,3	18,4	15,6	39,7	-2,5	22,7
Bergverksdrift	2,3	10,6	-10,2	-15,6	5,2	19,9	36,0	47,0	-9,0	23,6
Industri	6,5	4,2	6,1	9,3	-0,3	2,4	5,3	4,2	4,6	3,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	0,5	0,3	5,2	5,4	-3,2	-2,1	1,2	2,1	2,3	1,9
Tekstil- og bekledningsindustri	11,3	9,5	14,6	14,7	5,4	14,5	4,6	3,3	3,7	-6,1
Trelast- og trevareindustri	3,9	0,6	1,8	9,9	-9,5	-1,5	4,6	6,0	7,5	3,3
Treforedling	-3,5	-8,7	-9,3	-2,2	-15,2	-10,1	-7,2	-9,7	-0,2	-3,6
Forlag og grafisk industri	0,9	1,2	1,3	9,0	-5,0	0,5	0,4	0,5	0,4	-0,6
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	11,4	4,4	7,6	6,6	6,1	1,6	3,5	2,5	0,9	1,5
Kjemiske råvarer	3,9	6,0	-2,3	3,3	5,3	4,4	11,1	3,0	-2,4	2,5
Metallindustri	0,4	0,9	-6,4	6,5	-3,2	-4,1	4,7	-1,3	1,7	4,3
Verkstedindustri	12,3	6,4	12,2	13,4	-0,9	6,0	7,3	8,7	11,1	8,8
Bygging av skip og oljeplattformer	21,0	17,9	25,0	24,4	11,6	20,0	16,3	10,6	12,0	7,3
Møbelindustri og annen industri	4,0	-0,4	-0,6	2,5	-9,9	-5,6	12,1	12,6	1,7	1,7
Kraftforsyning	23,9	-8,6	22,2	3,5	-10,7	-11,0	-17,5	-9,4	11,0	28,2
Vannforsyning	0,1	1,2	0,1	1,2	1,2	1,2	1,1	3,4	3,3	3,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,3	7,0	5,6	13,5	3,0	5,4	6,2	6,8	6,3	6,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	5,4	6,0	3,5	7,3	2,4	5,2	9,1	10,8	7,3	8,1
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,4	7,5	6,3	8,4	6,0	4,5	11,6	11,4	12,2	10,2
Rørtransport	2,4	1,0	-0,6	3,1	-1,8	3,2	-0,3	-5,3	2,2	-1,7
Utenriks sjøfart	-0,6	-3,4	1,9	-8,1	-4,0	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,7
Transport ellers	3,2	4,2	4,2	5,8	4,9	5,8	0,4	1,7	2,2	1,7
Post og telekommunikasjon	-0,6	6,4	-0,5	8,8	0,5	4,0	12,1	4,8	9,4	7,9
Finansiell tjenesteyting	8,7	9,5	15,1	10,0	9,7	7,8	10,6	10,4	9,9	9,6
Boligtjenester (husholdninger)	0,9	1,3	1,2	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Forretningsmessig tjenesteyting	8,7	9,8	14,9	24,8	6,2	9,6	0,9	8,1	5,1	7,8
Offentlig administrasjon og forsvar	-2,6	1,3	-4,1	4,0	-3,8	2,3	2,7	1,5	2,7	0,4
Undervisning	1,7	2,8	2,4	9,1	-2,8	4,8	0,6	2,2	3,1	3,4
Helse- og sosialtjenester	3,5	3,5	3,3	6,1	0,1	3,9	3,8	3,7	5,1	2,8
Andre sosiale og personlige tjenester	1,1	6,6	2,0	10,3	4,6	5,3	6,2	2,6	3,8	4,1
Fastlands-Norge	5,1	5,0	6,0	9,9	1,8	4,3	4,4	5,4	5,3	5,5

Offentlig forvaltning	0,6	2,3	0,1	6,4	-2,0	3,0	1,9	1,8	3,1	1,9
Statsforvaltningen	0,3	1,7	-0,3	5,7	-2,0	1,7	1,7	0,6	1,2	0,0
Sivil forvaltning	2,7	2,5	2,9	7,3	-1,1	2,0	1,7	0,6	1,7	0,9
Forsvar	-12,4	-2,5	-16,2	-3,4	-7,3	-0,5	1,6	0,2	-1,7	-5,6
Kommuneforvaltningen	0,9	2,8	0,4	7,2	-2,0	4,2	2,0	2,9	4,7	3,8

Tabell 8. Produksjon. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Produksjon i alt.	6,8	6,7	6,9	9,3	7,9	5,8	4,2	1,9	3,7	2,5
Jordbruk og skogbruk	-0,2	1,0	-0,3	0,2	0,9	1,3	1,4	2,9	4,5	4,2
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	13,9	12,2	19,6	13,6	29,2	12,2	0,8	3,0	-12,6	-13,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	30,0	22,1	33,1	39,6	31,3	15,8	6,5	-6,4	3,2	1,9
Utvinning av råolje og naturgass	32,1	23,7	35,8	42,5	34,2	16,5	6,6	-7,4	2,2	1,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	5,2	4,5	3,7	-0,6	2,6	8,8	6,7	13,8	14,7	12,1
Bergverksdrift	5,1	-1,9	6,0	0,8	0,5	-7,7	-1,1	7,2	10,7	-1,4
Industri	3,6	6,0	3,7	5,5	5,9	6,3	6,4	6,1	7,0	3,9
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	2,5	4,0	3,5	4,9	4,9	4,1	2,3	3,4	3,6	2,3
Tekstil- og bekledningsindustri	-0,3	2,0	-1,8	0,8	0,6	3,4	3,2	3,4	1,5	0,8
Trelast- og trevareindustri	1,6	1,8	1,7	1,5	0,7	1,4	3,4	8,4	15,4	16,4
Treforedling	-0,7	0,7	-0,0	0,1	-1,1	0,0	3,8	4,6	5,1	3,7
Forlag og grafisk industri	2,0	0,1	1,9	0,1	-0,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	13,3	8,5	15,8	16,1	13,5	5,7	0,6	-1,7	3,0	3,4
Kjemiske råvarer	5,8	7,5	4,3	5,4	5,6	8,7	10,5	8,1	7,4	6,9
Metallindustri	0,2	25,7	-2,7	10,1	18,7	33,3	42,1	33,6	27,7	4,1
Verkstedindustri	1,5	2,4	1,0	1,8	1,8	2,3	3,5	4,1	5,3	3,7
Bygging av skip og oljeplattformer	3,2	4,3	2,2	3,3	3,3	4,9	5,8	5,9	6,2	4,9
Møbelindustri og annen industri	0,6	1,6	-0,3	1,7	0,7	1,5	2,4	2,6	3,6	1,9
Kraftforsyning	-5,5	26,5	-1,5	23,2	21,2	31,2	32,6	-4,2	-16,8	-29,3
Vannforsyning	5,0	1,6	5,0	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	1,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	5,2	7,0	5,0	6,3	6,6	7,0	8,0	8,9	9,9	10,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	2,7	0,3	3,0	4,1	0,4	-0,9	-1,8	0,9	1,8	1,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	1,4	3,1	1,5	2,3	2,3	3,9	3,5	3,5	4,4	4,9
Rørtransport	5,2	4,1	5,4	0,3	7,9	2,1	6,2	-6,0	-15,6	-8,0
Utenriks sjøfart	9,9	1,3	3,8	2,3	-1,6	5,7	-1,1	5,6	13,9	8,1
Transport ellers	3,0	3,4	3,3	5,0	2,5	3,2	3,4	2,9	3,2	2,5
Post og telekommunikasjon	0,2	-1,6	1,3	0,8	1,3	-3,1	-5,0	-5,3	-5,6	-1,5
Finansiell tjenesteyting	0,6	-4,4	-4,1	-4,8	-3,3	-4,9	-4,4	-1,6	-0,0	0,1
Boligtjenester (husholdninger)	2,0	2,1	2,1	2,4	2,2	1,9	2,1	1,5	1,0	1,5
Forretningsmessig tjenesteyting	2,6	3,5	1,8	3,0	3,4	3,8	4,0	4,8	4,6	5,6
Offentlig administrasjon og forsvar	3,7	5,4	3,0	3,8	5,6	5,6	6,5	5,7	4,7	4,4
Undervisning	3,3	3,1	2,5	2,0	3,0	3,0	4,3	3,5	3,2	3,0
Helse- og sosialtjenester	2,8	4,1	2,2	3,1	4,2	4,4	4,6	3,6	3,5	3,3
Andre sosiale og personlige tjenester	2,9	2,8	2,5	1,5	2,5	2,9	4,2	4,5	4,1	3,1
Fastlands-Norge	2,9	4,0	2,7	4,1	4,0	3,9	4,1	3,8	3,8	2,8

Offentlig forvaltning	2,9	4,2	2,2	3,0	4,2	4,4	5,1	4,3	3,8	3,6
Statsforvaltningen	3,2	4,9	2,5	4,1	5,1	4,6	5,8	5,0	4,1	4,2
Sivil forvaltning	2,9	4,7	2,2	4,3	4,9	4,3	5,5	5,0	4,0	4,2
Forsvar	4,6	5,8	4,1	2,7	6,5	6,4	7,5	4,8	4,8	4,2
Kommuneforvaltningen	2,6	3,5	1,9	2,0	3,4	4,2	4,5	3,8	3,6	3,0

**Tabell 9. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Løpende priser. Millioner kroner**

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttonasjonalprodukt¹	1 945 716	2 155 780	528 946	544 839	522 637	529 023	559 280	555 932	552 472	552 537
Jordbruk og skogbruk	13 961	13 518	3 801	2 760	246	7 046	3 466	3 091	689	7 644
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12 593	15 036	4 051	3 855	3 747	3 141	4 293	4 662	3 069	2 383
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	447 660	537 220	127 617	141 863	130 585	133 166	131 607	124 765	126 106	126 241
Utvinning av råolje og naturgass	433 085	518 342	123 422	138 381	125 136	128 492	126 334	118 701	119 499	119 352
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	14 575	18 878	4 195	3 482	5 449	4 674	5 273	6 065	6 607	6 889
Bergverksdrift	3 720	3 608	870	755	1 082	735	1 037	1 250	1 204	802
Industri	169 563	183 742	44 908	47 029	45 422	42 830	48 461	52 887	50 888	45 632
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	31 076	32 322	8 939	8 208	7 910	7 533	8 671	8 253	8 045	7 551
Tekstil- og bekledningsindustri	2 434	2 660	682	715	666	557	723	786	671	488
Trelast- og trevareindustri	7 397	7 520	1 944	1 937	1 860	1 675	2 049	2 285	2 506	2 212
Treforedling	4 465	3 501	1 045	1 003	823	799	876	991	927	902
Forlag og grafisk industri	16 679	16 628	4 272	4 484	4 032	3 929	4 183	4 405	3 965	3 823
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	19 834	18 936	5 226	4 617	4 932	4 477	4 909	5 515	5 890	5 208
Kjemiske råvarer	7 724	8 895	1 885	2 241	2 199	2 071	2 383	2 720	2 414	2 627
Metallindustri	12 383	19 973	2 740	4 424	5 030	5 020	5 499	6 998	6 714	4 659
Verkstedindustri	43 438	45 384	11 644	12 303	11 097	10 282	11 702	12 998	12 153	11 111
Bygging av skip og oljeplattformer	17 848	22 056	4 997	5 477	5 381	5 228	5 971	6 314	6 278	5 896
Møbelindustri og annen industri	6 285	5 867	1 534	1 619	1 494	1 259	1 495	1 622	1 325	1 155
Kraftforsyning	42 541	50 951	12 682	15 357	10 613	10 642	14 340	13 003	9 344	8 915
Vannforsyning	2 144	2 110	537	552	550	503	504	551	547	544
Bygge- og anleggsvirksomhet	76 802	89 048	21 039	22 870	21 688	20 504	23 986	26 323	26 251	24 941
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	140 952	145 817	39 547	34 415	36 475	34 670	40 256	37 940	39 525	37 379
Hotell- og restaurantvirksomhet	22 262	24 338	5 682	5 018	6 100	6 792	6 428	5 766	7 229	8 054
Rørtransport	17 681	18 596	4 768	4 657	4 404	4 477	5 058	4 086	3 692	3 982
Utenriks sjøfart	29 243	30 696	6 437	8 217	6 338	8 394	7 747	8 535	9 209	10 133
Transport ellers	54 798	57 103	15 182	13 326	14 552	14 014	15 211	13 865	15 030	14 025
Post og telekommunikasjon	31 802	31 183	8 427	8 144	7 804	7 210	8 025	7 119	7 016	7 004
Finansiell tjenesteyting	68 379	71 467	17 521	17 337	17 907	17 781	18 442	18 908	19 721	19 700
Boligtjenester (husholdninger)	74 284	76 695	18 930	18 924	19 116	19 320	19 335	18 826	18 623	18 946
Forretningsmessig tjenesteyting	167 482	187 456	48 135	48 731	45 627	43 684	49 414	51 793	51 057	50 482
Offentlig administrasjon og forsvar	76 051	82 401	19 275	20 622	19 378	20 942	21 459	22 585	21 289	22 219
Undervisning	76 456	80 212	20 944	21 579	19 667	17 530	21 435	22 587	20 920	19 027
Helse- og sosialtjenester	149 122	160 052	38 025	39 321	38 764	40 750	41 217	42 165	42 202	43 255
Andre sosiale og personlige tjenester	54 452	59 045	14 003	14 574	14 665	14 419	15 386	15 681	15 882	15 518
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 451 132	1 569 268	390 125	390 101	381 310	382 987	414 869	418 545	413 466	412 181
Merverdi og investeringsavgift	153 138	172 065	41 271	40 491	41 582	44 311	45 681	44 057	46 743	49 154
Andre produktskatter, netto	60 630	66 131	15 297	15 072	16 717	16 515	17 827	15 644	16 644	16 901
Statistiske avvik	0	-2 710	0	-629	-394	-351	-1 336	-156	-407	-343
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 237 364	1 333 781	333 557	335 167	323 405	322 512	352 697	359 001	350 486	346 470
Offentlig forvaltning	276 965	295 225	71 883	75 284	71 208	72 215	76 518	80 098	76 740	76 882
Statsforvaltningen	121 414	130 598	30 793	33 193	31 382	32 782	33 241	35 215	33 551	34 893
Sivil forvaltning	107 433	115 773	27 214	29 407	27 863	29 143	29 360	31 174	29 733	31 090
Forsvar	13 981	14 825	3 579	3 786	3 519	3 640	3 881	4 041	3 818	3 803
Kommuneforvaltningen	155 551	164 627	41 089	42 091	39 826	39 432	43 278	44 883	43 189	41 989

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

**Tabell 10. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Faste 2005-priser. Millioner kroner**

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttonasjonalprodukt¹	1 945 716	1 987 611	510 649	503 382	480 829	485 073	518 327	513 335	496 557	500 238
Jordbruk og skogbruk	13 961	13 976	3 762	2 794	461	7 195	3 526	3 079	847	7 468
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	12 593	12 578	3 673	3 399	2 589	2 497	4 092	4 029	2 893	2 727
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	447 660	428 400	113 186	111 849	103 598	103 962	108 990	106 597	97 228	96 895
Utvinning av råolje og naturgass	433 085	410 650	109 261	108 124	98 383	99 690	104 453	101 384	92 155	91 652
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	14 575	17 749	3 925	3 725	5 215	4 272	4 537	5 212	5 073	5 243
Bergverksdrift	3 720	4 101	875	772	1 150	1 001	1 178	1 122	1 048	1 231
Industri	169 563	177 022	44 346	45 793	43 074	41 260	46 896	48 013	45 296	42 793
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	31 076	31 347	8 281	7 900	7 594	7 425	8 429	8 052	7 685	7 486
Tekstil- og bekledningsindustri	2 434	2 671	682	716	641	599	714	743	664	561
Trelast- og trevareindustri	7 397	7 428	1 926	1 939	1 827	1 650	2 012	2 052	1 960	1 701
Treforedling	4 465	4 052	1 088	1 095	968	987	1 003	981	960	945
Forlag og grafisk industri	16 679	16 846	4 274	4 513	4 071	3 979	4 283	4 522	4 078	3 942
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	19 834	20 477	5 210	5 164	5 080	4 817	5 415	5 381	5 223	4 932
Kjemiske råvarer	7 724	8 172	1 858	2 072	2 062	1 977	2 062	2 128	2 003	2 020
Metallindustri	12 383	12 454	3 009	3 277	3 127	2 910	3 140	3 218	3 166	3 021
Verkstedindustri	43 438	46 230	11 567	12 154	11 096	10 573	12 408	13 208	12 321	11 470
Bygging av skip og oljeplattformer	17 848	21 093	4 896	5 352	5 080	4 973	5 688	5 915	5 684	5 325
Møbelindustri og annen industri	6 285	6 252	1 555	1 612	1 528	1 370	1 742	1 814	1 551	1 390
Kraftforsyning	42 541	38 641	11 895	12 654	8 487	7 794	9 707	11 393	9 454	10 070
Vannforsyning	2 144	2 173	541	554	559	526	534	568	573	569
Bygge- og anleggsvirksomhet	76 802	78 943	20 460	20 835	19 346	18 161	20 601	21 087	20 529	19 287
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	140 952	149 878	38 558	34 878	36 184	36 562	42 254	38 844	38 983	39 680
Hotell- og restaurantvirksomhet	22 262	23 904	5 589	4 932	6 003	6 734	6 234	5 487	6 729	7 414
Rørtransport	17 681	17 849	4 725	4 854	4 163	4 126	4 706	4 591	4 249	4 049
Utenriks sjøfart	29 243	28 134	7 153	6 723	7 432	6 750	7 229	6 726	7 478	6 836
Transport ellers	54 798	56 913	14 372	13 163	14 546	14 777	14 428	13 383	14 880	15 054
Post og telekommunikasjon	31 802	33 440	8 426	8 230	7 824	8 013	9 373	8 549	8 446	8 556
Finansiell tjenesteyting	68 379	77 522	18 041	18 402	18 997	19 558	20 565	20 747	21 090	21 830
Boligtjenester (husholdninger)	74 284	73 399	18 626	18 306	18 409	18 401	18 283	17 912	17 987	17 966
Forretningsmessig tjenesteyting	167 482	180 241	47 810	47 653	43 814	41 685	47 090	47 895	46 585	45 026
Offentlig administrasjon og forsvar	76 051	77 623	19 157	19 908	18 206	19 623	19 886	20 505	19 112	19 935
Undervisning	76 456	77 801	20 864	21 327	19 046	16 986	20 442	21 497	19 558	17 755
Helse- og sosialtjenester	149 122	153 120	37 603	38 536	37 153	38 541	38 890	39 785	38 991	39 389
Andre sosiale og personlige tjenester	54 452	57 570	14 021	14 589	14 296	13 886	14 799	14 820	14 704	14 310
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	1 451 132	1 513 229	385 585	379 957	365 636	370 235	397 402	395 422	387 602	392 458
Merverdi og investeringsavgift	153 138	162 566	41 255	38 887	39 780	41 492	42 406	40 944	43 228	44 784
Andre produktskatter, netto	60 630	61 820	15 711	14 346	15 712	15 544	16 218	15 761	16 668	16 613
Statistiske avvik	0	-0	0	-0	-0	-0	-0	-0	-0	-0
Fastlands-Norge (basisverdi).	1 237 364	1 288 844	328 619	326 724	310 143	313 199	338 778	338 716	327 705	331 062

Offentlig forvaltning	276 965	282 855	71 426	73 720	68 193	68 681	72 261	74 997	70 756	70 386
Statsforvaltningen	121 414	123 814	30 800	32 003	29 607	30 883	31 322	32 223	30 458	31 472
Sivil forvaltning	107 433	109 893	27 228	28 335	26 292	27 530	27 736	28 491	27 007	28 103
Forsvar	13 981	13 922	3 572	3 668	3 315	3 353	3 586	3 732	3 451	3 369
Kommuneforvaltningen	155 551	159 041	40 626	41 717	38 586	37 798	40 940	42 774	40 298	38 914

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 11. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoprodukt etter næring, i basisverdi.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttonasjonalprodukt¹	2,7	2,2	3,2	6,0	-0,8	2,0	1,5	2,0	3,3	3,1
Jordbruk og skogbruk	-9,9	0,1	1,6	0,2	29,2	2,0	-6,3	10,2	83,8	3,8
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	5,5	-0,1	19,6	-0,7	-5,1	-9,9	11,4	18,6	11,7	9,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	-4,4	-4,3	-5,1	-3,2	-5,9	-4,5	-3,7	-4,7	-6,1	-6,8
Utvinning av råolje og naturgass	-5,6	-5,2	-6,3	-3,8	-7,3	-5,3	-4,4	-6,2	-6,3	-8,1
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	38,9	21,8	35,8	19,9	32,5	18,4	15,6	39,9	-2,7	22,7
Bergverksdrift	-6,9	10,2	-17,9	-14,9	4,8	19,0	34,6	45,3	-8,8	23,0
Industri	4,5	4,4	4,7	10,3	-1,4	3,1	5,8	4,8	5,2	3,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-1,2	0,9	2,7	5,9	-2,4	-1,7	1,8	1,9	1,2	0,8
Tekstil- og bekledningsindustri	10,0	9,7	13,4	14,6	5,7	15,0	4,8	3,7	3,6	-6,5
Trelast- og trevareindustri	-0,4	0,4	-2,5	9,9	-9,8	-1,8	4,4	5,9	7,3	3,1
Treforedling	-1,5	-9,2	-7,5	-2,5	-15,8	-10,7	-7,8	-10,4	-0,8	-4,2
Forlag og grafisk industri	-3,9	1,0	-3,5	9,0	-5,3	0,3	0,2	0,2	0,2	-0,9
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	17,4	3,2	19,6	8,5	-1,6	2,5	3,9	4,2	2,8	2,4
Kjemiske råvarer	5,7	5,8	-0,7	3,2	5,2	4,2	11,0	2,7	-2,8	2,2
Metallindustri	-0,9	0,6	-7,8	6,4	-3,6	-4,6	4,4	-1,8	1,2	3,8
Verkstedindustri	8,8	6,4	8,8	13,6	-1,0	6,1	7,3	8,7	11,0	8,5
Bygging av skip og oljeplattformer	8,0	18,2	11,9	25,1	11,9	20,3	16,2	10,5	11,9	7,1
Møbelindustri og annen industri	0,0	-0,5	-4,5	2,4	-10,1	-5,9	12,0	12,5	1,5	1,5
Kraftforsyning	32,4	-9,2	30,6	3,3	-11,4	-11,6	-18,4	-10,0	11,4	29,2
Vannforsyning	-5,7	1,3	-5,9	5,4	4,8	-3,3	-1,4	2,4	2,5	8,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	0,1	2,8	-1,4	13,5	-2,4	-0,1	0,7	1,2	6,1	6,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	4,3	6,3	2,6	7,7	2,5	5,4	9,6	11,4	7,7	8,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,8	7,4	6,6	8,3	5,9	4,4	11,6	11,3	12,1	10,1
Rørtransport	5,5	0,9	2,4	3,0	-1,9	3,1	-0,4	-5,4	2,1	-1,9
Utenriks sjøfart	-2,1	-3,8	0,2	-8,5	-4,4	-3,2	1,1	0,0	0,6	1,3
Transport ellers	5,5	3,9	6,1	5,7	4,4	5,3	0,4	1,7	2,3	1,9
Post og telekommunikasjon	3,4	5,1	3,7	8,1	-1,4	2,3	11,2	3,9	7,9	6,8
Finansiell tjenesteyting	7,3	13,4	16,4	14,6	13,3	11,6	14,0	12,7	11,0	11,6
Boligtjenester (husholdninger)	-0,6	-1,2	-0,8	-0,6	-1,0	-1,3	-1,8	-2,2	-2,3	-2,4
Forretningsmessig tjenesteyting	8,6	7,6	14,9	22,8	4,1	7,4	-1,5	0,5	6,3	8,0
Offentlig administrasjon og forsvar	-1,3	2,1	-4,4	8,1	-6,0	2,7	3,8	3,0	5,0	1,6
Undervisning	2,2	1,8	2,5	11,2	-5,0	3,7	-2,0	0,8	2,7	4,5
Helse- og sosialtjenester	4,1	2,7	2,9	6,0	-1,5	3,0	3,4	3,2	4,9	2,2
Andre sosiale og personlige tjenester	2,1	5,7	2,4	9,7	3,4	4,3	5,5	1,6	2,9	3,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	4,6	4,3	5,4	9,4	0,9	4,1	3,1	4,1	6,0	6,0
Merverdi og investeringsavgift	6,3	6,2	5,6	7,0	5,3	9,9	2,8	5,3	8,7	7,9
Andre produktskatter, netto	2,7	2,0	-0,2	3,6	0,6	0,6	3,2	9,9	6,1	6,9
Statistiske avvik	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,5	4,2	5,6	9,9	0,4	3,5	3,1	3,7	5,7	5,7

Offentlig forvaltning	2,0	2,1	0,5	8,8	-3,8	2,6	1,2	1,7	3,8	2,5
Statsforvaltningen	1,7	2,0	-0,3	8,9	-3,7	1,3	1,7	0,7	2,9	1,9
Sivil forvaltning	2,9	2,3	1,2	9,2	-3,1	1,5	1,9	0,6	2,7	2,1
Forsvar	-6,7	-0,4	-10,5	6,7	-8,0	-0,5	0,4	1,7	4,1	0,5
Kommuneforvaltningen	2,2	2,2	1,2	8,7	-3,8	3,7	0,8	2,5	4,4	3,0

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 12. Bruttonasjonalprodukt. Bruttoproduct etter næring, i basisverdi.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttonasjonalprodukt¹	8,7	8,5	9,4	12,8	10,6	7,0	4,2	0,1	2,4	1,3
Jordbruk og skogbruk	-3,2	-3,3	-1,9	-3,0	-42,4	-1,2	-2,7	1,6	52,4	4,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	32,7	19,5	51,7	23,2	59,6	19,4	-4,9	2,0	-26,7	-30,5
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	35,6	25,4	39,4	46,2	36,7	17,9	7,1	-7,7	2,9	1,7
Utvinning av råolje og naturgass	36,7	26,2	40,9	48,0	38,4	18,1	7,1	-8,5	1,9	1,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	9,3	6,4	5,5	-2,8	3,7	15,2	8,7	24,5	24,6	20,1
Bergverksdrift	9,3	-12,0	11,5	-4,4	-4,9	-26,3	-11,4	13,9	22,1	-11,3
Industri	2,1	3,8	2,9	2,8	4,3	6,6	2,0	7,3	6,5	2,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	4,9	3,1	9,5	8,8	3,6	6,6	-4,7	-1,3	0,5	-0,6
Tekstil- og bekledningsindustri	-0,3	-0,4	-2,4	0,9	1,2	-5,4	1,2	6,1	-2,7	-6,3
Trelast- og trevareindustri	4,0	1,2	6,1	4,0	0,7	-0,3	0,9	11,4	25,6	28,2
Treforedling	-6,8	-13,6	-3,6	-11,7	-15,3	-18,7	-9,1	10,2	13,6	17,9
Forlag og grafisk industri	3,8	-1,3	4,2	-0,7	-1,1	-1,2	-2,3	-2,0	-1,8	-1,8
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	-3,5	-7,5	0,5	-7,8	-7,4	-4,6	-9,6	14,6	16,1	13,6
Kjemiske råvarer	9,1	8,8	4,4	3,5	7,3	11,0	13,9	18,1	12,9	24,2
Metallindustri	-1,8	60,4	-9,1	15,6	53,1	99,6	92,3	61,1	31,9	-10,6
Verkstedindustri	2,5	-1,8	2,3	1,5	0,4	-2,7	-6,3	-2,8	-1,4	-0,4
Bygging av skip og oljeplattformer	4,5	4,6	4,2	5,3	5,2	5,5	2,8	4,3	4,3	5,3
Møbelindustri og annen industri	-0,4	-6,2	-1,4	-0,7	-3,3	-7,1	-13,0	-11,0	-12,6	-9,6
Kraftforsyning	-7,4	31,9	-2,5	27,8	25,8	38,3	38,6	-6,0	-21,0	-35,2
Vannforsyning	5,9	-2,9	6,2	-2,5	-2,0	-2,7	-4,7	-2,5	-3,0	-0,3
Bygge- og anleggsvirksomhet	9,3	12,8	9,9	12,5	12,9	12,9	13,2	13,7	14,1	14,5
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,0	-2,7	3,8	5,1	-2,1	-5,0	-7,1	-1,0	0,6	-0,7
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,6	1,8	3,0	2,9	-0,1	3,1	1,4	3,3	5,7	7,7
Rørtransport	5,4	4,2	5,9	-0,0	8,5	2,0	6,5	-7,2	-17,9	-9,4
Utenriks sjøfart	12,9	9,1	-2,5	13,0	-9,6	15,2	19,1	3,8	44,4	19,2
Transport ellers	1,4	0,3	2,3	7,1	-3,5	-0,6	-0,2	2,3	1,0	-1,8
Post og telekommunikasjon	-0,2	-6,7	2,5	-1,1	-0,3	-9,9	-14,4	-15,9	-16,7	-9,0
Finansiell tjenesteyting	-4,5	-7,8	-11,0	-8,6	-6,4	-8,7	-7,7	-3,3	-0,8	-0,7
Boligtjenester (husholdninger)	4,0	4,5	6,2	5,3	4,2	4,5	4,1	1,7	-0,3	0,4
Forretningsmessig tjenesteyting	2,7	4,0	1,8	3,6	4,1	4,4	4,2	5,7	5,2	7,0
Offentlig administrasjon og forsvar	3,7	6,2	3,2	4,2	6,8	6,4	7,3	6,3	4,7	4,4
Undervisning	2,9	3,1	1,7	1,9	3,2	2,9	4,5	3,8	3,6	3,8
Helse- og sosialtjenester	2,9	4,5	2,4	3,5	4,8	5,0	4,8	3,9	3,7	3,9
Andre sosiale og personlige tjenester	4,3	2,6	4,0	1,0	2,5	2,7	4,1	5,9	5,3	4,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge¹	2,3	3,7	2,5	3,9	4,0	3,8	3,2	3,1	2,3	1,5
Merverdi og investeringsavgift	2,5	5,8	2,3	4,1	5,5	5,9	7,7	3,3	3,4	2,8
Andre produktskatter, netto	-0,9	7,0	0,6	-1,5	8,3	7,8	12,9	-5,5	-6,2	-4,2
Statistiske avvik	..	..	..	..	..	..	..	-75,2	3,4	-2,1
Fastlands-Norge (basisverdi)	2,5	3,5	2,7	4,4	3,8	3,4	2,6	3,3	2,6	1,6

Offentlig forvaltning	2,7	4,4	2,2	3,0	4,6	4,7	5,2	4,6	3,9	3,9
Statsforvaltningen	3,2	5,5	2,8	4,8	6,1	5,0	6,2	5,4	3,9	4,4
Sivil forvaltning	3,0	5,4	2,5	5,0	5,9	4,7	5,9	5,4	3,9	4,5
Forsvar	5,0	6,5	5,3	2,8	7,7	7,5	8,0	4,9	4,2	4,0
Kommuneforvaltningen	2,2	3,5	1,6	1,7	3,5	4,5	4,5	4,0	3,8	3,4

1 Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi

Tabell 13. Hovedtall for konsum. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i alt.	1 213 401	1 294 388	317 325	306 505	316 611	330 390	340 881	330 005	341 294	352 465
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	826 215	878 904	217 535	201 968	215 721	227 711	233 505	218 698	232 744	243 238
Konsum i husholdninger	792 530	841 975	208 934	192 700	206 647	218 553	224 075	208 600	222 858	233 259
Konsum i ideelle organisasjoner	33 685	36 929	8 601	9 268	9 074	9 158	9 430	10 099	9 886	9 979
Konsum i offentlig forvaltning.	387 186	415 483	99 790	104 538	100 890	102 679	107 376	111 307	108 550	109 227
Konsum i statsforvaltningen	203 699	216 642	51 617	54 222	52 704	54 492	55 224	57 471	55 776	57 098
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	105 138	109 830	26 882	27 340	26 741	27 762	27 988	28 803	28 352	29 276
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	98 561	106 811	24 735	26 883	25 963	26 730	27 236	28 667	27 424	27 822
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 111	28 811	6 898	7 160	6 971	7 174	7 507	7 598	7 251	7 122
Konsum i kommuneforvaltningen	183 487	198 841	48 173	50 316	48 186	48 187	52 152	53 836	52 774	52 128
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	147 822	160 508	39 106	40 754	39 083	38 456	42 215	43 644	42 749	41 447
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	35 665	38 333	9 068	9 561	9 103	9 732	9 937	10 193	10 025	10 681
Personlig konsum	1 079 175	1 149 243	283 523	270 061	281 545	293 928	303 708	291 145	303 845	313 962
Kollektivt konsum	134 226	145 144	33 803	36 444	35 066	36 462	37 173	38 860	37 449	38 503

Tabell 14. Hovedtall for konsum. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i alt.	1 213 401	1 259 666	315 718	301 916	308 344	321 029	328 377	318 800	327 210	338 283
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	826 215	860 701	216 534	199 674	211 235	223 006	226 785	214 301	226 482	237 525
Konsum i husholdninger	792 530	824 806	207 960	190 465	202 399	214 185	217 756	204 647	217 225	228 200
Konsum i ideelle organisasjoner	33 685	35 895	8 574	9 209	8 836	8 821	9 029	9 654	9 257	9 325
Konsum i offentlig forvaltning.	387 186	398 965	99 184	102 242	97 109	98 022	101 592	104 498	100 728	100 758
Konsum i statsforvaltningen	203 699	207 197	51 531	52 579	50 413	51 903	52 302	53 297	51 363	52 343
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	105 138	105 928	26 887	26 632	25 843	26 591	26 862	27 274	26 600	27 142
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	98 561	101 269	24 644	25 947	24 570	25 312	25 441	26 023	24 763	25 201
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	28 111	27 226	6 882	6 950	6 630	6 684	6 962	7 039	6 585	6 366
Konsum i kommuneforvaltningen	183 487	191 768	47 653	49 663	46 696	46 120	49 290	51 201	49 365	48 414
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	147 822	155 176	38 682	40 340	37 933	36 902	40 002	41 686	40 113	38 664
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	35 665	36 592	8 972	9 322	8 763	9 218	9 288	9 515	9 252	9 750
Personlig konsum	1 079 175	1 121 805	282 102	266 647	275 011	286 499	293 649	283 262	293 195	303 331
Kollektivt konsum	134 226	137 861	33 616	35 269	33 333	34 530	34 729	35 538	34 015	34 952

Tabell 15. Hovedtall for konsum. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i alt.	2,9	3,8	2,5	5,8	1,5	4,1	4,0	5,6	6,1	5,4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,0	4,2	3,5	4,9	2,8	4,2	4,7	7,3	7,2	6,5
Konsum i husholdninger	4,1	4,1	3,5	4,8	2,7	4,2	4,7	7,4	7,3	6,5
Konsum i ideelle organisasjoner	2,4	6,6	3,4	8,1	6,8	6,0	5,3	4,8	4,8	5,7
Konsum i offentlig forvaltning.	0,7	3,0	0,4	7,6	-1,4	3,8	2,4	2,2	3,7	2,8
Konsum i statsforvaltningen	0,2	1,7	0,1	5,5	-1,7	1,7	1,5	1,4	1,9	0,8
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	4,6	0,8	5,9	4,5	-1,9	0,6	-0,1	2,4	2,9	2,1
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	-4,1	2,7	-5,7	6,6	-1,5	2,8	3,2	0,3	0,8	-0,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-11,1	-3,1	-15,1	-4,2	-8,2	-1,1	1,2	1,3	-0,7	-4,8
Konsum i kommuneforvaltningen	1,3	4,5	0,7	9,9	-1,1	6,2	3,4	3,1	5,7	5,0
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	2,2	5,0	1,7	10,6	-0,5	6,9	3,4	3,3	5,7	4,8
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	-2,3	2,6	-3,3	6,7	-3,4	3,7	3,5	2,1	5,6	5,8
Personlig konsum	3,8	4,0	3,5	5,7	1,9	4,2	4,1	6,2	6,6	5,9
Kollektivt konsum	-3,6	2,7	-5,1	6,6	-2,0	3,1	3,3	0,8	2,0	1,2

Tabell 16. Hovedtall for konsum. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i alt.	1,7	2,8	1,4	2,4	2,7	2,6	3,3	2,0	1,6	1,2
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,1	2,1	1,0	2,1	2,1	1,8	2,5	0,9	0,6	0,3
Konsum i husholdninger	1,0	2,1	0,9	2,1	2,1	1,8	2,4	0,7	0,5	0,2
Konsum i ideelle organisasjoner	3,6	2,9	2,8	1,4	2,7	3,4	4,1	3,9	4,0	3,1
Konsum i offentlig forvaltning.	3,0	4,1	2,3	3,1	4,2	4,2	5,1	4,2	3,7	3,5
Konsum i statsforvaltningen	3,0	4,6	2,3	4,0	4,7	4,2	5,4	4,6	3,9	3,9
Konsum i statsforvaltningen, individuelt.	2,2	3,7	1,6	3,8	3,6	3,2	4,2	2,9	3,0	3,3
Konsum i statsforvaltningen, kollektivt	3,8	5,5	3,2	4,1	6,0	5,2	6,7	6,3	4,8	4,5
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	4,5	5,8	4,1	2,7	6,6	6,4	7,6	4,8	4,7	4,2
Konsum i kommuneforvaltningen	3,0	3,7	2,3	2,3	3,6	4,3	4,7	3,8	3,6	3,1
Konsum i kommuneforvaltningen, individuelt.	3,5	3,4	2,7	2,0	3,4	4,1	4,4	3,6	3,4	2,9
Konsum i kommuneforvaltningen, kollektivt	0,9	4,8	0,5	3,5	4,4	5,3	5,9	4,4	4,3	3,8
Personlig konsum	1,5	2,4	1,3	2,2	2,4	2,2	2,9	1,5	1,2	0,9
Kollektivt konsum	3,0	5,3	2,5	3,9	5,5	5,2	6,4	5,8	4,7	4,3

Tabell 17. Konsum i husholdninger. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger	792 530	841 975	208 934	192 700	206 647	218 553	224 075	208 600	222 858	233 259
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	103 588	109 103	27 184	24 984	27 512	27 946	28 661	27 181	29 257	29 290
Alkoholrikke og tobakk mv.	32 460	33 875	8 602	7 500	8 695	8 479	9 201	8 114	9 047	8 752
Klær og skotøy	42 874	44 739	12 818	9 117	10 975	10 938	13 709	10 129	12 009	11 913
Bolig, lys og brensel	156 309	168 637	40 998	43 680	40 589	39 726	44 642	43 281	39 790	39 346
Møbler og husholdningsartikler mv.	47 404	50 307	13 898	11 232	11 472	12 689	14 913	12 229	12 595	13 595
Helsepleie	23 041	24 060	6 128	5 649	6 050	5 985	6 376	6 111	6 477	6 395
Transport	113 751	118 831	28 779	26 734	30 835	31 303	29 959	30 708	33 353	33 911
Post- og teletjenester	24 817	27 028	6 568	6 440	6 440	6 661	7 487	6 674	6 693	6 907
Kultur og fritid	98 682	104 539	27 169	22 887	24 780	27 697	29 175	25 101	27 283	30 295
Utdanning	4 423	4 477	1 167	1 186	1 059	1 021	1 211	1 256	1 155	1 100
Hotell- og restauranttjenester	43 497	47 208	11 255	9 880	11 906	13 117	12 305	11 417	14 082	15 387
Andre varer og tjenester	77 762	81 180	20 618	19 063	20 322	20 234	21 561	20 986	22 465	22 112
Husholdningenes kjøp i utlandet	46 438	52 104	8 825	8 823	12 638	19 999	10 644	10 229	15 752	22 106
Utlendingers kjøp i Norge	-22 516	-24 113	-5 075	-4 474	-6 628	-7 243	-5 768	-4 814	-7 100	-7 849
Varekonsum ¹	412 047	438 466	114 198	99 640	106 698	109 182	122 945	108 063	113 262	115 093
Tjenestekonsum ¹	356 561	375 518	90 985	88 711	93 938	96 615	96 255	95 122	100 944	103 910
Boligtjenester	125 324	129 921	31 805	31 892	32 368	32 743	32 919	32 942	33 273	33 752
Andre tjenester	231 237	245 597	59 180	56 819	61 571	63 872	63 335	62 180	67 670	70 159

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 18. Konsum i husholdninger. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger	792 530	824 806	207 960	190 465	202 399	214 185	217 756	204 647	217 225	228 200
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	103 588	107 522	27 261	24 849	27 111	27 409	28 152	26 418	28 122	27 800
Alkoholrikke og tobakk mv.	32 460	33 208	8 592	7 395	8 550	8 285	8 979	7 840	8 748	8 455
Klær og skotøy	42 874	46 416	12 376	9 582	11 136	11 819	13 879	11 279	12 826	13 517
Bolig, lys og brensel	156 309	158 493	40 421	41 858	38 471	37 501	40 664	41 739	39 002	38 492
Møbler og husholdningsartikler mv.	47 404	50 663	13 873	11 342	11 553	12 835	14 933	12 191	12 410	13 437
Helsepleie	23 041	23 264	6 081	5 480	5 881	5 772	6 131	5 794	6 128	5 986
Transport	113 751	114 716	28 586	26 170	29 695	29 804	29 047	29 550	31 493	31 884
Post- og teletjenester	24 817	26 837	6 453	6 264	6 213	6 754	7 606	6 785	6 827	7 088
Kultur og fritid	98 682	104 614	27 238	22 941	24 662	27 666	29 346	25 019	27 136	30 288
Utdanning	4 423	4 373	1 151	1 170	1 040	996	1 166	1 209	1 107	1 049
Hotell- og restauranttjenester	43 497	45 746	11 174	9 668	11 600	12 691	11 787	10 812	13 148	14 195
Andre varer og tjenester	77 762	81 659	20 739	19 303	20 328	20 333	21 694	20 938	21 968	21 734
Husholdningenes kjøp i utlandet	46 438	50 724	9 054	8 846	12 600	19 320	9 959	9 710	15 028	21 656
Utlendingers kjøp i Norge	-22 516	-23 430	-5 040	-4 403	-6 440	-7 000	-5 586	-4 638	-6 717	-7 381
Varekonsum ¹	412 047	429 251	113 425	98 443	104 243	107 252	119 314	107 335	111 969	114 512
Tjenestekonsum ¹	356 561	368 261	90 520	87 580	91 997	94 614	94 070	92 240	96 946	99 412
Boligtjenester	125 324	126 973	31 618	31 372	31 662	31 953	31 986	31 859	32 136	32 433
Andre tjenester	231 237	241 287	58 902	56 208	60 335	62 661	62 084	60 381	64 811	66 980

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 19. Konsum i husholdninger. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger	4,1	4,1	3,5	4,8	2,7	4,2	4,7	7,4	7,3	6,5
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	2,1	3,8	2,0	2,8	4,5	4,5	3,3	6,3	3,7	1,4
Alkoholrikke og tobakk mv.	-0,2	2,3	0,9	-0,3	4,1	0,6	4,5	6,0	2,3	2,0
Klær og skotøy	10,8	8,3	7,9	10,2	1,7	9,0	12,1	17,7	15,2	14,4
Bolig, lys og brensel	1,3	1,4	1,1	3,4	1,3	0,3	0,6	-0,3	1,4	2,6
Møbler og husholdningsartikler mv.	5,9	6,9	5,3	8,9	4,4	6,5	7,6	7,5	7,4	4,7
Helsepleie	4,4	1,0	4,0	1,3	0,7	1,2	0,8	5,7	4,2	3,7
Transport	1,0	0,8	-2,5	2,2	-0,7	0,6	1,6	12,9	6,1	7,0
Post- og teletjenester	5,7	8,1	5,8	1,7	3,3	9,1	17,9	8,3	9,9	4,9
Kultur og fritid	4,5	6,0	4,6	5,0	5,5	5,5	7,7	9,1	10,0	9,5
Utdanning.	3,7	-1,1	5,7	3,9	-7,4	-2,5	1,3	3,3	6,4	5,3
Hotell- og restauranttjenester.	2,6	5,2	7,1	7,6	4,8	3,4	5,5	11,8	13,3	11,8
Andre varer og tjenester	8,4	5,0	10,0	6,3	4,2	5,1	4,6	8,5	8,1	6,9
Husholdningenes kjøp i utlandet	13,8	9,2	11,1	12,1	2,1	12,6	10,0	9,8	19,3	12,1
Utlendingers kjøp i Norge	3,9	4,1	8,8	-3,6	4,0	4,2	10,8	5,3	4,3	5,4
Varekonsum ¹	4,0	4,2	2,8	5,1	2,6	3,7	5,2	9,0	7,4	6,8
Tjenestekonsum ¹	3,0	3,3	3,9	3,2	2,9	3,1	3,9	5,3	5,4	5,1
Boligtjenester	0,8	1,3	1,2	1,5	1,3	1,3	1,2	1,6	1,5	1,5
Andre tjenester.	4,3	4,3	5,4	4,2	3,7	4,1	5,4	7,4	7,4	6,9

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 20. Konsum i husholdninger. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Konsum i husholdninger	1,0	2,1	0,9	2,1	2,1	1,8	2,4	0,7	0,5	0,2
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	1,7	1,5	1,7	1,2	1,2	1,4	2,1	2,3	2,5	3,3
Alkoholrikke og tobakk mv.	2,5	2,0	2,1	1,5	1,8	2,3	2,4	2,0	1,7	1,1
Klær og skotøy	-4,2	-3,6	-3,1	-1,6	-1,9	-5,7	-4,6	-5,6	-5,0	-4,8
Bolig, lys og brensel	1,5	6,4	2,6	5,9	5,8	5,6	8,2	-0,6	-3,3	-3,5
Møbler og husholdningsartikler mv.	0,2	-0,7	0,5	-0,4	-1,1	-1,0	-0,3	1,3	2,2	2,3
Helsepleie	2,4	3,4	2,3	4,3	3,5	2,8	3,2	2,3	2,7	3,0
Transport	4,4	3,6	4,3	4,4	3,9	3,7	2,4	1,7	2,0	1,3
Post- og teletjenester	-1,5	0,7	-0,7	5,4	3,2	-1,6	-3,3	-4,3	-5,4	-1,2
Kultur og fritid	-0,8	-0,1	-1,1	-0,3	0,1	0,2	-0,3	0,6	0,1	-0,1
Utdanning.	5,3	2,4	6,0	2,1	2,4	2,5	2,5	2,6	2,5	2,3
Hotell- og restauranttjenester.	1,6	3,2	1,6	2,3	2,5	4,1	3,6	3,3	4,3	4,9
Andre varer og tjenester	0,6	-0,6	-1,6	-1,6	-0,3	-0,5	-0,0	1,5	2,3	2,2
Husholdningenes kjøp i utlandet	-1,1	2,7	-2,4	-1,4	0,8	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4
Utlendingers kjøp i Norge	2,5	2,9	2,6	3,0	2,8	3,2	2,5	2,2	2,7	2,8
Varekonsum ¹	0,5	2,1	0,8	2,6	2,1	1,6	2,3	-0,5	-1,2	-1,3
Tjenestekonsum ¹	1,9	2,0	1,5	2,0	2,2	1,9	1,8	1,8	2,0	2,4
Boligtjenester	2,2	2,3	2,2	2,4	2,3	2,2	2,3	1,7	1,3	1,6
Andre tjenester.	1,8	1,8	1,1	1,7	2,1	1,8	1,5	1,9	2,3	2,8

1 Konsumet av varer og tjenester inkluderer utlendingers kjøp i Norge, men ikke husholdningenes kjøp i utlandet

Tabell 21. Bruttoinvestering i fast realkapital. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	365 564	406 541	106 002	90 357	101 391	101 100	113 693	102 749	111 725	113 975
Bygg og anlegg	179 851	208 662	51 397	48 630	50 639	50 536	58 857	55 493	57 398	56 836
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	46 303	45 395	13 569	9 920	11 401	11 848	12 225	11 524	13 501	15 074
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	24 974	32 887	7 842	5 271	7 640	9 812	10 164	7 369	10 659	12 037
Skip og båter	15 157	18 316	5 201	4 246	7 609	4 477	1 984	4 563	3 612	3 602
Transportmidler	13 862	14 869	3 940	3 452	3 441	3 352	4 624	3 770	4 300	3 780
Maskiner og utstyr	85 417	86 411	24 204	18 838	20 661	21 074	25 839	20 029	22 255	22 645
Jordbruk og skogbruk	6 652	6 992	1 549	1 212	2 111	2 027	1 642	1 198	2 127	2 057
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 309	1 405	540	160	446	303	496	407	431	437
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	77 238	90 216	23 738	18 192	21 802	24 315	25 907	20 759	26 125	28 382
Utvinning av råolje og naturgass.	78 240	90 179	23 108	18 912	21 911	23 799	25 557	21 100	25 938	28 997
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	-1 002	37	630	-720	-109	516	350	-341	187	-614
Bergverksdrift	866	808	209	62	144	325	277	152	155	158
Industri	21 244	23 854	7 842	4 268	5 292	6 076	8 218	4 883	6 862	8 055
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3 474	4 041	1 144	730	1 037	1 063	1 210	688	888	982
Tekstil- og bekledningsindustri	122	222	42	50	43	95	34	45	67	60
Trelast- og trevareindustri	997	803	325	140	180	280	203	189	199	371
Treforedling	847	1 145	286	232	241	233	438	242	459	338
Forlag og grafisk industri	1 342	1 268	408	307	233	374	353	216	269	204
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	2 822	5 450	1 087	903	1 267	1 363	1 918	1 173	1 352	1 465
Kjemiske råvarer.	3 979	2 414	1 572	438	604	498	873	351	807	1 151
Metallindustri	2 355	1 778	1 086	278	346	343	810	470	532	745
Verkstedindustri	3 726	5 060	1 359	866	989	1 357	1 848	1 164	1 738	2 054
Bygging av skip og oljeplattformer.	791	1 158	321	220	230	356	353	237	354	503
Møbelindustri og annen industri	789	515	210	103	121	112	179	109	199	182
Kraftforsyning	8 586	11 142	2 421	1 805	2 602	3 011	3 723	2 144	3 209	3 525
Vannforsyning	2 031	2 370	560	519	589	585	677	535	543	571
Bygge- og anleggsvirksomhet	6 084	6 712	1 602	1 777	1 693	1 483	1 759	1 730	1 894	1 712
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	13 473	15 436	3 867	3 492	3 611	3 659	4 673	4 087	4 085	4 183
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 098	2 361	539	541	635	610	575	558	707	703
Rørtransport	10 016	5 298	2 031	838	1 449	2 017	994	670	1 094	736
Utenriks sjøfart	13 076	14 271	5 053	4 018	3 960	4 150	2 143	4 559	3 643	4 167
Transport ellers	9 374	8 910	2 198	2 473	2 091	2 635	1 712	2 164	2 534	1 886
Post og telekommunikasjon	7 331	5 527	1 709	1 564	1 344	1 306	1 313	1 202	1 052	1 059
Finansiell tjenesteyting	4 193	4 417	1 028	1 094	1 107	1 085	1 131	1 178	1 160	1 186
Boligtjenester (husholdninger)	82 431	93 074	22 046	23 049	22 708	22 148	25 169	26 788	26 541	25 649
Forretningsmessig tjenesteyting	40 624	46 286	10 815	11 520	11 024	10 606	13 136	13 699	12 820	14 064
Offentlig administrasjon og forsvar.	23 486	28 602	6 892	5 701	9 520	5 895	7 486	6 732	6 754	6 080
Undervisning	10 390	11 372	3 340	2 373	3 136	2 639	3 225	2 407	2 609	2 403
Helse- og sosialtjenester	14 671	15 949	5 026	3 008	3 490	3 609	5 843	3 683	4 147	4 194
Andre sosiale og personlige tjenester	10 391	11 538	2 996	2 692	2 637	2 616	3 594	3 214	3 232	2 767
Fastlands-Norge	265 234	296 756	75 180	67 309	74 180	70 618	84 649	76 761	80 862	80 690

Offentlig forvaltning	52 976	60 660	16 693	12 012	17 118	13 110	18 420	13 925	14 733	13 572
Statsforvaltningen	26 780	31 302	7 922	6 192	10 179	6 247	8 684	6 485	6 698	6 378
Sivil forvaltning	23 378	24 351	7 112	5 411	6 083	5 673	7 184	5 491	5 937	5 686
Forsvar	3 402	6 951	810	781	4 096	574	1 500	994	761	692
Kommuneforvaltningen	26 196	29 358	8 771	5 820	6 939	6 863	9 736	7 440	8 035	7 194

Tabell 22. Bruttoinvestering i fast realkapital. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	365 564	389 501	105 942	87 857	98 366	96 351	106 926	94 510	101 171	102 941
Bygg og anlegg	179 851	196 885	51 048	46 637	48 074	47 553	54 621	49 430	50 185	49 079
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	46 303	43 410	13 338	9 905	11 116	11 093	11 296	10 424	11 851	12 998
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler	24 974	31 304	7 776	5 154	7 415	9 251	9 484	6 777	9 588	10 599
Skip og båter	15 157	19 157	5 647	4 221	8 021	4 380	2 534	4 865	3 847	4 633
Transportmidler	13 862	13 223	3 849	3 227	3 123	3 096	3 778	3 600	4 011	3 552
Maskiner og utstyr	85 417	85 522	24 376	18 714	20 616	20 978	25 214	19 414	21 689	22 080
Jordbruk og skogbruk	6 652	6 760	1 550	1 185	2 052	1 955	1 568	1 124	1 964	1 875
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 309	1 341	544	146	444	287	464	378	401	405
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	77 238	86 263	23 419	17 952	21 183	23 032	24 096	18 894	23 254	24 608
Utvinning av råolje og naturgass.	78 240	86 505	22 811	18 683	21 335	22 577	23 910	19 296	23 242	25 394
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	-1 002	-243	608	-731	-152	455	186	-402	12	-786
Bergverksdrift	866	779	208	61	140	316	261	143	144	148
Industri	21 244	23 136	7 856	4 180	5 174	5 917	7 866	4 660	6 516	7 635
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3 474	3 923	1 145	717	1 018	1 036	1 152	657	841	934
Tekstil- og bekledningsindustri	122	218	42	49	42	93	33	43	65	58
Trelast- og trevareindustri	997	783	326	138	176	275	194	181	191	357
Treforedling	847	1 123	287	229	239	230	425	230	440	323
Forlag og grafisk industri	1 342	1 244	410	304	231	368	340	206	258	197
Oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri.	2 822	5 228	1 087	872	1 219	1 300	1 837	1 122	1 296	1 400
Kjemiske råvarer.	3 979	2 324	1 575	427	586	482	828	326	741	1 063
Metallindustri	2 355	1 743	1 088	275	344	340	785	452	512	718
Verktedindustri	3 726	4 926	1 363	852	974	1 336	1 763	1 113	1 655	1 948
Bygging av skip og oljeplattformer.	791	1 125	322	216	225	348	336	225	331	466
Møbelindustri og annen industri	789	500	210	100	119	109	171	103	186	172
Kraftforsyning	8 586	10 775	2 421	1 763	2 537	2 930	3 545	1 967	2 932	3 222
Vannforsyning	2 031	2 241	557	501	559	550	630	477	475	493
Bygge- og anleggsvirksomhet	6 084	6 448	1 592	1 730	1 641	1 446	1 632	1 673	1 817	1 649
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	13 473	14 684	3 843	3 385	3 473	3 527	4 298	3 876	3 835	3 930
Hotell- og restaurantvirksomhet	2 098	2 266	537	524	612	589	542	520	651	650
Rørtransport	10 016	4 772	2 009	813	1 367	1 793	799	520	801	572
Utenriks sjøfart	13 076	13 790	5 081	3 940	4 010	4 070	1 771	4 195	3 273	3 802
Transport ellers	9 374	9 622	2 690	2 457	2 192	2 534	2 440	2 675	2 920	3 018
Post og telekommunikasjon	7 331	5 440	1 720	1 549	1 336	1 292	1 264	1 154	1 013	1 018
Finansiell tjenesteyting	4 193	4 194	1 020	1 059	1 062	1 038	1 035	1 083	1 055	1 072
Boligtjenester (husholdninger)	82 431	87 862	21 888	22 100	21 559	20 846	23 357	23 856	23 204	22 156
Forretningsmessig tjenesteyting	40 624	44 388	10 773	11 169	10 671	10 133	12 415	12 649	11 782	12 889
Offentlig administrasjon og forsvar.	23 486	27 593	6 901	5 511	9 417	5 614	7 052	6 140	6 088	5 408
Undervisning	10 390	10 884	3 332	2 304	3 026	2 521	3 032	2 202	2 357	2 132
Helse- og sosialtjenester	14 671	15 253	5 017	2 921	3 370	3 460	5 503	3 380	3 761	3 773
Andre sosiale og personlige tjenester	10 391	11 010	2 985	2 608	2 540	2 503	3 358	2 944	2 929	2 486
Fastlands-Norge	265 234	284 675	75 433	65 153	71 806	67 456	80 261	70 900	73 843	73 960

Offentlig forvaltning	52 976	58 140	16 673	11 623	16 724	12 486	17 307	12 676	13 245	12 032
Statsforvaltningen	26 780	30 214	7 937	5 994	10 061	5 958	8 201	5 925	6 044	5 672
Sivil forvaltning	23 378	23 251	7 124	5 229	5 838	5 395	6 789	4 977	5 311	5 012
Forsvar	3 402	6 964	813	766	4 223	563	1 412	948	733	660
Kommuneforvaltningen	26 196	27 925	8 737	5 629	6 663	6 528	9 106	6 751	7 201	6 360

Tabell 23. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	13,3	6,5	11,0	6,6	10,0	9,7	0,9	7,6	2,9	6,8
Bygg og anlegg	8,9	9,5	8,3	13,8	8,9	8,9	7,0	6,0	4,4	3,2
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	40,0	-6,2	41,5	4,8	-7,6	-3,4	-15,3	5,2	6,6	17,2
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	-5,2	25,3	-2,8	-18,2	91,0	31,8	22,0	31,5	29,3	14,6
Skip og båter	31,3	26,4	-3,4	8,1	96,1	188,8	-55,1	15,3	-52,0	5,8
Transportmidler	99,0	-4,6	74,0	10,5	-16,0	-8,3	-1,9	11,6	28,5	14,7
Maskiner og utstyr	7,2	0,1	6,3	-0,8	-3,5	0,8	3,4	3,7	5,2	5,3
Jordbruk og skogbruk	31,6	1,6	26,1	5,4	1,3	0,1	1,1	-5,2	-4,3	-4,1
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	5,3	2,4	117,1	-39,7	292,6	-30,0	-14,7	158,7	-9,7	41,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	9,1	11,7	10,7	1,7	23,5	21,1	2,9	5,2	9,8	6,8
Utvinning av råolje og naturgass.	15,3	10,6	24,2	11,5	9,3	17,9	4,8	3,3	8,9	12,5
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	..	..	-78,2	..	..	..	-69,5	..	..	..
Bergverksdrift	15,7	-10,1	-27,6	-64,3	-48,2	46,3	25,4	134,4	2,7	-53,3
Industri	5,8	8,9	33,2	18,5	4,1	21,0	0,1	11,5	25,9	29,0
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-5,3	12,9	22,0	20,8	2,2	40,1	0,6	-8,4	-17,4	-9,8
Tekstil- og bekledningsindustri	4,1	78,3	8,9	30,2	87,5	376,9	-22,0	-12,0	53,1	-37,4
Trelast- og trevareindustri	0,9	-21,5	-2,4	-28,5	2,4	-10,2	-40,5	31,9	8,3	29,7
Treforedling	-10,9	32,6	-15,0	78,5	12,2	5,0	48,2	0,3	84,1	40,4
Forlag og grafisk industri	35,6	-7,3	17,4	-3,6	-14,4	6,2	-17,0	-32,1	11,7	-46,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri. . .	9,7	85,3	42,8	110,1	88,5	93,0	69,0	28,8	6,3	7,7
Kjemiske råvarer.	106,9	-41,6	164,6	-34,1	-39,1	-39,2	-47,4	-23,7	26,4	120,5
Metallindustri.	-21,4	-26,0	40,6	-8,7	-27,5	-30,9	-27,9	64,3	49,0	111,3
Verkstedindustri	-15,0	32,2	13,3	67,8	9,7	38,1	29,4	30,6	69,8	45,9
Bygging av skip og oljeplattformer.	-3,8	42,2	6,4	49,9	43,9	106,7	4,3	4,2	47,3	33,8
Møbelindustri og annen industri	26,1	-36,6	-15,0	-58,7	-30,2	-33,8	-18,7	2,5	56,3	57,0
Kraftforsyning	6,6	25,5	-8,5	26,7	5,7	23,4	46,5	11,6	15,6	10,0
Vannforsyning	-3,8	10,4	-3,2	4,4	20,1	4,2	13,1	-4,9	-15,1	-10,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	32,0	6,0	29,4	28,7	-2,8	-0,9	2,5	-3,3	10,7	14,1
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-13,6	9,0	-13,6	11,8	4,8	7,2	11,9	14,5	10,4	11,4
Hotell- og restaurantvirksomhet	2,1	8,0	2,4	18,5	16,9	-1,2	0,8	-0,7	6,4	10,4
Rørtransport	55,1	-52,4	-2,6	-57,1	-56,4	-39,8	-60,2	-36,1	-41,4	-68,1
Utenriks sjøfart	29,1	5,5	-5,3	15,5	10,4	327,5	-65,1	6,5	-18,4	-6,6
Transport ellers	26,6	2,6	24,0	19,3	-1,5	5,5	-9,3	8,9	33,2	19,1
Post og telekommunikasjon	16,1	-25,8	15,0	-25,9	-25,7	-24,9	-26,5	-25,5	-24,2	-21,2
Finansiell tjenesteyting	-36,9	0,0	-37,7	0,7	-0,5	-1,6	1,5	2,3	-0,6	3,3
Boligtjenester (husholdninger)	10,8	6,6	5,7	8,6	5,5	5,5	6,7	7,9	7,6	6,3
Forretningsmessig tjenesteyting	66,1	9,3	61,4	15,7	8,2	-2,0	15,2	13,3	10,4	27,2
Offentlig administrasjon og forsvar.	9,1	17,5	13,9	7,2	64,3	-1,8	2,2	11,4	-35,3	-3,7
Undervisning	2,6	4,8	6,5	4,1	25,8	3,4	-9,0	-4,5	-22,1	-15,5
Helse- og sosialtjenester	-2,6	4,0	-1,3	6,1	-8,7	7,8	9,7	15,7	11,6	9,1
Andre sosiale og personlige tjenester	3,8	6,0	3,5	10,2	2,0	-1,7	12,5	12,9	15,3	-0,7
Fastlands-Norge	12,7	7,3	12,7	9,6	9,7	3,9	6,4	8,8	2,8	9,6

Offentlig forvaltning	1,3	9,7	4,0	5,9	31,1	-0,6	3,8	9,1	-20,8	-3,6
Statsforvaltningen	11,8	12,8	16,2	7,7	43,7	-5,0	3,3	-1,2	-39,9	-4,8
Sivil forvaltning	7,8	-0,5	12,3	9,3	-0,8	-3,4	-4,7	-4,8	-9,0	-7,1
Forsvar	49,5	104,7	63,9	-2,3	277,3	-18,0	73,7	23,9	-82,6	17,3
Kommuneforvaltningen	-7,6	6,6	-4,9	4,0	15,8	3,8	4,2	19,9	8,1	-2,6

Tabell 24. Bruttoinvestering i fast realkapital.
Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Bruttoinvestering i fast realkapital i alt.	2,7	4,4	0,8	3,2	3,4	4,3	6,3	5,7	7,1	5,5
Bygg og anlegg	4,9	6,0	4,7	5,2	5,6	6,0	7,0	7,7	8,6	9,0
Oljeboring, oljeleting, olje- og gasrørledning	4,4	4,6	2,7	1,6	3,1	7,1	6,4	10,4	11,1	8,6
Oljeutvinningsplattformer, borerigger og moduler . .	5,3	5,1	4,0	4,5	0,7	6,4	6,3	6,3	7,9	7,1
Skip og båter	1,3	-4,4	-20,4	1,3	-1,1	-28,1	-15,0	-6,8	-1,0	-23,9
Transportmidler	0,3	12,4	2,6	6,8	11,0	10,6	19,6	-2,1	-2,7	-1,7
Maskiner og utstyr	-2,6	1,0	-2,4	-0,8	-0,0	1,2	3,2	2,5	2,4	2,1
Jordbruk og skogbruk	-4,9	3,4	-4,7	1,8	2,9	3,9	4,8	4,3	5,3	5,8
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	2,9	4,8	-1,8	12,6	-7,8	5,5	7,7	-1,6	7,0	2,1
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	4,2	4,6	3,3	2,5	3,6	5,6	6,1	8,4	9,2	9,3
Utvinning av råolje og naturgass.	4,1	4,2	3,0	2,2	3,1	5,7	5,5	8,0	8,7	8,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning.	3,7	..	7,4	4,0	-28,9	72,5	81,7	-13,9	..	-31,1
Bergverksdrift	0,7	3,8	2,2	1,5	2,9	3,4	5,5	3,8	4,5	4,3
Industri	-0,2	3,1	0,3	1,1	2,3	3,2	4,7	2,6	3,0	2,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-0,1	3,0	0,5	1,0	1,9	3,1	5,1	2,8	3,5	2,5
Tekstil- og bekledningsindustri	-3,2	2,1	-2,4	2,0	1,7	2,5	2,5	0,5	1,5	0,3
Trelast- og trevareindustri	-0,7	2,6	-0,4	1,0	1,8	2,4	4,8	2,1	2,1	2,2
Treforedling	-0,4	1,9	-0,1	-0,0	0,8	2,0	3,4	4,0	3,3	3,1
Forlag og grafisk industri	-1,7	2,0	10,9	0,1	1,1	2,1	4,2	3,5	3,0	2,2
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri. . .	1,5	4,3	-1,5	2,7	4,1	5,2	4,4	0,9	0,4	-0,2
Kjemiske råvarer.	1,7	3,9	0,7	1,5	3,0	3,8	5,6	4,8	5,7	4,7
Metallindustri.	-0,1	2,0	0,6	-0,2	0,5	1,7	3,5	2,9	3,0	2,7
Verkstedindustri	-1,9	2,7	-1,6	0,3	1,4	2,1	5,0	2,9	3,4	3,8
Bygging av skip og oljeplattformer.	-2,9	2,9	-2,9	0,5	2,0	2,9	5,2	3,6	4,7	5,5
Møbelindustri og annen industri	-0,9	3,0	-0,5	1,6	2,2	3,2	4,6	3,8	5,0	3,4
Kraftforsyning	3,2	3,4	3,6	1,9	2,5	3,1	5,0	6,4	6,7	6,5
Vannforsyning	4,5	5,7	4,1	4,0	5,7	6,1	6,9	8,4	8,6	9,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	-2,2	4,1	-1,1	1,8	3,5	3,7	7,1	0,7	1,1	1,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	-1,2	5,1	-0,2	2,7	4,3	4,6	8,0	2,2	2,5	2,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	-1,0	4,2	0,2	3,2	4,1	3,9	5,6	3,8	4,5	4,4
Rørtransport	5,1	11,0	3,9	5,1	6,0	11,8	23,1	25,1	28,8	14,5
Utenriks sjøfart	0,3	3,5	-3,9	4,0	-1,3	-7,1	21,7	6,5	12,7	7,5
Transport ellers	-2,4	-7,4	-41,7	1,1	0,5	-17,2	-14,1	-19,6	-9,0	-39,9
Post og telekommunikasjon	-3,1	1,6	-3,1	-0,2	0,6	2,0	4,6	3,2	3,2	2,9
Finansiell tjenesteyting	2,2	5,3	0,1	3,3	4,2	5,4	8,4	5,3	5,5	5,8
Boligtjenester (husholdninger)	5,7	5,9	5,3	5,1	5,6	6,0	7,0	7,7	8,6	9,0
Forretningsmessig tjenesteyting	1,8	4,3	1,8	2,4	3,6	5,6	5,4	5,0	5,3	4,3
Offentlig administrasjon og forsvar.	3,1	3,7	2,8	3,4	1,1	4,9	6,3	6,0	9,7	7,1
Undervisning	2,6	4,5	2,5	3,1	3,8	4,8	6,1	6,1	6,8	7,7
Helse- og sosialtjenester	3,2	4,6	3,0	2,9	3,7	4,5	6,0	5,8	6,5	6,6
Andre sosiale og personlige tjenester	1,4	4,8	1,4	3,3	4,0	4,7	6,6	5,8	6,3	6,5
Fastlands-Norge	2,3	4,2	0,4	3,3	3,6	3,9	5,8	4,8	6,0	4,2

Offentlig forvaltning	3,3	4,3	3,0	3,5	2,5	5,0	6,3	6,3	8,7	7,4
Statsforvaltningen	3,6	3,6	3,5	3,1	1,2	4,8	6,1	6,0	9,5	7,2
Sivil forvaltning	4,1	4,7	3,9	3,5	4,2	4,9	6,0	6,6	7,3	7,9
Forsvar	0,5	-0,2	0,2	0,4	-2,7	2,8	6,6	2,8	7,1	2,8
Kommuneforvaltningen	3,0	5,1	2,6	3,8	4,4	5,1	6,5	6,6	7,1	7,6

Tabell 25. Eksport. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Eksport i alt	868 352	1 005 483	238 324	255 265	245 350	244 956	259 911	259 240	259 663	257 570
Varer	668 415	783 714	185 877	204 374	190 385	188 262	200 692	200 701	199 268	193 472
Råolje og naturgass	427 927	498 355	121 662	136 282	122 037	119 080	120 956	122 234	120 132	118 458
Skip, nybygde	2 736	6 619	596	1 459	879	2 327	1 954	299	1 419	737
Skip, eldre	4 041	4 026	255	819	537	94	2 575	1 816	1 543	3 624
Oljeplattformer og moduler, nye	965	758	72	188	196	160	214	405	1 346	185
Oljeplattformer, eldre	2 973	1 530	27	884	12	633	1	4	11	4
Oljevirkksomhet, diverse varer	93	26	30	14	11	0	1	1	1	-
Fly og helikoptere	298	921	101	17	326	252	326	26	3	40
Tradisjonelle varer	229 382	271 479	63 134	64 711	66 387	65 716	74 665	75 915	74 812	70 424
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	12 656	15 708	3 894	3 252	4 118	3 796	4 542	4 124	3 908	3 925
Bergverksprodukter	3 939	4 064	942	764	773	1 315	1 212	844	791	1 678
Industriprodukter	209 093	248 224	57 058	59 350	60 976	59 390	68 508	70 423	69 487	63 738
Nærings- og nytelsesmidler	23 522	24 455	8 054	6 411	5 005	5 171	7 868	6 977	5 179	4 914
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 234	2 396	612	606	558	553	679	698	624	574
Trevarer	2 594	2 847	665	715	690	651	791	818	731	640
Treforedlingsprodukter	11 270	11 067	2 862	2 893	2 684	2 693	2 797	2 818	2 731	2 687
Grafiske produkter	544	406	116	101	86	93	126	107	87	97
Raffinerte oljeprodukter	21 018	29 034	6 558	7 140	8 785	7 152	5 957	5 924	6 917	6 580
Kjemiske råvarer mv.	19 834	22 538	4 761	5 479	5 733	5 478	5 848	5 743	5 094	5 207
Kjemiske og mineralske produkter	15 486	16 815	4 238	4 052	3 984	3 899	4 880	5 741	5 566	5 120
Metaller	50 534	65 403	11 892	14 495	15 945	16 043	18 920	21 210	21 379	18 153
Verkstedprodukter	57 812	68 495	16 131	16 255	16 423	16 588	19 229	19 061	20 004	18 735
Andre industriprodukter	4 245	4 768	1 169	1 203	1 083	1 069	1 413	1 326	1 175	1 031
Elektrisk kraft	3 694	3 483	1 240	1 345	520	1 215	403	524	626	1 083
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	208 364	242 445	56 576	57 571	57 602	58 564	68 708	69 991	67 895	63 844
Tjenester	199 937	221 769	52 447	50 891	54 965	56 694	59 219	58 539	60 395	64 098
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	85 002	82 620	21 651	20 083	19 673	21 496	21 368	21 188	22 620	23 453
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	375	360	95	94	87	88	91	141	131	124
Oljeboringstjenester mv.	12 478	15 829	4 713	3 355	4 725	3 552	4 197	5 534	4 428	4 145
Rørtransport	11 954	12 997	3 284	3 176	3 079	3 136	3 606	2 687	2 426	2 694
Reisetrafikk	22 516	24 113	5 075	4 474	6 628	7 243	5 768	4 814	7 100	7 849
Andre tjenester	67 612	85 850	17 629	19 709	20 773	21 179	24 189	24 175	23 690	25 833
Samferdsel	13 578	13 760	3 716	2 904	3 105	3 758	3 993	4 002	3 298	4 399
Finans- og forretningstjenester	40 812	55 369	10 789	13 336	13 587	13 784	14 662	14 239	15 135	15 787
Tjenester ellers	13 222	16 721	3 124	3 469	4 081	3 637	5 534	5 934	5 257	5 647

Tabell 26. Eksport. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Eksport i alt	868 352	872 977	222 478	221 749	214 871	208 508	227 850	228 157	217 977	216 996
Varer	668 415	655 866	171 277	171 400	159 004	154 812	170 650	172 479	160 263	158 806
Råolje og naturgass	427 927	399 603	108 148	107 844	97 523	93 680	100 556	105 355	93 840	92 273
Skip, nybygde	2 736	6 319	593	1 429	858	2 218	1 813	275	1 294	676
Skip, eldre	4 041	3 152	273	765	440	109	1 837	1 227	1 200	2 500
Oljeplattformer og moduler, nye	965	724	71	184	189	152	199	373	1 216	167
Oljeplattformer, eldre	2 973	1 530	27	884	12	633	1	4	11	4
Oljevirkksomhet, diverse varer	93	26	29	14	11	0	1	1	1	-
Fly og helikoptere	298	896	101	16	335	252	293	25	3	41
Tradisjonelle varer	229 382	243 615	62 036	60 263	59 636	57 767	65 949	65 218	62 697	63 145
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	12 656	13 335	3 797	3 028	3 002	3 002	4 303	3 792	3 833	3 906
Bergverksprodukter	3 939	4 575	941	760	766	1 642	1 407	923	760	2 201
Industriprodukter	209 093	223 600	56 149	55 586	55 518	52 524	59 972	59 947	57 300	55 405
Nærings- og nytelsesmidler	23 522	23 083	7 609	6 170	4 660	4 665	7 588	6 535	4 829	4 756
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	2 234	2 324	598	605	582	520	617	667	667	573
Trevarer	2 594	2 729	671	708	684	627	710	761	625	541
Treforedlingsprodukter	11 270	10 898	2 878	2 870	2 701	2 671	2 656	2 641	2 606	2 589
Grafiske produkter	544	409	126	100	96	99	114	102	87	98
Raffinerte oljeprodukter	21 018	24 799	6 142	6 289	6 969	5 770	5 771	5 858	5 592	5 377
Kjemiske råvarer mv.	19 834	20 782	4 698	5 133	5 465	5 107	5 077	4 905	4 487	4 531
Kjemiske og mineralske produkter	15 486	16 600	4 140	4 008	3 988	3 902	4 702	5 351	5 102	4 673
Metaller	50 534	50 106	12 000	12 730	12 893	11 733	12 750	13 592	13 143	12 874
Verkstedprodukter	57 812	67 261	16 099	15 823	16 390	16 389	18 659	18 279	19 018	18 371
Andre industriprodukter	4 245	4 609	1 187	1 150	1 090	1 041	1 328	1 256	1 145	1 023
Elektrisk kraft	3 694	2 105	1 149	889	350	599	267	555	805	1 634
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	208 364	218 816	55 893	53 974	52 667	51 997	60 178	59 359	57 105	57 768
Tjenester	199 937	217 112	51 200	50 349	55 868	53 696	57 199	55 678	57 715	58 190
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	85 002	82 113	20 818	19 612	21 647	19 739	21 115	19 708	21 869	20 077
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	375	344	94	92	84	84	85	130	118	112
Oljeboringstjenester mv.	12 478	15 180	4 563	3 451	4 603	3 341	3 784	4 976	3 739	3 462
Rørtransport	11 954	12 262	3 242	3 375	2 843	2 786	3 258	3 183	2 962	2 748
Reisetrafikk	22 516	23 430	5 040	4 403	6 440	7 000	5 586	4 638	6 717	7 381
Andre tjenester	67 612	83 783	17 444	19 415	20 251	20 745	23 372	23 043	22 309	24 409
Samferdsel	13 578	13 386	3 579	2 799	3 030	3 783	3 773	3 860	3 236	4 461
Finans- og forretningstjenester	40 812	54 074	10 768	13 177	13 261	13 406	14 229	13 529	14 181	14 601
Tjenester ellers	13 222	16 323	3 096	3 439	3 960	3 556	5 369	5 654	4 892	5 347

Tabell 27. Eksport. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Eksport i alt	1,1	0,5	2,9	3,6	-3,1	-0,8	2,4	2,9	1,4	4,1
Varer	-0,9	-1,9	0,4	2,6	-6,7	-3,1	-0,4	0,6	0,8	2,6
Råolje og naturgass	-5,0	-6,6	-2,4	-2,1	-10,1	-7,4	-7,0	-2,3	-3,8	-1,5
Skip, nybygde	15,5	131,0	12,2	733,3	54,4	56,7	205,9	-80,7	50,8	-69,5
Skip, eldre	-7,8	-22,0	-16,5	-5,6	-59,6	-94,2	573,3	60,4	172,7	..
Oljeplattformer og moduler, nye	83,1	-24,9	..	..	-77,2	129,9	178,8	102,6	544,8	9,6
Oljeplattformer, eldre	514,6	-48,5	-57,3	..	-99,6	..	-96,3	-99,5	-8,3	-99,4
Oljevirkksomhet, diverse varer	18,7	-72,1	146,4	-41,7	-37,2	..	-96,9	-93,7	-92,0	..
Fly og helikoptere	-84,4	200,8	-75,0	110,1	151,5	349,3	190,1	54,5	-99,1	-83,8
Tradisjonelle varer	5,0	6,2	4,3	8,1	5,7	4,7	6,3	8,2	5,1	9,3
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	9,0	5,4	14,3	9,5	-0,1	-2,8	13,3	25,2	27,7	30,1
Bergverksprodukter	-16,5	16,1	-36,7	12,6	-11,2	12,4	49,5	21,4	-0,8	34,0
Industriprodukter	3,8	6,9	2,9	8,3	7,2	5,4	6,8	7,8	3,2	5,5
Nærings- og nytelsesmidler	-5,9	-1,9	-1,1	-0,3	-4,9	-3,2	-0,3	5,9	3,6	1,9
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	3,3	4,0	3,9	15,4	1,7	-3,5	3,2	10,3	14,6	10,2
Trevarer	3,2	5,2	5,2	16,8	-4,9	4,8	5,9	7,5	-8,6	-13,8
Treforedlingsprodukter	-1,9	-3,3	-1,4	3,4	-4,6	-4,1	-7,7	-8,0	-3,5	-3,1
Grafiske produkter	-0,5	-24,8	-13,3	-27,0	-30,9	-30,2	-9,8	1,7	-9,8	-1,3
Raffinerte oljeprodukter	-1,6	18,0	1,8	43,0	41,2	4,1	-6,0	-6,8	-19,8	-6,8
Kjemiske råvarer mv.	-1,7	4,8	-9,2	-0,1	8,2	3,2	8,1	-4,4	-17,9	-11,3
Kjemiske og mineralske produkter	8,2	7,2	14,3	8,6	-0,4	6,9	13,6	33,5	27,9	19,8
Metaller	3,3	-0,8	-7,0	-4,4	-1,3	-3,5	6,2	6,8	1,9	9,7
Verkstedprodukter	13,2	16,3	15,4	16,9	12,8	20,1	15,9	15,5	16,0	12,1
Andre industriprodukter	-4,6	8,6	11,4	12,2	2,7	7,1	11,9	9,2	5,1	-1,8
Elektrisk kraft	307,2	-43,0	533,2	-10,9	-52,9	-25,6	-76,8	-37,5	130,0	172,7
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	5,6	5,0	4,4	5,1	2,3	4,8	7,7	10,0	8,4	11,1
Tjenester	7,3	8,6	11,4	6,9	8,9	6,7	11,7	10,6	3,3	8,4
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	1,4	-3,4	4,0	-8,1	-4,0	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,7
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	-41,3	-8,2	-43,0	-4,2	-9,8	-9,0	-9,9	41,1	41,4	33,9
Oljeboringstjenester mv.	25,9	21,7	87,5	73,4	66,8	5,6	-17,1	44,2	-18,8	3,6
Rørtransport	6,4	2,6	2,6	5,0	-0,7	5,8	0,5	-5,7	4,2	-1,4
Reisetrafikk	3,9	4,1	8,8	-3,6	4,0	4,2	10,8	5,3	4,3	5,4
Andre tjenester	13,9	23,9	11,6	22,1	20,2	19,1	34,0	18,7	10,2	17,7
Samferdsel	6,4	-1,4	8,2	-5,2	-12,9	6,1	5,4	37,9	6,8	17,9
Finans- og forretningstjenester	11,0	32,5	12,1	33,5	30,1	34,4	32,1	2,7	6,9	8,9
Tjenester ellers	34,0	23,4	14,0	11,6	25,0	-8,3	73,4	64,4	23,5	50,4

Tabell 28. Eksport. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Eksport i alt	17,3	15,2	18,6	23,8	19,8	12,3	6,5	-1,3	4,3	1,0
Varer	21,2	19,5	24,0	30,7	26,3	15,2	8,4	-2,4	3,8	0,2
Råolje og naturgass	33,6	24,7	37,7	44,5	35,2	17,4	6,9	-8,2	2,3	1,0
Skip, nybygde	-3,8	4,8	-5,7	3,0	2,4	5,0	7,2	6,3	7,0	4,0
Skip, eldre	1,4	27,7	37,6	-12,0	40,8	-13,1	50,0	38,3	5,3	67,9
Oljeplattformer og moduler, nye	5,4	4,7	3,7	3,6	4,0	5,4	6,6	6,3	6,5	5,5
Oljeplattformer, eldre	5,4	0,0	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-
Oljevirkksomhet, diverse varer	4,5	0,3	1,5	0,0	3,1	..	5,9	12,9	13,4	..
Fly og helikoptere	1,7	2,7	-2,9	1,2	-2,6	0,1	11,3	-1,0	3,1	-2,1
Tradisjonelle varer	4,1	11,4	5,3	9,4	12,5	12,6	11,2	8,4	7,2	-2,0
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	15,1	17,8	21,8	14,8	39,8	21,1	2,9	1,3	-25,7	-20,5
Bergverksprodukter	8,1	-11,2	9,3	-0,7	1,5	-19,7	-14,0	-9,0	3,2	-4,8
Industriprodukter	3,6	11,0	4,3	8,4	11,0	12,1	12,4	10,0	10,4	1,7
Nærings- og nytelsesmidler	9,6	5,9	10,5	8,3	12,7	10,0	-2,0	2,7	-0,1	-6,8
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-2,5	3,1	-2,5	0,3	-3,0	7,7	7,5	4,4	-2,4	-5,8
Trevarer	-3,5	4,3	-1,8	0,8	-0,1	4,2	12,4	6,4	15,9	14,0
Treforedlingsprodukter	-0,4	1,6	1,0	0,3	-1,2	1,3	5,9	5,9	5,5	2,9
Grafiske produkter	-5,2	-0,7	-14,2	-8,4	-15,9	3,2	20,5	4,1	12,1	5,7
Raffinerte oljeprodukter	36,5	17,1	42,0	45,4	37,1	5,9	-3,3	-10,9	-1,9	-1,3
Kjemiske råvarer mv.	4,8	8,4	3,4	5,6	5,4	9,4	13,7	9,7	8,2	7,1
Kjemiske og mineralske produkter	-0,6	1,3	4,2	2,9	-0,9	1,8	1,4	6,1	9,2	9,6
Metaller	0,2	30,5	-2,8	12,1	21,9	40,1	49,7	37,1	31,5	3,1
Verkstedprodukter	-1,6	1,8	-0,5	1,5	1,2	1,6	2,9	1,5	5,0	0,8
Andre industriprodukter	-3,5	3,4	-8,4	2,0	-1,6	4,7	8,0	0,9	3,2	-1,8
Elektrisk kraft	-4,2	65,5	12,5	65,8	48,9	103,3	39,9	-37,6	-47,7	-67,3
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	1,7	10,8	2,4	6,8	9,8	13,5	12,8	10,5	8,7	-1,9
Tjenester	5,9	2,1	2,3	1,9	1,6	4,1	1,1	4,0	6,4	4,3
Bruttofrakter, utenriks sjøfart	10,5	0,6	2,9	2,0	-2,4	5,6	-2,7	5,0	13,8	7,3
Oljevirkksomhet, diverse tjenester	3,9	4,6	2,9	3,3	3,7	5,1	6,3	6,3	6,5	5,5
Oljeboringstjenester mv.	5,5	4,3	4,4	-0,5	3,0	9,6	7,4	14,4	15,4	12,6
Rørtransport	5,5	6,0	5,8	0,1	12,4	2,5	9,3	-10,3	-24,4	-12,9
Reisetrafikk	2,5	2,9	2,6	3,0	2,8	3,2	2,5	2,2	2,7	2,8
Andre tjenester	1,9	2,5	1,0	2,4	2,3	2,6	2,4	3,3	3,5	3,7
Samferdsel	2,6	2,8	2,0	4,4	2,3	2,9	1,9	-0,1	-0,5	-0,7
Finans- og forretningstjenester	2,1	2,4	0,9	1,8	2,4	2,6	2,8	4,0	4,2	5,2
Tjenester ellers	0,7	2,4	0,6	3,2	1,9	2,2	2,2	4,0	4,3	3,2

Tabell 29. Import. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Import i alt	548 062	612 133	145 836	138 672	149 687	156 670	167 104	161 150	169 476	173 662
Varer	367 207	420 221	99 378	99 198	102 097	100 981	117 945	115 336	118 523	113 605
Råolje og naturgass	3 871	2 199	1 776	681	285	267	966	832	2 196	788
Skip, nybygde og eldre	7 270	11 913	2 543	2 166	5 152	3 120	1 475	2 115	2 290	4 406
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 194	1 036	50	824	59	90	63	106	131	137
Oljevirkomhet, diverse varer	3 362	1 466	779	239	245	449	533	483	759	1 049
Fly og helikoptere	187	434	120	77	108	239	10	123	267	71
Tradisjonelle varer	351 323	403 173	94 110	95 211	96 248	96 816	114 898	111 677	112 880	107 154
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	9 580	10 045	2 536	2 614	2 639	2 090	2 702	2 852	3 070	2 377
Bergverksprodukter	4 333	4 854	1 272	1 056	1 303	1 209	1 286	1 536	1 405	1 251
Industriprodukter	336 547	384 541	90 104	91 194	91 183	92 696	109 468	106 781	108 167	103 509
Nærings- og nytelsesmidler	18 032	20 250	5 007	4 360	4 864	5 239	5 787	5 235	5 932	6 102
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	20 334	21 773	4 823	5 815	4 366	6 313	5 279	6 206	4 796	6 681
Trevarer	7 917	8 805	2 050	2 070	2 202	2 099	2 434	2 641	2 880	2 750
Treforedlingsprodukter	6 862	7 015	1 776	1 749	1 687	1 652	1 927	1 913	1 817	1 803
Grafiske produkter	3 730	3 972	1 066	976	883	979	1 134	1 012	889	1 048
Raffinerte oljeprodukter	18 032	21 860	4 581	5 556	5 696	5 351	5 257	4 210	4 363	4 903
Kjemiske råvarer mv.	13 726	16 183	3 521	3 982	4 210	4 002	3 989	4 477	4 309	3 963
Kjemiske og mineralske produkter	36 501	39 754	9 449	9 487	9 633	9 568	11 066	11 061	11 284	10 576
Metaller	39 756	46 303	9 902	10 854	10 406	10 667	14 376	16 240	16 192	12 972
Verkstedsprodukter	134 242	156 296	37 368	36 808	37 292	36 982	45 214	43 101	44 097	41 627
Andre industriprodukter	13 821	14 998	4 110	3 579	3 357	3 419	4 643	4 078	3 879	4 040
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	23 594	27 332	6 451	5 958	6 587	6 425	8 362	6 607	7 729	7 044
Elektrisk kraft	863	3 733	198	347	1 123	821	1 442	508	238	17
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	333 291	381 313	89 529	89 655	90 552	91 465	109 641	107 467	108 517	102 251
Tjenester	180 855	191 912	46 458	39 474	47 590	55 689	49 159	45 814	50 953	60 057
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	43 980	39 450	12 157	8 778	9 754	10 255	10 663	10 050	10 366	10 862
Oljevirkomhet, diverse tjenester	7 213	9 824	1 739	1 511	2 027	2 776	3 510	2 443	2 158	3 908
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	1 978	2 719	476	412	559	770	978	674	595	1 093
Reisetrafikk	67 381	77 946	13 715	15 696	20 035	26 106	16 109	17 877	22 821	27 672
Andre tjenester	60 303	61 973	18 371	13 077	15 215	15 782	17 899	14 770	15 013	16 522
Samferdsel	5 518	5 590	1 799	1 023	1 407	1 263	1 897	668	620	844
Finans- og forretningstjenester	38 875	40 122	12 010	8 728	9 853	10 613	10 928	9 965	10 184	11 139
Tjenester ellers	15 910	16 261	4 562	3 326	3 955	3 906	5 074	4 137	4 209	4 539

Tabell 30. Import. Faste 2005-priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Import i alt	548 062	593 208	144 199	137 585	149 223	150 742	155 657	150 311	157 499	163 762
Varer	367 207	401 740	98 833	96 790	100 575	96 432	107 942	105 913	107 566	106 036
Råolje og naturgass	3 871	1 899	1 622	581	238	212	868	803	1 869	653
Skip, nybygde og eldre	7 270	12 092	2 584	2 147	5 439	3 059	1 447	2 166	2 319	4 579
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	1 194	1 004	49	798	61	86	59	105	132	141
Oljevirkomhet, diverse varer	3 362	1 394	770	234	236	428	496	445	686	947
Fly og helikoptere	187	431	121	72	111	239	9	116	266	72
Tradisjonelle varer	351 323	384 920	93 688	92 957	94 491	92 408	105 063	102 278	102 294	99 642
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	9 580	10 052	2 535	2 627	2 686	2 099	2 640	2 692	2 920	2 325
Bergverksprodukter	4 333	5 020	1 223	1 104	1 473	1 241	1 202	1 651	1 338	1 257
Industriprodukter	336 547	367 534	89 749	89 009	89 559	88 670	100 295	97 382	97 725	96 034
Nærings- og nytelsesmidler	18 032	18 595	4 929	4 124	4 639	4 781	5 051	4 588	5 136	5 393
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	20 334	21 399	4 715	5 732	4 708	6 088	4 871	6 063	4 905	6 459
Trevarer	7 917	8 620	2 061	2 052	2 207	2 090	2 271	2 358	2 589	2 449
Treforedlingsprodukter	6 862	6 932	1 822	1 758	1 694	1 624	1 856	1 839	1 757	1 747
Grafiske produkter	3 730	4 208	1 098	1 022	967	1 037	1 182	1 012	914	1 158
Raffinerte oljeprodukter	18 032	19 335	4 295	4 948	4 836	4 548	5 002	4 243	3 897	4 240
Kjemiske råvarer mv.	13 726	15 258	3 552	3 848	4 071	3 714	3 625	4 075	3 825	3 571
Kjemiske og mineralske produkter	36 501	39 712	9 443	9 471	9 889	9 675	10 677	10 842	11 080	10 623
Metaller	39 756	38 678	9 770	10 373	9 579	8 772	9 954	10 934	10 183	9 071
Verkstedsprodukter	134 242	154 138	37 682	36 432	37 209	36 796	43 701	41 323	42 531	40 682
Andre industriprodukter	13 821	14 655	4 026	3 504	3 366	3 388	4 397	3 890	3 747	3 963
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	23 594	26 004	6 354	5 745	6 394	6 157	7 708	6 215	7 159	6 677
Elektrisk kraft	863	2 314	181	217	773	398	926	552	311	25
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	333 291	365 585	89 392	88 009	89 655	87 860	100 061	98 035	98 397	95 402
Tjenester	180 855	191 468	45 365	40 795	48 648	54 310	47 715	44 398	49 933	57 727
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	43 980	42 485	10 771	10 147	11 200	10 213	10 925	10 197	11 315	10 388
Oljevirkomhet, diverse tjenester	7 213	9 341	1 721	1 480	1 950	2 644	3 266	2 251	1 949	3 529
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	1 978	2 625	471	409	551	743	922	632	551	1 000
Reisetrafikk	67 381	76 002	14 064	15 736	19 974	25 219	15 072	16 971	21 772	27 109
Andre tjenester	60 303	61 016	18 338	13 022	14 973	15 491	17 530	14 347	14 346	15 700
Samferdsel	5 518	5 731	1 781	1 048	1 449	1 297	1 938	690	639	871
Finans- og forretningstjenester	38 875	39 331	12 027	8 656	9 643	10 367	10 665	9 666	9 716	10 525
Tjenester ellers	15 910	15 953	4 530	3 318	3 881	3 827	4 927	3 991	3 992	4 304

Tabell 31. Import. Prosentvis volumendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Import i alt	8,7	8,2	10,2	13,0	6,8	5,8	7,9	9,2	5,5	8,6
Varer	7,7	9,4	9,5	16,9	7,2	5,1	9,2	9,4	7,0	10,0
Råolje og naturgass	55,3	-50,9	98,9	-36,1	-63,2	-69,4	-46,5	38,2	685,5	208,1
Skip, nybygde og eldre	23,5	66,3	-3,1	62,8	174,6	120,6	-44,0	0,9	-57,4	49,7
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	-27,6	-15,9	194,3	..	88,6	-92,2	20,5	-86,8	117,6	64,7
Oljevirkomhet, diverse varer	-35,1	-58,6	-45,6	-75,7	-75,6	-35,3	-35,6	90,1	190,9	121,5
Fly og helikoptere	-76,8	130,5	-18,4	321,3	134,9	..	-92,5	61,4	139,8	-69,7
Tradisjonelle varer	8,1	9,6	10,0	16,8	4,8	5,1	12,1	10,0	8,3	7,8
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	0,0	4,9	-3,2	8,0	7,4	-0,6	4,1	2,5	8,7	10,8
Bergverksprodukter	8,3	15,9	19,8	12,0	36,4	18,9	-1,7	49,5	-9,1	1,3
Industriprodukter	9,4	9,2	11,4	17,1	3,9	4,8	11,8	9,4	9,1	8,3
Nærings- og nytelsesmidler	8,2	3,1	5,8	6,0	1,0	3,5	2,5	11,3	10,7	12,8
Tekstiler, bекledningsvarer og skotøy	7,7	5,2	9,9	12,7	2,9	2,2	3,3	5,8	4,2	6,1
Trevarer	13,2	8,9	10,6	13,7	2,0	10,7	10,2	14,9	17,3	17,2
Treforedlingsprodukter	3,4	1,0	4,5	7,0	-0,6	-4,1	1,9	4,6	3,7	7,6
Grafiske produkter	-4,1	12,8	-1,3	18,9	19,7	7,6	7,6	-1,0	-5,5	11,7
Raffinerte oljeprodukter	-21,7	7,2	-4,0	13,1	-1,5	2,1	16,5	-14,3	-19,4	-6,8
Kjemiske råvarer mv.	14,3	11,2	19,8	18,5	18,5	6,4	2,1	5,9	-6,0	-3,9
Kjemiske og mineralske produkter	9,2	8,8	8,7	11,5	3,4	7,6	13,1	14,5	12,0	9,8
Metaller	13,3	-2,7	10,8	3,5	-7,9	-8,2	1,9	5,4	6,3	3,4
Verkstedprodukter	14,4	14,8	16,8	29,5	8,5	7,8	16,0	13,4	14,3	10,6
Andre industriprodukter	10,9	6,0	11,7	12,0	0,8	1,8	9,2	11,0	11,3	17,0
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	1,6	10,2	-3,6	8,4	-0,5	11,6	21,3	8,2	12,0	8,5
Elektrisk kraft	-75,6	168,1	-81,0	10,8	141,7	139,3	411,4	154,5	-59,7	-93,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	9,8	9,7	10,1	17,0	5,2	5,3	11,9	11,4	9,8	8,6
Tjenester	11,0	5,9	11,8	4,8	6,0	7,1	5,2	8,8	2,6	6,3
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	-4,6	-3,4	-2,2	-8,1	-4,0	-2,8	1,4	0,5	1,0	1,7
Oljevirkomhet, diverse tjenester	20,7	29,5	9,0	6,6	-5,1	29,1	89,8	52,1	-0,0	33,5
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	24,1	32,7	21,1	9,4	-3,0	31,6	95,5	54,6	-0,1	34,7
Reisetrafikk	14,7	12,8	5,6	14,4	12,5	15,6	7,2	7,8	9,0	7,5
Andre tjenester	18,8	1,2	28,0	5,3	8,3	-1,8	-4,4	10,2	-4,2	1,3
Samferdsel	1,9	3,9	2,8	-3,0	1,5	5,4	8,8	-34,2	-55,9	-32,8
Finans- og forretningstjenester	23,2	1,2	40,6	9,3	9,1	2,8	-11,3	11,7	0,8	1,5
Tjenester ellers	15,4	0,3	12,1	-1,4	8,9	-14,0	8,8	20,3	2,9	12,5

Tabell 32. Import. Prosentvis prisendring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Import i alt	1,5	3,2	0,4	1,1	1,5	3,6	6,1	6,4	7,3	2,0
Varer	0,8	4,6	0,1	2,7	2,1	4,5	8,7	6,3	8,5	2,3
Råolje og naturgass	30,9	15,8	35,9	40,5	34,1	15,1	1,6	-11,6	-1,9	-4,2
Skip, nybygde og eldre	1,4	-1,5	-7,2	-7,7	-3,8	6,0	3,6	-3,2	4,2	-5,6
Oljeplattformer og moduler, nybygde og eldre	3,3	3,2	-10,6	7,9	-2,2	4,9	4,6	-2,3	2,0	-7,6
Oljevirkosomhet, diverse varer	5,2	5,2	4,3	3,3	3,6	5,1	6,2	6,3	6,5	5,5
Fly og helikoptere	0,5	0,7	-4,5	1,5	-2,2	0,5	11,7	-1,0	3,1	-2,1
Tradisjonelle varer	0,5	4,7	-0,2	2,6	2,4	4,6	8,9	6,6	8,3	2,6
Produkter fra jordbruk, skogbruk og fiske	3,7	-0,1	5,0	-3,4	-2,3	3,9	2,3	6,5	7,0	2,7
Bergverksprodukter	12,4	-3,3	14,4	-0,9	-10,6	-2,2	2,9	-2,7	18,7	2,1
Industriprodukter	0,3	4,6	-0,6	2,7	2,4	4,2	8,7	7,0	8,7	3,1
Nærings- og nytelsesmidler	-3,4	8,9	-0,7	6,1	5,9	10,1	12,8	7,9	10,2	3,2
Tekstiler, bekledningsvarer og skotøy	-3,7	1,7	-3,2	0,1	-1,4	2,1	6,0	0,9	5,4	-0,3
Trevarer	-1,9	2,1	-3,5	-1,2	0,4	1,2	7,8	11,0	11,5	11,8
Treforedlingsprodukter	-3,4	1,2	-5,8	-3,0	-2,2	3,4	6,5	4,6	3,8	1,5
Grafiske produkter	5,8	-5,6	3,6	-5,6	-13,9	-2,9	-1,2	4,7	6,5	-4,1
Raffinerte oljeprodukter	37,9	13,1	30,8	35,3	24,8	1,0	-1,5	-11,6	-4,9	-1,7
Kjemiske råvarer mv.	1,1	6,1	-0,4	2,6	2,2	8,9	11,0	6,2	8,9	3,0
Kjemiske og mineralske produkter	-2,1	0,1	-2,5	-1,8	-2,0	0,2	3,6	1,8	4,5	0,7
Metaller	5,8	19,7	1,6	8,0	8,8	19,1	42,5	42,0	46,4	17,6
Verkstedprodukter	-3,0	1,4	-2,4	-1,0	-0,1	1,6	4,3	3,2	3,5	1,8
Andre industriprodukter	-1,4	2,3	-0,3	2,1	-0,3	3,7	3,4	2,6	3,8	1,0
Transportmidler mv. u. tilsv norsk prod.	1,5	5,1	2,9	4,0	3,2	5,8	6,9	2,5	4,8	1,1
Elektrisk kraft	-3,7	61,3	11,4	81,0	42,1	107,9	42,4	-42,5	-47,4	-67,6
Trad. varer utenom raffinerte oljeprodukter	-1,0	4,3	-0,9	1,1	1,2	4,8	9,4	7,6	9,2	3,0
Tjenester	2,9	0,2	1,1	-2,8	0,3	2,1	0,6	6,6	4,3	1,5
Driftsutgifter utenom bunkers, skipsfart	6,9	-7,1	4,5	-11,4	-3,9	0,7	-13,5	13,9	5,2	4,1
Oljevirkosomhet, diverse tjenester	5,3	5,2	4,4	3,4	3,8	5,2	6,3	6,3	6,5	5,5
Driftsutgifter utenom bunkers, oljeboring	4,1	3,6	3,7	1,3	1,6	4,0	5,1	5,8	6,5	5,4
Reisetrafikk	-1,1	2,6	-2,3	-1,4	0,8	2,3	9,6	5,6	4,5	-1,4
Andre tjenester	4,3	1,6	2,4	0,9	1,5	1,8	1,9	2,5	3,0	3,3
Samferdsel	4,6	-2,5	3,8	-1,0	-2,7	-2,6	-3,1	-0,8	-0,1	-0,5
Finans- og forretningstjenester	5,0	2,0	2,2	0,9	2,1	2,2	2,6	2,2	2,6	3,4
Tjenester ellers	2,7	1,9	2,7	1,5	1,5	2,1	2,3	3,4	3,5	3,3

Tabell 33. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige. 1000

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
I alt	2 351,8	2 430,3	2 359,3	2 390,9	2 428,4	2 451,3	2 450,0	2 472,8	2 519,9	2 540,1
Jordbruk og skogbruk	63,7	61,7	64,0	61,3	61,7	62,4	61,2	58,6	59,4	60,8
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	14,1	14,0	14,2	13,5	14,7	13,4	14,5	13,4	14,1	13,3
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	34,1	36,0	35,0	34,1	34,9	37,8	37,3	36,7	37,5	41,0
Utvinning av råolje og naturgass	19,9	20,9	20,6	19,6	20,3	21,2	22,5	21,0	21,2	21,8
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	14,1	15,2	14,5	14,6	14,7	16,6	14,7	15,7	16,2	19,2
Bergverksdrift	4,0	4,0	4,1	3,8	4,1	4,2	4,2	3,9	4,1	4,3
Industri	263,8	266,8	264,4	263,4	265,6	268,2	269,8	272,5	275,7	277,6
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	49,4	48,1	49,9	47,5	47,8	48,5	48,5	48,0	48,2	49,7
Tekstil- og bekledningsindustri	5,5	5,4	5,3	5,3	5,5	5,5	5,3	5,5	5,5	5,3
Trelast- og trevareindustri	15,2	15,4	15,3	15,3	15,4	15,5	15,5	16,0	16,0	15,8
Treforedling	7,4	7,0	7,2	7,3	7,0	6,9	6,7	6,5	6,7	6,4
Forlag og grafisk industri	28,4	27,5	27,9	27,9	27,8	27,1	27,4	27,9	27,6	26,5
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	22,3	22,5	22,2	22,6	22,7	22,5	22,3	22,6	23,0	22,9
Kjemiske råvarer	8,8	8,6	8,5	8,7	8,5	8,9	8,3	8,6	8,8	9,1
Metallindustri	12,1	11,9	11,8	11,9	12,0	11,8	11,6	11,8	12,3	12,3
Verkstedindustri	71,1	73,7	71,7	72,1	72,9	74,0	75,7	77,0	78,8	80,0
Bygging av skip og oljeplattformer	31,1	34,2	32,3	32,6	33,3	35,0	35,9	35,5	35,9	36,6
Møbelindustri og annen industri	12,5	12,5	12,2	12,4	12,7	12,5	12,5	13,0	13,0	12,9
Kraftforsyning	11,7	11,7	11,6	11,5	11,9	11,8	11,7	11,6	11,9	11,7
Vannforsyning	1,7	1,7	1,6	1,8	1,6	1,8	1,5	1,8	1,6	1,9
Bygge- og anleggsvirksomhet	155,7	169,5	156,1	163,9	169,1	173,0	171,9	179,1	186,0	190,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	349,2	358,4	348,3	352,4	359,9	363,2	358,1	361,3	372,5	375,8
Hotell- og restaurantvirksomhet	72,0	73,7	70,4	72,6	75,4	74,7	71,9	74,1	77,1	76,9
Rørtransport	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6
Utenriks sjøfart	45,8	46,3	45,9	46,5	46,4	46,0	46,4	48,4	48,4	47,9
Transport ellers	112,2	114,0	113,1	112,7	113,8	115,0	114,3	112,8	114,8	116,0
Post og telekommunikasjon	37,6	38,2	38,1	38,7	38,5	37,2	38,3	39,0	38,8	38,8
Finansiell tjenesteyting	46,4	47,8	47,1	47,1	47,4	48,3	48,3	48,0	48,6	49,6
Boligtjenester (husholdninger)	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4
Forretningsmessig tjenesteyting	249,9	271,8	253,1	265,8	272,4	272,8	276,2	285,7	294,8	293,5
Offentlig administrasjon og forsvar	148,6	152,2	147,8	149,9	150,4	153,7	154,9	155,2	154,0	154,8
Undervisning	180,3	183,6	181,8	183,3	184,7	181,1	185,3	186,3	186,9	184,4
Helse- og sosialtjenester	456,8	471,3	458,4	463,0	468,1	477,1	476,9	476,4	483,1	490,2
Andre sosiale og personlige tjenester	102,3	105,7	102,5	103,9	105,8	107,5	105,4	106,0	108,8	108,8
Fastlands-Norge	2 271,3	2 347,3	2 277,7	2 309,6	2 346,4	2 366,8	2 365,7	2 387,1	2 433,4	2 450,6

Offentlig forvaltning	704,8	723,0	706,8	716,9	721,4	725,0	728,7	732,4	736,0	741,2
Statsforvaltningen	257,3	262,9	258,6	262,6	262,4	262,5	264,3	264,9	264,6	265,4
Sivil forvaltning	229,3	235,3	230,9	234,7	234,5	235,2	236,7	236,8	236,6	238,1
Forsvar	28,0	27,7	27,7	27,9	27,9	27,3	27,6	28,2	27,9	27,3
Kommuneforvaltningen	447,5	460,1	448,2	454,4	459,0	462,5	464,4	467,4	471,5	475,7

Tabell 34. Sysselsatte personer. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
I alt	1,2	3,3	1,7	2,7	3,2	3,6	3,8	3,4	3,8	3,6
Jordbruk og skogbruk	-4,2	-3,3	-3,3	-2,5	-2,7	-3,4	-4,4	-4,3	-3,8	-2,5
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-6,3	-0,9	-2,9	-2,3	-0,3	-3,5	2,1	-0,5	-3,7	-0,2
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	5,9	5,9	8,6	3,4	6,5	7,1	6,3	7,6	7,3	8,5
Utvinning av råolje og naturgass	7,7	4,8	9,5	-0,5	5,1	4,8	9,5	7,5	4,9	3,0
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	3,5	7,4	7,2	9,1	8,7	10,1	1,8	7,7	10,6	15,5
Bergverksdrift	1,4	1,0	3,3	0,6	1,1	1,0	1,2	3,1	0,1	4,2
Industri	0,1	1,1	0,7	0,6	0,5	1,4	2,0	3,4	3,8	3,5
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-2,4	-2,7	-0,6	-3,1	-2,2	-2,5	-2,9	1,1	0,8	2,5
Tekstil- og bekledningsindustri	-4,7	-1,3	-4,9	-1,8	-3,0	-0,9	0,7	3,5	1,3	-3,6
Trelast- og trevareindustri	1,5	1,6	5,4	2,4	0,4	2,2	1,4	5,0	3,5	2,0
Treforedling	-9,9	-6,3	-9,9	-2,8	-7,2	-7,8	-7,3	-11,6	-4,3	-6,8
Forlag og grafisk industri	-5,6	-3,1	-6,1	-4,1	-3,7	-2,8	-1,8	0,0	-0,7	-2,1
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	3,4	1,1	3,0	2,3	0,6	1,2	0,1	0,3	1,2	1,7
Kjemiske råvarer	8,3	-2,5	3,7	-5,2	-1,2	-1,9	-1,7	-0,6	3,3	2,7
Metallindustri	-5,0	-2,2	-5,6	-1,7	-1,8	-3,9	-1,4	-0,9	2,0	3,8
Verktedindustri	4,0	3,7	3,9	2,4	2,7	4,0	5,6	6,8	8,1	8,1
Bygging av skip og oljeplattformer	1,0	10,1	3,2	9,0	8,6	11,7	11,1	9,2	7,9	4,6
Møbelindustri og annen industri	1,0	-0,0	1,9	0,0	-2,9	0,3	2,6	5,1	2,1	3,1
Kraftforsyning	-5,6	0,7	-6,8	-0,4	1,3	0,5	1,2	0,6	0,1	-1,1
Vannforsyning	4,4	0,8	5,7	3,7	1,2	0,3	-2,0	0,2	0,8	4,0
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,7	8,9	5,6	8,0	8,1	9,2	10,2	9,3	10,0	10,2
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	1,0	2,6	0,9	2,5	2,4	2,7	2,8	2,5	3,5	3,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	-0,4	2,3	0,3	2,0	3,1	2,0	2,1	2,1	2,2	2,9
Rørtransport	16,7	1,3	14,1	-4,4	2,8	4,5	2,1	5,0	0,6	-1,1
Utenriks sjøfart	3,3	1,1	2,8	0,9	0,8	1,4	1,1	4,1	4,2	4,1
Transport ellers	1,0	1,5	2,3	1,5	2,5	1,2	1,1	0,1	0,8	0,8
Post og telekommunikasjon	1,0	1,5	3,0	3,1	2,2	0,4	0,4	0,9	0,7	4,2
Finansiell tjenesteyting	-5,4	3,0	-3,9	2,7	3,3	3,4	2,7	1,9	2,6	2,8
Boligtjenester (husholdninger)	-0,8	-0,6	0,6	0,0	-0,5	-1,4	-0,2	0,3	0,8	2,3
Forretningsmessig tjenesteyting	6,7	8,8	7,9	7,6	9,7	8,6	9,1	7,5	8,2	7,6
Offentlig administrasjon og forsvar	-3,1	2,4	-4,1	0,8	0,4	3,8	4,8	3,5	2,4	0,7
Undervisning	0,3	1,8	1,1	1,5	2,4	1,6	1,9	1,6	1,2	1,8
Helse- og sosialtjenester	1,5	3,2	1,6	2,1	2,6	3,8	4,0	2,9	3,2	2,8
Andre sosiale og personlige tjenester	1,8	3,3	1,4	3,2	3,6	3,5	2,8	2,1	2,8	1,3
Fastlands-Norge	1,1	3,3	1,5	2,7	3,2	3,6	3,9	3,4	3,7	3,5

Offentlig forvaltning	0,2	2,6	0,4	2,1	2,2	2,9	3,1	2,2	2,0	2,2
Statsforvaltningen	0,1	2,2	0,0	2,5	2,0	2,1	2,2	0,9	0,8	1,1
Sivil forvaltning	1,3	2,6	1,4	2,9	2,5	2,5	2,5	0,9	0,9	1,2
Forsvar	-8,8	-1,2	-10,2	-0,8	-2,0	-1,5	-0,3	1,0	0,2	0,1
Kommuneforvaltningen	0,3	2,8	0,6	1,9	2,4	3,4	3,6	2,9	2,7	2,9

Tabell 35. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige. Millioner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
I alt	3 339,8	3 420,5	876,7	911,4	826,4	786,6	896,1	932,6	870,7	817,6
Jordbruk og skogbruk	124,1	118,7	31,1	30,0	29,7	29,5	29,5	28,8	28,5	28,6
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	27,6	27,4	7,2	7,0	6,9	6,0	7,4	6,9	6,7	6,0
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	58,7	61,9	15,8	15,8	14,4	15,0	16,7	16,9	15,7	16,3
Utvinning av råolje og naturgass	34,7	36,3	9,3	9,1	8,5	8,6	10,2	9,7	9,1	8,9
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	24,0	25,6	6,5	6,7	5,9	6,4	6,6	7,2	6,7	7,4
Bergverksdrift	7,0	6,9	1,9	1,7	1,7	1,6	1,9	1,7	1,7	1,7
Industri	415,8	420,1	110,0	112,5	101,1	94,9	111,6	115,3	107,0	98,7
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	74,3	71,7	19,8	19,2	17,2	16,3	19,1	19,3	17,7	16,7
Tekstil- og bekledningsindustri	7,2	7,2	1,8	1,9	1,8	1,7	1,9	2,0	1,8	1,6
Trelast- og trevareindustri	23,9	24,0	6,3	6,5	5,7	5,5	6,3	6,7	6,1	5,6
Treforedling	12,0	11,1	3,1	3,1	2,8	2,4	2,8	2,7	2,7	2,3
Forlag og grafisk industri	40,9	39,1	10,6	10,6	9,6	8,6	10,2	10,5	9,7	8,4
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	35,6	35,7	9,3	9,6	8,8	8,0	9,3	9,6	9,1	8,1
Kjemiske råvarer	14,6	14,1	3,7	3,9	3,4	3,2	3,6	3,8	3,6	3,3
Metallindustri	19,2	18,7	5,0	5,1	4,6	4,1	4,8	5,0	4,8	4,3
Verkstedindustri	117,5	122,2	31,3	32,5	29,1	27,7	32,9	34,3	32,1	30,1
Bygging av skip og oljeplattformer	51,8	57,6	14,2	15,1	13,4	13,3	15,8	16,2	14,7	13,9
Møbelindustri og annen industri	18,9	18,6	4,8	5,0	4,6	4,2	4,9	5,2	4,8	4,3
Kraftforsyning	18,8	18,7	4,9	5,0	4,5	4,3	4,9	5,0	4,6	4,2
Vannforsyning	2,5	2,5	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7
Bygge- og anleggsvirksomhet	249,5	269,3	66,4	70,7	65,2	61,2	72,3	76,7	73,0	67,7
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	472,8	480,5	122,1	128,4	116,4	112,0	123,6	130,1	122,4	116,0
Hotell- og restaurantvirksomhet	90,5	92,3	22,3	23,9	23,2	22,6	22,6	24,3	23,9	23,2
Rørtransport	1,1	1,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Utenriks sjøfart	86,3	86,9	22,2	23,0	21,3	20,2	22,3	23,8	22,5	21,1
Transport ellers	185,2	187,1	48,4	49,1	45,4	43,9	48,6	48,8	46,2	44,2
Post og telekommunikasjon	53,6	53,8	14,2	14,7	13,0	12,0	14,1	14,7	13,4	12,6
Finansiell tjenesteyting	72,7	74,1	19,5	20,0	17,5	17,0	19,7	20,0	18,3	17,5
Boligtjenester (husholdninger)	1,6	1,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Forretningsmessig tjenesteyting	358,6	386,8	94,3	104,8	92,1	89,0	101,0	110,5	101,3	95,6
Offentlig administrasjon og forsvar	229,2	231,9	60,2	62,3	54,5	53,1	62,0	63,6	56,9	53,4
Undervisning	238,4	241,0	68,0	68,8	59,5	46,7	65,9	68,8	60,8	48,6
Helse- og sosialtjenester	511,5	520,8	131,8	135,2	125,9	124,5	135,2	138,1	131,7	128,7
Andre sosiale og personlige tjenester	134,4	137,1	35,0	36,9	32,9	31,7	35,5	37,2	34,5	32,2
Fastlands-Norge	3 193,7	3 270,5	838,4	872,2	790,4	751,1	856,8	891,6	832,1	780,0

Offentlig forvaltning	877,8	889,2	233,6	240,0	215,5	199,3	234,4	241,9	222,4	205,4
Statsforvaltningen	376,2	380,0	98,6	102,1	91,5	87,3	99,0	101,6	93,4	88,5
Sivil forvaltning	327,1	331,8	85,7	88,8	79,9	76,6	86,4	88,4	81,6	77,7
Forsvar	49,1	48,2	12,8	13,3	11,6	10,8	12,6	13,2	11,8	10,8
Kommuneforvaltningen	501,6	509,2	135,1	137,9	124,0	111,9	135,3	140,2	128,9	116,9
Markedsrettet virksomhet	2 382,7	2 451,6	622,8	649,8	591,0	569,2	641,6	669,2	628,0	594,1
Ikke markedsrettet virksomhet	957,1	968,9	254,0	261,6	235,4	217,3	254,6	263,5	242,7	223,5

Tabell 36. Utførte timeverk. Lønnstakere og selvstendige.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
I alt	1,4	2,4	0,3	10,2	-4,5	2,1	2,2	2,3	5,4	4,0
Jordbruk og skogbruk	-4,1	-4,4	-3,5	-1,6	-6,0	-4,5	-5,2	-4,0	-3,9	-3,0
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	-8,2	-0,8	-6,5	4,7	-5,9	-3,7	2,1	-1,7	-3,1	-0,5
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	4,2	5,5	5,6	11,7	-1,1	6,1	5,4	6,5	9,1	8,7
Utvinning av råolje og naturgass	3,9	4,6	4,8	7,1	-1,7	4,0	8,8	6,4	6,6	3,3
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	4,5	6,6	6,7	18,6	-0,2	8,9	0,5	6,6	12,8	15,9
Bergverksdrift	1,1	-2,0	0,9	5,3	-8,4	-2,7	-1,4	2,4	2,3	6,3
Industri	1,0	1,0	-0,4	9,4	-6,9	0,5	1,5	2,4	5,9	4,0
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	-3,0	-3,5	-3,4	4,7	-10,4	-4,1	-3,7	0,3	2,8	2,7
Tekstil- og bekledningsindustri	-5,6	-0,4	-7,4	7,3	-9,0	-0,4	1,5	2,7	2,8	-4,5
Trelast- og trevareindustri	1,2	0,6	2,9	11,2	-8,2	0,5	-0,0	3,6	5,6	2,3
Treforedling	-8,4	-7,2	-9,9	2,6	-12,9	-9,9	-8,6	-12,4	-2,7	-6,6
Forlag og grafisk industri	-3,2	-4,4	-5,0	2,4	-11,6	-4,8	-3,5	-0,9	1,0	-2,2
Oljeraffineri, kjemisk og mineralisk industri	3,0	0,3	0,4	9,9	-7,0	-0,1	-0,7	-0,9	2,9	2,0
Kjemiske råvarer	7,5	-3,0	1,5	1,5	-7,8	-3,2	-2,7	-1,3	5,2	3,2
Metallindustri	-3,4	-2,5	-5,7	5,8	-8,3	-5,2	-2,2	-2,1	3,6	4,0
Verkstedindustri	5,0	4,0	2,8	12,0	-4,4	3,4	5,2	5,5	10,3	8,7
Bygging av skip og oljeplattformer	3,3	11,2	3,6	21,6	1,2	11,4	11,2	7,6	9,8	4,9
Møbelindustri og annen industri	1,1	-1,4	-0,6	7,2	-11,7	-1,5	1,4	4,0	4,4	3,2
Kraftforsyning	-5,0	-0,4	-7,6	8,1	-7,4	-1,5	-0,5	-0,8	2,2	-1,0
Vannforsyning	2,8	0,3	1,4	11,3	-7,2	-0,7	-2,6	-0,3	3,1	4,6
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,8	7,9	3,6	16,8	-0,5	7,4	8,8	8,6	11,9	10,6
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	0,8	1,6	-0,9	10,4	-5,6	0,8	1,2	1,3	5,1	3,5
Hotell- og restaurantvirksomhet	0,6	2,0	0,3	6,1	-1,2	1,3	1,8	1,6	2,8	2,5
Rørtransport	16,3	1,7	11,6	5,8	-5,0	3,6	2,8	3,1	3,5	-0,9
Utenriks sjøfart	1,7	0,7	1,9	6,2	-4,2	0,2	0,6	3,5	5,9	4,1
Transport ellers	1,4	1,0	1,2	7,7	-3,7	-0,2	0,6	-0,6	1,9	0,7
Post og telekommunikasjon	1,7	0,3	1,2	10,5	-6,2	-2,1	-0,9	-0,1	3,3	5,1
Finansiell tjenesteyting	-4,7	1,9	-4,9	11,7	-5,8	1,2	1,1	0,3	4,8	3,0
Boligtjenester (husholdninger)	-0,9	-1,5	-0,1	9,3	-8,5	-3,6	-2,3	0,5	4,1	3,6
Forretningsmessig tjenesteyting	6,7	7,8	6,1	17,6	0,5	6,6	7,1	5,4	10,1	7,5
Offentlig administrasjon og forsvar	-2,7	1,1	-5,5	9,2	-8,7	1,6	3,0	2,0	4,4	0,7
Undervisning	1,0	1,1	1,6	11,6	-6,2	3,3	-3,1	-0,0	2,1	4,1
Helse- og sosialtjenester	2,4	1,8	0,6	6,6	-3,9	2,2	2,6	2,2	4,6	3,3
Andre sosiale og personlige tjenester	1,4	2,0	-2,2	11,6	-5,7	1,3	1,2	0,7	5,0	1,4
Fastlands-Norge	1,4	2,4	0,2	10,2	-4,5	2,0	2,2	2,2	5,3	3,9

Offentlig forvaltning	0,7	1,3	-0,6	9,0	-5,5	1,8	0,3	0,8	3,2	3,1
Statsforvaltningen	0,5	1,0	-1,3	9,3	-5,6	0,0	0,5	-0,4	2,1	1,3
Sivil forvaltning	1,9	1,4	0,3	9,5	-4,9	0,5	0,8	-0,4	2,1	1,5
Forsvar	-7,9	-1,8	-10,8	8,1	-10,1	-3,1	-1,8	-0,4	2,1	0,3
Kommuneforvaltningen	0,8	1,5	-0,1	8,7	-5,5	3,2	0,2	1,7	4,0	4,4
Markedsrettet virksomhet	1,7	2,9	0,7	10,7	-4,0	2,2	3,0	3,0	6,3	4,4
Ikke markedsrettet virksomhet	0,8	1,2	-0,6	8,9	-5,5	1,6	0,2	0,7	3,1	2,9

Tabell 37. Lønnskostnader etter næring. Løpende priser. Millioner kroner

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
Lønnskostnader i alt.	810 715	875 944	207 041	213 566	215 302	221 316	225 760	233 901	237 042	242 432
Jordbruk og skogbruk	4 161	4 295	1 058	1 062	1 088	1 080	1 064	1 061	1 111	1 149
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	1 886	2 055	481	503	512	520	520	544	555	564
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	27 736	30 902	7 017	7 356	7 325	8 273	7 948	8 689	8 213	9 385
Utvinning av råolje og naturgass	17 912	19 749	4 542	4 660	4 686	5 132	5 270	5 501	5 159	5 570
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	9 824	11 153	2 475	2 695	2 639	3 141	2 678	3 188	3 054	3 816
Bergverksdrift	1 842	1 938	480	439	482	514	503	469	502	546
Industri	110 093	116 415	28 016	28 030	29 008	29 411	29 966	30 768	32 063	32 317
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	18 248	18 306	4 717	4 378	4 543	4 651	4 733	4 671	4 811	5 025
Tekstil- og bekledningsindustri	1 541	1 578	368	379	415	399	385	414	452	421
Trelast- og trevareindustri	5 008	5 283	1 273	1 274	1 313	1 352	1 344	1 396	1 455	1 467
Treforedling	3 342	3 218	830	829	824	772	792	775	837	758
Forlag og grafisk industri	11 757	11 776	2 897	2 956	3 012	2 881	2 927	3 095	3 160	2 991
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	10 025	10 552	2 539	2 591	2 636	2 678	2 646	2 768	2 857	2 890
Kjemiske råvarer	4 623	4 766	1 114	1 180	1 202	1 224	1 160	1 252	1 315	1 334
Metallindustri	5 769	5 803	1 408	1 441	1 500	1 433	1 429	1 517	1 630	1 574
Verkstedindustri	30 903	33 651	7 921	7 983	8 325	8 517	8 826	9 121	9 614	9 796
Bygging av skip og oljeplattformer	14 826	17 248	3 932	3 985	4 176	4 432	4 654	4 632	4 794	4 893
Møbelindustri og annen industri	4 051	4 235	1 016	1 034	1 061	1 071	1 069	1 127	1 137	1 166
Kraftforsyning	6 289	6 541	1 555	1 593	1 690	1 629	1 629	1 684	1 797	1 685
Vannforsyning	641	662	154	174	145	185	156	184	158	203
Bygge- og anleggsvirksomhet	53 559	61 097	13 831	14 067	14 935	16 013	16 082	16 580	17 674	18 915
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	105 107	113 040	26 310	26 780	28 034	29 322	28 904	29 158	30 521	31 662
Hotell- og restaurantvirksomhet	17 170	18 004	4 269	4 283	4 544	4 672	4 506	4 589	4 932	5 080
Rørtransport	466	506	114	121	125	135	126	138	132	140
Utenriks sjøfart	13 945	14 457	3 489	3 627	3 626	3 579	3 624	3 853	3 861	3 803
Transport ellers	40 835	43 446	10 180	10 459	10 752	11 203	11 033	11 148	11 584	12 161
Post og telekommunikasjon	15 162	16 409	3 936	3 964	4 121	4 043	4 281	4 293	4 378	4 447
Finansiell tjenesteyting	27 373	30 324	7 017	7 248	7 508	7 728	7 840	8 164	8 315	8 423
Boligtjenester (husholdninger)	392	407	97	95	100	109	103	101	107	118
Forretningsmessig tjenesteyting	97 327	109 916	24 696	26 601	27 506	27 779	28 029	30 207	31 456	32 177
Offentlig administrasjon og forsvar	60 237	65 257	15 282	16 455	15 173	16 608	17 021	17 971	16 593	17 455
Undervisning	69 404	72 565	19 081	19 588	17 855	15 747	19 375	20 444	18 905	17 092
Helse- og sosialtjenester	128 612	137 274	32 761	33 783	33 139	35 019	35 333	36 006	35 945	36 852
Andre sosiale og personlige tjenester	28 478	30 436	7 217	7 338	7 634	7 747	7 717	7 849	8 240	8 258
Fastlands-Norge	768 568	830 080	196 421	202 462	204 226	209 329	214 063	221 221	224 836	229 103

Offentlig forvaltning	241 758	257 187	62 992	65 950	61 724	62 692	66 821	69 830	66 298	66 371
Statsforvaltningen	104 852	112 505	26 602	28 788	26 942	28 209	28 565	30 364	28 642	29 934
Sivil forvaltning	93 556	100 597	23 695	25 694	24 106	25 329	25 467	27 109	25 610	26 912
Forsvar	11 296	11 908	2 906	3 094	2 835	2 880	3 098	3 255	3 032	3 021
Kommuneforvaltningen	136 906	144 682	36 390	37 162	34 782	34 483	38 256	39 466	37 656	36 437

Tabell 38. Lønn per normalårsverk etter næring for lønnstakere.
Prosentvis endring fra samme periode året før

	2005	2006	05:4	06:1	06:2	06:3	06:4	07:1	07:2	07:3
I alt	3,8	4,3	2,8	3,0	3,9	5,0	5,2	6,1	5,7	5,6
Jordbruk og skogbruk	3,6	3,9	3,4	3,9	3,8	3,9	4,1	4,8	4,6	4,6
Fiske, fangst og fiskeoppdrett	4,3	7,0	3,7	6,6	6,9	6,9	7,4	5,5	5,5	5,7
Utvinning av råolje og naturgass, inklusiv tjenester	4,4	5,3	3,5	4,8	3,4	6,3	6,5	9,8	4,6	4,6
Utvinning av råolje og naturgass	2,6	5,2	1,9	5,3	3,4	6,3	6,0	9,8	5,0	5,4
Tjenester tilknyttet olje- og gassutvinning	6,9	5,8	6,1	5,4	3,9	7,1	6,3	9,8	4,7	5,2
Bergverksdrift	3,2	2,3	1,1	1,6	1,6	3,2	2,7	4,8	4,9	4,5
Industri	4,2	4,2	3,0	3,7	3,9	4,8	4,6	6,1	6,1	5,8
Nærings- og nytelsesmiddelindustri	3,8	2,9	2,7	2,0	3,3	2,9	3,4	5,9	5,5	5,3
Tekstil- og bekledningsindustri	4,0	3,4	2,7	2,8	3,7	3,5	3,5	6,6	6,4	6,0
Trelast- og trevareindustri	3,4	2,9	2,6	2,1	2,9	3,3	3,3	5,9	6,1	5,5
Treforedling	4,5	2,8	3,3	2,9	2,8	2,5	3,0	5,7	6,0	5,4
Forlag og grafisk industri	4,3	3,3	3,4	3,4	2,8	3,5	3,4	5,8	5,7	5,4
Oljeraffinering, kjemisk og mineralisk industri	4,1	4,1	2,6	4,0	3,3	4,6	4,3	6,3	6,3	6,0
Kjemiske råvarer	1,7	5,8	0,7	5,4	5,5	6,2	5,9	6,7	5,9	6,2
Metallindustri	4,3	2,6	2,9	2,5	2,4	2,8	2,8	6,3	6,6	5,9
Verkstedindustri	3,6	4,8	2,4	4,4	4,3	5,6	5,0	6,0	6,2	5,9
Bygging av skip og oljeplattformer	6,5	4,9	5,5	4,1	4,6	5,8	5,0	5,6	5,6	5,3
Møbelindustri og annen industri	2,2	4,3	0,2	4,0	3,4	4,9	4,7	5,9	6,2	5,8
Kraftforsyning	6,1	3,5	5,0	3,1	4,1	3,1	3,5	5,1	6,3	4,7
Vannforsyning	4,0	4,6	2,7	2,0	4,9	5,8	5,5	5,1	5,0	4,2
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,4	3,7	3,7	3,4	3,7	4,1	3,7	7,2	6,8	6,4
Varehandel, reparasjon av kjøretøyer mv.	3,5	4,0	2,9	2,9	3,0	4,8	5,4	6,3	5,6	4,6
Hotell- og restaurantvirksomhet	3,6	1,9	2,7	1,6	1,7	2,1	2,2	5,1	5,6	4,8
Rørtransport	2,4	5,5	1,3	5,7	3,6	6,1	6,6	8,9	5,1	4,8
Utenriks sjøfart	1,1	2,0	0,8	1,8	2,0	2,0	2,1	2,0	2,2	2,1
Transport ellers	2,6	4,8	1,6	3,1	3,7	5,8	6,7	6,0	5,7	6,1
Post og telekommunikasjon	6,0	6,0	5,2	4,4	4,8	6,8	7,8	6,3	6,3	6,3
Finansiell tjenesteyting	8,0	7,2	7,4	6,3	6,9	7,1	8,4	7,9	7,8	6,3
Boligtjenester (husholdninger)	3,4	4,5	2,7	2,1	4,7	5,0	5,8	6,5	5,9	5,3
Forretningsmessig tjenesteyting	2,1	3,8	1,1	3,0	3,6	4,2	4,2	5,7	5,5	6,9
Offentlig administrasjon og forsvar	4,6	4,7	3,1	2,3	3,9	5,9	6,6	6,0	5,2	4,8
Undervisning	3,5	3,1	2,0	1,3	3,0	3,6	4,2	4,7	4,3	4,3
Helse- og sosialtjenester	3,4	4,2	1,6	2,2	4,3	5,1	5,1	5,2	5,1	4,9
Andre sosiale og personlige tjenester	3,3	4,1	2,2	2,7	4,1	4,8	4,9	5,5	5,4	5,1
Fastlands-Norge	3,8	4,3	2,7	3,0	3,9	4,9	5,1	6,0	5,7	5,6

Offentlig forvaltning	3,7	4,0	2,0	1,9	4,0	5,0	5,3	5,2	4,8	4,7
Statsforvaltningen	3,8	4,3	2,5	2,9	4,1	4,8	5,3	5,3	5,0	5,0
Sivil forvaltning	3,3	4,1	1,8	2,8	3,9	4,5	5,0	5,3	5,0	5,0
Forsvar	5,9	5,3	4,8	3,2	4,4	6,5	6,9	5,9	4,9	4,9
Kommuneforvaltningen	3,5	3,9	1,7	1,2	3,9	5,1	5,3	5,2	4,8	4,6

Makroøkonomiske nøkkeltall og OECDs prognoser for utvalgte land

Tabell	Side
1. Bruttonasjonalprodukt.....	54*
2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner.....	54*
3. Konsum i offentlig forvaltning.....	54*
4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital.....	55*
5. Eksport av varer og tjenester.....	55*
6. Import av varer og tjenester.....	55*
7. Privat konsumdeflator.....	56*
8. Lønnskostnader per sysselsatt.....	56*
9. Sysselsetting.....	56*
10. Arbeidsledighet.....	57*
11. Korte renter.....	57*
12. Budsjetbalanse.....	57*

Tabell 1. Bruttonasjonalprodukt, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	0,7	0,5	0,4	2,1	3,1	3,2	2,2	1,7
Frankrike	1,8	1,1	1,1	2,0	1,2	2,1	2,2	2,2
Italia	1,7	0,3	0,1	1,0	0,2	1,9	2,0	1,7
Japan	0,2	0,3	1,4	2,7	1,9	2,2	2,4	2,1
USA	0,8	1,6	2,5	3,9	3,2	3,3	2,1	2,5
Storbritannia	2,4	2,1	2,7	3,3	1,9	2,8	2,7	2,5
Sverige	1,2	2,0	1,8	3,6	2,9	4,7	4,3	3,5
Tyskland	1,4	0,0	-0,2	0,8	1,1	3,0	2,9	2,2
Norge ²⁾	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,9	3,1	2,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 2. Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	0,1	1,5	1,0	4,7	4,2	3,4	1,9	1,6
Frankrike	2,5	2,4	2,2	2,5	2,1	2,6	2,2	2,6
Italia	0,7	0,2	1,0	0,7	0,6	1,5	1,5	1,8
Japan	1,6	1,1	0,4	1,6	1,6	0,9	1,5	1,5
USA	2,5	2,7	2,8	3,9	3,5	3,2	3,1	2,4
Storbritannia	3,0	3,5	2,9	3,4	1,4	2,0	2,4	2,2
Sverige	0,4	1,5	1,8	2,2	2,4	2,8	3,6	3,7
Tyskland	1,9	-0,8	-0,1	-0,3	0,3	1,0	0,9	1,7
Norge ²⁾	2,1	3,1	2,8	5,6	3,3	4,3	3,4	2,9

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 3. Konsum i offentlig forvaltning, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	2,2	2,1	0,7	1,6	1,1	1,2	1,6	1,1
Frankrike	1,1	1,9	2,0	2,2	1,1	1,9	1,7	1,0
Italia	3,6	2,1	2,0	1,6	1,5	-0,3	0,8	0,8
Japan	3,0	2,4	2,3	1,9	1,7	0,3	1,3	1,7
USA	3,1	4,3	2,5	2,1	0,9	1,6	2,5	2,5
Storbritannia	2,4	3,5	3,5	3,2	3,0	2,4	2,3	2,1
Sverige	0,9	2,3	0,7	0,4	0,3	1,8	1,5	1,7
Tyskland	0,5	1,5	0,4	-1,3	0,6	1,8	1,3	1,8
Norge ²⁾	4,6	3,1	1,7	1,5	1,8	2,2	2,6	2,9

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 4. Bruttoinvesteringer i fast realkapital, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	-1,4	0,1	-0,2	5,6	9,6	11,1	6,7	3,6
Frankrike	2,3	-1,7	2,3	2,6	3,7	4,0	3,9	2,0
Italia	2,3	4,0	-1,5	1,3	-0,2	2,4	3,2	2,8
Japan	-0,9	-4,9	-0,5	1,4	2,4	3,5	3,0	1,4
USA	-1,7	-3,5	3,2	6,1	6,4	3,1	-2,9	1,8
Storbritannia.	2,5	3,7	0,4	6,0	3,0	6,5	7,6	5,3
Sverige	-1,0	-2,6	1,1	6,4	8,1	8,2	6,6	4,4
Tyskland	-3,5	-6,3	-0,7	-1,4	1,0	6,4	4,9	2,7
Norge ²⁾	-1,1	-1,1	0,2	10,2	11,2	8,9	8,1	2,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 5. Eksport av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	3,1	4,1	-0,9	2,2	7,2	9,6	5,8	5,3
Frankrike	2,7	1,3	-1,1	3,3	3,3	6,2	4,0	5,9
Italia	0,3	-4,0	-2,2	2,7	-0,0	5,5	4,0	5,1
Japan	-6,9	7,5	9,2	13,9	7,0	9,5	7,4	8,2
USA	-5,4	-2,3	1,3	9,2	6,8	8,9	5,6	7,1
Storbritannia.	2,9	1,0	1,7	4,9	7,9	11,6	-2,1	6,6
Sverige	0,7	0,9	4,4	11,1	7,0	8,8	8,6	7,5
Tyskland	6,8	4,3	2,3	8,8	7,1	12,9	9,4	7,2
Norge ²⁾	4,3	-0,3	-0,2	1,1	0,7	1,5	3,8	3,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 6. Import av varer og tjenester, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis volumendring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	1,9	7,5	-1,6	6,9	10,7	14,0	8,2	5,9
Frankrike	2,2	1,6	1,5	5,9	6,5	7,1	3,5	5,8
Italia	-0,3	-0,5	1,0	2,0	1,0	4,5	4,7	5,5
Japan	0,6	0,9	3,9	8,1	5,8	4,5	2,7	5,3
USA	-2,7	3,4	4,1	10,8	6,1	5,8	2,0	4,7
Storbritannia.	4,8	4,8	2,0	6,6	7,0	11,8	-1,1	7,0
Sverige	-2,6	-1,9	5,1	7,5	6,2	7,9	8,9	7,8
Tyskland	1,5	-1,4	5,3	6,2	6,7	11,5	7,7	7,5
Norge ²⁾	1,7	1,0	1,4	8,8	8,6	9,1	7,3	3,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 7. Privat konsumdeflator, regnskap¹⁾ og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	2,3	1,7	1,3	1,5	2,2	2,1	2,5	2,6
Frankrike	1,7	0,9	1,7	1,6	1,8	1,2	1,0	1,7
Italia	2,6	2,9	2,8	2,6	2,4	2,7	1,9	2,1
Japan	-1,1	-1,4	-0,9	-0,7	-0,8	-0,3	-0,5	0,3
USA	2,1	1,4	2,0	2,6	2,9	2,7	2,4	2,2
Storbritannia	2,3	1,6	1,9	1,7	2,5	2,3	2,3	2,1
Sverige	2,1	1,7	1,8	0,8	1,3	1,3	2,1	2,5
Tyskland	1,8	1,2	1,5	1,6	1,3	1,3	1,7	1,7
Norge ²⁾	2,2	1,4	3,0	0,7	1,0	2,1	1,4	2,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 8. Lønnskostnader per sysselsatt, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	4,2	3,7	3,4	2,4	3,6	3,4	3,9	4,2
Frankrike	2,3	3,4	2,9	3,8	2,4	3,7	3,1	3,3
Italia	2,2	2,1	1,8	3,2	2,3	1,8	2,6	2,8
Japan	-1,2	-2,1	-1,2	-0,9	0,1	0,1	0,5	1,7
USA	2,6	3,3	3,3	4,4	3,6	4,6	4,5	4,5
Storbritannia	4,8	2,8	4,6	4,2	4,4	3,7	4,5	4,3
Sverige	4,6	2,5	2,4	4,2	3,3	1,7	3,9	4,3
Tyskland	1,6	1,3	1,6	0,1	-0,1	0,6	1,3	2,6
Norge ²⁾	7,0	3,9	2,5	4,4	4,6	5,7	5,8	5,6

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Se siste reviderte tabeller fra nasjonalregnskapet, for mest oppdaterte historiske tall.**Tabell 9. Sysselsetting, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosentvis endring fra foregående år

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	0,8	-0,1	-1,3	-0,0	0,7	1,9	1,2	-0,2
Frankrike	1,6	0,7	0,0	0,1	0,5	0,9	0,9	0,9
Italia	2,0	1,5	1,0	1,5	0,7	2,2	1,6	0,9
Japan	-0,5	-1,3	-0,2	0,2	0,4	0,4	0,2	-0,3
USA	0,0	-0,3	0,9	1,1	1,8	1,9	1,1	0,6
Storbritannia	0,8	0,8	1,0	1,0	0,9	0,8	1,0	1,1
Sverige	2,0	0,1	-0,2	-0,4	1,0	2,0	2,2	1,3
Tyskland	0,4	-0,6	-1,0	0,4	-0,1	0,7	1,2	0,8
Norge ²⁾	0,4	0,4	-0,8	0,3	0,6	3,2	2,3	0,8

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Tabell 10. Arbeidsledighet, regnskap¹⁾ og prognose

Prosent av arbeidsstyrken

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	4,5	4,5	5,3	5,5	4,8	3,9	3,4	3,5
Frankrike	8,7	9,0	9,8	10,0	9,8	9,0	8,4	8,0
Italia	9,2	8,7	8,6	8,1	7,8	6,9	6,3	6,0
Japan	5,0	5,4	5,3	4,7	4,4	4,1	3,8	3,6
USA	4,8	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6	4,8
Storbritannia.	5,1	5,2	5,0	4,7	4,8	5,5	5,5	5,5
Sverige	4,0	4,0	4,9	5,5	5,8	5,3	4,8	4,3
Tyskland	6,9	7,6	8,7	9,2	9,1	8,1	6,9	6,3
Norge ²⁾	3,5	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,7	2,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 11. Korte renter, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	OECD-prognoser	
							2007	2008
Danmark	4,6	3,5	2,4	2,1	2,2	3,1	4,3	4,5
Frankrike	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,1	4,3
Italia	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,1	4,3
Japan	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,6
USA	3,7	1,8	1,2	1,6	3,5	5,2	5,3	5,0
Storbritannia.	5,0	4,0	3,7	4,6	4,7	4,8	5,5	5,4
Sverige	4,0	4,1	3,0	2,1	1,7	2,3	3,6	4,3
Tyskland	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,1	4,3
Norge ²⁾	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	5,0	5,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.**Tabell 12. Budsjettbalanse, regnskap¹⁾ og prognose**

Prosent av BNP

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Danmark	1,2	0,2	-0,1	1,9	4,6	4,2	4,3	3,7
Frankrike	-1,6	-3,2	-4,1	-3,6	-3,0	-2,6	-2,3	-1,8
Italia	-3,1	-3,0	-3,5	-3,5	-4,3	-4,5	-2,5	-2,5
Japan	-6,3	-8,0	-7,9	-6,2	-6,4	-2,4	-2,7	-3,0
USA	-0,4	-3,8	-4,8	-4,6	-3,7	-2,3	-2,7	-2,9
Storbritannia.	0,9	-1,7	-3,4	-3,3	-3,3	-2,9	-2,7	-2,6
Sverige	1,7	-1,5	-1,1	0,6	1,8	2,1	2,6	2,5
Tyskland	-2,8	-3,6	-4,0	-3,7	-3,2	-1,7	-0,7	-0,4
Norge ²⁾	13,3	9,2	7,3	11,1	15,2	19,3	19,0	18,8

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 81.

¹⁾ OECDs tall for den nære forhistorien vil ofte ikke være oppdatert med de siste reviderte tallene.²⁾ Oppdaterte historiske tall for Norge finnes bl.a. i den siste vedleggstabellen i denne publikasjonen.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 1998-2010

Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*	2006*	Prognoser			
										2007	2008	2009	2010
Realøkonomi													
Konsum i husholdninger mv.	2,8	3,7	4,2	2,1	3,1	2,8	5,6	4,0	4,2	7,1	4,1	4,1	3,9
Konsum i offentlig forvaltning	3,4	3,1	1,9	4,6	3,1	1,7	1,5	0,7	3,0	3,1	3,0	2,8	3,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	13,6	-5,4	-3,5	-1,1	-1,1	0,2	10,2	13,3	6,5	7,6	5,7	4,2	3,9
Utvinning og rørtransport	22,2	-13,0	-22,9	-4,6	-5,4	15,9	10,2	18,8	3,4	6,3	5,9	7,0	7,0
Fastlands-Norge	9,4	0,2	-1,4	3,9	2,3	-3,6	9,3	12,7	7,3	7,9	4,2	3,6	3,1
Næringer	10,4	-1,0	-0,4	2,5	4,0	-11,6	8,4	19,2	6,8	11,4	5,5	4,6	3,6
Bolig	7,7	3,0	5,6	8,1	-0,7	1,9	16,3	10,8	6,6	6,5	3,2	2,6	2,7
Offentlig forvaltning	8,5	0,4	-11,2	2,7	1,7	10,4	2,5	1,3	9,7	1,6	2,6	2,6	2,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,2	2,9	2,6	3,0	3,0	1,4	5,0	4,6	4,4	6,2	3,8	3,7	3,5
Lagerendring ²	0,4	-1,0	1,2	-1,3	0,1	-0,2	1,2	0,4	0,6	-0,6	0,0	0,0	0,0
Eksport	0,7	2,8	3,2	4,3	-0,3	-0,2	1,1	1,1	0,5	2,6	4,2	2,0	3,0
Råolje og naturgass	-5,8	0,4	3,8	6,6	2,4	-0,6	-0,5	-5,0	-6,6	-2,8	4,5	0,0	0,0
Tradisjonelle varer	5,5	2,3	3,3	1,8	0,6	2,9	3,4	5,0	6,2	7,9	4,9	4,4	6,9
Import	8,8	-1,6	2,0	1,7	1,0	1,4	8,8	8,7	8,2	8,1	5,9	5,4	5,7
Tradisjonelle varer	9,3	-1,9	2,5	4,5	3,0	5,2	10,9	8,1	9,6	8,6	5,2	5,2	5,8
Bruttonasjonalprodukt	2,7	2,0	3,3	2,0	1,5	1,0	3,9	2,7	2,2	3,3	3,6	2,4	2,6
Fastlands-Norge	4,1	2,6	2,9	2,0	1,4	1,3	4,4	4,6	4,3	5,7	3,2	2,9	3,2
Industri og bergverk	-0,9	0,1	-0,6	-0,5	-0,4	3,0	5,7	4,2	4,5	5,3	3,0	1,5	1,9
Arbeidsmarked													
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	2,5	0,8	-0,7	-0,9	-0,9	-2,1	1,7	1,4	2,4	3,7	2,2	1,5	1,8
Sysselesatte personer	2,7	0,9	0,6	0,4	0,4	-1,0	0,5	1,2	3,3	3,6	1,9	1,8	1,5
Arbeidstilbud ³	1,7	0,9	0,9	0,5	0,7	-0,4	0,5	1,4	2,1	2,7	2,0	1,8	1,5
Yrkesandel (nivå) ⁴	73,9	74,2	74,4	74,5	74,6	73,8	73,6	74,0	74,6	75,8	76,2	76,6	76,8
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,2	3,4	3,6	3,9	4,5	4,5	4,6	3,4	2,6	2,6	2,6	2,6
Priser og lønninger													
Lønn per normalårsverk	6,5	5,4	4,6	5,3	5,4	3,7	4,6	3,8	4,3	5,7	6,2	5,3	5,2
Konsumprisindeksen (KPI)	2,2	2,3	3,1	3,0	1,3	2,5	0,4	1,6	2,3	0,6	2,9	1,6	1,7
KPI-JAE ⁵	..	..	..	2,6	2,3	1,1	0,3	1,0	0,8	1,4	1,9	1,7	1,7
Eksportpris tradisjonelle varer	1,9	-0,5	11,8	-1,8	-9,1	-0,9	8,5	4,1	11,4	2,3	-3,2	-1,6	2,5
Importpris tradisjonelle varer	0,7	-2,9	6,5	-1,6	-7,2	-0,4	4,0	0,5	4,7	4,0	-1,7	-1,3	1,2
Boligpris ⁶	9,7	9,4	14,1	7,1	4,0	1,6	10,1	7,9	12,9	12,9	7,1	3,3	1,3
Inntekter, renter og valuta													
Husholdningenes realdisponible inntekt	5,4	2,4	3,4	-0,3	7,9	4,2	3,5	7,5	-7,0	5,3	6,1	4,5	4,5
Husholdningenes sparerate (nivå)	5,8	4,8	4,3	3,2	8,4	9,1	7,5	10,3	0,1	-2,0	0,3	0,8	1,6
Pengemarkedsrente (nivå)	5,8	6,5	6,8	7,2	6,9	4,1	2,0	2,2	3,1	4,9	5,4	5,3	5,3
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	7,4	8,4	8,0	8,8	8,4	6,5	4,2	3,9	4,3	5,6	6,2	6,2	6,2
Realrente etter skatt (nivå)	3,1	3,7	2,7	3,3	4,8	2,2	2,5	1,3	0,7	3,4	1,5	2,8	2,8
Importveid kronekurs (44 land) ⁸	2,5	-1,2	2,9	-3,1	-8,5	1,3	3,0	-3,9	0,6	-1,6	-2,0	-1,7	-0,9
NOK per euro (nivå)	8,46	8,31	8,11	8,05	7,51	8,00	8,37	8,01	8,05	8,03	7,97	7,84	7,77
Utenriksøkonomi													
Driftsbalansen, mrd. kroner	-3,6	69,5	222,4	247,5	192,3	195,9	221,6	300,8	353,5	338,8	419,3	383,8	377,1
Driftsbalansen i prosent av BNP	-0,3	5,6	15,0	16,1	12,6	12,3	12,7	15,5	16,4	14,9	17,1	15,1	14,3
Utlandet													
Eksportmarkedsindikator	8,3	6,9	11,7	0,8	1,5	3,5	7,5	6,9	8,4	7,7	6,1	5,6	7,6
Konsumpris ECU/euro-området	1,1	1,1	2,1	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1	1,9	1,9	1,9
3 måneders rente ECU/euro (nivå)	4,2	2,9	4,4	4,2	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,4	4,2	4,2
Råoljepris i kroner (nivå) ⁹	96	142	252	219	197	205	257	351	414	421	456	426	423

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Endring i lagerendring i prosent av BNP.

³ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet.

⁴ Summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ekskl. utlendinger i utenriks sjøfart ifølge nasjonalregnskapet som andel av middelfolkemengden.

⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.

⁶ Selveier.

⁷ Husholdningenes lånerente i private finansinstitusjoner. Gjennomsnitt for året.

⁸ Positivt fortegn innebærer depresiering.

⁹ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Redaksjonen avsluttet 27. november 2007. Frigitt 29. november 2007.